

ХУШНАВОЛАР

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

НАМАНГАН ПЕДАГОГИКА КОЛЛЕЖИ

ХУШНАВОЛАР

*(Ўзбекистон халқ артистлари
Камолиддин Раҳимов, Ўринбой Нуралиев ва
Ҳабиба Охуновани хотирлаб)*

**“Arjumand media” нашриёти
Наманган
2020**

УЎК: 821.512.133-9
КБК: 84(Ўзб)7
М-8

Хушнаволар. *Тўпловчи ва нашрга тайёрловчилар:* М. Мирабдуллаев,
Р. Абдураҳмонов. «Arjumand media» нашриёти, Наманган, 2020. 304 б.

*Ушбу китоб миллий адабиётимизни дунёга таранимум этган
сўз санъаткори, шоирларнинг султони, мутафаккир, ҳазрат
Мир Алишер Навоий таваллудининг
580 йиллигига багишланади*

Тўпловчи ва нашрга тайёрловчилар:

*Муҳаммадали Мирабдуллаев
Равшан Абдураҳмонов*

Масъул муҳаррир:

Султонали Маннопов

Ўзбекистон халқ артисти, Фарғона давлат университети профессори,
“Турон” фанлар академияси академиги.

Тақризчилир:

Асқарбек Акпаров

Ўзбекистон халқ рассоми, Наманган давлат университети
профессори, академик.

Эркин Рўзиматов

Ўзбекистон халқ ҳофизи,
Тошкент давлат консерваторияси доценти.

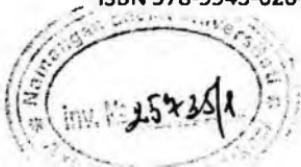
Насиба Турғунова

Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти “Мусика назарий
фанлар” кафедраси доценти в\б, фалсафа доктори

Ушбу китоб кенг китобхонлар оммаси, жумладан, санъат
соҳасидаги олий ва ўрта маҳсус ўкув юртлари талабалари ҳамда
устозларига мўлжалланган.

ISBN 978-9943-626-79-9

© «Arjumand media» нашриёти, 2020.

ИНТИЗОР

Ўзбекистон халқ артисти
Камолиддин Раҳимов

Камолиддин Раҳимов (1943-2015)

*Адабиёт ва санъат маданиятини ривож-
лантириши ҳалқимиз маънавий оламини юксал-
тиришининг мустаҳкам пойдеворидир.*

Шавкат Мирзиёев

ҚҮЛДА ЖАРАНГДОР СОЗИ, ЁКИМЛИДИР ОВОЗИ

*ёхуд моҳир созандо,
мумтоз кўшиқчи ҳақида ёднома*

*Ўзбек миллати азалдан асл истеъодод эгаларига бой
халқ Айниқса, санъат соҳасида. Лекин ҳам элнинг назарига
тушган, ҳам ҳукумат эътирофига сазоворланган баҳти
эгизлар кўп эмас. Ана шулар қаторига қўшилиши учун тугма
талантнинг ўзи кифоя қўлмайди. Бетиним машқ, бетиним
изланиш, бетиним кўйлаш керак умр адогига қадар ҳудди
Камолиддин Раҳимовга ўхшаб.*

*Бу ном тилга олинганида виқор ва салобатли инсон,
қўлларига тор ярашган моҳир созандо, етти яшардан
еттимиш яшаргача қўшиқсеварлар олқишилаган хушовоз ҳофиз
сиймоси кўз ўнгимизда гавдаланади. Ахир у ўн бир ёшидан
мусиқа тўғарагига қатнади. Аввал доира чертди, сўнг
рубобу торни сайратишга ўтди. Улуғ устозлардан сабоқ
олди, йилдан йилга янгидан янги қўшиқлар куйлашдан ҳеч
толмади. Салкам олтмиш йил санъат йўлида юрди. Юксак
унвону мукофотларга муносиблик касб этди. Ўзбек
санъатида камолона қўшиқ мактабини яратса олди.
Шундай инсонни унутиб бўладими. Ҳар қанча ёдга олмай-
лик, барибир камдек туюлаверади. Ўзбекистонда ҳеч бир*

оша йўқки, Камолиддин Раҳимовнинг қўшиқларини тинглашни согинмайдиган, қўмсамайдиган. Бу туйгу наинки мухлисларни, айни вақтда санъатшуносларни ҳам, қаламкашларни ҳам ҳануз тинч қўймаётгани янада эътиборга молик. Наманган давлат университети мусиқа фани муаллими Мұхаммадали Мирабдуллаев ва Наманган педагогика коллежи ижодкор-ўқитувчиси Равшан Абдураҳмоновнинг бу борадаги саъй-ҳаракатлари гоят маъқулу манзур. Талқинлари таъсирчан, таъкидлари ўринли, баёнлари мазмунли. Қўлнимиздаги китоб уларнинг навбатдаги изланишлари самарасидир.

Китобнинг ушбу «Интизор» номли бўлими бундан беш йил муқаддам қалбларни армону ўқинчларга тўлдириб кетган устоз санъаткор ҳақидаги ёдловлардан тартибланган. Даставвал, муаллифларнинг Камолиддин Раҳимовнинг ҳаёти ва ижодий фаолиятидан ҳикоя қилювчи автобиографик очерки билан танишамиз. Уни муқаддима дейишдан кўра ҳам «Ислим жисмига мос санъаткор» ёки «Камолиддин ҳофизнинг камоли» сарлавҳаларига мос ёзилганини таъкидлашимиз жоиз. Негаки, ижодкор созанда ва қўшиқчи умрининг барча унутилмас лаҳзаларини, қўшиқчиликдаги балогати ва юксак мақомини тасдиқловчи маълумотларни мазмундор матнга моҳирона сингдириб юборишган. Ўзлари айни маҳалда замондош, соҳадош ва сафдош бўлишгани учун ноёб истеъдод соҳибининг элга танилиши, юрга довруг таратиши, машҳурликка мушаррафланишининг ҳаётий омилларини чуқур мушиоҳада этишган. Таърифу тавсифлаш чогида санъатшунослик шими нуқтаи назаридан тўғри ёндашиб, муносиб баҳолаш мезонига содик иш тутишга астойдил интилишган. Камолиддин Раҳимовнинг ижодини ўзбек куй-қўшиқчилиги ривожсига, тараққиётига узвий боғлиқ ҳолда тадқиқ қилишган. Ҳар бир олга сурган фикрларини устоз мусиқачилар ва мусиқашунослар, қўшиқчилар ва

қўшиқшунослар, олимлар, шоир-ёзувчилар томонидан айтилган, битилган динномалар билан тасдиқлаб ўтиш усулидан оқилона фойдаланишган. Хуросалари ҳам беинкор ҳақиқатга йўғирлган.

Ўтган асрнинг икинчи ярми ўзбек қўшиқчилик санъатининг юқори погонага кўтаршиш палласи бўлганини улар мароқ билан шарҳлашган. Буни ноёб ва бетакрор истеъодод эгаси Камолиддин Раҳимов ижоди мисолида кўрсатишган: «Кўпчилк хонандалар мумтоз мусиқамиз меросига маълум даражада мурожаат қилишган. Лекин улар репертуаридан катта қисмини ўзлари ҳамда бастакорлар яратган лирик қўшиқлар ташкил этади. Ана ўша жараён туфайли 50-йиллардан ўзбек лирик қўшиқчилик мактаби шаклланди. Фахриддин Умаров бошлиб берган бу мактабнинг ёрқин намояндадаридан бири Ўзбекистон халқ артисти Камолиддин Раҳимовдир. У ўзининг алධига ижро услуги билан санъат муҳлисларининг меҳрини қозонди. Салмоқли, вазмин, ёқимли тембрли, ширали овози тингловчилар қалбини ром эта оладиган жозибага эга эди. Шу билан бирга унинг қўлидаги тор бамисоли сайроқи кушдай нолаларди».

Китобга биз суйган ва ардоқлаган қўшиқчимизнинг устозлари, ҳамкаслари, дўстлари, уни яхши билган олимлар, шоирлар ва муҳлисларнинг эътирофлари жамланган. Кечаги меҳр-эҳтиром сўзлари бугун хотирага айлангани учун беҳад қимматли ва қадрли. Баъзиларидан айрим сатрларнига келтиришининг ўзиёқ бизни «согинтирган сиймони кўз ўнгимизда янада улугвор қиёфада жонлантирди. Энг муҳими, хотираларда Камолиддин aka наинки яхши ҳофиз, балки яхши инсон сифатида ҳам ёдланади.

Ўзбекистон халқ ҳофизи Фахриддин Умаров: «Аввал ҳам олдинда эдинг, ҳозир ҳам олдиндасан, Камолиддин».

Шоир Чустий: «Камолиддининг ёшлиқ пайтида шундай деган эдим: бу бола қўшиқнинг сўзларини бутун айтади, созни тиниқ чертади».

Ўзбекистон халқ артисти, профессор Тургун Алиматов: «Камолиддин Раҳимов Озарбайжон торини ўзбекча чалиб қўйлади. Танбурсифат қилиб чалади».

Ўзбекистон халқ артисти Комилжон Отаниёзов: «Камолиддин ўз даврида ўзига саҳна очган хонандалардан».

Намангандавлат университети профессори, академик Асқарбек Акбаров: «Мусаввир сифатида айтадиган бўлсам, ҳофизнинг дилрабо қўшиқлари мусаввирона ранглар билан безатилган. Улар билан бир факультетда фаолият олиб борганим ширин хотираларга айланаб қолди».

Тўпламдан юқоридагидек ихчам ёдномалардан қўрқдан зиёди ўрин олган. Буларни тарих ва тақдирнинг чинакам ҳаётий солномаси, дейишимииз мумкин. Ҳар бирида оламча маъно, санъатнинг сеҳри оғушида тугилган эъзозу эҳтиром туйгулари мужассам.

Муаллифлар китобнинг қимматини оширувчи зарур манбаларни имкон қадар назардан қочиришмаган. Чунончи, ҳофиз ижросида хитга айланган бир неча сара қўшиқларнинг шеъру газал матнларини мухлисларга етказишни лозим топишгани айни муддаодир. Шунинг-дек, Камолиддин Раҳимовнинг мусиқий амру маъруфлари ва наҳии мункарларидан намуналарни келтириб ўтишган. Булар ҳам аслида ҳаммаси эмас, албатта. Китобни варақлаганимиз сайнин ранг-баранг, қизиқарли саҳифалар очилаверади. Яъни санъаткорнинг устозлари-ю, шогирдлари ҳақида қатор-қатор маълумотлар мужассам. У кишининг бекиёс иқтидори мадҳига багишиланган шоирларнинг назмий битикларигача киритилган. Ҳатто ҳофизнинг шажараси, Раҳимовлар сулоласи тўғрисидаги бир мунча мукаммал маълумотлар тўпламни янада бойитган.

Ўйлаймизки, бу китоб буюк санъаткоримиз Камолиддин Раҳимовнинг номини абадийлаштириши мақсадида амалга оширилаётган ижодий ишлар орасида янгидан-янги маълумотлар киритилгани туфайли муҳлисларнинг мутолаага қизиқшини шубҳасиз кучайтира олади. Кўлда жарангдор сози билан, ёқумли овози билан ярим асрдан зиёд ҳалқقا хизмат қилиб, муҳлислар қалбидан муносиб жой олган санъат соҳиби эндишикда телевидение, радио ва дисклар орқали хонадонларимизни дилрабо тароналарга тўлдирибгина қолмай, мазкур янги китоб билан жавонимиздаги жавоҳир ҳамхоналардан энг қадрлиси сифатида, умрибоқийлик ибрати тимсолида онгу шууримизга, маънавий оламилизга ҳамиша ажисб мунавварлик бахши этаверади.

Содик Сайхун,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси,
«Турон» фанлар академияси академиги.

МУҚАДДИМА

Ассалому алайкум, азиз китобхон!

Маълумки, бебаҳо бой мусиқий меросимиз азалдан авлоддан-авлодга, устоз-шогирд анъанаси билан шаклланиб, ривожланиб келгани ҳеч кимга сир эмас. Серкирра мусиқа санъатимиз хазинасини мумтоз асарлар ташкил этади. Сабаби уларда чиройли оҳанг, куй, сўз, усул, бир қатор яхши жиҳатлар мужассам. Шунинг учун ҳам бу асарлар маънавий, бадиий ва эстетик жиҳатдан мукаммал. Шу вактгача анъналаримиз намуналари оғзаки услубда шаклланиб келган бўлса-да, бугунга келиб, ёзма кўри-нишдаги шарқона услубни ноталаштирилган мусиқаларга эҳтиёж ортиб бормоқда.

Кўшиқчилик санъатини ривожлантиришда алоҳида ўрин тутган Жўрахон Султонов, Маъмуржон Узоқов, Расулқори Мамадалиев, Орифхон Хотамов, Фаттохон Мамадалиев ва Таваккал Қодиров каби ҳофизларни эслаш даркор.

Камолиддин Раҳимов ўз даврининг таникли хонанда, чолғуда моҳир, тор чертганда ҳавасни келтирадиган, ижоди сермаҳсул, халқимиз орасида манзурнафас ҳофиз, беназир инсон эканлиги яққол намоён эди.

Камолиддин Раҳимов 1943 йилнинг 12 январида Наманган шаҳрида Мухаммад Иброҳим Қозининг ўғиллари Қаюмjon Раҳимов оиласида таваллуд топган. Оталари мадрасада сабоқ олиб, Наманган шаҳар пахта тозалаш заводида ишлаган. Уларнинг оиласи мусиқа санъатига алоқаси бўлмаса-да, мумтоз қўшикларни севиб тинглаган.

Камолиддин 4-5 синфдан мактабдаги мусиқа тўғарагига қатнашади. Тўғаракда рубоб, дутор, доира, созларни ўргана бошлайди. Ёш Камолиддин Уста Рўзиматхон Исабоевнинг сафдоши Жўра Бойматовдан сабоқ олади. “Жўра

Машшоқ” номи билан танилган бу санъаткор халқ мусиқа ва ижрочилигини яхши билган. 2-3 йил Жўра Машшоқдан чолғу ижрочилигини ўрганиб, кейин эса созанда ва хонанда Жамолиддин Ҳолиқовдан тарбия олади.

1957 йилдан 4-шаҳар клубида ижрочилик фаолиятини бошлайди.

1960 йил ўрта мактабни тугатгандан сўнг санъатга бўлган меҳри устун келади ва Гоголь номидаги Наманган шаҳар маданият уйи қошидаги ашула ва рақс ансамблида созанда бўлиб ишлайди.

1962-1966 йилларда Тошкент Маданият оқартирув техникумida сабоқ олади. У ўзи ишлаган ансамблда хонандалик сирларини В.Абдуллаев, усуллар тузумини Т.Олимовдан ўрганди. Ансамблдаги скрипкачи Бойдада Олимов Оврупача куйларни, мумтоз мусиқани яхши билгани учун тор чертишнинг йўлларини шу устоз ёрдамида ўзлаштиради ва ўзи устида изланишларини бошлайди. Мумтоз шоирлар Махтумқули, Ҳофиз, Жомий, Навоий, Машраб, Чустий каби адабиётимиз даргаларининг ижодий меросига мурожаат қилиб боради. Ижрочилик сирларини у Жўрахон Султонов, Расулқори Мамадалиев, Комилжон Баратов, Майруфхўжа Баҳодиров ва Фахриддин Умаров сингари устозлар билан яқин мулоқотда бўлиб ўрганади. Истеъдодли ижодкор ўзи ҳам мустақил оҳанглар тузиб, санъат шинавандаларига “Унутмасман сени ҳаргиз” “Қошига ўсма кўйиб” каби бир нечта янги басталаган асарларини тақдим этди.

1972 йилда Камолиддин Раҳимов Навоий номидаги Наманган мусиқали драма ва комедия театриги ишга таклиф этилиб, бу катта даргоҳда 27 йил фаолият олиб борди. Театрда Ҳабиба Охунова, Махмуджон Исомиддинов, Ўринбой Нуралиев, Турдали Саъдуллаев каби ўзига хос ижро йўлларига эга бўлган замонасининг забардаст санъаткорлари билан ижод қилди.

1980 йилларда “Кўчамдан жонон ўтганда”, “Мастона-мастона” каби кўплаб гўзал тароналарни ижро этди.

1990 йилларда устоз санъаткорлардан – ака-ука Сўфихоновлар, Жўрахон Султонов, Орифхон Хотамов ижро этган яллаларини ҳам давом эттириб, асарларни бузмаган ҳолда янги сўз кўшиб ижро этишга мусассар бўлди ва шу йиллар давомида “Хаёлимда бир ўзингиз”, “Айтишим шартмиди”, “Наргиз”, “Турналар”га ўхшаган ранг-баранг гулдаста янги-янги тароналар армуғон этди.

Камолиддин Раҳимов турмуш ўртоги Кифоятхон ая билан узоқ йиллар, аникроғи, 40 йил бирга бахтли ҳаёт кечиради. Бироқ кутилмаганда опани сўнгги йўлга кузатишди. Оиланинг энг азиз меҳрибонини йўқотган ҳожи Камолиддин Раҳимов ҳамда унинг фарзандлари учун ҳам осон кечмади.

2013 йил Камолиддин Раҳимов ўзининг 70 йиллик юбилейларида Кифоятхон опага гул тақдим этганлари худди кечагидек ёдимизда. Кутлуғ ёш шукронаси Наманган театрининг мухташам биносида жуда тантанавор нишонланди. Бутун Республикадан санъаткорлар, Наманган вилоят ҳокимлиги, давлат ва жамоат идоралари, юзлаб мухлислари, дўст-ёрлари севимли ҳофизнинг муборак тўйини кувонч билан қутладилар. Камолиддин Раҳимовнинг баҳти шундаки, санъат йўлига киргандан то умрининг охиригача эл назаридан қолмади, катта саҳнадан тушмади.

2012-2014 йилларда пойтахтдаги “Истиқлол” санъат саройида яккахон концертлари катта муваффақиятлар билан бўлиб ўтди. Рост гап шуки, ушбу концертларга ташриф буюриб ўз кўзи билан кўрган ёки бу ҳакда эшитган ўнлаб фахрий санъаткорлар, мухлислар, қадрдонларнинг кувончларига гувоҳ бўлганмиз. Камолиддин Раҳимов ана шундай эъзоз ва ҳурматга муносаб санъаткор эди. Қолаверса, эл меҳрини қозонган ҳар бир санъаткор, агар соғлиги ҳалал бермаса, имкони бўлса, мухлисларини мана шундай санъат асарлари билан хушнуд этса, арзийди. Камолиддин ака бу борада ҳамиша мухлислари манфаатини кўзлаб, уларни янги-янги қўшиклари билан сийлашга, дуоларини олишга ҳаракат қилас, эдилар. Хуллас, улуғ санъаткорларни

қадрлашимиз, уларни ғанимат билшимиз керак экан. Ана шунда хонанда илҳом олади, ҳалққа бор истеъдодини намоён этади. Зоро, уларни ўз даврида кўкларга кўтаришганди, давлатимиз ҳам меҳнатларини муносиб баҳолаб, юксак даражадаги унвон ва мукофотлар билан тақдирлади. Умрини санъатга бахшида этган, узоқ йиллар соҳа ривожига хизмат қилиб, улкан ютуқларга эришган, инсонларга маънавий озуқа, эстетик зақ-шавқ улашган улуг санаъткорларни ҳамиша ардоқлашимиз, ўтганларидан кейин ҳам хотираларин муқаддас билишимиз даркор.

Ҳа, юқорида ҳам таъкидланганидек, Камолиддин Раҳимовнинг ижодий фаолияти ҳукумат томонидан муносиб қадрланиб, 1978 йилда “Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист”, 1983 йилда “Ўзбекистон ҳалқ артисти” унвонлари билан мукофотланди. 1999 йилда эса унинг кўксига “Эл-юрг хурмати” ордени тақиб кўйилди.

Афсуски, инсон умри жуда қисқа экан. Ўзбекистон мумтоз қўшиқчилиги санъати оғир жудоликка учради. Ардоқли санъаткор ҳожи Камолиддин Раҳимов 2015 йил 25 февралда бевақт оламдан ўтдилар. Унинг жаранглаган тори, суюкли фарзанди Ҳусанбой Раҳимовда қолди.

Ҳофизнинг “Наргиз”, “Кўчамдан жонон ўтганда”, “Яхшиларга ёндашиб” каби энг сара ва гўзал асралари шогирдлари ижросида кўплаб муҳлисларга яна завқу-шавқ улашмоқда.

* * *

Барча замон, даврларда ҳам инсонларнинг дунёқараши ўзидан аввалги аждодлардан нимаси биландир фарқ қилган, доимо ўзгариб борган. Бу асрлар давомида тақрорлананиб келаётган табиий ва ижтимоий жараёндир. Ушбу жараён ўзбек қўшиқчилигига 1950 йилларда яққол кўзга ташланди. Ўзбек қўшиқчилигиниг шу яқин давригача бўлган ривожланиш босқичларига назар солар эканмиз, бир қатор забардаст қўшиқчилар эл-юрг назарига тушиб, машхурлик даражасига эришганлигига гувоҳ бўламиз.

Булар: Домла Ҳалим Ибодов, Ҳожи Абдулазиз Абдура-
солов, Муллатўйчи Тошмуҳамедов, Юнус Ражабий,
Ҳожихон Болтаев, Комилжон Отаниёзов, Жўрахон Султо-
нов, Маъмуржон Узоқов, Тамараҳоним, Ҳалима Носирова-
лар сингари яна кўплаб иқтидорли санъаткорлардир. Ўзбек
хонадонларига 1950 йиллардан бошлаб радио ва
телеведениенинг кириб келиши ниҳоятда оламшумул
тарихий воқеа бўлди, десак асло муболага бўлмайди.
Бунинг боиси, шинавандаларда мусиқа санъатининг энг
оммалашган кўпчилик учун севимли бўлган қўшик
санъатидан бевосита баҳраманд бўлиш имконияти янада
кенгайди. Авваллари қўшик ихлосмандларига ўзи суйган
ҳофизларни тинглаш имконияти факат турли оммавий
байрамларда, тўй базмлари ёки чойхоналардагина бўлган.
Радио ва телеведениенинг шарофати билан энди уларда ўз
уйларида туриб қўшик тинглаб, маданий ҳордик
чиқаришлари мумкин бўлди. Аслида радио ва телеведение
ҳакида тузукроқ тафakkur қилиб кўрсак, бу инсоният учун
ихтиро қилинган мўъжизалардан биридир. Бир инсон
ўзидан минглаб чақирим масофадаги одам овозини эшитса,
бунинг устига ўзини ҳам ойнада кўргандек кўриб турса, бу
ҳолатни мўъжиза демай нима деб атashимиз мумкин. Энди
санъаткорларда ҳам радио ва телеведения орқали чиқишлар
қилиб, халқ оммасига танилиб, ўзларига кўплаб муҳлислар
орттириш имкониятлари пайдо бўлди.

Тошкентда Муллатўйчи Тошмуҳаммедов номли
граммистинкалар корхонасининг ишга тушиши ҳам,
кўплаб ёш иқтидор эгаларини эл орасида танилиб, муҳлис
орттиришига кўмак берди.

1950 йилларгача қўшиқчилик амалиётида чолғу
созларидан: танбур, дутор, доира асосий жўрнавозлик
созлари сифатида қўлланиб келинган бўлса, 1970 йиллардан
бу чолғулар сафига гижжак, най, чанг, қашқар рубоби,
афғон рубоби, қўшнай, тор каби созлар қўшилди.

Хоразм қўшиқчилигининг сардори машҳур хонанда ва
bastakor Комилжон Отаниёзов, кавказ халқлари чолғуси

хисобланган тор чолғусини ўзбек қўшиқчилигида муқим жой олишига сабабчи бўлди.

Бизга малумки, 1950-60 йилларда Петросян ва ўзбек чолғу усталари томонидан кўпгина чолғу созлари қайта ишланди ва улардан чолғу ансанмбларида фойдаланила бошланди.

Машхур бастакор Муҳаммаджон Мирзаев қайта ишланган қашқар рубоби учун қатор қуйлар яратиб, бу чолғу созини Ўрта Осиёда оммалашувига сабабчи бўлди. Унинг Маъмуржон Узоқов билан ижодий ҳамкорлиги қашқар рубобини ўзбек қўшиқчилигида асосий жўрнавозлик созларидан бўлиб қолишига асос бўлди.

Бизга маълумки, қадимдан ўзбек қўшиқчилик санъати доимо икки йўналишда ривожланиб келган.

Биринчиси, оғзаки анъанадаги устазона касбий йўналиш бўлиб, унга маком ашулачилиги, катта ашулачилик, достончилик, бахшичилик санъатини киритишимиз мумкин. Булар ҳамиша устоз-шогирд услубида асрлар давомида ривожланиб келган. Иккинчи йўналиш оммавий йўналиш бўлиб, яллачилик, лапар ҳамда замон талабидан келиб чиқиб яратилган майший мавзудаги фольклор қўшиклари, ҳамда болалар фольклори хисобланади.

1950 йиллардан кейин ўзбек қўшиқчилиги санъатига бир қатор ёш ва иқтидорли қўшиқчилар кириб келди. Булар: Фахриддин Умаров, Комилжон Баратов, Умар Отаев, Таваккал Қодиров, Муроджон Аҳмедов, Толибжон Бадинов, Бобомурод Ҳамдамов, Отажон Ҳудойшукуров, Ортиқ Отажонов, Шерали Жўраев, Камолиддин Раҳимов, Хайрулла Лутфуллаев, Ҳожиакбар Ҳамидов, Тожиддин Муродов, Ўринбой Нуралиев, Аҳмаджон Шукуров, Икромжон Бўронов, Гуломжон Ёқубов Нуридин Ҳамрокуллов, аёллардан эса Комуна Исмоилова, Фотима Баратова, Ҳабиба Охунова, Муҳаббат Шамаева, Ёркинай Ҳотамова каби хонандалар бўлиб, улар ўз овози ва ўз ижро услуби билан ўзбек қўшиқчилик санъатини янада бойитишиди. Шу даврда яшаб, ижод қилган бир қатор

таниқли шоирлар Собир Абдулла, Чустий, Ҳабибий, Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Пўлат Мўмин, Туроб Тўла, Акмал Пўлат каби шоирларнинг шеър ва ғазаллари кўшиқчиларнинг илҳом манбаи бўлиб хизмат қилди.

Юқорида номи келтирилган кўпчилик хонандалар мумтоз мусиқамиз меросига маълум даражада мурожаат қилишган. Лекин улар репертуарининг катта қисмини ўзлари ҳамда бастакорлар яратган лирик кўшиклар ташкил этади. Ана ўша жарён туфайли 1950 йиллардан бошлаб ўзбек лирик кўшиқчилиги мактаби шаклланди. Фахриддин Умаров бошлаб берган лирик кўшиқчилик мактабининг ёрқин намояндадаридан бири Ўзбекистон ҳалқ артисти Камолиддин Раҳимов бўлиб, у ўзининг алоҳида ижро услуби билан кенг санъат муҳлислариниг муҳаббатини қозонди. Унинг овози салмоқли вазмин, ёқимли тембрли, ширали бўлиб тингловчилар қалбини тирнай оладиган жозибага эга эди. Бундан ташқари, унинг қўлидаги тор бамисоли сайроқи қуш мисоли сайрап эди. Камолиддин Раҳимов 1960 йилларда ўзбек кўшиқчилик санъатига кириб келди. Бу кўшиқчи ўзининг камтарлиги ва хуш одоби билан эл назарига тушиб, саҳнада ҳам, шахсий ҳаётда ҳам кўпчиликка ибрат бўла олди. Кўшиқчилар бор, ижро репертуари, асосан, аввалгилар ижро қилган ёки яратган ашулалардан иборат бўлиб, шулар билан улар қоникиш ҳосил қилишган. Яна бир тоифа борки, улар ўзлари ижод қилган асарлар билан ҳалқ меҳрини қозонишиади. Устоз санъаткор Камолиддин Раҳимов ўзининг қарийб яrim асрлик ижодий фаолияти давомида 500 дан зиёд турли мавзудаги дилбар қўшиклар яратиб, ўзбек кўшиқчилик ҳазинасини бойитди.

**Ўзбекистон ҳалқ артисти Камолиддин Раҳимовнинг
“Ўзбекнаво” саволларига жавоби.**

1. Исмингиз, отангизнинг исми (паспортга мувофиқ?)
— Раҳимов Камол.
2. Туғилган йилингиз ва жойингиз?
— 1943 йил 12 январь куни Наманган шаҳрида тугилдим.
3. Ота-онангиз, оиласигиз ҳақида қисқача маълумот.
— Отам Қаюмжон Раҳимов (1897-1989) зиёли киши эдилар. Бир умр пахта заводида ишчи бўлиб хизмат қилдилар. Онамиз Сиддиқаҳон уй бекаси бўлганлар.
4. Қайси ўқув юртида таҳсил олгансиз, қачон?
— 1960 йилда ўрта мактабни, 1966 йили Тошкент маданият оқартирув техникумини, 1987 йилда Тошкент маданият институтини “Ҳалқ ансамбли бадиий раҳбари” мутахассислиги бўйича тугаллаганман.
5. Қайси идораларда, қандай лавозимларда хизмат қилгансиз?
— 1960-72 йилларда Наманган шаҳар Гоголь номли маданият уйи қошидаги ашула ва рақс ансамбли қатнашчиси, бадиий раҳбари, 1972-98 йилларда вилоятимиздаги Алишер Навоий номли мусиқали драма ва комедия театрида ишладим. Ҳозир нафақадаман.
6. Қайси вилоят ва мамлакатларда ижодий сафарларда иштирок этгансиз?
— Мамлакатимизнинг барча вилоятларида, МДХ давлатларининг деярли ҳаммасида, Афғонистон, Булғория, Ливия, Япония, Шотландия, Швеция, АҚШ, Канада ва бошқа кўплаб мамлакатлар, шаҳарларда ижодий сафарларда бўлганман.
7. Қайси бастакор, шоир ва ёзувчи билан кўпроқ ижодий мулоқотда бўласиз?
— Ҳабиб Сайдулла, Эркин Воҳидов, Барот Исроилов, Мирҳамид Ҳакимов ва бошқа шоирлар билан қизгин ижодий мулоқотдаман.
8. Севиб ижро этган асарларингиз?

– Яратилган қўшиқлар гўё фарзанд мисоли, уларнинг ҳаммасини севиб ижро этаман. Акс ҳолда, улар тингловчи эътиборига ҳавола этилмасди. Шундай бўлса-да, “Ушишоқ”, “Баёт”, “Гиря” мумтоз қўшиқлардан кўпроқ лаззат оламан.

9. Устозларингиз кимлар?

– Насридин Мажидов, Тожиали Олимов, Ваҳобжон Абдулаевлар устозларим.

10. Қайси халқларнинг тилларида куйлагансиз ёки куйлаш ниятингиз бор?

– Тоҷик, Озарбайжон, Ўйгур халқ қўшиқларини ҳам куйлайман.

11. Машҳур санъаткорлардан кимга ҳавас қиласиз?

– Тоҷикистон халқ ҳофизи Маъруфхўжа Баҳодиров, устоз санъаткорларимиз Орифжон Ҳотамов, Фахриддин Умаровнинг инсоний фазилатлари, ижодий қобилиятларига ҳавас билан қарайман.

12. Сизни бирор санъаткорнинг салобати босадими?

– Албатта, улуг устозлар салобати босади.

13. Тақлидга муносабатингиз?

– Аксари ижрочилик тақлиддан бошланади. Ижод-кор ўз ийлини топиб олишда бир восита бўлса, табиий ҳол. Фақат тақлид касб бўлиб қолмаслиги керак.

14. Мустақил ўтказган концерт дастурингиз.

– 1970 йилдан 1995 йилгача мунгтазам ва изчил мустақил концерт бердим.

15. Ўзбек миллий қўшиқчилигининг 2050 йилдаги ҳолатини қандай тасаввур қиласиз?

– Тараққиётнинг барча соҳалари қатори санъат, қоловерса, миллий қўшиқчилигимизда ҳам турли ўзгаришлар бўлиши табиий. Қўшиқчилигимизга айни ҳозиргидаи эътиборни сусайтирмаи, миллий гуруримизга ҳам жиiddий қаралса, албатта, ижодий ютуқлар кўпаяди.

16. Миллий маданиятимиз ва маънавиятимизнинг қайси жиҳатлари сизни кўпроқ ташвишга солади?

– Давлат миқёсida маданият, маънавият, маърифат тушунчаларини уйгунаштирувчи “Маданият миллий

дастури"ни ишлаб чиқши пайти келди. Зеро, янги давр кишисини камол топтиришида, мустақил мамлакатимиз-ни жаҳонга танитишида маданият, айниқса, санъатнинг роли бошқа соҳалардан кам эмас.

17. Чоп этилган (аудио, видеокасета, грампластинка, компакт диск) асарларингиз?

– Пластинкаларим, ўттиздан тортиқ компактдискларим мухлислар орасида айланади. Аудио, видео касеталарим ҳам йўқ эмас.

18. Столингиз устида (ёстигингиз остида) турадиган китобларингиз, энг севимли ёзувчинингиз ёки бадий асарлар?

– Навоий, Машраб, Амирий, Огаҳий, Маҳтумқули ва Ҷустий...

19. Санъатдан ташқари қайси соҳаларга қизиқасиз?

– Нимагадир ҳалқ усталари ясаган пичоқларга қизиқаман. Ўзига хос пичоқлар коллекциясига эгаман.

20. Ўз гуруҳингиз борми?

– Ўз гуруҳим бор.

21. Режаларингиз?

– Режаларим мухлисларимга имкон қадар кўпроқ яги қўшиқлар тақдим этиши.

22. Қандай мукофотлар олгансиз? Қачон?

– “Ўзбекистонда хизмат қўрсатган артист” (1978), “Ўзбекистон ҳалқ артисти” (1983), “Ўзбекистон Республикасининг фахрий ёрлиги” (1993), “Эл-юрт ҳурмати” ордени (1998) билан тақдирлашган.

23. Доимий яшаб турган жойингиз?

– Наманганд шаҳри, Ахси кўчаси, 15-а берк кўча, 15-уйда яшайман.

2000 йил.

КАМОЛИДДИН РАҲИМОВ ҲАҚИДА ДҮСТЛАРИ, МУХЛИСЛАРИ ВА ЯҚИНЛАРИНИНГ ҚАЛБ СҮЗЛАРИ

Озодбек Назарбеков,
Ўзбекистон халқ артисти,
Ўзбекистон Республикаси Маданият вазири

Ҳофизлар ҳам олимлар, адиллар қаторида маърифат олами вакиллари ҳисобланадилар. Санъаткор доим халқ назарида юради. Ҳар кандай соҳа кишисининг баҳт-саодати унинг иймон-эътиқоди, ҳалол-поклигига бοғлиқ. Маҳтум-кулининг насиҳат рукнидаги қўшиқларини куйлаётган хонанда, аввало, ўзи шу нарсага амал қилиши керак, акс ҳолда, унинг ашуласини эл қабул қилмайди. Биз ғазалларини қўшиқ қилиб куйлаётган Жалолиддин Румий, Абдураҳмон Жомий, Алишер Навоий, Бобораҳим Машраб сингари шоирлар бир умр комилликка интилганлар. Демак, биз ҳам имкониятимиз борича улар йўлидан боришимиз лозим.

Хонанда фақат соз чалишни ва куйлашнигина эмас, балки, китоб ўқишини, тафаккур қилишни, матн танлашни билиши зарур. Ҳалқимизнинг севимли ҳофизи Камолиддин Раҳимовнинг санъаткор ёшларга ўрнак бўладиган ибратли сифатлари жуда кўп эди. Айниқса, улардаги соз чертиш, матн танлаш каби маҳоратлари барча илм-у мусиқа билан шуғулланәётган катта-кичик сафдошларга намуна деб биламан. Доимо маърифат ёғдуси дилларни мунаvvар этаверсин.

ТОРНИ САЙРАТГАН ҲОФИЗ

Султонали Маннопов,
Ўзбекистон халқ артисти, Фаргона
Давлат университети профессори,
“Турон” фанлар академияси академиги

*Шода-шода марваридлар бўйнингизда,
Жоним, айтинг, не гап бўлса қўнглингизда.
Кеча-кундуз хаёлимда бир ўзингиз,
Шу кунларга мени солиб қўйдингиз-да.*

Ўзбек қўшиқчилик санъатида ўзига хос овоз билан унutilmas қўшиклар яратган ҳофизлардан бири Ўзбекистон халқ артисти Камолиддин Раҳимовдир. Камолиддин Раҳимов ўзининг баракали ижоди давомида янгича талқиндаги ижод йўлига эга бўлган санъаткор, мохир созанда ва хонанда, бастакор сифатида шухрат қозонди, анъанавий ижроилигимизда “Камолиддин аканинг йўли” деган эътирофга сазовор бўлди. Бундай эътирофларни ўтган улуғ устозларимизнинг устозларида ҳам кузатишими мумкин. Унинг ижроилик маҳорати тор созини сайратиб чалиб, овоз маромини уйғунлашуви натижасида ҳосил бўлган гўзал қўшикларида намоён бўлди.

Янги қўшиклар яратишда ғазал ва шеърларнинг муносиб танланиши, илгари қўлланилмаган усуллар талқинида бетакрор ижроилик маҳорати туфайли Камолиддин Раҳимов ижод этган санъат дурданалари ҳофизнинг ўзи куйлаган “Наргиз”, “Шода-шода марваридлар”, “Интизор”, “Яхшиларга ёндашиб” янглиғ мухлислар қалбидан бир умр мустаҳкам жой олди.

2013 йил, 12 январь куни Наманган давлат мусиқали драма ва комедия театрининг мухташам биносида Камолиддин аканинг 70 йиллик таваллуд кечасида қатнашиш бахти менга ҳам насиб этган эди. Ўша ижодий кеча унutilmas санъат байрами сифатида юракларда бир

умр муҳрланиб қолди. Чунки, устоз ҳамиша айтилмаган кўшиқлари ҳали кўплиги, янги-янги концерт дастурлари билан халқимизга узоқ йиллар хизмат қилиш ниятида эканини қайта-қайта такрорлар эдилар. Начора, инсон умри саноқли йиллар, ойлар, кунлар, дақика ва сониялардан иборат экан-ки, энди биз улуғ санъаткорни фақат хотирлаш орқали руҳини шод этамиз...

Ўринбой Нуралиев,
Ўзбекистон ҳалқ артисти.

ИРОДАЛИ ИНСОН

Камолиддин Раҳимовнинг иродасига ҳар қанча қойил қолсанг, арзиди. Турдали Саъдуллаев билан биргаликда куйлашганида ширави овоз қўшилиб, ўзига хос ёқимли хониш юзага келган, уларнинг бирини иккинчисидан устун қўймай, мароқ билан тинглашарди. Тақдир тақозоси билан кўпчиликка маълум воқеа содир бўлди. Яъни, бу икки машҳур санъаткор яккахон хонандаларга айланишди. Энди Камолиддиннинг хониши нафақат ширави, балки, баланд ҳам бўлиши лозим эди. У узил-кесил бир қарорга келди. Овозига салбий таъсир кўрсатувчи барча одатлардан воз кечди. Овозини ниҳоятда авайлаб, парваришлади. Ҳатто, ёзнинг жазирама кунларида ҳам илиқ сув ичишга одатланди. Натижада, кўпчилик учун кутилмаган ўзгариш юз берди, Камолиддин овози пардасини кўтаришга мушарраф бўлди.

Мен бу инсондаги қатъиятлилик, меҳнатсеварлик, санъат йўлида роҳат-фароғатдан ҳам кечиши фазилатини ўшанда яққол сезганман. У ҳаётини кўшиқсиз тасаввур эта олмас эди. Эришган барча муваффакиятларини тинимсиз машқ ва мashaққат билан топди.

Зиёвиддин МАНСУР,

шоир,

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси
Наманган вилоят бўлими раҳбари.

БАРКАМОЛ ҲОФИЗ

Ўзбек қўшиқчилик санъати жуда кўп санъат намояндаларини етиштириб берганлиги тарихдан яхши маълум. Санъат солномасига разм солсангиз, кўз олдингиздан қанчадан қанча улуғ сўз, соз ва овоз заргарлари ўтиши табиий. Ўтган асрнинг олтмишинчи йилларида Хоразм қўшиқчилигига Бола бахши, Ҳожихон Болтаев сингари пешқадам ҳофизлар, қўшиқчилик санъатини баландга кўтарган Комилжон Отаниёзов, қалбларни оҳанрабодай тортиб олган Фахриддин Умаров, булбулнафас нолалари билан қўшиқ шинавандаларини “Ўхшайди-ку”латиб юборган Таваккал Қодиров, оддийгина дуторини “кул-кул”латиб “Индамади”си билан кўнгилларни сел қилган Неъматжон Қулабдуллаев, улардан тамомила ўзининг бас-баритон овози-ю, торнинг энг юқорисида ҳеч қайси ҳофиз ишлатмайдиган “бас” аталгувчи қўшалоқ симни сайратиб, дилларни зириллатган Комилжон Баратовлар ана шундай ноёб ҳофизлар сифа-тида эътибор топганларини ҳеч ким инкор этмаса керак.

Бироқ “шуҳрат – офат”, деганларидек, бу ҳолат узоққа чўзилмади. Шахснинг салоҳияти, иқтидорнинг фав-кулодда рўёбга чиқиши, оммабопликнинг таъсир доира-сидан қўрқкан собиқ тузум идеологияси томонидан бундай етук санъаткорларни турли важ-корсонлар билан ёмонотлиқча чиқарилиши, улар атрофида ҳар хил уйдирмалар тарқатилиши оқибатида Комилжон Отаниёзов фалажга, Фахриддин Умаров ва Таваккал Қодиров таъкиқка, Комилжон Баратов ҳисбса йўлиқтирилди. Бу, шубҳасиз, уларга қаттиқ таъсир қилмаслиги, халқни эса таажӯубга солмаслиги мумкин эмасди.

Бир ёмоннинг бир яхиси бўлганидек, ўзи суйган ҳофизларни соғинган, янги оҳангларни кўмсаган ҳалқ толеига Яратганинг инояти билан янги-янги иқтидорлар, ёқимли овозлар, хуш ёқувчи нафаслар нақш этила бошлади. Хоразмдан Олмахон Ҳайитова, Ортиқ Отажонов, Тўрткўлдан Отажон Худойшукуров, Тошкентдан Бахтиёр Тўлаганов, Хайрулла Лутфуллаев, Андижондан Ўринбой Нуралиев, Шерали Жўраев, Нуриддин Ҳамроқулов, Фарғонадан Солижон Маматов, Қобилжон Юсупов, Назиржон Назаров, Қашқадарёдан Тожиддин Муродов, Бухородан Аҳмаджон Шукуров сингари янги нафас, янги овоз соҳиблари кириб келиб, қўшиқчилигимиз бўшликларини тўлдира бошлаши. Шубҳасиз, улар сафида “Наманган булбули” Камолиддин Раҳимов ҳам бор эди.

Хўш, Камолиддин Раҳимовнинг ўз даврида тез орада тилга тушиши, довруқ қозониши, водий қолақолиб, пойтахт, республика, қолаверса, қўшни республикалардаги қўшиқ мухлислари қалбини забт этишининг омиллари, сирлари, ўзига хос томонлари қаерда эди?

Биринчидан, “Куш уясида кўрганини қиласи”, гарчи Камолиддин Раҳимов туғилиб ўсган хонадон оддий хизматчи оиласи бўлса-да, у оддий пахта пункти хизматчиси Қаюмбой ота хонадонида ҳалол меҳнат нонини еб, бирорининг ҳаққига хиёнат қиласлик, ҳалол-ҳаромнинг фарқига бориш, тўғрисўзлик, камтаринлик, ҳокисорлик, оғир машаққатлардан чўчимаслик, бирорни алдамаслик, ҳар бир эзгу ишга сидқидилдан киришиш сингари олижаноб инсоний туйғулар огушида тарбия топди. Айниска, рўзмарўз кун кўрган оиласи тежамкорлик, исрофгарчиликдан ўзни тийиш, бирорининг ҳаққига хиёнат қиласлик тамойиллари оталари томонидан қаттиқ қўйилганини у киши кўп тилга олар, ота-оналари ҳар жиҳатдан уларга кўзгу бўлганини мамнуният билан эътироф этар, оналари Бусиддиқаҳоннинг ҳалқ қўшикларини яхши билиши, ўзлари ҳам бўш пайтларида бироз хиргойи қилиб туришлари, яқинларининг тўйларида аёллар издиҳомларида ҳалқ

лапар, ўлан, “ёр-ёр”ларини, айниқса, аллаларни маромига етказиб айтишларини күп таъкидлар эдилар.

Иккинчидан, оиласда раҳмидиллик туйгуси, зарур ҳолатларда бир-бирига қарашиш, күмаклашиш ҳисси, айниқса, оталарининг ҳалол меҳнатларидан топган даромадлари оналари Бусиддиқа она томонидан ниҳоятда тежалиши, уни болалар қадрига етиши зарурлиги тұғрисидаги насиҳатлар фарзандлар қатори түнгіч үғил Камолиддинга ҳам тарбия мактаби бўлиб хизмат қилган ва шу боис ҳам вояга етиб-етмай ўша пайтдаги Гоголь номли шаҳар маданият уйидаги доира тұғараги бориб, хунар ўрганиш, кейинчалик, қўшиқ куйлаш, тўй-базмларда қўшиқ куйлаш асносида оталарига кўмакчи бўлиш туйгусининг сингишига олиб келган эди.

Учинчидан, “Устоз кўрмаган шогирд ҳар мақомда йўргалар”, деганлариdek, Камолиддин Раҳимов, аввало, устоз кўрди, улардан хунар эгаллаш асносида тарбия сабоқларини ўзига сингдирди. Устозларининг юриштуриши, муомаласи, бир-бирига муносабатлари, қискаси, одамийлик сир-асрорларини синчилаб ўрганди. Қайси фазилат ўзига ёқса, ўзига сингдириш, аксинча, ёқмаган жиҳатларни ўзидан тамомила йироқ тутишни ўзига тамойил қилиб олди. Ҳатто, бир гал у киши ҳақида бир мақола ёзиш орзусида сухбатлаштуриб, ниҳоят даражада улуг ва ажойиб жиҳатларни кимдан ўрганганликларини сўраганимда, Юнус Ражабий, Ориф Алимахсумов, Маъруфхўжа Баҳодиров, Фахриддин Умаров сингари улут устозлардан олган фазилатлар қаторида номини зикр қилмаслик шарти билан “Фалончи шилдир” ва “Пистончи тўнка”дан ҳам кўп нарса олганликларини, яъни улардан улар табиатидаги қандай иллатлардан холи бўлишни ўзларига сингдирганларини мийиғларида, истеҳзоли табассум билан айтган эдилар.

Тўртингидан, Камолиддин ака тақво-эътиқодда ҳам ниҳоят даражада событ, иймон-диёнатда барқарор, намозниёзда қойим, том маънода, мўмин-мусулмон банда эдилар.

У киши наинки ибодат пайтида, балки ижод жараёнида, хизмат пайтида ҳам бетаҳорат юрмас, созни бетаҳорат ушламас, ўтган аждодлар, устозлар руҳини тиловат, эҳсон ва бошқа хайрли ишлар билан хушнуд этишни канда қилмас эдилар. Болалик қадрдонлар, қариндош-уруглар, шогирдлар, ҳатто ашаддий мухлислар ҳолидан доимо бохабар турар, қанчалик банд бўлишларига қарамай шундай хайрли ишларга вакт ажратар эдилар. У кишининг ниҳоят даражада “пишиқ”ликлари ҳақида жуда кўп ҳазил-мутойи-балар бор (бу алоҳида мавзу), бироқ эҳсон-мурувват борасида у кишининг тутумлари “Ўнг қўл берганини чап қўл билмаслиги керак” йўсинида эди. Бунга мисол тариқасида шуни айтиш керакки, ҳар йили пойтахтдан тўй мавсумини яқунлаб келганда (одатда, аксарият рамазон ойи олдидан) ўз машиналари юхонасига ўзлари билган ночор оиласларга, яъни етим-есири бор, камхарж хонадонларга, бизга ўхшаш яқин қадрдонларга, устоз ва шогирдларга қарийб бир ой-рамазон ойига баҳоли қудрат қозон қайнагулик бозор-ўчарни қилиб тарқатишларига шахсан ўзим гувоҳ бўлганман. Ҳатто, шулар қатори қиш мавсуми олдидан йигирма-ўттиз жуфт калош, ҳасса, чопон сингари ашёлардан ўзларига жапс масжид имомлари орқали эҳсон соҳибини эълон қилмаслик шарти билан эҳтиёжманд ким-саларга ҳадялар тарқатганликларидан ҳам воқифманки, бундай хайрли ишларни ҳамма ҳам қилавермайдиган, ўrnak олса бўладиган эзгу амаллардандир.

Камолиддин аканинг қутлуғ етмиш йилликлари шукронасига пойтахтимизнинг Хувайдо тўйхонасида ёзган эҳсон дастурхонлари атрофида улуғ шайх, Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий Усмонхон Алимов ҳазратлари: “Аллоҳнинг наздида энг суюкли банда ким? Аллоҳнинг наздида энг суюкли банда мўъминларга энг кўп хизмати сингган банда. Шу маънода бугунги издиҳом сабабчиси бўлмиш улуғ ҳофизимиз Камолиддин ҳожи акамиз ҳам ҳеч шак-шубҳасиз ана шундай комил, фозил,

солиҳ ва суюкли бандалардандир”, дея олимона лутф қилганларида, иншооллоҳ, тамомила ҳақ эдилар.

Бешинчидан, “Ишни қилсанг пухта қилгин, урсалар Аллоҳ дегин”, деган мақол Камолиддин аканинг энг хушлаган ақидалари эди. Яъни, у киши ҳеч бир кўргуликни бирордан кўрмас, ҳамма нарсани Яратгандан, деб билар, ёмонлик қилганга ҳам яхшилик тилар, кўлидан келганича бирорларга яхшилик қиласар эдилар. Энг мухими, давр келди сур бегим деганларидек, тўйга ортиқча ружу қўймас, бирон тўй оладиган бўлса, мабодо ўша пайтда давлат тадбири тўғри келиб қолса, уни ҳам канда қилмаслик тўғрисида тўй соҳибидан олдиндан узр сўраб кўяр ва бу билан бўлиш эҳтимоли бўлган кўнгилсизлик-нинг олдини ола билар эди.

Олтинчидан, Камолиддин aka камтаринлик борасида шу даражада этalon эдики, шуҳрат чўққисида турган пайтларида ҳам бирон кишига каландимоглик ёки беписандлик қилганини бирон киши пайқамаган, десам айни ҳақиқатни айтган бўламан.

Башарти оиласа, жамоада, маҳалла-кўйда, қариндош-уруглар, яқин-йироқлар орасида, жамиятда ўз ҳаддини билиб, босар-тусарини ҳамиша ўйлаб, ўзига гард юқтиримаган ижодкорнинг шахсий фазилатларини улуғлаб, қадрлаб бериладиган алоҳида унвон ёки мукофот жорий этилганда, унга ўз олижаноб фазилатлари билан, шуб-ҳасиз, одамийликнинг олий тимсоли Камолиддин aka Раҳимов мұяссар бўларди. Зоро, у кишига берилган “Эл-юрт хурмати” ордени бежиз эмас.

Ҳам мумтоз, ҳам замонавий, ҳам босик-вазмин, ҳам шўх-ўйноки, айниқса, ахлоқий-дидактик мавзудаги кўшиқларни яратиш, маромига етказиб кўйлаш, алалхусус торни сайратиш, ҳатто, ёнма-ён тортилган кўш симни биттасини чертиб-чертиб “гапиртириш” бобида ўзидан аввал ҳам бўлмаганидек, ўзидан кейин ҳам ҳаливери бирон бир ҳофиз бу санъаткор кўтарилиган мақом, даражот, миқёсга кўтарилиши фақатгина орзу.

Аллома навозанда Турғун ота Алиматов: “Торни озар устаси Багатир ясасину, ўзбек ҳофизи Камолиддин сайратсин-да!”, - дея бежиз беш кетмаганлар-да! Дарвоқеъ, худди ана шу тор ясовчи уста Багатирнинг Бокудаги устахонасида Ўзбекистон Халқ артисти Камолиддин Раҳимовнинг тор ушлаб турган портрети ҳам бежиз илиб қўйилмаган бўлса керак. Худди шу пирхонада машхур ҳофизимизнинг “Кўчамдан жонон ўтганда” номли қўшиғидаги нолани эшитган уста Багатир ансамблда танбурни ким чалганига қизиққани, ансамбль ҳам, танбур ҳам бўлмаганини, барча нолаларни Камолиддин Раҳимов Багатир ясаган торда чалганини айтишганда, у ишонма-гани ҳам бўлган воқеа. Нафакат торни, балки афғон рубобини сайратар, дутор чалишни “қийиб қўяр”, доирани эса нақ ёриб юборар эди. Бу ўринда бир фикрни алоҳида таъкидлаб ўтиш зарур, деб ўйлайман. Бу ҳам бўлса Камолиддин Раҳимовнинг уста Олим Комилов, Қаҳрамон Даҳаев, Тожиали Олимов сингари довруқдор доирачи-ларга рағбати баландлигидан дастлаб ўз ижодини доира чалишдан бошлаганидир.

Фузулий, Жомий, Навоий, Бобур, Машраб, Махтумкули, Эркин Воҳидов, Абдулла Ориповлар ҳофизга нечогли руҳий озуқа бағишлигар бўлсалар, Чустий, Шўхий, Рашид Халил, Нуриддин Бобоҳўжаев, Робиддин Исоқов, Қурбоной Убайдуллаева, Ҳакимий, Ҳакимжон Турсунов, Мамажон Парпий, Ёқуб Аҳмаджон сингари наманганлик ҳамюртлари ҳам ўз манзур шеърлари билан унинг қўшиқларига қанот бағишлиб туришган. “Ёдимда қолди”, “Оввора қилма”, “Отажон”, “Қўмсаш” “Яхши-ларга ёндошиб”, “Эл ичра назар топдим” ғазаллари суюкли ҳофизимиз томонидан ижро этилган ижодкор сифатида Камолиддин Раҳимов Наманган шоирларининг бегараз тарғиботчиси эди, деб барадла айта оламан.

Камолиддин ака билан ҳамнафас сифатида фаолият бошлаган таниқли актёр, хушловоз хонанда, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Турдали Сайдуллаев ҳам

жўровозлиқда унга узоқ йиллар елкадош бўлганини улар биргаликда яратган қатор-қатор дилрабо қўшиклар ҳаққи ҳурмати унутишга ҳаққимиз йўқки, уларнинг жўровозликлари маҳсули бўлган қўшиклар ҳамон ўзбек радиоси олтин фондидаги бебаҳо дурданалардан хисобланади.

Камолиддин Раҳимовдай зоти бобаракот шогирд тарбиялашда ҳам бамисоли устаси фаранг эди. Фикримга Эркин Рўзиматов, Баҳодир Бакиров, Авазбек Маҳмудов, Ҳабиб Муллахонов, Азим Муллахонов, Абдулметин Олимов, Абдулла Шомаърупов, Абнунаби Мамажонов, Боқижон Сатторов, Боқижон Ҳамроев, Рустам Мамадалиев, Мажитхон Устабоев, Абдуқаҳҳор Жалилов, Ҳамиджон Маллабоев, Исокжон Жўрахонов, Умиджон Қорабоев сингари элга манзур иқтидор соҳиблари мисол бўла олади. Зеро, “Шогирдлар камоли – устозлар жамоли”, деб бежиз айтмаган доно халқимиз.

Худди ўзининг ёшлигини қуйиб қўйгандай ўғли Ҳусанбой Раҳимовнинг бугунги кунда ота касбини дадил давом эттираётгани эса от изини той босишига яққол далолатдир.

Ўрни келганда шуни чукур мамнуният билан изҳор қилишга бурчлиманки, Камолиддин Раҳимовнинг Камолиддин Раҳимов сифатида юксак камолотга эришишида Жонажон пойтахтимиз Тошкент муҳитининг, у ердаги хайриҳоҳ дўстларининг, санъатимиз пешволарининг, ашаддий муҳлисларнинг, Шукур ота, Носирхон, Абдураззоқ, Ҳамиджон сингари садоқатли қадрдон-ларнинг алоҳида ҳиссаси бор. Аввали Худо, қолаверса, уларсиз Камолиддин aka бу даражада довруқ қозониши, азизу мукаррам бўлиши, то умрининг охиригача эътиборда юриши ва алалоқибат ҳамон дилларда жо бўлиши осон кечмасди.

Ўзбекистон Ҳалқ артисти, “Эл-юрт ҳурмати” ордени соҳиби Камолиддин Раҳимов хотирасини абадийлаштириш, унинг номида маҳобатли майдон яратиб, сехрли созини ушлаб турган ҳолатдаги ҳайкалини ўрнатиш, майдонда музей ва қўшиқчилик санъати маркази барпо

етиш, эл суйган ҳофизнинг дилтортар кўшиқларини мунтазам янграб туришини йўлга қўйиш ҳақида мутасаддилар, биринчи галда Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги ҳамда Наманган вилояти ҳокимлиги бош қотирса, айни муддао, миллионлаб муҳлислар кўнглидаги умид бажо бўлур эди.

**Набиҳон Чустий,
Ўзбекистон халқ шоири**

Камолиддиннинг ёшлик пайтида, кўшикчиликка энди кириб келаётган даврида шундай деган эдим: “Бу боланинг овози авж пардалари унчалик юкори бўлмаса ҳам кўшикнинг сўзларини бутун айтади, созни тиник чертади”.

**Турғун Алиматов,
Ўзбекистон халқ артисти, профессор,
устоз санъаткор, моҳир ижрочи.**

Камолиддин Раҳимов озарбайжон торини ўзбекча чалиб куйлади. Торини танбурсифат қилиб чалади.

**Маъруфхўжа Баҳодиров,
Тоҷикистон ва
Ўзбекистон халқ ҳофизи**

Камолиддин ўз йўли-услуби, сози ва овозига эга бўлган хонанда.

**Муроджон Аҳмедов,
Ўзбекистон халқ артисти**

Камолиддин Раҳимовнинг ютуғи – унинг сози билан кўшиқларининг мужассамлигига.

**Жаъфархон Умаров,
Ўзбекистон халқ артисти**

Камолиддин ўзи айтган ашуулаларига ўзи амал қилган камтарин, хокисор ва ота-онасининг дуосини олган хонанда.

**Комилжон Отаниёзов,
Ўзбекистон, Қорақалпогистон,
Туркманистон, Татаристон халқ артисти**

Камолиддин ўз даврида ўзига сахна очган хонандалардан.

**Эрмамат Нурматов,
шоир ва журналист,
“Эл-юрт ҳурмати”
ордени соҳиби**

Хонандалар жуда кўп ва бу бир жиҳатдан ёмон-масдир. Улар орасида меҳнатни бурч ҳисоблаганлари, касбига садоқатлилари халқ меҳрига сазовор бўладилар. Битта-иккита кўшиқ айтиб, ғуур отига мингандар изланишдан мосуво, “юлдуз” касалига чалингандари эса пуфак қисматига йўлиқадилар.

Камолиддин Раҳимов биринчи тоифага мансуб бўлиб, ҳаваскорлик кўчасига киргандәёқ тўғри йўлни тутди, заҳматни йўлдош билди, устозлар чопони баридан маҳкам ушлади. Санъат ахли учун сув ва ҳаводек зарур ва эгизак хислатлар унинг ўз йўли, услубини топишида бош омил бўлди.

Бундай толега мушаррафлик осон кечгани йўқ. Аллоҳ берган ўқтам овози ёнига тор чертиш сирларини мукаммал эгаллагани, боз устига матн танлашда зукко ва талабчанлиги кўл келди.

Санъаткор ҳамиша улус орасида бўлади. Уларга баҳони халқ беради. Тингловчилар, муҳлислар жозибали наволари учунгина эмас, балки ҳалоллиги, камтарлиги, ширинсўзлиги учун ҳам баланд пардаларда олқишлийдилар.

* * *

Устоз Фахриддин Умаров Камолиддин Раҳимовга
“Аввал ҳам олдинда эдинг, ҳозир ҳам олдиндасан”, деб
таъриф берган.

* * *

Ўзбекистон халқ шоири Ҳабиб Саъдулла Камолиддин
Раҳимовни шеърий сатрларида шундай дуо қилган эди:

*Баҳористон диёрим баҳтини куйлаши эрур баҳтинг,
Диёрим мангу бор бўлсин, шу баҳтинг барқарор бўлсин.
Элим санъатни ардоқлар, дилни дилга диёр айлар,
Сенинг ҳам санъат-у исминг учун диллар диёр бўлсин.*

Алихон Ҳалилбеков,
НамДУ профессори

Камолиддин Раҳимов халқимизнинг энг севимли
хонандаси ва ардоқли санъаткори. Ҳофиз куйлаганда ҳамма
иштиёқ билан билан ҳузур қилиб, маҳлиёланиб, сеҳрланиб,
хушхол бўлиб тинглайди. Унинг қўшиқлари даврага хуш
кайфият, мароқ, файз киритади.

Баркамол Исҳоков,
*Тиббиёт фанлари номзоди,
олий тоифали жарроҳ*

Камолиддин Раҳимов саҳнани муқаддас, деб билган,
tingловчиларини, муҳлисларини ҳурмат қилган санъат-
корлардан бири эди. Биз улар билан ҳаётликларида жуда
яқин алоқада бўлғанмиз. Қадрдан биродаримиз касалликка
чалингланларида сўнгги нафасларигача ёnlарида бирга
бўлдим. Бироқ, бешафқат ўлим улуғ ҳофизни кутилмаганда
орамиздан олиб кетди. Охиратлари обод бўлсин.

Ибратли устоз

Азизбек Пўлатов,

*Наманган давлат університети
“Мусиқа таълими” магистранти*

Умрини санъатга фидо қилган улуғ санъаткор, бастакор ва моҳир созанда, юксак истеъодди хонанда, устоз Камолиддин Раҳимовдаги олий фазилатлар ҳақида жуда кўп гапириш мумкин. Ана шундай ҳар қандай киши ҳавас қилса арзигулик фазилатлардан бири – устозларини юксак даражада хурмат қилганликлариdir. Устоз ота-она билан тенг мақомда турувчи юксак мартабали инсон хисобланади ва уларни рози қилиб, дуоларини олган шогирд ҳеч қачон кам бўлмайди. Камолиддин Раҳимов ўз устозларини ана шундай эъзозлаб, барчамизга намуна бўлганлар. Биргина мисол, устозлари Тоҷиали Олимовга ўз даврида яхшигина қийматга эга бўлган автомашина совға қилганлари ҳақида эшитганмиз. Бундан ташқари, муборак Рамазон ойларида устозларини зиёрат қилиб, уларга ҳадялар бериб, кўнгилларини олиб юрганликларини кўп эшитиб, ҳавас қилганмиз. Ҳалқимида “Нима эксанг, шуни ўрасан” деган ҳикматли нақл бор. Бу одобни нафақат санъат аҳиллари, балки ҳар қандай соҳада фаолият юритаётган киши ўрганса бўлади. Юқоридаги эзгу ишларнинг самараси ўлароқ, устоз Камолиддин Раҳимов ҳам умрларининг охиригача шогирдларининг ардогида бўлдилар.

Мен ҳам мусиқа мактабида ишлаш жараёнимда ўқувчиларга устоз Камолиддин Раҳимов басталаган қўшиқлар билан бирга, у кишидаги инсоний одобларни ҳам ўргатишга ҳаракат қиласман. Чунки одоб-ахлоқ ўзбек миллатининг энг олий хислатларидандир. Зоро, инсоннинг умрини безайдиган нарсалар яхши амаллар, эзгу ишлардир. Камолиддин Раҳимов умрини ана шундай эзгуликлар билан безаган улуғ устоз. Устозни Аллоҳ раҳмат айласин.

Эркин Комилов.
Ўзбекистон халқ артисти.

Чин инсон

*Қалбида агар ишқ ўти ёнмас экан,
Хеч ким бу ҳаёт завқига қонмас экан,
Не ранжису балоларга дучор бўлса ҳам,
Чин инсон ўз ишиқидин тоғмас экан.*

Ўзбекистон халқ артисти, “Эл-юрг ҳурмати” ордени соҳиби Камолиддин Раҳимовнинг яратган умрбоқий қўшиқлари ҳамон санъат шайдоларини эзгуликка чорламоқда. Унинг ўзига ярашган салобатли чехраси, иссиқ истараси, наманганча шеваси, юмори, айниқса, торининг сеҳрли навоси, айтган қўшиқларидан: “Қошига ўсма қўйиб”, “Ҳаргиз”, “Наргиз”, “Яхшиларга ёндашиб” ва панд-насиҳат қўшиқлари халқимизга узоқ йиллар маънавий озуқа беришига сира шубҳа йўқ. Ўзидан чиройли, ибратли из қолдирган қадрдон истеъоддли санъаткоримизнинг охирати обод бўлсин.

Абдулло Нўъмонов,
мухлис.

Мени йўқлар кишим борми?

Санъат шайдосиман. Республикамизда яхши куйлайдиган қўшиқчи, хонандалар кўп. Менинг учун фақат, Камолиддин Раҳимов аъло. Айниқса Машраб ғазалларидан куйлаганда ҳофизга бўлган меҳр-муҳаббатим жўшиб кетади.

Соибжон Бегматов.
Ўзбекистон Мақом маркази директори.

Ўзбекистон халқ артисти Камолиддин Раҳимов давримизнинг хониша етук, чолғу чертишда моҳир, ижрочилик услубда пишиқ ва муқим, ижодда сермаҳсул, билимдон ва зукко санъаткорларидан биридир. Халқимиз устозни манзурнафас ҳофиз ва беназир созанда деб бежиз айтмайди.

Икромжон Муксинов,
Ишибилармон, тадбиркор.

Устоз Камолиддин Раҳимовга оиласвий мухлисмиз. Шу сабаб бўлдими, уларнинг кўшиқларига меҳр кўйдим. 1978 йилдан кўшиқларини айта бошладим. Устоз-шогирдлигимиз эса 2000 йилдан бошланди. Наманган вилоят телевидениесида ташкил этилган тадбирдаги учра-шувимиз бизни янада яқинлаштириди ва устоз-шогирд тутундик. Касб-корим бошқа йўналишда бўлса ҳам, бўш вакъларимда устоздан кўлимдан келганича санъат сир-синоатларидан сабоқ олдим. Дуоларини ва кўнгил-ларини олишга ҳаракат қилдим. Шу бугунги кунда ҳам устознинг фарзандлари билан яқин алоқадаман, борди-келдиларимиз, Худога шукур, давом этяпти. Бўш қолдим дегунча кўлимга тор олиб, машқ қиласман, азиз устозни эслайман.

Баҳодир Андижоний.
Шоир,
Ўзбекистон Ёзувчилар ўюшмаси аъзоси,
Турон фанлар академияси фаҳрий академиги,
Истеъфодаги милиция подполковниги.

Шеърият – мўъжиза. Инсон қалбининг калити. У – сўнмас мангудархонада бўстон. Замонлар алмашди, тузумлар ўзгарди. Ҳануз буюк Навоий ғазаллари билан айтиладиган

қўшиклар вужудимизни ларзага солади. Чунки Навоий каби даҳолар фақат ўз замонасигина эмас, балки ҳамма замонларга дахлдордир.

Ўзбекистон халқ артисти Камолиддин Раҳимов репертуарида Навоий ғазаллари билан айтиладиган қўшикларнинг ўрни салмоқлидир. У, айниқса, “Ушшоқ”, “Айлагач”, “Жунун водийси” каби кўплаб мумтоз қўшикларнинг моҳир ижроиси сифатида юрагимда чексиз хурмат уйғотган.

Рафиқ Мухтор,
Шоир,
Турон фанлар академияси фахрий академиги.

Дунёда шундай қўшиклар борки, йиллар ўтган сари қадр-қиммати ортиб бораверади. Ҳар бир авлод хонандалари ўз истеъдодидан келиб чиқиб, унга ўзгача жило бериб, қўшиқни бузмасдан, асраб-авайлаб, янгидан ҳаёт бағишлиайди. Ўзбекистон халқ артисти, хурматли санъаткоримиз Камолиддин Раҳимов Навоий ғазали асосида яратилган “Қаро кўзим”, яъни “Ушшоқ”ни гўзал ва хуш манзур қилиб куйлаб, янги муҳлисларини топишга муюссар бўлди.

Аскарбек Акпаров,
Ўзбекистон халқ рассоми,
Наманган давлат университети
профессори, академик.

Мутрибона оҳанглар

Камолиддин Раҳимовнинг ҳар бир куйлаган асарида соз билан овоз уйғунлашиб, гўзал суруд (қўшиқ) юзага келади. Мутрибона мусиқий оҳанглари эшитувчиларни хаёлга толдиради. Муғаний навоси хоҳ мунгли, хоҳ шўх бўлсин инсонга йўлдошдир. Мусаввир сифатида айтадиган бўлсан ҳофизнинг дилтортар ва дилрабо қўшиклари

мусаввирона ранглар билан безатилган. Камолиддин ака нафақат созанда, хонанда, бастакор, балки яхши инсоний фазилатларига эга шахс эди. Улар билан бир факультетда фаолият олиб борганлигим, ширин хотиралар ўчмас из бўлиб қолди.

**Мирмаҳмуд Мирсайдуллаев,
Европа ва Россия кардиологлари
ассоциацияси аъзоси, тиббиёт
фанлари доктори, академик.**

Аслида ҳофиз Камолиддин Раҳимов билан ота қадрдон бўлғанмиз. Чунки падари бузрукворимиз санъат шайдоси эдилар. Камолиддин Раҳимовнинг Алишер Навоий, Заҳири-ддин Муҳаммад Бобур, Бобораҳим Машраб ғазалларини чиройли, гўзал оҳангларга боғлаб, санъатсевар мухлисларга етказишдаги салмоқли ҳиссасини эътироф этиш жоиз. Санъат ривожи йўлидаги меҳнатлари муносиб баҳоланиб, Камолиддин Раҳимов Ўзбекистон ҳалқ артисти унвони, “Эл-юрт ҳурмати” ордени билан мукофотланган. Гарчи орамизда бўлмаса-да, дилрабо, ранг-баранг қўшиқлари дунё кезяпти. Созининг сехри, хонишлари узоқ йиллар сакланажак.

**Ҳакимжон Содиков,
шоир ва журналист.**

Камолиддин Раҳимов қўшиқларини тинглашнинг ўзи кифоя килмайди, уни куйлаш лозим. Зоҳирий овоз шарт эмас, балки, ботинан, юракдан, ўзингизни ҳам шоир, ҳам ҳофиз билиб куйлайсиз.

*Агар ҳофизга жўр эрурмиз танҳо,
Азим дарё бўлиб куйларсиз.
Наво айлаб газал мулкида гоҳо,
Гоҳида шоҳ Машраб бўлиб куйларсиз.*

*Агар Маҳтумқули насиҳатлари
Унинг хонишида садолар берса,
Ўзингиз шоир-у ўзингиз ҳофиз,
Ўзингиз дилда тор чалиб куйларсиз.*

Камолиддин ака созининг битта торидан бир йўла камида етти хил сеҳрли овоз таралади. Ўзбек қўшиқчилик санъати тарихида, адашмасам, шоҳ Машраб асарларин ҳеч ким Камолиддин Раҳимовчалик кўп ва хўб куйлаган эмас.

Довудхон ҳожи Ибрагимов
Санъат шайдоси, муҳлис.

Наманган ўзининг ишқ-муҳабbat куйчиси – Раҳимбобо Шоҳ Машраби ҳамда сози ва овози манзур Камолиддинлари билан фаҳрланади.

Ёркиной Хотамова,
*Ўзбекистон ҳалқ артисти,
Киргизистонда хизмат кўрсатган артист.*

Инсонга берилган умр ганимат экан. Биз фаргоналиклар 2013 йилнинг 12 январь куни катта жамоамиз билан Ўзбекистон ҳалқ артисти, ҳалқимиз учун ҳурматли, хушловоз хонанда Камолиддин Раҳимовнинг 70 йиллик тантанали юбилейига ташриф буюрдик. Мана, орадан б ыйл ўтса ҳамки, ҳали-ҳамон унинг хонишлари қулоғимда жаранглайди.

Ҳофиз ўзидан ибратли из қолдирди. У ижро этилган тароналар санъатсевар ҳалқимизга хизмат қиласверади. “Эл-юрт ҳурмати” ордени соҳиби бўлган буюк санъаткор ҳақидаги хотиралар қалбимизда абадий яшайди.

Яшин Тўланович Умрзоков,
*Наманган театрининг собиқ
бош дирижёри*

Наманганнинг фаҳрли ўғлонлари, хусусан, ўзбек санъатига ўзининг муносаб ҳиссасини қўшган истеъдодли созанда ва хонанда Камолиддин Раҳимов фаолияти мобайнида мухлисларига ёқадиган юзлаб қўшиқлар басталади. Театр қошида тузилган ансамблда кўп йиллар яккахон концерт берди, кечани кеча, кундузни кундуз демади. Давлатимиз бежиз Ҳалқ артисти унвонинираво кўрмади. Театрда ишлаб юриб, “Лайли ва Мажнун”да Домла, “Анвар ва Раъно”да Қобул, “Олифта”да Акмалхўжа, “Қароқчилар”да Бirim ва бошқа образларни талқин этганига гувоҳман.

Театр ўзининг Ҳабиба Охунова, Ўринбой Нуралиев ва Камолиддин Раҳимовлари билан файзли бўлган. Камолиддин Раҳимов яратган асарларининг умри боқий. Шогирдлари устознинг номи ва қўшиқларини авлодларга етказсин, деб тилак билдириб қоламан.

Тоҳир Ражабий,
*Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист,
Ўзбекистон Давлат консерваторияси
фаҳрий профессори.*

Камолиддин Раҳимов қўшиқчиликда ўз услуби ва мактабини яратган бўлса-да, созда эса мухлислари ва шинавандалари, ҳатто, таниқли санъаткор ҳофизларнинг ҳам ҳавасини уйғота олди. Бундай истеъод ва маҳорат ҳаммага ҳам насиб этавермайди.

Мехри Абдуллаева,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист.

Бир жамоада буюк санъаткор Камолиддин Раҳимов билан фаолият олиб борганимдан фаҳранаман. Давлатимиз меҳнатларимни муносаб тақдирлаганида, устоз

биринчилардан бўлиб, худди ўзимнинг энг яқинимдек дуо қилганлари сира кўз ўнгимдан кетмайди. Уларнинг вафотлари санъатимиз тарихида катта йўқотиш бўлди, барчамизни чуқур қайғуга солди. Охиратингиз обод бўлсин, азиз устоз!

Шарофат Тожибоева,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист.

Наманган деганда дарров Бобораҳим Машраб кўз олдингизда намоён бўлади. Аммо шу юртнинг яна бир асл ўғлони Камолиддин Раҳимовни ҳам билмаган киши йўқ. Устоз ўзидан умрларга татийдиган ибратли из қолдириди, юзлаб қўшиқлар басталаб, мусиқа илмининг ривожига тарозини босадиган улкан ҳисса кўшди. Айниқса, “Ушшоқ”ка қайта жон бағишлиб, “Наманган тановари”ни кенг муҳлислар оммасига ҳадя этганини ўзи бизларга катта мукофот бўлди.

Гулбаҳор Эрқулова,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист.

Ҳар бир хонанда ва қўшиқчининг ўз услуби, ўз йўналиши бўлиши мақсадга мувофиқдир. Ўзбекистон ҳалқ артисти Камолиддин Раҳимовнинг мақоми қўшиқ-чилик санъати оламида жуда юқори даражада бўлди. Бу нафис санъатнинг машаққатларига дош бериб, адашмасдан, қоқилмасдан эл-юрт назарига тушиш, ҳамкасларига ўрнак бўлишдек омад унга насиб этди. Яна бир баҳтлари шунда бўлдики, ўтган асрнинг 30-йили ва янги асрнинг 15-йилига қадар саҳнадан тушмадилар. Энг қувонарлиси, бугун ҳам санъатсевар ҳалқ хонанданинг соз сеҳридан маънавий озуқа олмоқда.

**Зикрилло Убайдуллаев,
“Түрөн” фанлар академияси
фаҳрий академиги**

“Қобуснома”да: “Эй фарзанд, агар ҳофиз бўлсанг, хушфеъл, кувноқ бўл, ҳамиша пок, хушзабон, хушхулқ бўлгин, ўз ишинг била машғул бўлгин, қўпол бўлмагин”, дейилади. Бу ажойиб ҳикматлар Камолиддин акага ўхшаган санъаткор инсонлар ҳаётини ўрганиб, улардан ибрат олиб ёзилгандай. Бундан ташқари ҳофиз Камолиддин Раҳимов Машраб, Чустий шеър ва ғазалларига мусиқий жон бағишлиб, қўпгина муҳлислар қўнглидан жой олди.

**Санъатбек Иноков,
Санъат фидойиси.**

Бир сўз

*Кўнгиллар мулкин обод этар бир сўз,
Кўнгиллар мулкин барбод этар бир сўз.
Ширин сўзда бўлур иқбол, бўлурмиш бол,
Юрак-багринг умрбод шод этар бир сўз.*

Санъатимиз вакилларидан бўлмиш, Ўзбекистонда хизмат қўрсатган артисти Нусратбек Иноковнинг фарзанди бўлганим учунми, бир неча йиллардан буён республикамиздаги қўшиқ ижодкорларига бефарқ эмасман. Камолиддин Раҳимов қирраларини кашф қиласиз, энг аввало, ундаги яхши инсоний фазилатлардан камтарлик, соз борасида моҳир тор ижрочиси, хонанда сифатида эса матн танлашга жуда хушёр, панд-насиҳат қўшиқчиси ва репертуарга бой, ўз қўшиқчилик мактабини яратган ҳофиз, деб аташ мумкин.

Жобирхон Ғозиев

*НамДУ Санъатшунослик факультети
“Мусиқа таълими” кафедраси ўқитувчиси.*

Ўзбекистон халқ артисти, фахрий профессор Камолиддин Раҳимов ўзбек қўшиқчилигига ўз йўлига эга, Наманган мактабини яратадан олган буюк истеъододли санъаткордир. Кафедрамиз ўқитувчилари маҳаллий ижодкорлар ижодий фаолиятига алоҳида эътибор қаратиб, улар ижро этган қўшиклардан, талабаларга мос келадиган асарларидан ўргатиб келмоқдалар. Айниқса, устознинг “Наманган тановори”, “Интизор”, “Ватан” каби қўшикларини севиб куйламоқдалар. Мақсадимиз устоз-шогирд анъаналарини давом эттириб, ёшларни маънавий жиҳатдан ҳар томонлама бугунги кун талабига жавоб берадиган мутахассислар этиб тайёрлашдир.

Ислом Мукаррамов.

*Камолиддин Раҳимовнинг дўсти,
мехнат фахрийси.*

1980 йилнинг 10-11 март куни мен учун унуптилмас кун бўлиб қолди. Ўша пайтларда Наманган шаҳридаги Алишер Навоий номли мусиқали драма ва комедия театри директорининг ўринбосари вазифасида хизмат қиласа эдим. Фарзандларим Муҳридин ва Зухриддинни хатна тўйини ўтказиш, ўтказганда ҳам эсда қоларли қилиб нишонлашни ўйлаб юраддим.

Бу орзуимни биринчи бўлиб дўстим Камолиддин Раҳимовга айтдим. Чунки, Камолиддин қалби тоза, бегубор, асл инсон эди.

Хуллас, тўйининг ташкилий ишларини Камолиддин ўз зиммасига олди. Тўй куни яқинлашяпти, 28 февралда бошланган ёмғир 7 мартда ҳам тинмади.

Ҳамма нарса ниятингга яраша, деб, ота-боболаримиз тўғри айтишган экан. 8 март куни эрталабдан кун ёришиб, ҳаммаёқ чараклаб кетди, кўнгиллар ёришли.

Ён-атрофдан тўйга таклиф қилинган мөхмоналар кела бошладилар.

Кўкондан Муҳиддин Дарвишев, Ўшдан Карим қизиқ, Андижон, Фарғона, Тошкент, Хоразм... келган мөхмоналарни саноғи кўп. Буларнинг барчаси Камолиддин Раҳимовнинг иши эди.

Орадан 35 йил ўтди. Ҳаётда нималар бўлмади дейсиз.

Камолиддиннинг ота-онаси, кейинчалик турмуш ўртоғи Кифоятхон оламдан ўтди. Камолиддин бирданига хасталикка чалинди.

2015 йил 20 феврал куни эди. Камолиддин шаҳар шифохонасидан уйга олиб келинди. Ҳолат дуруст эмас эди, пешонасини силаб турар эканман, у кўзини очди. Очдию, менга тикилди. Мен ҳам бор мөхрим билан кўзларига бокдим. Ичимдан нималар ўтди, фақат ягона Аллоҳ билади.

Тонг ёришди. Мен рухсат сўраб, уйга қайтдим. Биринки кун ўтмай Зайниддин телефон қилиб қолди. Шошилиб гаплашдик-да, дарров англадим.

Тун яримдан ошган, соат уч. Чакирув мени йўлга чорлади. Тонг ёришмай, Намангандаги етиб келдим. Сўнги манзилга кузатдик. Мен одамгарчилиги бисёр, оқибатли дўстимдан айрилиб қолдим.

Дунёда инсондан яхшилик қолар экан. Яхши кунларимда кор келган дўстим хизматлари қалбимга муҳрланиб қолган. Алвидо, дўстим, охиратингиз обод, нури зарафшонлар билан ўралган бўлсин!

Зайниддин Жўраев,
ҳофизнинг ижодий ҳамкори.

Дунёда энг яқинларингизни ва дўстларингизни йўқотишдек оғир мусибат бўлмаса керак. Ҳурматли Камолиддин aka билан узок йиллар бирга эл хизматида бўлдик. Айниқса, кейинги йилларда Метинбой, Абдумажид, Олимжонлар билан бир-биримизга боғланиб қолгандик. Бизга ва яқин қўнгилтортар оғайниларимизга Камолиддин aka бош бўлиб, раҳбарлик қиласи эдилар. Устозлардан хабар

олиш, беморларни йўқлаш каби савобли ишларни бажариш одатимизга айланганди. Жуда кўп сухбатларда, ош ва бошқа ўтиришларни бир-биримизга тўймаган ҳолда, бошқалар ҳавас қиладиган даражада ўтказдик.

Мен ҳофизга овоз кучайтиргич қўйиб, техник хизмат кўрсатиб келдим. Бу қасбга қаттиқ меҳр кўйдим. Анчагина тажриба ҳам ортиредим. Ҳозир менда Камолиддин ака куйлаган 600 дан ортиқ қўшиқлари мавжуд бўлиб, бу асарларни кўз қорачигимдек сакламоқдаман. Архивимда ёшликларида айтилганларидан тортиб, токи энг сўнгги қўшиқларигача бор. Агар муҳлислар мурожаат қилсалар, хизматларига тайёрман. Бу камина учун улуғ савобли ишдир. Афсуслар бўлсинки, ҳеч ким кутмаган, хаёлга келмаган касаллик азиз инсонни ва ноёб истеъодод эгасини ҳаётдан олиб кетди.

Анвармирзо Ҳусаинов,
Халқаро экология ҳавфсизлиги
фанлари академияси аъзоси.

Исломий қадриятлар бўлган амру-маъруф яхшиликка даъват, наҳийи-мункарнинг маъноси ёмонликдан қайтармоқдир. Ҳофиз ижодига ошно бўлганлар уларнинг мағзини амру-маъруф ва наҳийи-мункар ташкил қилишини билиб олади. Қўшиқларнинг тингловчиларга таъсири ниҳоятда баланд. Зеро, ҳофиз юрти Намангандан аҳолиси ибодат, итоат ва садоқатда ҳам илғор. Раҳматли Камолиддин ака кўп йиллар шижаот ва жасорат кўрсатиб, ёниб-куйиб юртдошларига амру-маъруф ва наҳийи-мункарлар айтиб ўтдилар. Намангандиклар севимли ҳофизларининг мусиқий даъватларини қалдан қабул қилдилар.

Камолиддин ака динимиз ва халқимиз эътиқодини мустаҳкамлаш борасида кўп хизмат қилдилар. Ҳофизимизнинг ўлмас мусиқий амр-у-маъруфлари ва наҳийи-мункарлари бугун ҳам ўз долзарблигини йўқотмай, динимизга мадад бўлмоқда.

Камолиддин Раҳимовнинг қўшиқлари ўзга юртларда яшаётган юртдошларимиз учун битмас-туганмас маънавий озуқа эканига кўриб гувоҳ бўлганмиз.

**Нематжон Мамадалиев,
Тадбиркор, санъат шайдоси**

Камолиддин Раҳимов фаолияти давомида ёшларни маънавий баркамол қилиб тарбиялашда мумтоз ва замонавий қўшиқларни куйлабгина қолмай, муножот, айниқса, панд-насиҳат шеърларидан таркиб топган мумтоз ва замонавий шоирларимиз қаламига мансуб шеър ва ғазалларига муорожат қилиб, манзур ва маъқул гўзал гулдаста тароналар яратди. Машраб, Чустий сўзларини мусикий томондан ёритишдаги заҳматли меҳнатлари эътиборга лойик.

Халқимизнинг севимли ҳофизи камтарлиги билан муҳлисларни, шинавандаларини яхшилик ва эзгуликка чорлади. Наманган, энг аввало, олмаси, гуллари билан машҳур бўлса, қўшиқчиликда Камолиддин Раҳимов, Ҳабиба Охунова, Ўринбой Нуралиевлар ўзига яраша жуда катта ҳурмат ва эътиборга эга. Ижодкорнинг катта муваффакиятларга эришишида пойтахт Тошкентнинг хиссаси баланд бўлди. Тошкент ҳофизнинг иккинчи иссик уйига айланиб, яқин дўстлар, муҳлислар меҳрини қозонди. Санъаткор учун халқ меҳридан улуғроқ баҳт борми?...

У умрининг охиригача сози, овози билан халққа хизмат қилди. Уни эл сийлади, азизу мукаррам қилди.

УСТОЗЛАРИ

Кузатишларга қараганда, Ахси күчасидан кўплаб санъаткорлар етишиб чиқкан. Булардан танбур ва дутор чалиб, кўшиклар айтиб, элга танилган Жўра Машшоқ Бойхонов, Умарали қори Мухиддинов (Шаф-шаф қори деб ҳам ном чиқарган), Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист хушовоз хонанда Маҳмуджон Исомиддиновларни мисол қилиб келтириш мумкин. Камолиддин Раҳимов ҳам юқорида эътироф этилганларни устозим, деб тан олиши бежиз эмас. Яна бир нарса борки, яхши одамнинг устозлари кўп бўлади. Агар давом этадиган бўлсак, уларнинг сафига Насриддин Мажидов, Бойдада Олимов, Тожиали Олимов, Сайдхўжа Холдорхўжаев, Жалолиддин Ҳоликов (Муҳриддин Ҳоликовнинг отаси), Абдурашид Воҳидов (дутор чалиб қўшиқ айтган) эл таниган хонанда, Фахриддин Умаров Ўзбекистон ҳалқ ҳофизи, машҳур хонанда Комилжон Баратовларни қўшишимиз мумкин.

Насриддин Мажидов – устоз созанда, ўз замонасининг моҳир дуторчиларидан бири бўлган. Ёшлигида раққослик қилган, кўп йиллар Наманган шаҳар маданият уйи қошидаги ашула ва рақс ансамблининг бадий раҳбари лавозимида фаолият кўрсатган. Ҳалқ ашулаларини, айниқса, мақом намуналари ва мақом йўлларига мансуб асарларни пухта билган.

Бойдада Олимов – Моҳир созанда, машҳур санъаткор, ўзбек театр санъатининг ёрқин намояндаси Рazzок Ҳамроевнинг қайнатаси. Мусиқа ижрочилиги амалиётида мавжуд барча чолғу созларимизнинг сирларидан хабардор бўлган.

Айниқса, скрипкани оврўпача услубда чалишга моҳир бўлган. Бу инсондан Камолиддин Раҳимов мусиқий дунёга келган пайтларидан бошлаб созандалик сирларини ўрганишга муваффақ бўлган.

Тожиали Олимов – моҳир доирачи, ҳалқимиз орасида “метронаж” рамзий таҳаллусини (лақаб) олишга эришган.

Бу ибора доирада энг равон усул берувчи деган маънони билдиради. Машхур доирачи, мақом усулла-рининг билимдони, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Дадаҳўжа Сотихўжаевнинг шогирдларидан бири. Тожиали Олимов 1940 йили Янгийўл театрига таклиф этилган. Бу даргоҳда санъатимизнинг дарғалари билан фаолият кўрсатишга муваффақ бўлган. Ҳатто, машхур доирачи Қаҳрамон Дадаев Тожиали акани, устоз, деб ҳурматларини жойига қўйганларига гувоҳ бўлганмиз.

Сайдхўжа Холдорхўжаев – Наманган вилоятида таваллуд топган. Таниқли бастакор, қўшиқчи, созандা. Мусиқий асбобларни ҳам ясай олади. Айниқса, “Жунун водийсига”, “Мен севаман, сен севасанми” асарларининг бастакори эканлиги билан машҳур. Камолиддин Раҳимов учун устоз, ҳамфир ва маслакдош бўлган. Сайдхўжа Холдорхўжаев бугунги кунда кексалик гаштини сурмоқда.

Жалолиддин Ҳоликов – устоз санъаткор, хонанда. Мумтоз мусиқа меросимиз анъаналарини, Фарғона-Тошкент ижро йўлларига мансуб намуналарини яхши билган. Жуда қўп истеъдодли бўлажак санъаткорларга сабоқ берган. Шу қаторда Камолиддин Раҳимовдан ҳам мусиқий ёрдамини аямаган.

Фахриддин Умаров – Ўзбекистон ҳалқ ҳофизи, ўзбек қўшиқчилик санъатининг янги, лирик мактаби асосчиси. Эл ардоклаган санъаткор.

Фахриддин Умаровни ўз даврида ҳавас қилмаган қўшиқчи бўлмаган. Жўрабек Муродов, Гуломжон Ёқубов, Нуриддин Ҳамрокулов, Бобомурод Ҳамдамов, Ортиқ Отажонов ва, албатта, Камолиддин Раҳимовлар Фахриддин Умаровни устозим деб тан олиб, жуда ҳурмат қилишган. Камолиддин Раҳимов устоз Фахриддин Умаров айтган қўшиқлардан севиб ижро этган.

ШОГИРДЛАРИ ҲАҚИДА

Камолиддин Раҳимовнинг, ҳақиқатан, шогирдлари кўп эди. Ҳатто ўzlари билмайдиганлари ҳам бўлган. Намангандан устозга ўхшатиб айтадиганлардан биринчи ўринда Боқижон Ҳамроевни эътироф этиш мумкин. Бунга сабаб тор чалиши, айникса, овозинин ўхшашлигидан уларни бир-биридан ажратиш масаласида баҳс ва музокаралар шоҳиди бўлганмиз.

Шогирдлари ичидা, айнан, устоз ҳофизга ўхшатиб чалиб, айтадиганлари ва санъатини ҳурмат қилиб, устоз, дейдиганларини ҳам учратиш мумкин.

Шогирдлик мақоми шунчаки ҳазил гап эмас. Мард бўлиб, устоз деб тан олдингми, шогирдлик масъулиятини унугтган кўплаб “шогирдларни” кузатяпмиз. Баъзи ҳолларда уларнинг камчиликлари яққол намоён бўляпти. Шогирд “бурч” деган масъулиятга амал қилиши мақсадга мувофиқдир. Шу ўринда Фахриддин Умаровнинг ҳақиқий вафодор шогирди, тарих фанлари доктори, профессор, “Турон” фанлар академиаси академиги Ҳожиакбар Ҳамидовнинг санъатга кириб келаётган кўшикчиларга тилагини тавсия қилишни лозим, деб топдик.

“Санъатга кириб келаётган ёш қўшикчиларга тилагим шуки, ўзларидан пешқадам бўлган, бир неча йилладан бери ҳалқ ҳурмати ва эъзозини қозониб келаётган устозлар билан жуда яқин ижодий муносабатда бўлишисин. Чунки, устозлар қадимдан ўз шогирдлари ютуқларини кўзлаб, уларни фақат эзгуликка ўргатиб келишган. Айни вақтда шогирдлар ўз устозларини ҳар қандай шароит ва вазиятда ҳам унумтай, номини улууглаб, садоқатли бўлиб қолишларини тилайман. “Устоз отангдек улуғ”, деб ҳалқимиз устозни ота қаторига қўйиб келгани бежисиз эмас. Буни ҳар биримиз, шунингдек, санъатга катта ихлос билан қадам қўяётган йигит-қизлар ёдидан чиқармаслиги шарт. Ёш ижодкорлар, шогирдларга тилак ва истакларим ҳалқимизга, жонажон юртимизга астойдил хизмат қолишларини тилайман”.

**Абдулла Шомаърупов,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист,**

*Ҳақ йўлинда ким сенга бир ҳарф ўқутмиши ранж ила,
Айламак бўлмас адо онинг хақин юз ганж ила.*

Алишер Навоий

Устознинг мақоми буюк – уни ҳеч нарса билан тенглаштириб бўлмаганидек, устоз олдидаги шогирдлик қарзини ҳам икки дунёда узиб бўлмайди. Устоз отанг каби улуғ деб бежиз айтилмайди. Гарчи устоз сафимизда бўлмасалар-да, Камолиддин аканинг шогирдлари сифатида кейинги бурчларимизни амалда бажаришимиз ҳам керак деб ўйлайман. Устоздан жуда катта бой мусиқий меърос қолган. Бу меъросни келгуси ёш авлодларга чиройли етказиш, улар ҳақида хотира тадбирларини ўтказиш каби савобли ишлар талайгина.

Устознинг дўйстлари, муҳлислари ва фарзандлари билан яхши алоқадаман. Шу каби илиқ муносабатларимиз узок йиллар давом этади деб умид қиласман. Аллоҳга муножотим шуки, жойлари жаннат бўлсин!

**Нуриддин Аскаров,
хушловоз хонанда.**

Ўзбекистонда ҳалқ артисти, хушловоз хонанда Камолиддин Раҳимов мен учун жуда қадрли ва эҳтиромли. 1998 йили устоз розилиги билан Маннон Уйгур қаламига мансуб “Айтишим шартмиди” қўшигини ижро этишга жазм қилдим. Бу қўшиқни маромига етказиб айтиш учун кўп тер тўкишга тўғри келди. Севинч билан айта оламанки, ҳаракатларим зое кетмади. Шу қўшиқ ҳалқ орасида Нуриддин Аскаров бўлиб таналишимга сабаб бўлди. Устоздан бир умр миннатдорман.

Абдуметин Алимов
*Хофизнинг садоқатли шогирдларидан
бири, созандо, уста доирачи.*

Камолиддин ака менинг учун худди туғишган акамдек эдилар. Ақлимин таниғандан токи умри охиригача бирга бўлдик. Мен Раҳимовлар оиласига куёв эмас, ўғилдек эдим. Бизнинг ўртамиизда бир умр ҳурмат пардаси сакланиб қолди. Мен устоздан кўп нарсани ўргандим. Чет элларда, гастролларда, тўй ва тадбирларда элга хизмат қилдик. Истиқлол санъат саройидаги концертларда Камолиддин акани эл-юрт жуда ҳурмат қилишини кўрдим. Айниқса, Тошкентда уларга бўлган қадр-қиммат баланд бўлган. Яхши ният билан элга дастурхон ёзган кишилар устозни ҳавас билан тўй тадбирларига таклиф қилишарди. Камолиддин ака Тошкентда камол топдилар. Бир умр Намангани, Машрабни мадҳ этиб, санъатларини оламга ёйдилар. Афсуски, буюк санъаткор оламдан бевақт ўтди. Улардан хушнаво қўшиқлар, хусни хулқ каби ибрат бўладиган фазилатлар қолди. Бизга эса “Менинг устозим Камолиддин Раҳимов” деган ғурур ва фахр қолди. Жойингиз жаннатда бўлсин, азиз устоз!

Мажидхон Устабоев,
*Хофизнинг садоқатли шогирдларидан
бири, иқтидорли хонанда.*

Ҳамнафас шогирд

Энг аввало ушбу китобни муаллифларига ташаккур айтмоқчиман.

Мусиқага, айниқса, қўшиқ айтишга иштиёқим мактабда ўқиб юрганимда бошланган, бу пайтда Камолиддин Раҳимов ижросидаги қўшиқлар мени аллақачон ўзига ром этиб бўлганди.

Ўрта мактабни тугатиб, Навоий номидаги Наманган вилоят театрига, концертларга тез-тез бориб, устоз чиқишиларини орзиқиб кутардим. Орадан бир оз вакт ўтгач, Камолиддин ака билан танишиш баҳтига мұяссар бўлдим.

Устоз мендаги қобилиятни сезиб, концертларга олиб кетиб, қўшиқлар айттириб, камчиликларимни бартараф қилишда ўз маслаҳатларини аямадилар. Аста-аста устоз-шогирд алоқаларимиз ривожлана бошлади. Орадан йиллар ўтиб, жўр овоз бўлиб, биргаликда ёнларида қўшиқ айтишга руҳсат бердилар. 1996 йилдан ҳамнафас бўлиб фаолият олиб бордик ва шу баҳона устоз билан ака-ука бўлиб, тики умрларининг охиригача ёнларида юрдим. Сўнги нафасларигача олдиларида туриб, дуоларини олиш насиб этди. Бу гапларни айтишга осон, бироқ менинг учун жуда оғир ва катта йўқотиш бўлди. Ҳам устоз, ҳам акам каторида бўлган қадрдоним, яқин кишимдан айрилиб қолдим.

Камолиддин ака ўзбек қўшиқчилигига ўз мактабини яратса олган забардаст, фидойи ижодкор, моҳир созандга ва ҳофиз эдилар. Уларнинг энг гўзал фазилатларидан бири – ёши улуғ устозлардан хабар олишлари, ардоқлашлари ва уларга саҳоват кўрсатишлари эди.

Ўзбекистон ҳалқ шоири Шукруллонинг юбилей кечасига бирга борганимиз ҳали-ҳамон ёдимда. Шоир китоб совга қила туриб, дастхатда "Камолиддин ҳаётлигига ўзига ҳайкал ўрнатган ўзбек ҳалқининг буюк ҳофизи!" деб ёзиб бергандилар.

Устоз яхшигина пазанда ҳам эдилар. Паловни зўр дамлардилар. Тошкентдаги тўрт-беш даҳада улфатлари билан бир пиёла чой бўларди – чойхона палов. Мени, кўпинча, шу гурунгга олиб кетардилар. Даврани ўзлари олиб борарадилар. Иложи борича, ҳамманинг кўнглини олишга ҳаракат қиласардилар.

Камолиддин ака Бобораҳим Машрабнинг кўп ғазалларини куйга солгандилар. Машрабга бўлган ҳурматлари чексиз эди. Афғонистонга бориб, шоирнинг қабрини зиёрат қилганларида у кишига бўлган ихлосим янада ошган.

Устознинг шогирдлари етарли бўлса-да, қайси бир жиҳатларим манзур бўлдими, улар билан шахсан ҳамнафас бўлиш баҳтига мұяссар бўлдим. Камолиддин ака ўзи яхши созанда ва хонанда, табиати нозик, меъеридан ортиқча қочирим, безакларни ёқтиргмаганлар. Иложи борича, улар билан бирга қўшикларни ҳамнафас бўлиб куйлашга ҳаракат қилдим. Мухлис ва шинавандалар фарқ топмаслиги менинг энг олий мақсадим бўлди. Бундай буюк санъаткор билан бирга олиб борган фаолиятим билан фахрланаман. Минг афсуски, бирдан ҳеч ким кутмаган, ҳеч кимнинг хаёлига келмаган катта йўқотиш содир бўлди. Уларнинг вафоти бутун Республикамиздаги мухлисларининг мотамига айланди. Устоз узоқ умр қўрсалар яхши бўларди, бироқ тақдир экан-да. Биз шогирдлар охиратлари обод бўлишини тилаб қоламиз.

Олимжон Абдураҳмонов,
Ўзбекистон ҳалқ таълими аълочиси

Азиз устозим Камолиддин Раҳимовни 1970 йилдан буён биламан. 1973 йилдан токи умрларининг охиригача ёнларида созанда сифатида, асосан, афгон рубоби, бас рубобида жўровоз бўлдим. Деярли барча пластинкаларининг яратилишида иштироким бор. Охирги йилларда “Истиқлол” санъат саройида концерт бердик. Улардаги ижобий хислатлардан бири, кекса санъатимиз фахрийлари ҳолидан хабар олишлари эди. Ҳар бир йўқлайдиган жойга алоҳида-алоҳида совға олиб, бозор қилиб олардилар. Шу каби савобли ишларига кўп марта гувоҳ бўлганман. Шахсан менинг ҳаётимда орзуларимнинг амалга ошишида бир эмас икки марта моддий томондан кўмаклашганлар. Бундай катта микдордаги пулни ҳар кимга ҳам беравермасдилар. Мен шу маблагни сўрамасам ҳам, кимдандир эшитиб, ёрдам қўлинни чўзганлар. Мен улардан бир умр миннатдорман, доимо дуо қиласман.

Камолиддин Раҳимов жуда ақлли киши бўлган. Кимга яхшилик қилиш, кимга ёрдам бериш кераклигини билардилар. Устозим менга яна бир катта совға иъном этгандарки, у совға менга бир умр қадрли ва қимматли. Мана у:

«Хурматли ва эъзозли шогирдим Олимжон, 60 ёшинг муборак бўлсин. Юксак мартабаларга эришганимда кўплаб шогирдларим қаторида сенинг ҳам ҳиссанг катта. Эл-юрт олдидағи меҳнатларинг қадрланди. Ёшларга мусиқа сирларини ўргатиш йўлида астойдил изланиб, Ўзбекистон халқ таълими аълочиси ҳамда олий тоифали ўқитувчи бўлдинг. Сени ўзим ва оила аъзоларим номидан қутлар эканман, бошқа шогирдларга ҳам сенинг мартабангни тилаб қоламан.

*Хурмат билан Ўзбекистон халқ артисти,
“Эл-юрт ҳурмати” ордени соҳиби*

Камолиддин Раҳимов».

Қадрдан устозимнинг охирги тадбирда иштироклари менинг 60 йиллик юбилейимдан сўнг тўхтаб қолди. Нима бўлган тақдирда ҳам у киши ҳаётимдаги энг яқин ва комил инсон бўлиб қолаверадилар.

*Толибжон Дадабоев,
Наманган педагогика коллежи
ўқитувчиси, Халқ таълими аълочиси.*

Устоз Камолиддин Раҳимовни 1967 йилдан буён биламан. Дастрлаб, Наманган шаҳар Маданият уйида бирга ишлашга тўғри келди. Орадан йиллар ўтиб, 2008-2010 йилларда икки йил Наманган давлат университети “Мусиқий таълим” кафедрасида ҳамкорликда фаолият олиб бордик. Хуллас, мен улардан учта соҳада сабоқ олдим. Дастрлаб доирадан, кейин ўзбек чолғу асбобларини

таъмирлаш борасида, охирги сабогим эса торни ижро этиш йўллари ва сирлари. Яна бир нарсани таъкидламасам бўлмайди. Устозда камтарлик бисёр эди. Бир куни менга: “Толибжон ука, билсангиз, зўр ҳофизлар кўп, масалан, Ориф Алимаҳсумов, Орифжон Ҳотамов, Маъруфхўжа Баҳодировларнинг истеъдод кўламига ҳавас қиласман. Биз улар олдида ўртамиёна қўшиқчимиз”, дедилар. Мен бу гапни эшишиб, ҳайрон қолганман ва Камолиддин Раҳимовнинг ўта камтарин инсон эканига тан берганман. Яна бир ибратли фазилатларидан, санъат соҳасида ўзидан бир ёш катта кишини ҳам кўнглини олиб, хурсанд қиласмадилар. Устоз-шогирд анъanasига содик бўлганлар. Ҳалқимиизда шундай бир пурмаъно ҳикмат бор: Яхшидан боғ қолади, ёмондан доғ. Камолиддин аканинг Мажидхон Устабоев, Исоқжон Жўрахонов, Абдулла Шомаъруфов сингари кўплаб шогирдлари устоз йўлини давом эттириб, санъат боғини яшнатмоқдалар.

Аҳмаджон Шарипов,
Собитхон Жалилов,
мухлислари,

Дунёда армон, афсус-надомат чекиш ёмон. Камолиддин Раҳимов ҳаёти ва ижодини қизиқиб ўрганар экансиз, ҳофизнинг умри давомида босиб ўтган йўлидан розилиги ва мамнун эканлигига гувоҳ бўласиз. Энг аввало, ота-оналарининг ҳаётлигига фарзандлари бошини қовуштириб, орзу-ҳавасларини амалга оширишлари, яъни элга дастурхон ёзиб, ниятларига етишларидан бошласак тўғрироқ бўлади. Бахтли оиласда етти фарзанднинг дунёга келиши, уларни олий маълумотли, касб эгаси қилиб, шириндан-шакар набиралар кўришлари, чиройли ҳовлижой, касб ортидан баҳт-омад, мартаба, эл назарига тушиб, эъзозланиш, муқаддас Ҳаж сафарига бориш, ҳожи мақомига эга бўлиш, ўнлаб хорижий давлатларга саёҳат, давлатимизнинг юксак мукофотлари, хуллас, бу каби саноқсиз марҳаматлар меҳрибон Аллоҳнинг неъматларидир.

ШОГИРДЛАРИ

1. Бахтиёр Тұлғанов – хонанда.
2. Бекіжон Сатторов – хонанда.
3. Абдунағиб Мамажонов – хонанда.
4. Бекіжон Ҳамроев – овози устозниң үшшаган мархум хонанда
5. Азим Муллахонов – Ўзбекистонда хизмат күрсатған артист.
6. Нарзулло Усмонов – хонанда.
7. Абдумажид Устабоев – жүровоз бўлиб, умрининг охириги 15 йилида ҳамнафас бўлган хонанда.
8. Ҳамид Маллабоев – хонанда.
9. Мирзажон Ҳўжаев – торни Камолиддин Раҳимовдек чала олган қўшиқчи.
10. Исоқжон Жўрахонов – хонанда.
11. Аваз Маҳмудов (мархум) – Ўзбекистонда хизмат күрсатған артист.
12. Эркин Рўзиматов – Ўзбекистон ҳалқ артисти.
13. Абдулла Шомаърупов – Ўзбекистонда хизмат күрсатған артист.
14. Равшан Ҳамидбоев (мархум) – хонанда.
15. Нуриддин Асқаров – хонанда.
16. Нематжон Мамадалиев – хонанда.
17. Илҳомжон Мирзаҳмедов – хонанда.

БАСТАКОРЛИК

Бу касб нозикларнинг жуда нозиги бўлиб, ҳамма хонанда ва ҳофизларга насиб этавермайди. Камолиддин Раҳимовнинг дастурларидағи деярли барча қўшиқлар ўзлари томонидан басталанган бўлиб, уларнинг саноғига этиш қийин. Бу каби изланишлар, санъат соҳасидаги ўзига хос қашфиётлар эрта-ю кеч тинимсиз машқлар Камолиддин Раҳимовни моҳир бастакорлик даражасига олиб чиқди. Бугунги кунда устоз куйга солган қўшиқлар ноталаштирилиб, консерватория ва бошқа мусиқий йўналишда таҳсил олаётган талабаларга ўргатилмоқда. Фикримизга “Бўлар эрмиш”, “Кўп интизор қилдинг”, “Ўзинг эрурсан”, “Ўзингдадур”, “Кўчамдан жонон ўтганда”, “Борму инсофинг”, “Оҳиста жон дединг” каби кўплаб қўшиқлар мисол бўла олади. Шуни ҳам эътироф этиш мақсадга мувоғик-ки, бир-биридан гўзал, шода-шода яратилган асарлар Камолиддин Раҳимовнинг Наманган услубидаги янги бир мактабни яратишга олиб келди. Устоз хонанда, бастакор Камолиддин Раҳимов томонидан яратилган дилтортар тароналар ўз қимматини йўқотмайди, бу қўшиқлар умрбоқийдир.

* * *

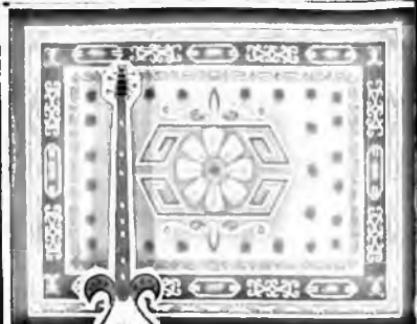
Ўзбекистон ҳалқ артисти Камолиддин Раҳимов Наманган давлат университети санъатшунослик факультети “Мусиқий таълим кафедраси” мудири О.Азизов ва Н.Абдуллаев таклифлари билан фахрий профессор вазифасини бажариш учун таклиф қилинади. 2008-2010 йилларда устоз-шогирд анъана сига мувоғиқ талабаларга мусиқа илмидан сабоқ беради. Мусиқа таълими йўналишида сабоқ олган шргирдларидан К.Солиев, Н.Парпиев, О.Қозоқвалар ҳозирда ёш авлодга устоз ўйтларини етказмоқдалар.

Камолиддин Раҳимов күйламоқда

КАМОЛИДДИН
РАХИМОВ

КАМОЛИДДИН РАХИМОВ
КУЙЛАЙДИ

Камолиддин
Рахимовнинг
турли
сураларда
қўшиқлари
жамланган
компакт
дисклари
устига
ишланган
суратлар

Камолиддин Раҳимов таниқли санъаткорлар даврасида

Камолиддин Раҳимов, Ўткир Сиддиқов, Абдуқаҳҳор Жалилов,
Зайниддин Жўрев ва бошқалар

Ўғли Ҳусанбой Раҳимов билан

Қамолиддин Раҳимов шогирди Ўзбекистонда хизмат
қўрсатган артист Абдулла Шомаъруфов билан

Етмиш йиллик тантанада ўша пайтдаги вилоят ҳокими Баҳодир
Юсуповнинг қутлови

Марғилонлик хушвож хонанда, ҳофизнинг севимли
шогирдларидан бири Нуриддин Асқаров қутлови

Камолиддин Раҳимов Наманган шаҳар педагогика коллежи ўқитувчилари билан. Учрашув ва концертдан сўнг, 2012 йил.

«Истиқлол» санъат саройидаги концертда. 2013 йил, 30 май.

ЭЛИЧРА
НАЗАР ТОПДИМ

СИЙЖОН БЕТМАТОВ
КАМОЛИДДИН РАХИМОВ

Камолиддин Раҳимов ҳақида чоп этилган китоблар

Ҳофиз
муқаддас
Ҳаж
сафарига
бориб,
ҳожилик
бахтига
мұяссар
бўлди

Наманган шаҳар “От бозори” қабристони

КАМОЛИДДИН РАХИМОВНИНГ СЕВИБ ИЖРО ЭТГАН ЭНГ САРА ҚЎШИҚЛАРИ

Интизор

Олимжон Холдор шеъри

Ҳар баҳор юракда интизор,
Кутаман, аҳдига вафодор.
Юракда асраган гапим бор,
Кутаман, кутаман, келмасанг,
Дунёдан ёлғиз ўтаман.

Райҳонни тебратса шамоллар,
Елларга бераман саволлар.
Кечиринг, эй сохибжамоллар,
Кутаман, кутаман, келмасанг,
Дунёдан ёлғиз ўтаман.

Боғларга қўнганда субҳидам,
Кўзларим йўлингда дам-бадам.
Ёзда ҳам, кузда ҳам, қишда ҳам,
Кутаман, кутаман, келмасанг,
Дунёдан ёлғиз ўтаман.

Күчамдан жонон ўтганда

Ҳабиб Саъдулла

Таралгай мушк ила анбар күчамдан жонон ўтганда,
Изида тупрок ўлгай зар күчамдан жонон ўтганда.

Бошига соябон ўлмок умидида ошиб девор,
Бутоклар таъзим айларлар күчамдан жонон ўтганда.

Жамолини тамошшо қилғали чиққач девор ўлсам,
Кулар ҳолимга мажнунлар күчамдан жонон ўтганда.

Деворга жон ато этгай, vale тошлар эриб кетгай,
Нигоҳ солса бирор бор гар күчамдан жонон ўтганда.

Бошимга ёғса ҳам гавғо, ишим йўл пойламоқ аммо,
Нигоҳ солмай кетар баттар күчамдан жонон ўтганда.

Тикибсан йўлида жонни, Ҳабиб, бас ноумид бўлма,
Тун ортидан келур кунлар күчамдан жонон ўтганда.

Наргиз

Комил Девоний газали

Эй, юзин кўзгусига вола-ю ҳайрон Наргиз,
Кўзинг олдида туурур сурати бежон Наргиз.

Гўё топди чаманзор хироминг хабарин,
Фош этар ҳар кеча гулшанда чароғон Наргиз.

Гарчи гулзорга бордир сабаби зийнати зайдин,
Сен каби бўлмади бир шамъи шабистон Наргиз.

Ҳар кеча гулшан эрур ўйлаки фонуси хаёл,
Фош этар ҳар кеча гулшанда чароғон Наргиз.

Ташлар шаҳло кўзи зар зулфини сумбул янглиғ,
Кўрибон бўлсин ани зор паришон Наргиз.

Лаъли жон бахшинг эрур руҳи равон Комилға,
Негаки, қотил ила гарчи олур жон Наргиз.

Ушшок

Навоий газали

Қаро кўзум, келу мардумлиғ эмди фан қилғил,
Кўзум қаросида мардум киби Ватан қилғил.

Юзунг гулига кўнгул равзасин яса гулшан,
Қадинг ниҳолига жон гулшани чаман қилғил.

Таковаринға бағир қонидин хино боғла,
Итинга ғамзада жон риштасин расан қилғил.

Юзинг висолиға етсун, десанг, кўнгилларни,
Сочингни боштин-аёғ чин ила шикан қилғил.

Хазон сипохиға, эй боғбон, эмас монъе,
Бу бог томида гар игнадин тикан қилғил.

Юзида терни кўруб ўлсам, эй рафиқ, мени,
Гулоб ила юву гул баргидин кафанд қилғил.

Навоий, анжумани шавқ жон аро тузсанг,
Анинғ бошоғлиғ ўқин шамъи анжуман қилғил.

Бу мумтоз ашулани ёқтирмайдиганлар бўлмаса керак. Маълумки, асар Тўйчи Ҳофиз, Юнус Ражабий, Юнусқори Юнусов, Маъруфхўжса Баҳодировлар томонидан ижро этилган. Камолиддин Раҳимов устозларини кўп маротаба эшишиб, узоқ йиллар кузатиб, шу қўшиқни айтмоқчи бўлиб, машакқатли меҳнат билан ижсобий натижаларга эришиди. Гўёки, бу қўшиқ қайта жонлангандай, барча эшитувчиларга манзур ва маъқул бўлди. Мухтасар қилиб айтадиган бўлсак, “Қаро кўзум”, яъни, “Ушиоқ” бузилмаган ҳолда Камолиддин Раҳимов талқинидаги мумтоз, замонавий ашулага айланди. Навоий қаламига мансуб гўзал асар муҳлисларнинг қалбидан янада чуқур жой олди.

Унутмасман

Самар Бону газали

Танамда токи жоним бор, унутмасман сени ҳаргиз,
Хаёлингга келтирмагин, демасман ўзгани ҳаргиз.

Ётибман остоңанды, сени ҳажру фироқингда,
Бу ётган ким экан деб келмадинг-ку күргали ҳаргиз.

Жафойи жабр кўп солдинг, аё эй раҳми йўқ золим,
Юбормадинг хаёлинг хўтларини кўргали ҳаргиз.

Куйингда ястаниб нобуди бўлсам хоки пойингда,
Висолингни талаб этган демайдурсан мени ҳаргиз.

Оlam борки...

Абдулла Жалил шеъри

Оlam борки, мўъминлар Каъбаси ҳеч бузилмас,
Оlam борки, Исломнинг қалъаси ҳеч бузилмас.

Ихлос билан саждага бошни қўйгил, эй гофил,
Илоҳий пок каломни ришталари узилмас.

Мўъмин, муслим одамнинг сўзларида субут бор,
Аллоҳ, деган тилларга ёлғон сўзлар тизилмас.

Куръони Карим элга Аллоҳдан бўлмиш нозил,
Ўйламасдан гапирма, Куръон сенга ҳазилмас.

Бу муқаддас китобга шубҳа қилмагил асло,
Минг йил ўтди ародан Ҳақ қаломи бузилмас.

Куръонни ол қўлингга, иймон тила ўзингга,
Эътиқодли одамнинг руҳи сира эзилмас.

Яхшиларга ёндашиб

Зиё Мансур шеъри,

Бул ҳаётда неки қилдим яхшиларга ёндашиб,
Яйрадим, яшнаб очилдим яхшиларга ёндашиб.

Дўстлар ичра топдим обрў, топдим элда эътибор,
Сийланиб, эъзоз этилдим яхшиларга ёндашиб.

Ҳар ёвузликларга айлаб яхшилик бирла жавоб,
Ортда қолмай олдга жилдим яхшиларга ёндашиб.

Одамийлик мактабидан бир умр олиб сабок,
Эзгулик ҳиссига тўлдим яхшиларга ёндашиб.

Пишса ҳар мева эзилгай, ё тўкилгай оқибат,
На эзилдим, на тўкилдим яхшиларга ёндашиб.

Ғазнаи қалбим жавоҳир дур ила тўлмиш, Зиё,
Қанча ҳикматларни билдим яхшиларга ёндашиб.

Наманган тановари

Ўзбек халқ қуии

Мани борар жойим ўшал Намангон,
Қизболанг келади бўйнида маржон.
Маржон ўртасида шода райхонинг-ей,
Бўйингдан ўргилай мен сенга шайдо,вой додей.

Қизил гул очилиб қилди нишона,
Сани ишқинг мани қилди девона.
Сани ишқинг қайдин менга ёпишди,
Танамдан ўт чиқиб, бағрим туташи.

Сизни унда, бизни бунда яратмиш,
Ўртамиизда оқар дарё яратмиш.
Оқар дарё экан оқдию кетди,
Бевафо ёр экан, ташлади-кетди.

Ўзбек халқ қуиларидан “Тановар” чолгу ва ашула йўли юртимиизда кенг тарқалган бўлиб, Фаргона водийсида кўп ижро этилади.

Тановар I. Халқ шеъри (Қора сочим) билан, Тановар II. Муқимий шеъри (Энди сендек...) билан айтилади.

Тановар ашуулаларида ўзбек аёлларининг гўзаллиги тараннум этилади. Бу ашуулани оммавийлашишига Ж.Султонов, Т.Қодиров ва бошқа ижрочилар ўзларининг муносаб ҳиссаларини қўшган бўлсалар-да, Мехри Абдуллаева “Адолат Тановар”ини айтиб катта мувваффақиятларга эришиди. “Ёввойи тановар”ни эса О. Ҳотамов ва Ф. Мамадалиевлар маромига етказиб қуиласланган. Умуман, “Тановар” ҳақида яна бошқа маълумотларни келтириш мумкин. Камолиддин Раҳимов ҳам “Наманган тановар”ини ўз талқинида юксак маҳорат билан ижро этиб, санъатимиз хазинасини бойитди ва шу қўшикни оммалашшишига сабабчи бўлди.

КАМОЛИДДИН РАҲИМОВНИНГ МУСИҚИЙ АМРУ МАЪРУФЛАРИ ВА НАҲӢИ МУНКАР¹ЛАРИ

Камолиддин ака кўп йиллар шижаат кўрсатиб, ёниб-куйиб, юртдошларига амру маъруф ва наҳӣи мункарлар айтган, наманганликлар севимли ҳофизларини қалдан қабул қилган эдилар.

Динимиз ва халқимиз эътиқодини мустаҳкамлаш борасида кўп хизмат қилган ҳофизнинг ўлмас мусиқий амру-маъруфлари ва наҳӣи-мункарлар йиллар ўтса-да ўз долзарблигини йўқотмай, халқимизга, динимизга хизмат қилишда давом этмоқда. Тингланг:

Зиёфат деганда чопар одамлар,
Ибодат деганда қочар одамлар.
Кабира гуноҳга шошар одамлар
Қайда ибодат? Қайда итоат?

Тириклик дейсиз-у, бир дам тинмайсиз,
Ризқ берган Аллоҳ-ку, нечун қўнмайсиз?
Мангалик ҳақида фикр қилмайсиз,
Қайда ибодат? Қайда итоат?

Дунёга алданиб, дунё йигарсиз,
Тўйга, деб азобда сарпо йигарсиз.
Ҳеч тўймай, омонат хийла йигарсиз,
Қайда ҳаловат? Қайда ҳаловат?

Ўзим, деб ўзгага парво қилмайсиз,
Беибо сўзлардан ҳаё қилмайсиз.
Ваъдалар берасиз, вафо қилмайсиз,
Қайда садоқат? Қайда садоқат?

¹ Орифона, панд-насиҳат қўшиқлар

КАМОЛИДДИН РАХИМОВГА БАҒИШЛАНГАН АШЬОРЛАР

ҲОФИЗ БҮЛУР

Ёкүбжон Аҳмаджонов

Ҳофиз зоти аслида бир одамсифат қақнус бўлур,
Унинг ишқли ноласидан кўзларда ёш юлдуз бўлур.

Ҳофиз улким, эл шод бўлса, қувонгайдур ундан зиёд,
Юрт бошига ташвиш тушса, ғамгин бўлур, маъюс бўлур.

Бу оламда ҳаттоки, тош сезар баҳор нафасини,
Фақат бедард кимса кўнгли туйғулардан олис бўлур.

Кўнғироқлар садосида манзилига етар карвон,
Дарё-сойлар куйлаб оқиб, бир кун улкан денгиз бўлур.

Қайси хушбахт тушган бўлса Ҳизр бобо назарига,
Камолиддин ҳофиз каби эли суйған ҳофиз бўлур.

* * *

Дилбар Ҳайдарова

Камолиддин Раҳим, улугсиз, пирсиз,
Машрабни машъала қилолга Шарққа.
Дунёга яхшилик улашгандирсиз,
Этак қоқманг энди, кетай деб шартта.

Бетоблик синовми, янги имтиҳон,
Бу дардли кўнгилга дарди нимаси?
Бу айрилиқ эмас, эмас интиҳо,
Денгизда сузади ҳофиз кемаси.

Эслайсизми денгиз тўлқинларини,
Юз-кўзингиз демай ураг беаёв.

Чиниқтирап юрак ёлқинларини,
Чайир қилиб олар бўлса бўш-баёв.

Сиз аслида беҳад чидамли зотсиз,
Пойгакда ўлтириб қўшиқ куйлаган.
Эъзозлар ичидা пиёда, отсиз,
Ўзбекистон бўлиб кўкка бўйлаган.

КАМОЛИДДИН РАҲИМОВНИНГ ВАФОТИГА

Абдумуталиб Қосимов

Бир гўзал япроқ узилди, гул Намангон йиғлади,
Андалиб мисли қафасда зори гирён йиғлади.

Кўлда тори ҳамроҳ эрди, пардаси сақлар сукут,
Гулу райхон, бўйлаким, боғу бўстон йиғлади.

Кўшиғи қолди фирокда, оқмагай оққан ариқ,
Чинқириб кўқда лочин, тоф, биёбон йиғлади.

Донишу дилкаш эрди, сўзлари кўп хуш эрди,
Сухбатини соғиниб, дўсту ёрон йиғлади.

Фидойи, бундай инсон юз йилда келгаймикин,
Хонишидан ёш тўкиб, кўқда осмон йиғлади.

Ўзбекистон йиғлади.

* * *

Ҳакимжон Содиков

У каби ҳеч ким сени
Билмасди, эй тор, йиғлагин.
Кўш кўксинг, симлар-у
Пардангда не бор, йиғлагин.

Үтди ул ҳофизи замон,
Дил дардини сенга түкиб.
Балки, түлгандир ичинг,
Энди ошкор йиғлагин.

Күй-қүшиқ мағжиды нэ-не
Гунчалар очди күзин.
Сўйлагин гул-ғунчага
Ёғдими қор, йиғлагин.

Бўзлагин, ҳар тоғу тошдин
Чиқгуси маҳзун садо,
Мухлиси Содик Ҳаким,
Эй тор, бир бор йиғлагин.

НАМАНГАН ТАНОВАРИ

*Машҳур ҳофиз
Камолиддин Раҳимов хотирасига*

Сайдулло Йўлдош

Сайр этинг Намангонни,
Санъатга бой маконни.
Эслаб азиз инсонни,
Камолиддинни тингланг.

Хотиралар уйғониб,
Софинчдан куйиб-ёниб,
Кўнгил энтикиб-ёниб,
Камолиддинни тингланг.

Кўлдан тушмаган сози,
Жаранглаган овози.
Баланд эрур парвози,
Камолиддинни тингланг.

Ўзига хос салобат,
Куй авжида ҳарорат.
Қўшиғи танга роҳат,
Камолиддинни тингланг.

Кунт билан сабоқ олган,
Сўз танлаб, куйга солган.
Мухлислар куйиб қолган
Камолиддинни тингланг.

Фидо бўлган санъатга,
Чидаб оғир меҳнатга.
Сазовор кўп раҳматга,
Камолиддинни тингланг.

Юртнинг асл фарзанди,
Истеъодли дилбанди.
Санъат боғин бир банди,
Камолиддинни тингланг.

Мумтоз наво мадори,
“Наманган тановори”.
“Наргиз”нинг харидори,
Камолиддинни тингланг.

Эл қалбида кўп яшар,
Эслайди аҳли башар.
Хотирласак ярашар,
Камолиддинни тингланг.

Сайр этиб Намангонни,
Бетакрор бу чаманни,
Куйлаган хур ватанини,
Камолиддинни тингланг.

МУҒАННИЙ КАМОЛИДДИН

Қосимжон Раҳматов

Ошик аҳлига ҳамдард муғаний Камолиддин,
Одоб аҳлоқи баланд муғаний Камолиддин.
Тор чERTмоққа моҳир хўп, шайдоси бисёрдир, кўп,
Маърифатда аржуманд муғаний Камолиддин.

Устозлардан хабардор, санъат йўлида сардор,
Ижоди хўб салмоқдор муғаний Камолиддин.
Навоий руҳи ёри, Машрабнинг ҳамдиёри,
Юрт хизматин тайёри муғаний Камолиддин.

Намангандир диёри, элга хизмат шиори,
Тинчлик тилар алёри муғаний Камолиддин.
Омон бўлсин тан-жони, ҳур яшнасин замони,
Мухлисларнинг суйгони муғаний Камолиддин.

ЯНА КЕЛДИМ ҚОШИНГТА

*Камолиддин Раҳимовнинг қабри
устида ёзилган битиклар*

Исломжон Мукаррамов

Яна келдим, дўстим, қошинга,
Бошим эгиб қабр тошинга,
Назар солма кўзда ёшимга.
Кўрдингми сен, мени Камолдин,
Қандай эдик иккимиз олдин?!..

Икки ракат намоз ўқийман,
Ўтмишимидан масал тўкийман,
Гоҳ чидамай тошинг нуқийман.

Сездингми ҳеч, дўстим, Камолдин,
Қандай эдик иккимиз олдин?!..

Қабрингни зиёрат қиласман,
Гул экаман, ўтин юласман,
Гоҳ йиглайман, кўмсаб куласман.
Руҳинг ором топсин, Камолдин,
Қабринг нурга тўлсин, Камолдин!

Эҳ, йўқлигинг билинар бугун,
Ёруғ кунлар қалбимда бир тун,
Юрагимда бор ўша тугун.
Эслайсанми, мени Камолдин,
Қандай эдик иккимиз олдин?!..

Ўзгаларни дуо қиласдинг,
Топганингни элга берардинг,
Етимларнинг бошин силардинг,
Биласанми, дўстим, Камолдин,
Не кечмишлар бўлганди олдин?!

Яна келдим бугун қошинга,
Бошим эгиб қабр тошинга,
Назар солма кўзда ёшимга,
Қадрдон, жаннати Камолдин,
Аҳил, иноқ яшардик олдин.

Умр шундай ўтавераркан,
Ҳамма бир-бир кетавераркан,
Эзгуликка етавераркан,
Аллоҳ раҳмат қиласин, Камолдин,
Қабринг нурга тўлсин, Камолдин!

ЖИГАРГҮШАЛАР ИЗТИРОБИ

Зокиржон Қаюмов,
ҳофизнинг укаси.

Жигаргүшам, қадрдон акам дунёдан бевақт кетдилар. Афуски, Яратган Аллоҳнинг олдида биз бандалар ожиз эканмиз. Тақдир экан-да, ўзга чора йўқ. Бироқ ҳаёт давом этаверади. Акамдан қанча фахрлансам, шунча кам. У ўзидан яхши ном қолдирди, ота-оналаримиз дуоларини олди. Эл эътиборига тушди, юксак унвонларга ўз меҳнати билан эришди, ўзидан умрбоқий қўшиқлар қолдирди. Гарчи айрилиқ азоби оғриқлар берса-да, биз яқинларидан дуодир. Илоҳим, ётган жойингиз жаннат, руҳингиз шод бўлсин, азиз акажон.

Салимахон ва Обидахон Раҳимовалар,
ҳофизнинг сингиллари.

Инсон умри накадар қисқа эканлигини акамлар вафотида сезибмиз. Ҳаммаси кутилмаганда, бирданига рўй берди. Ўн кун касалхонада ётдилар. Рост, шу баҳона бўлди. Саломатликларидан шикоят қилганларида ҳам майли эди, армонда қолдик. Уларнинг биз сингилларига меҳрибонликлари-ю саховатларини тарози билан ўлчаб бўлмайди. Ҳар гал фарзандли бўлганимизда, 60 ёшга кирганда, рўза-ю рамазон ойларида доимо йўқлашларини ҳеч қачон унугиб бўлмайди. Бизнинг инимиз дунёга бир келиб-кетдилар, назаримизда бундай одам қайта тугилмайдигандек. Охиратлари обод бўлсин азиз акажонимизнинг. Биз сиздан розимиз. Илоҳим, жойларингиз жаннатда бўлсин. Бир умр сиздан фахрланиб яшаймиз.

ХОТИРА

“Азиз устоздан айрилдим”

Исокжон Жўрахонов,
хулловоз хонанда.

Устоздан ахлоқ одоб, соз ва қўшиқ сирларини ўргандим. Орзуларим рӯёбида, ютуқларимда Камолиддин аканинг ҳиссалари, хизматлари беқиёс. Мухтасар қилиб айтадиган бўлсам, ул яхши кишига ёндашиб, ёмон бўлмадим. Бунинг учун Аллоҳга беҳисоб шукурлар бўлсин. Устознинг охиратлари обод бўлсин.

Мен тақдим этаётган "Марсия"ни ўзбек элининг фахрию ифтихори бўлган, гуллар шахри Наманганинг суюкли фарзанди Ўзбекистон халқ артисти, устозимиз Камолиддин aka Раҳимовнинг порлоқ хотирасига бағишлидим. Шеърий қоидадан чекинган бўлсам, олдиндан узр сурайман.

Исокжон қори шеъри ва қўшиги

Йигласам айб айламанг, биродарлар,
Бебаҳо устозимдан айрилдим.
Бутун ҳофиз эълининг фахрию-ифтихори,
Булбул хушондан айрилдим.

Ки ҳофизлар аро сарвар,
Бўлиб ҳам хокисор камтар,
Қилиб халққа ҳалол хизмат
Улуғ ном олдингиз, устоз.

Навоий, Машрабу Махтумкули,
Чустий руҳларин шод қилдингиз.
Бутун ўзбек эълининг қалбida
Мангу қолдингиз, устоз.

Ажиб қайноқ нафасли
Гүёки ёзимдан айрилдим
Ўзининг мактабин очган
Куёшдек нурини сочган.
Намангон сойидек тошган
Бебаҳо ҳофиздан айрилдим.

Бандалик қилган кунингиз
Еру осмон йиглади.
Бу гўзал водий Намангон,
Кўз очиб боқсам жаҳонга.
Аҳли Тошкент йиглади,
Аҳли имон йиглади.
Бир гўзал япроқ узилди,
Барги сўзон йиглади.

Агар айтсанм қилиб таъриф,
Сўзим достонга сифмайдур.
Кўзим ёши бўлиб дарё,
Ғамим уммонга сифмайдур,
Дуо айланг, биродарлар,
Худонинг раҳмати бўлсин,
Ҳамма яхши амалларга
Мукофот жаннати бўлсин.

Илоҳо, руҳингиз, устоз,
Ки бизлардан ризо бўлсин,
Шогирдлар қўлига олган
Сайрасин сиз қолдирган соз,
Хайр, энди қиёматда
Кўришгунча, азиз устоз.

Мен ҳам шогирд қаторинда
Азиз устоздан айрилдим.

ҲАМНАФАСЛИК

Камолиддин Раҳимов Наманган шаҳар Маданият уйида ишлаб юрган пайтларида Турдали Саъдуллаев билан биргаликда кўшиқ куйлашган, ҳамнафас бўлган. Уларнинг жуфтликлари, жўровоз бўлишлари барча тингловчиларга манзур бўлганди. Худди узукка қўз қўйгандек бир-бирига мос тушиб, бир-бирини қўллаб-кувватлаб, узоқ йиллар ҳамкорлик қилишди. Камолиддин ака бу орада Турдали акага дутор чалиш сирларини ўргатди. Натижада тор билан дутор уйғунлиги жуда маъкул келиб, шинаванда мухлисларнинг янада ҳурматига сазовор бўлишди. Улар ҳамнафасликда тинимсиз машқ-лар, изланишлар, қилиб янги-янги кўшиқлар яратишли. Аммо бу ҳамнафаслик бир умр давом этмади. Ҳар икки санъаткор алоҳида-алоҳида куйлашга қарор қилишди. Лекин Камолиддин Раҳимов ва Турдали Саъдуллаевлар биргаликда айтган кўшиқларини мухлислар ҳозиргача роҳатланиб тинглайдилар.

ШАЖАРАСИ

Камолиддин Раҳимовнинг бобоси Муҳаммад Иброҳим қози, бувиси Рухсора отин, оталари Қаюмжон Раҳимов (Қаюм маҳсум) пахта заводида ишлаган (1897-1989). Оналари Сиддиқова Раҳимаҳон уй бекаси (1900-1991).

-
1. Раҳимова Мастура (марҳума).
 2. Раҳимов Камолиддин (1943-2015)
 3. Раҳимова Маҳбуба 81 ёш.
 4. Қаюмов Зокиржон 194.
 5. Қаюмова Солиҳа 1950 йил.
 6. Раҳимова Обида 1955 йил.

КАМОЛИДДИН РАҲИМОВ ФАРЗАНДЛАРИ

1. Олимжон Раҳимов. 1962 йилда туғилган. Олий маълумотли, тадбиркор.
2. Ҳасанжон Раҳимов. 1967 йилда туғилган. Олий маълумотли, тадбиркор.
3. Ҳусанжон Раҳимов. 1967 йилда туғилган. Олий маълумотли, хонанда.
4. Ҳикматой Раҳимова. 1969 йилда туғилган. Уй бекаси.
5. Содирхон Раҳимов. 1971 йилда туғилган. Олий маълумотли, тадбиркор.
6. Адолатхон Раҳимова. 1974 йилда туғилган. Уй бекаси.
7. Зулхумор Раҳимова. 1976 йилда туғилган. Уй бекаси.

КАМОЛИДДИН РАҲИМОВНИНГ ЯНА БИР ИҚТИДОРИ

Навоий, Бобур, Маҳтумкули, Машраб шеър ва газалларидан ўнтадан ёд олинса, ўртача 3220 та сўзни ёдлашга тўғри келади. Чунки, “Ушшоқ”да айтиладиган сўз “87” тани ёки “Муножот”да “80” тани ташкил этади. Замонаий шоирлардан Чустийнинг ҳар бир шеърида 50 тадан сўз бўлса, шундай қўшиқлардан 500 таси учун 25 000 сўз ёд олиниши керак. Камолиддин Раҳимов куйлаган қўшиқлар 500 тадан ортиқ эканлигини инобатга олсак, устоз ҳофиз 25 000дан зиёд сўзларни ёд олган бўлади. Истеъдодли хонанда ўзи куйлаган ҳар бир қўшиқнинг матнини мукаммал ёд билган улутб санъаткор эди.

КАМОЛИДДИН РАХИМОВНИНГ БУРЖ ВА ҲАСБИ ҲОЛЛАРИ

Камолиддин Раҳимов 1943 йилда таваллуд топган бўлиб, кўй мучалига мансуб. Ўша йилда туғилганлар нафис санъат соҳиблари дир. Уларнинг қадди-қомати келишган, истараси иссиқ ва табиатга шайдодирлар. Хулқ-атвори ёқимли, гап-сўзи, ўзини тутиши оқилона, шундай бўлса-да, табиатан инжиқ. Одатда художўй, эътиқодли бўлиб, турли хаёлий ва табиий нарсаларга қизиқишиади. Булар раҳмдил ва муҳтоҷларга ёрдам берувчи яхши кишилардир. Аммо баҳам кўрмокчи бўлган нарсалари ўзларига тегишли бўлмайди. Уларда хусусий мол-мулкка ҳеч қандай ҳавас йўқ.

Уларда дид ва истеъод бор. Аммо раҳбарликни эплай олишмайди. Бир пайтнинг ўзида техник ва артистлик маҳорати қўшиб олиб бориладиган ишларни қойилмақом қилиб бажаришиади. Ҳаётлари давомида кўплаб ишқ-муҳаббат масалаларига дуч келишиади. Етуклик даври ҳам, ёшлиқ ва кексаликлари ҳам яхши кечади. Моддий жиҳатдан уларнинг гам-ташвиши йўқ. “Кўй”нинг ҳаётда омади юришиади.

Тоғ эчкиси буржи. Умумий таъриф. Ушбу бурж эгалари сабрли ва тоқатли бўладилар. Тоғ эчкилари ниҳоятда сирли, ориятли ва реал ҳаёт билан яшовчи, меҳнат қилишни севадиган кишилардир. Улар жамоат эътиборида бўлишни хоҳламайдилар. Ўзлари кўзлаган мақсадга интиладилар. Тоғ эчкиси омад, шуҳрат, миллий қадриятларга ўч бўладилар. Улар атрофидагиларга душман бўлиб қолишни ёқтиришмайди. Шу бурждагиларнинг хурматига сазовор бўлишни истасангиз, уларнинг шартларига кўнишингиз лозим. Сизга бўлган муҳаббатини қўпчилик олдида ошкор қилмайди. У севгисини пинҳон тутади.

Эркак тоғ эчкиси буржи соҳиблари уятчан кўрингани билан нафсониятли, кучли ва ёқимтой бўлади. Бу бурждагилар босик, кувноқ ва романтик бўлади. Аммо ўзига бўйсундиришни ҳам яхши кўради. Ҳом ҳаёлга

берилмайды, ўйлаб иш қиласы. Бироз инжиқликлари ҳам бор. Яқынларига ёмон мұомалада бўлмаслик зарур. Оилада талабчан, ҳурмат талаб қиласы.

* * *

Камолиддин Раҳимов тор созини дастлаб ля товушида фаолият юритган. Магнит лентасидаги ва пластинкадаги ёзувлар ҳам ля товушига созлаб мухрланган. Кейинги 15 йиллик даврда эса торини сол диясига созлаб куйлаган. Мақсад овозга озор бермаслик, юқори авжларда қийналмаслик бўлган.

Камолиддин Раҳимовнинг хуш кўрган таомлари

Ўзбек миллий таоми паловни (ошни), кўнгилга яқин биродарлари билан эрта баҳорда кўк чучварани, якшанба куни “Шаҳанд” жавари ошини тановул қилишни хуш кўрган.

Яхши кўрган мевалари

1. Анор суви.
2. Қовун (қишда иситиб истеъмол қилган).
3. Узум.
4. Нок.

БИР ЙИГИТГА ҚИРҚ ҲУНАР ОЗ

Донишмандларнинг ҳар бир инсон ҳаётида асқотадиган хикматлари бор: “Хунар ва санъат шундай нарсаки, у кераксиз бўлиб қолмайди, ишлатмасанг, йўқолиб ҳам қолмайди, зарур пайтда сенга, албатта, кор келади”. Йигит кишига қирқ ҳунар оз, деган хикмат ҳам бежиз айтилмаган.

1970 йиллар бўлса керак, Наманган шаҳар ахолисига майший хизмат кўрсатиш уйи қошида “Мусиқа асбобларини ясаш ва таъмирлаш” устахонаси бўларди. Аникроғи, кўпроқ мусиқа асбобларини таъмирлашарди. Бу устахонада Паттоҳон ака Норматхон ўғиллари ишларди. Уста Паттоҳон ака табиатан жуда юмшоқкўнгил, ҳалим, маданиятли, ажойиб хулқли киши эдилар. Шу устахонада Толибжон ака Дадабоев ҳамда Абдуметин Алимовлар ҳам ишлаганлар. Ушбу касбдан хабардор бўлишларига устозлари Камолиддин Раҳимовнинг ҳам ҳиссалари катта бўлган. Аввалига улардан доира қоплаш, яъни тери қўйиш, рубоб, тор, афғон рубобини қоплаш, айниқса, торга осонликча сим тортиш, парда боғлаш, ҳаррак ясаш, қулокларини мослаштириш каби созандага хос зарур таъмирлаш услубларини ўзлаштиришади. Ҳозиргача улар Камолиддин акадан хурсанд, бугунги кунда ҳам ўрганган ҳунарларининг нафи тегмоқда. Менимча, доирачи чаладиган доирасини ўзи қоплагани маъкул, тор чаладиган ҳам. Камолиддин Раҳимов мусиқа асбобларини енгил таъмирлаш бобида уста бўлганлар. Камолиддин аканинг ўғиллари Ҳусанбой Раҳимов оталаридан қолишмайди.

КАМОЛИДДИН РАҲИМОВ КУЙЛАГАН МУМТОЗ ҚЎШИҚЛАР

Ўзбекистон халқ артисти Камолиддин Раҳимов ўз ҳаёти ва ижодида ўзининг жуда кўп мумтоз наволари билан санъатимиз ривожига муносаб ҳисса қўшди. Айниқса, у ижро этган “Ушшоқ”, “Гиръя”, “Муножот”, “Самарқанд ушшоги”, “Содирхон ушшоги”, “Кўкон ушшоги”, “Наманган тановари”, “Эшвой”, “Бозургони”, “Савти сувора”, “Чор зарб”, “Гулузорим”, “Бир келиб кетсун”, “Эй нозанин”, “Бормукин”, “Найлайнин”, “Сайри гулзор”, “Эй сабо”, “Гулжамол”, “Қоши ёсинму дейин?”, “Айлагач”, “Топмадим”, “Ўн саккиз ёшиндадур”, “Қўшчинор”, “Жудо” (Не наво), “Фидо”, “Баёт”лар, “Наззора қил”, “Кўча боги-II”, “Ҳануз”, “Соқийномаи савти калон”, “Сочининг савдоси тушди”, “Кошки”, “Насри баёт”, “Сарахбори оромижон”, “На қилдим”, “Токай”, “Феруз-I,II”, “Тановар”, “Куйгай” каби юзлаб қўшиқлар репертуарини бойиб туради.

КАМОЛИДДИН РАХИМОВНИНГ ШОГИРДЛАРИГА ЎТИЛари

- ❖ Овозни яхши сақлаш учун иложи борича совуқ сув ичмаслик ва совуқ нарса истеъмол қиласлик мақсадга мувофиқ.
 - ❖ Ҳамма билан яхши муносабатда бўлинг.
 - ❖ Қизиққон бўлманг, санъаткорга ярашмайди.
 - ❖ Биринчи навбатда чолғу асбобингизни созланг.
 - ❖ Шоирнинг гавҳари – қимматбаҳо сўзларини аниқ, равшан талафуз қилинг.
- ❖ Яхшилик мисоли бир садаф, ёмонлик унинг атрофидаги қора доф. Қора ранг ўртасида фақат ялтирайди, холос. Зеро, ёмонлик қилганга яхшилик қил.
- ❖ Саховатпешалиқ, муҳтождарга ёрдам, ўзгалар меҳнатини қадрлашга одатланинг.
- ❖ Меҳнат билан топилган маблагнинг қадрига етинг, исрофгарчиликка йўл кўйманг.
- ❖ Кўшиқни чин дилдан куйланг, узоқ йиллар яшайди.
- ❖ Ўз устингизда кўп ишланг, кўп машқ қилинг, изланинг.
- ❖ Кўшиқ яратмоқчи бўлсангиз, шеърни қайта-қайта ўқинг, маъносини чақинг, муаллиф билан мулоқотда бўлинг.
- ❖ Кўшиқни овоз имкониятларингизга қараб, чиранмасдан куйланг.
- ❖ Устозларни ҳурмат қилинг, вақти келганда сиз ҳам эъзозланасиз.
- ❖ Созанда ўзи чаладиган торини лоақал енгил таъмиrlай олиши керак.
- ❖ Ҳақиқий куй-кўшиқ ҳеч қачон усулсиз бўлмайди. Усул куй-кўшиқнинг суюги, умуртқа поғонасиdir. У сиз ҳар қандай чиройли овоз, бежирим оҳанг, кумда тикланган бинодек тўкилиб кетади.
- ❖ Ниятингиз пок бўлса, албатта, орзу-умидларингиз амалга ошади.

❖ Хонанда фақат соз чалиш ва куйлашнигина эмас, балки, китоб ўқиши, тафаккур қилишини, матн танлашни ҳам билиши керак.

❖ Мухлис ва шинавандаларнинг қалбига ҳам кулоқ тутиш лозим. Улар бор, сиз бор. Улар хонанда ва ҳофизлардан янги қўшиқларни кутиб яшайдилар.

❖ Чалган куйинг, куйлаган қўшиғинг ўзингга ёққандагина ўзгаларга ҳам ёқади.

КАМОЛИДДИН РАҲИМОВ БАСТАЛАГАН, КУЙЛАГАН ҚЎШИҚЛАР РЎЙХАТИДАН НАМУНАЛАР

1. “Мастона-мастона”. Машраб.
2. “Соғлигинг қадрини билгин”. Маҳтумкули.
3. “Кифоят яхши”. Маҳтумкули.
4. “Кўчамдан жонон ўтганди”. Ҳабиб Саъдулла.
5. “Келганимда”. Ҳабиб Саъдулла.
6. “Кетарсиз”. Ҳабиб Саъдулла.
7. “Окибат”. Пўлат Мўмин.
8. “Санам”. Пўлат Мўмин.
9. “Хуморман. Мискин.
10. Зое”. Эркин Воҳидов.
11. “Наргиз”. Комил Девоний.
12. “Интизор”. Олимжон Холдор.
13. “Яхшироқ”. Ўткир Рашид.
14. “Сени ўйлайман.” Насрулло Сабрий.
15. “Қошингиз қаросиму?”. Ўлмас Жамол.
16. “Қарзингни уз.” Шўхий.
17. “Унутмасман”. Самар Бону.
18. “Хаёл суришларинг”. Ғаффорий.
19. “Дунёнинг ишлари”. Ёқубжон Аҳмаджонов.
20. “Самар йўқдир”. Ёқубжон Аҳмаджонов.
21. “Маҳбуб”. Эрмамат Нурматов.

22. “Бўлар эрмуш”. Шокиржон Ҳакимий.
23. “Қўп интизор қилдинг”. Щўхий.
24. “Ўзинг эрурсан”. Чустий.
25. “Ўзингдандир”. Ўткир Рашид.
26. “Борму инсофинг”. Туроб Тўла.
27. “Оҳиста жон дединг”. Туроб Тўла.
28. “Лалихон”.
29. “Турналар”.
30. “Қошига ўсма кўйиб”.
31. “Йўргаланг деманг”. Чустий.
32. “Давлати кам бўлмасин”. Чустий.
33. “Ҳақиқат”. Чустий.
34. “Узма ҳаргиз”. Чустий.
35. “Не етсун”. Чустий.
36. “Ёримга савол”. Чустий.
37. “Ақли расоларнинг иши”. Чустий.
38. “Кам бўлармиди”. Чустий.
39. “Керакмассан менга”. Чустий.
40. “Не керак”. Чустий.
41. “Зеболигингдан”. Чустий.
42. “Донолар билан”. Чустий.
43. “Улфатинг”. Чустий.
44. “Ғанимат дўстлар”. Чустий.
45. “Мунча ширинсиз”. Чустий.
46. “Фарзанд учун”. Чустий.
47. “Мен севаман, сен севасанму?”.

КАМОЛИДДИН РАҲИМОВ ҚЎШИҚЛАРИНИНГ
НОТАГА ТУШИРИЛГАНЛАРИДАН НАМУНАЛАР

Мен севаман, сен севасанми?

М.М. $J = c. 100$

P.Mo'min so'zi
S.Xoldorxo'jayev musiqasi

Men sevaman

Sen seva-san - mu me-ni yo'q lab bog' ke-za-san

mu So'z-la rim - dan yo be-za-san - mu

yu-ga gim - ni xech se-za-sam - mu Men sevaman

sen seva san - mu. se-va-san - mu

66

O-lib ke - tar xar yon xayo - lim
qan-day tush - di sen - ga sa-vo - lim
Gar-sev-ma - sang ne kechar xo - lim Yu-ra-gim - ni
xech se-zasan - mu Men se-va-man sen se-va-san - mu
se-va-san - mu Harkim u - zar yoq - tir-gan gul dan Suv i-chadi
ko'ngil ko'n-gil - dan Yur-gin va - fo ko'r sat gan yo'l - dan
Yu-ra - gim - ni xech se-za-san - mu Men se-va-man
sen se-va-san - mu se-va-san - mu

122

129

136

Jo-non sen - ga fa-qat zo-rim bor.

143

zo-rim bo ru qo'l - da to rim

150

bor Va-fo de - gan dil qa-ro - rim bor Yu-ra-gim - ni

157

xech se-zasan - mu Men se-va-man Sen se-va-san - mu

163

se-va-san - mu Ko'ngling bo'l - sa tut - magil pin - xon May-li et -

170

gil ming bor im - ti - xon O'y-lab ko'r - gil o'y - lab kor-jo - non

177

Yu-ra gim - ni xech se-za-san - mu Men se-va-man

183

sen - se-va-san - mu se-va-san - mu se-va-san - mu.

Севганинг ростми?

Сайдхўжа Холдорхўжаев мусиқаси
Нодирбек Баҳромов ноталаштирган

Musical score for the song "Севганинг ростми?". The score consists of ten staves of music in G major, common time, with lyrics in Russian and Uzbek. The lyrics are as follows:

me-ni ey dil-ra-bo -
lar dil-ra - bo - si sev - ga - ningrost - mu go' zal hus - ning-ni koñg - lim mub-la -
lo - si sev - ga - ningrost mu mu-nav - var qil - di qal - bim u - yi - ni
boq-qanza - mon ning - da qi - yo boq - qan-dahus - ning ji - lo - si sev
ga - ningrost mu me-ni to - bo - ra maf - tun ay - la
mo - qqa gin-gu lol ay - la - b 1. 2.
a - jo - yib
gul-yu-zing shar-mu ha - yo - si sev ga - ningrost mu
fa-lak - ni op - di ish - qim ning ba - bo - si sev ga - ningrost mu u - zoq yil

Не муддаинг?

Сайдхұжа Холдорхұжаев мусиқасы
Нодирбек Баҳромов ноталаштирган

tor - tar di - li - mni o - ha - n - rabo ing ayt men - ga ja - non ne mud - da - o - ing
qal - bim - da qay - nar sev - gim hi - to - bi sen - san mu - ro - du

men - man fi - do - o ying tash - na cho - li er - sam
o - bi ha - yot - san yash - nat cha - man qil bor mi ra - vo - ying ko'k - sim - da ish - qing ras - mi - ni
chiz - gan on - gim ko' zim - ga chiz - di chi ro - ying

ha - ha - s - a - s - a - y yo - r yor - yo - ra -
y qal - qat o'

qib ko'r vij - don ki - to - bi - - n
vas - ling ti - lar - man iz - lab va - fo - yi - - ng

ish - qing - ni so'z - la maq - sed - ni ko'z - la jon dir Ra - shid - ga mch - ri - gi - yo - ying

III

A musical score for voice and piano. The vocal line consists of two staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of three sharps, and a common time signature. The lyrics for this staff are: "tor - tar di - li - mni o - ha - n - rabo - ing ayt men-ga ja -". The second staff begins with a bass clef, a key signature of one sharp, and a common time signature. It features two endings: ending 1 (labeled [1.]) continues the vocal line with "non ne mud - da - o - ing"; ending 2 (labeled [2.]) concludes with "ne mud - da - o - i - - - ng". The piano accompaniment is present throughout both staves.

ҲОЛИМНИ СҮРМАС ҲЕЧ КИМ

Ўзбекистон ҳалқ артисти
Ҳабиба Охунова

Ҳабиба Охунова (1943-1995)

БУЛБУЛСИФАТ ХОНАНДА

Хурматли китобхонлар!

Китобимизнинг ушбу бўлими ноёб истеъдод соҳибаси етук актриса, булбулсифат хонанда Ҳабиба Охуновага бағишланган. Зора хотирамиз янада уйғонса ва санъат фидойиси марҳума Ҳабиба Охунованинг руҳи шод бўлса, дея ушбуни тайёрлашига жазм этдик. Бугунгача Ҳабиба Охунова тўғрисида иккита китоб мухлисларга тортиқ қилинган экан. Биринчи китобнинг номи «Гулмидинг, булбулмидинг сен, Ҳабиба» – муаллифи Лутфуллоҳ Маҳмуд, иккинчи китобнинг номи эса «Йўлларингнинг ҳилоли бўлай» – муаллифи Ҳалима Юсуповадир.

Рисолага қўл урганимизда Ҳабиба Охунова ҳақида китоб борлигидан бехабар эдик. Шукрлар бўлсинки, фидойи ижодкорлар биздан аввалроқ савобли ишга қўл урган эканлар. Бундан бошимиз осмонга етди.

Ёшлиаримизнинг айримлари, балки, кўпроғи адабиётимиз, санъатимиз даргалари ҳақида дурустРОҚ маълумотга эга эмаслар. Шу боис ёшлиарга ва кенг китобхонлар оммасига маданиятимиз пойдевори бўлган буюк кишишаримиз ҳақида баҳолиқудрат маълумотларни етказишини жоиз деб билдик.

Истеъдодли устоз актриса ва хонанда Ҳабиба Охунованинг ҳаёти ва ижодини қанча кўп таърифласак, шунча оз. Ҳабиба опа хотираси эъзозлашига лойик. У не-не мухлислар ва шинавандаларни гўзал ва ёқимли овози билан маст қўлган буюк санъаткор эди, деб ҳеч иккиланмай айтишимиз мумкин.

Ҳали Ҳабиба Охунова тўғрисида бундан кейин ҳам шмий рисолалар, хотиралар, бадиий асарлар ёзилишига ишонамиз. Чунки ўтганлар қабрда ҳам меҳр кутадилар. Бизларнинг инсонийлик бурчимиз эса уларнинг эзгу амаллари ҳақида авлодларга, хоҳ китоб орқали, хоҳ бошқа воситаларда етказишидан иборат.

ҚУТЛУҒ ДАРГОХ

Театр – томоша санъати турларидан биридир.

Театр – бу санъат қасри, мұқадdas кошона, әзгулик мөхробидир.

Ўзбекистонда мусиқалы драма 1929 йили тузилиб, 1939 йили опера театрига айланди ва ўша йили “Мұқимий” номидаги Ўзбек Давлат Мусиқали театри ташкил қилинди. Бу турдаги мусиқали драма театрлари Ўзбекистоннинг деярли ҳамма вилоятларида ташкил этилди. Наманганда Рazzок Ҳамроев ва Набижон Розикй раҳбарлигидаги маҳаллий мактаб ва техникум ўқитувчиларидан иборат драма түгарағи вилоят театрининг ташкил этилишига асос бўлганди.

1931 йил 25 июнда труппанинг ilk премьерасидан сўнг Маориф коллегиясининг Наманган бўлими йигилишида давлат драма театрини ташкил этиш тўғрисида қарор қабул қилинган. Орадан беш йил ўтиб, хукумат қарори билан Наманган давлат драма театрига Алишер Навоий номи берилди.

Ўзбекистон халқ артистлари Мукаррама Азизова, Собир Раҳмоний, Мухриддин Мансуров, Маматхон Убайдуллаев, Ўринбой Нуралиев, Камолиддин Раҳимов ва Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Абдураҳмон қори Тошбоев, Мирзажон Дадабоев, Онахон Тожибоева, Турдали Саъдуллаев, Собиржон Соҳибов, Рустам Ҳамроқулов, Валижон Сайдалиев, Мирзаабдулла Раҳмонов, Магзанур (Максим) Зокиров, санъат арбоблари Уста Рўзиматхон Исабоев, Муталлиб Аббосов каби санъат фидойилари билан зийнатланган театр жамоаси довруқ қозониб келмоқда.

Айни кунда эса Озодахон Усмонова раҳбарлик қилаётган театр жамоасида профессор Карим Йўлдошевдек забардаст санъат арбоби, Карима Расулова, Алижон Тожибоев, Азизахон Каримова, Мехрихон Абдуллаевалардек Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар ҳамда элимиз олқишига сазовор бўлаётган Баҳодир Жўраев, Маъруфжон Ниёзов, Дилфузахон Қодирова, Авазбек Қодиров, Ҳамиджон Мал-

лабоев, шунингдек, Шухрат Абдуллаев, Нуриддин Исмоилов, Ҳамидулло Солиев, Зайниддин Қирғизов, Қаҳрамон Абдуваҳобов каби истеъод соҳиблари фаолият олиб боришмоқда.

Бу йил отахон театр ташкил этилганинга 88 йил тўлди.

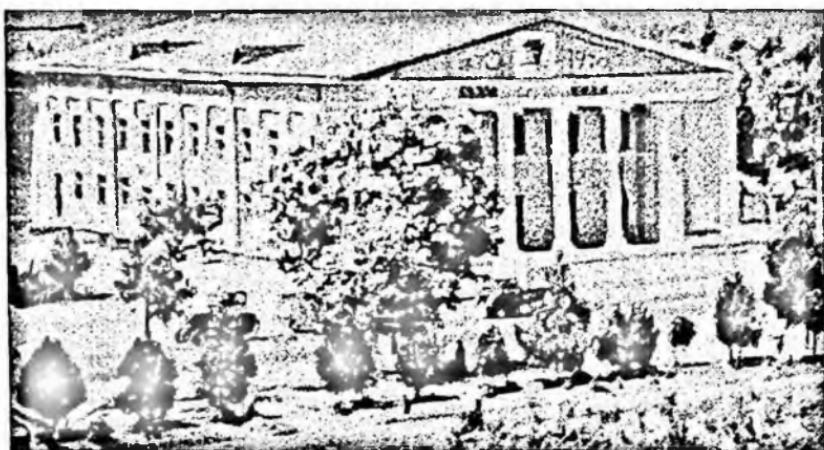
Ўзбекистон халқ артисти, қўшиклари муҳлислар қалбидан чуқур жой олган ширали овоз соҳибаси Ҳабиба Охунова ҳам бу қутлуғ даргоҳда узоқ йиллар самарали хизмат қилган.

ИЛК ҚАДАМЛАР, ЮТУҚЛАР

Бетакрор овоз, ноёб қобилият эгаси Ҳабиба Охунова Фарғона водийсида – Андижон вилоятининг Асака туманида 1943 йил 10 январда хизматчи оиласида дунёга келди. Ёш Ҳабибанинг санъатга бўлган ҳаваси қизалоқлигидан бошланган эди. У тумандаги 56-мактабда ўқиб юрган давридаётк байрамларга бағишилаб ўтказиладиган турли тадбир ва концертларда фаол қатнашиб, устозлар диққатини жалб этди. Вилоят кўрик-танловларида қатнашиб, ўзининг чиройли, гўзал ва жарангдор овози билан фахрли ўринларни кўлга киритди. Унинг биринчи устози машҳур бастакор ва созанда, ўнлаб ёш истеъодларни катта саҳнага олиб чиқкан Ғуломжон Рўзибоев бўлиб, узоқни кўра олган бу заковат соҳиби Ҳабибага меҳр билан ўзининг ilk сабоқларини берди. Устознинг профессионал маҳорат дарслари ўз самарасини бериб, ширали овоз соҳиби арияларни ҳам куйлай бошлади.

1956 йилнинг баҳорида Андижон шаҳрида халқ театрининг кўриги ўтказилди. Унда иштирок этиш баҳтига сазовор бўлган Ҳабиба драмадаги образни олий даражада ижро этиб, буюк санъаткор, Андижон театрининг бош режиссёри Аббос Бакировнинг назарига тушишга мұяссар бўлди. Натижада, эндиғина ўн олти баҳорни қаршилаган буғдойранг гўзал қиз театр жамоасига ишга қабул қилинди. Бу унинг ҳаётидаги муҳим воқеа, санъат оламида қўйган ilk қадами эди. Ундаги ўзига хос тиник овозни ҳисобга

олган бош дирижёр Муқимжон ака Ҳабибов мусиқали драмалардаги ария ва дуэтларни якка тартибда, алоҳида эътибор билан ўргатди. Санъатдаги фаолиятини эндиғина бошлаган Ҳабиба пардозхонада ўтириб, “Нурхон” мусиқали драмасидаги “Бизнинг айвон сизнинг айвон эмасму?” дея бошланувчи арияни хиргойи қилаётгандা устоз Аббос Бакиров бу сехрли овозни эшишиб қолади ва уни охиригача тинглаб, жамоада янги бир хушовоз, сахна талабларига мос ёш актёр пайдо бўлганига амин бўлади ва унга асарлардаги асосий образларни ишониб топширади. Шу билан сахна машғулотларида ёш Ҳабибага юксак эътибор билан қарайди. Шундай қилиб “Ватан ишқи” асаридан Зулфи образи орқали Ҳабиба Андижон театри сахнасига илк қадамини қўйди. Кейинчалик, бир қатор янги образларни маҳорат билан талқин этиб, эл назарига тушди.

Андижон театрининг олдинги кўриниши

Ҳабиба Охунова Андижон театрида ўзбек санъатининг етук даргаларидан Абдуваҳоб Азимов, Машрабжон Юнусов, Айсар Иброҳимов, Қосимжон Охунов, Жалил Раҳимов, Нўймон Муродов, Ҳадича Аминова, Қамарахон Бурнашева, Азиза Аминова, Малоҳат Исҳоқова, Маърифат Убайдуллаева, Ғуломжон Ҳожиқулов, Назирахон Ҳакимова, Ҳошимжон Олимжонов, Ўринбай Нуралиев, Нуриддин

Ҳамроқуловлар билан бир саҳнада ижод қилиб, улардан актёрлик сирларини қунт билан ўрганди. Ҳабиба Охунова ўзидан меҳрини аямаган бу азиз инсонларга бир умр шогирдлик эҳтиромини кўрсатди.

Ҳабиба эндингина 20 ёшга тўлган бўлишига қарамай, аллақачон танилиб улгурган, номи улуғ санъаткорлар като-рида умид билан тилга олинарди. Шу сабаб, уни Намангандеатрига ишга таклиф этишди. Бу кутлуғ даргоҳда ҳам ўз даврининг тилга тушган санъаткорлари кўп бўлиб, бу таклиф унга ҳам шараф, ҳам масъулият эди. Бу жойда Мукаррама Азизова, Мухриддин Мансуров, Каримжон Мансуров, Собир Раҳмонов, Маматхон Убайдуллаев, Маҳмуджон Исомиддинов, Онахон Тожибоева, Турсуной Мамедова, Камолиддин Раҳимов, Турдали Саъдуллаев, Рустам Ҳамроқулов сингари эл ардоғидаги актёрлар билан ёнма-ён ижод қилди. Ҳабиба бу даргоҳда ўзбек театр санъатининг олтин хазинасидан жой олган Лайли, Нурхон, Кумуш, Барчиной каби ўнлаб образларни яратибгина қолмай, жаҳон адабиётининг дурдона асарлари, жумладан, “Отелло” трагедиясидаги Дездемона, Офелия сиймоларини ҳам зўр маҳорат билан ижро этиб, муҳлислар олқиш ва эътирофига мушарраф бўлди.

Ҳабиба Охунова фақат саҳна асарларидаги тимсолларни ўзига хос тарзда яратиш билангина чекланмай, ўзбек миллий қўшиқчилик санъати ривожига ҳам улкан ҳисса қўшди. Унинг ёқимли, хушманзур, қаймоқдек ширин овози шоир ва бастакорлар эътиборини тортди. Натижада, ўзаро ижодий ҳамкорлик яхши самара бериб, ўнлаб унүтилмас қўшиқлар дунёга келди. Таникли шоира Саида Зуннунова ижодига мансуб “Алла” шеъри бастакор созанди Каримжон Мансуров мусиқаси билан Ҳабиба опа ижросида умрбоқий санъат асарига айланди ва ҳанузгача муҳлислари томонидан севиб тингланмокда. Бу қўшиқ кириб бормаган биронта хонадон, ундан завқ олмаган инсон топилмаса керак. Санъаткорни мангуликка дахлдор қилган ҳам, айнан, шу “Алла” қўшиғидир, назаримизда.

ЮКСАЛИШ ЙЎЛЛАРИДА

Иzlанишларини давом эттиrap экан, Ҳабиба Охунова, албатта, бу касб осон эмаслигини ҳам сезарди ва қўйилажак асарлар устида тинмай ишлай бошлади. Шуни ҳам эътироф этиш лозимки, иқтидорли режиссёр Карим Йўлдошев Ҳабиба Охунова ижодида алоҳида ўрин тутади. Ҳар икки санъаткор биргаликда Наманган театрида 30 йилдан зиёд вақт мобайнида ҳамкорлик қилиб, санъат соҳасида кўп муваффақиятларга эришдилар.

Ҳабиба “Тоҳир ва Зухра”да Зухра, “Лайли ва Мажнун”да Лайли, “Фарҳод ва Ширин”да Ширин, “Юсуф ва Зулайҳо”да Зулайҳо образини ўзига хос талқин, зўр маҳорат билан ижро этди. “Бой ила хизматчи” драмасидаги Жамила, “Гулсара”даги Гулсара образларида қаҳрамоннинг ҳақиқий руҳий изтиробларини, инсон қисмати тасвирларини томошабинга кўрсата олди.

Ҳабиба опанинг юксак иқтидорини миллий драматургиядагина эмас, балки, Оврўпо асарларида ҳам кузатиш мумкин. У Шиллернинг “Қарокчилар” асаридаги Амалия ролини маҳорат билан ўйнаган.

Ҳабиба Охунованинг ижодда энг авж олган палласи 1970 йилларнинг бошларига тўғри келади. Аксарият, мухлис ва шинавандалар бу театр кошонасига Ҳабибахон опа учун келганлари ҳам ҳеч кимга сир эмас. Гоголь маданият уйи бадиий раҳбари Насриддин Мажидовнинг айтишига қараганда, томошабинлар: «Қани Ҳабиба?» – дея, афишаларни ўраб олар эканлар. Биз ҳам Ҳабиба опанинг маҳорат билан ижро этган жонли қўшиқларини эшлишга, у яратган образларни бевосита саҳнада кўриш баҳтига мусассар бўлганимиз билан бир умр фахрланиб яшаймиз.

Наманган театрининг ҳозирги кўриниши

Наманган театри тарихида ўнлаб бошқа устоз санъаткорларнинг ўз ўрни ва хизматлари катта бўлган, албаттa. Бироқ Ҳабиба опадек ўзидан довруқли ном, эзгу хотиралар қолдирған инсонлар, кам учрайди, назаримизда.

Ҳабиба Охунованинг Навоий театрининг санъат шинавандалари ўртасида нуфузи ва обрўсими оширишдаги хизматлари таҳсинга лойиқ. У нафақат актёр сифатида, балки қўшиқчилик борасида ҳам юксак чўкқиларга эришди. Аниқроқ айтадиган бўлсақ, бу фидойи санъаткор ўз даврининг театр соҳасидаги чинакам қаҳрамони, бугунги тил билан айтганда, юлдузи эди.

Ҳабиба опа ўзининг санъатга баҳшида умри давомида жуда сермаҳсул ва баракали, бошқаларга ибратли ижод йўлини босиб ўтди. Бундай фараҳбахш дамлар ўтган

асрнинг 80 йилларига тўғри келган. Ўша унтилимас йилларда у ижро этган Нурхон, Зулайҳо, Гулруҳ каби образлари эл орасида, санъат оламида шуҳрат топди.

Қўшиқчилик борасида, чанг устаси, театрнинг бадиий-музикй раҳбари, таникли бастакор Эркинжон Холмирзаев билан ижодий ҳамкорлик қилиб, кўплаб асарларни бирга яратишиди. Афсуски, бу ҳамкорлик ришталари узоққа чўзилмади, Ҳабиба опанинг саломатлигига нохушликлар пайдо бўла бошлади. Дардни чекинтиришга бўлган барча уринишлар бесамар кетди. Қанийди, исон ўйлаган барча эзгу орзу-амаллар рўёбга чиқаверганда эди. Лекин бундай эмас. Бандаси қанча тиришмасин, Яратган олдида, қисмат қаршисида ожизу нотавон бўлиб қолаверади. Ачинарли томони ҳам шу. Тақдирга тан бермай, яратган Эгам раво кўрган кечмишга кўнмай, сира илож йўқ.

Армонимиз шуки, Андижон ва Наманганнинг севимли фарзанди, Ўзбекистоннинг ёрқин санъат юлдузларидан бири, серкірра ва бетакрор ижодкор, актриса ва хонанда, барча санъат шайдолари учун бирдай азиз, қадрли бўлган Ўзбекистон ҳалқ артисти Ҳабибаҳоним сафимизни тарк этиб, агадият сари йўл олди.

Ҳабиба Охунова ўз даврида қанчалик обрў-эътибор, шон-шуҳрат, юксак эътирофларга сазовор бўлган бўлмасин, мусхлислари қалбида унинг хизматлари етарлича қадр топмагандек туюлаверади. Шукр, истиқлол йилларида ҳам у куйлаган қўшиқлар саҳналардан тушмай келяпти. У яратган ижод мактабида камол топғанлар ҳамон устозлари номини хурмат билан тилга оладилар. Эндиғина 51 баҳорни қаршилаган хушвот хонанда кутилмагандага бу ёруғ оламни тарк этиб, уни яқиндан билган ёки узоқларда бўлса ҳам пинҳона шайдоси бўлган минглаб қалбларни ларзага солди. Ҳамонки шундай экан, Ҳабибаҳон Охунованинг табаррук номини абадийлаштириш борасида вилоятимизда ҳали кўп эзгу ишлар амалга оширилишига ишонамиз. Чунки, бугун ҳам санъат мактабларида у куйлаган қўшиқлар мумтоз санъат намунаси, ижод сабоги сифатида ўқиб-ўрганилмок-

да. Ажабмас, унинг номидаги мусиқа ва санъат мактаблари фаолияти йўлга қўйилса, номи берилган боғларда у куйлаган кўшиқлар оҳангидан завқланиб, ҳордик чиқарсак.

СЕХРЛИ ОВОЗ СОҲИБАСИ

Ҳабиба Охунова сеҳрли, ёқимли, хуш овози билан дард ахлини ўзига ром эта олган такрорланмас, буюк истеъдод эгасидир.

Ҳабиба Охунованинг умри боқий шоҳ асари “Алла”-дир.

Бундан ташқари, “Кўнгил”, “Одоб билан”, “Сабо билан”, “Ошнолигинг”, айниқса, мусиқий ариялардан – “Лайли ва Мажнун” асаридаги Лайли арияси, “Нурхон”-даги “Эй сабо” арияси ва “Фарзанд деб”даги “Фарзанд алласи” ариялари тингловчиларни ҳаяжонга солади. Бу арияларда Ҳабиба Охунованинг ноёб истеъоди, қўшиқчилик санъати, мусиқа ва матнни ҳис этиш маҳорати, бутун қалб гўзаллиги ёрқин намоён бўлган. Бу муваффакиятларга эришишда ўша даврдаги Навоий номли вилоят мусиқали драма ва комедия театрни симфоник оркестр бош дирижёри устоз Яшин Тўланович Умрзоков, санъат арбоби, профессор, бош режиссёр Карим Йўлдошевларнинг хизматлари бекиёс бўлган.

Ҳабиба Охунованинг санъатдаги юксак маҳоратини таърифлашга ожизлик қиласан киши. Чунки, бу санъаткор XX аср ўзбек театр ва қўшиқчилик санъатининг чинакам мўъжизаси, тирик афсонаси эди. Унинг қўшиклари радио тўлқинларида янграганда борликка сукунат чўккандай, бутун борлик бу сеҳрли оҳангни жон кулоги билан эшитаётгандай бўларди гўё.

Фидойи санъаткорнинг театр ва қўшиқчилик борасидаги мashaққатли меҳнати хукумат томонидан муносиб баҳоланди. 1968 йилда 25 ёшли Ҳабиба Охуновага “Ўзбекистонда хизмат кўртсанган артист” унвони берилиши

бекиз эмас, албатта. 1975 йилда, 32 ёшида эса “Ўзбекистон халқ артисти” увонига сазовор бўлди.

Ўзбек анъавий кўшиқчилик маданияти тарихида Ҳабиба Охунованинг ўз ўрни бор.

Ўзбекистонда ўтган асрнинг 40-80 йилларида Фарғонада катта ашула усули ривожланган муҳим давр бўлиб, бу усулда ўзига хос санъат мактаби яратган Ж. Султонов, М. Узоков ҳамда уларнинг издошлари А. Ҳайдаров, Т. Қодиров, Ж. Охунов, И. Исҳоқов, Э. Лутфуллаев, Ў. Саиджоновлардир. Айни вақтда мақом ва мумтоз ҳамда бошқа анъавий халқ кўшиқлари вакиллари бўлмиш Ю. Ражабий, Ф. Мамадалиев, О. Алимаҳсумов, О. Ҳотамов, О. Отаконов, ака-ука Шожалиловлар, Акмалхон ва Бобохон Сўфиҳоновлар, Муҳаммаджон Каримов каби саъатимиз фидойилари сиёсий тазиикларга қарамай, ўзбек миллий кўшиқчилигини сақлаб қолдилар ва уни келгуси авлодларга етказдилар.

Санъатимиз фахри бўлган Ҳалима Носирова, Тамарахоним, Мукаррама Турғунбоева, Саодат Қобулова, Гавҳар Раҳимова, Коммуна Исмоилова, Мехри Абдуллаева, Берта Давидова, Ҳабиба Охунова сингари кўплаб бетакрор санъат соҳиблари яратган миллий кўшиқларни элимиз ҳали ҳануз севиб тинглашади. Улар маданиятимиз тарихида ўчмас из қолдирдилар.

Ҳақиқатан ҳам, кўшиқчилик маданиятимиз тарихи ўз-ӯзича шу даражага келмади. Юқорида номлари тилга олинган санъат дарғаларининг машаққатли меҳнати эвазига ривожланди ва ўсли, деб айтсан адолатли бўлади. Уларнинг ҳар бири ўз маҳорат мактабига эга. Бу инсонлар ҳақида достонлар битсан кам. Сабаби, улар ҳар қанча мақтов ва эъзозга арзийдиган санъат юлдузлари эди. Улар қолдирган бебаҳо санъат ва маҳорат мактабини ўрганиш, ёш авлодга етказиш бизнинг зиммамиздаги ва виждан олдидаги бурчимиздир. Устоз ва шогирд анъаналарини давом эттириб, маданий меросимизни соғ ҳолда санъатнинг ёш вакиллари қўлига топширсакгина санъат соҳасида ўсиш бўлади.

Кузатишларга қараганда, санъаткорларимизга улар ҳаётлигига етарижа эътибор бермаймиз, уларнинг истеъодидан тўғри фойдалана билмаймиз. Аччиқ ҳақиқат эса барчага ҳам ёқавермайди. Танқид келажак меваси эканини тўғри тушунмоқ, хатоларни, кеч бўлса ҳам, тузатмоқ лозим.

Энг ачинарли ҳолат шуки, машҳур санъаткорларга улар ҳаётлигига эмас, афсуски, кўпинча вафотларидан сўнг эътибор қаратиб, ҳаракатга тушиб қоламиз. Аслида инсонга эъзоз ва ҳурмат, эътироф, аввало, унинг ҳаётлигига бўлмоғи лозим. Сўнг эса ўз бурчимизни бажаришимиз максадга мувофиқдир. Яна бир масала ташвишга соладики, Ҳабиба Охуновани яқиндан билган, у билан суҳбатда бўлган, бирга ижод қилган, санъатидан баҳраманд бўлган шинавандалар сафи йил сайин камайиб бормоқда. Бу улуғ сиймонинг ҳаёти ва ижоди ҳақида келажак авлодларга ҳам ёзиб қолдириш вақти келди. Вилоятимизда санъаткорларга бўлган эътибор яна ҳам ижобий тус олса, хусусан, Ҳабиба Охунова номи абадийлаштирилиб, истироҳат боғи ёки мусиқа мактаблари, кўчаларга номи қўйилса нур устига нур бўлади. Шунда олдимиздан оққан сувнинг қадрига етган бўлардик. Шунингдек, Ўзбекистон халқ артисти Камолиддин Раҳимов, Ўринбой Нуралиев каби соҳадаги ўнлаб фидойи санъаткорлар хотирасига ҳам ана шундай эҳтиром кўрсатилса, айни муддао бўларди.

Бизнинг жаннатмакон диёримиздан не-не олимуму фузалолар, шоир ва ёзувчилар, эл-юрт ҳурматига сазовор бўлган санъат арбоблари, улуғ санъаткорлар, фидойи инсонлар етишиб чиқмаган дейсиз. Хусусан, Боборахим Машраб, Исокхон тўра Ибрат, Чустий, Сора Эшонтўраева, Манас Левиев, Уста Рўзиматхон Исабоев, Ёкуб Аҳмедов, Ҳабиб Саъдулла, Карим Йўлдошев, Аҳмаджон Жабборов, Асқарбек Акбаров, Мирмаҳмуд Мирсайдуллаевлар номини эҳтиром билан тилга оламиз, албатта. Бу рўйхатни яна узок давом эттирим мумкин.

Эл севган актриса, такрорланмас овоз соҳиби Ҳабиба Охунова гарчи қўшни Андижон заминида таваллуд топган

бўлса-да, Наманган ижодий мұхитида камол топди. Зеро, бу истеъдод эгасидан бутун Ўзбекистон фахрланса арзиди. У хокисор ва камтарин инсон сифатида ҳам ўзидан яхши хотиралар қолдирди.

Шоир Ўкташ Мирзо ёзганидек:

*Фархланса арзир ўғил-қизи бор,
Халқим улар билан қишуруп ифтихор.
Шундоқ истеъдодни етказганди Ватан –
Азизу мукаррам юртим Наманган!*

Оташнафас шоир Машрабнинг қуйидаги мисралари эса қалбимиизда абадий яшаб, ҳар бир авлодга фахр бағишлайверади:

*На малакман, на фарышта, мен ҳам инсон наслидан,
Мен таваллуди ўшал фарзанди Намангониман.*

* * *

Ўзбек мусиқали драма санъати юртимизга 1930 йиллардан бошлаб кириб қелган бўлса-да, бу йўналиш 1950-1990 йиллари ўзининг ёрқин ижодий чўққисига эриши. Бунинг боиси, айнан, ўша даврларда чинакам тўлақонли мусиқий саҳна асарлари композиторларимиз томонидан яратилди. Ўша йилларда ўзбек мусиқали драмасида етук профессионал актёр ва хонандалар сулоласи пайдо бўлди ва элга танилди. Ўзбек мусиқали драма санъатида бетакрор ёрқин из қолдирган ноёб истеъдод соҳибаларидан бири сўзсиз Ўзбекистон халқ артисти Ҳабиба Охуновадир У ўзининг кучли, жарангдор, ширали, дардли, жозибали овози билан санъат шинавандаларига тезда танилган эди. Ҳабиба Охунова лирик хонанда сифатида ўз ижро услубини яратади. У лирик қўшикларнинг моҳир ижрочиси сифатида бутун Ўрта Осиёга донг таратди. Ҳабиба куйлаганда бутун вужудини қўшиқка бериб, чин дилдан ёниб куйларди. Каримжон Мансуров томонидан яратилган “Алла” қўшиғи дастлаб Мукарра-ма Азизова томонидан куйланган бўлса-

да, кейинчалик, Ҳабиба Охунова томонидан ижро қилиниб, бу асар бамисоли оналар мадҳияси даражасида элга ёйилди. Комуна Исмоилова томонидан биринчи бор куйланган “Барно йигит” қўшиғи ҳам унинг ижросида ўзининг янги жилосини топди. Таникли қўшиқчилар томонидан куйланган асарни дастлабки ижродан янада ёқимлироқ қилиб ижро этиш ҳамманинг ҳам қўлидан келмаслиги аниқ. Бу ажойиб санъаткорнинг мусиқали драма қўшиқчиси сифатидаги фаолиятига ҳам бир оз тўхталиб ўтмоқчимиз.

Кўпчиликка маълумки, опера мусиқали драма жанри Ўзбекистонга XX аср бошларида Европа мамлакатларидан, аникрофи, Россиядан кириб келди. Ушбу санъат турларини ўзбек мусиқа шинавандаларига тарғиб қилишда биринчи галда ҳалқ орасида танилган бастакор, созанда ва қўшиқчилар маҳоратидан унумли фойдаланиш ўша давр тақозоси эди.

Мисол учун, Ҳалима Носирова, Тамараҳоним, Саттор Ярашев, Эргаш Йўлдошев, Муҳиддин Қориёқубов, Толибжон Бадинов, Муроджон Аҳмедов, Назира Аҳмедова, Мукаррама Азизова, Мехри Абдулаева каби санъаткорлар ижодий фаолиятлари фикримизнинг яққол далилидир. Шунуктаи назардан, Ҳабиба Охунова ижодига назар солсақ, у киши томонидан ижро қилинган Нурхон, Зухра, Лайли, Шоҳсанам каби ариялар санъат шинавандаларига миллий руҳда суғорилган, анъанавий қўшиқлар сингари ёқимли шаклда ижро қилиб, етказиб берилгани бу улкан истеъдод эгасининг яна бир ижобий қиррасидан далолат беради. Одатда, бастакор қаҳрамоннинг феъл-авторини, ҳистийғуларини, ички кечинмаларини куй, оҳанг орқали қаҳрамоннинг асосий чиқиши ҳисобланмиш ария, ариоза ҳамда тури вокал ансамбллар воситасида очиб беришга ҳаракат қиласи. Ҳабиба Охунова бастакор томонидан қўзланган мақсадни у ўйлагандан ҳам ўн чандон яхшироқ ижро этиб, улдалай оларди. Натижада, у томонидан ижро қилинган Нурхон, Зухра, Шоҳсанам ва яна кўплаб ария-

лари қўшиқ шинавандаларига ария эмас, чинакам анъанавий ижро маҳсули, мумтоз қўшиқ сифатида етиб келарди.

*Эй сабо, боргил, саломимни
Ёру вафодоримга айт.
Сарбасар ҳасратларимни
Бехабар ёримга айт.*

Ушбу арияни тинглар экансиз асар қаҳрамони Нурхоннинг руҳий ҳолати, ёрга интилиши, унинг согинчлари, изтироблари кўз олдингизда яққол намоён бўлади.

Хонандада лирик-драматик сопрано овоз бўлиб, ижро пайтида барча регистрларда бир текис янгарди. Унинг овози нафасга таянган кучли, жарангдор, ширали, томошибинларнинг барчасига эшитиларли даражада эди. Шу боис ҳам у барча қаҳрамонларининг вокал партияларини қийналмай, эркин ижро қилишга эришарди. Бундай овозларни ноёб овоз десак муболага бўлмайди.

Ҳабиба Охунова томонидан ижро қилинган асарлардан бўлаjak хонандалар, мусиқа тарбиячиларининг қўшиқчилик маҳоратини шакллантириш ва ўстиришда фойдаланишимиз мақсадга мувофиқ бўларди. Умид қиласизки, Наманган театри ва ўзбек мусиқа драмаси тарихида сўнмас из қолдирган забардаст санъаткор Ҳабиба Охунова узок йиллар ўзбек қўшиқ шинавандалари қалбida яшаб қолади.

«АЛЛА»НИНГ СЕҲРИ

Ҳабиба Охунованинг “Алла” қўшиғи ўзбек миллатининг оромбахш мусиқий-маънавий бойлигиdir.

Ҳабиба Охунованинг “Алла”си аллақачон чет эллардаги ватандошларимиз хонадонларига ҳам кириб борган.

“Алла”ни эшитиб биз улгайдик, қиз фарзандларимиз она бўлиш баҳтига мұяссар бўлди, улар эса набираларимизга, айнан, ўша “Алла”ни куйламоқдалар.

Фарзанд дунёга келгандан кейин биринчи озуқа “Аzon” бўлса, иккинчиси “Алла”dir.

Ҳар бир онанинг ўз “Алла”си бор.
“Алла”ни айтмаган она борми?
“Алла” меҳрдан яралган оромбахш оҳанг.
“Алла” онанинг болага дарду ноласи.
“Алла” оналарнинг болаларга аталган бош ва шоҳ ўлмас асаридир.
“Алла” меҳр қўшиғидир.
“Алла” болаларнинг маънавий озуқаси.

ҲАБИБАНИНГ “АЛЛА”СИ

Дунёда она алласидан улуғроқ қўшиқ бўлмаса керак. Чунки не-не орзу-умидлар билан дунёга келган чақалоқни багрига босиб, бешик тебратиб, юрак тубидан чиққан нидо огушида алла айтган оналар фарзандининг баҳтини тилаб, бу сирли қўшиқни яхши ният билан куйладилар. Чунки, ҳар бир она ўз алласини ўзининг оҳангидага юракдан чиққан сўзлар замирида айтади. Алла таъсирида гўдак ором олиб, уйқуга кетади. Ярим кечада чақалоқ уйғонса, алла яна давом этаверади. Алла чегара билмайди.

*Алла айтай, жсоним болам,
Кулоқ солгин, алла.*

Ўзининг маҳзун “Алла”си билан юракларни зир титратган, оналаримизнинг орзу-умидларини аниқ ижро орқали тингловчиларга етказа олган ноёб овоз соҳибаси Ҳабибаҳон Охунова эди.

Ҳабибаҳон опа ўзининг гўзал қўшиқлари, театр ва кино санъатида қайтарилмас образлари орқали санъат ғазнасидан халқимизга чиройли гулдаста тақдим этдики, бу гулдаста ўзининг турфа гуллари, хушбўй атри билан дилларни яйратиб, қалбларга ҳанузгача ором баҳш этмоқда.

*С. Маннопов,
Фарғона давлат университети профессори,
Ўзбекистон халқ артисти,
Турон фанлар академияси академиги.*

* * *

“Алла” ҳали ақлини танимаган гүдакка бобо-ю момо, ота-ю она, ака-ю опани танитади. Унга насл-насаб, ша-жарани танишни ўргатади. Алла тинглаган бола онгидагүзал фазилатлар камол топади. Унга одамларга муруватли, саховатли, оқибатли бўлиш каби инсоний жиҳатларни сингдиришга кўмак беради. Эҳтимол, шундандир, не-не замонлар бўхронларидан ҳалқнинг бебаҳо бойлиги сифатида “Алла” ҳам омон ўтди.

Оналаримиз минг-минг йиллар мобайнида алла айтишдан тўхтамаганлар. Бундан буён ҳам бешик тебратиб, беланчакка боласини ётқизиб, бағрига босиб алласини айтаверадилар.

Бундай меҳр қўшиғини тинглаган болалари онам деб сўйди, отам деб меҳр берди. Ватанин севди, остоини жонқадар улуғлади.

Алла эшитган бола ана шундай куч олади. Эҳтимол, бу қўшиқнинг ўлмаслиги, абадийлиги шундандир?

“Алла” қўшиғининг энг моҳир ижрочиси санъаттарғиботчи Абдуллоҳ Ҳабибахон опа Охунованинг ўзбек миллий санъатимиз ривожига қўшган ҳиссаси беҳисобдир.

Гулжаҳон Мардонова,
Ўзбекистон журналистлар ижодий уюшмаси ъзоси.

* * *

Ўзбек ҳалқ қўшиқлари буюк ҳалқимизнинг кўхна меъроси хисобланиб, ҳамма даврларда ҳам ўзининг тарбиявий томонлари билан кишиларнинг маънавий жиҳатдан юксак шахс бўлиб шаклланишида ўрни бекиёсдир. Оналаримиз асрлар оша алла қўшиғини куйлаб келдилар. Бешиклар тебратиб, боласини беланчакка ётқизиб, бағрига босиб, алла айтдилар. Алла – оналарнинг болалари, сингиллари ёки укаларини ухлатиш, ором олишлари учун тебратиб айтиладиган меҳр қўшиғидир. Алла айтиш хотин-қизларга хос.

Менинг онам айнан Ҳабиба Охунованинг алласини севиб бизни вояга етқиздирган бўлсалар, мен ҳам фарзандларимни шу алла билан тарбияляпман. Чунки бу меҳр қўшиғи болаларимизни Ватанини севишга, ота-оналарини ҳурмат қилишга ва яхшиликка чорлайдиган эзгулик ариясиdir.

Ўзбек бастакори ва композиторлари бир талай янги аллаларни яратганлар. Баъзан чолғу аллалари ҳам учрайди.

Ушбу алла кўйини республикамиздаги аксарият со-зандалар чиройли ва ғўзал тарзда ҳануз шоҳ асар қаторида севиб ижро этиб келмоқдалар.

Айнан, Ҳабиба опанинг “Алла” қўшиғи шоири Саида Зуннунова қаламига мансуб бўлиб, кўйини бастакор Каримжон Мансуров яратган.

Нилуфар Шодмонова,
Наманган педагогика коллежи ўқитувчisi.

ҲАБИБА ОХУНОВА ҲАҚИДА ДҮСТЛАРИ, МУХЛИСЛАРИ ВА ЯҚИНЛАРИНИНГ ДИЛ СЎЗЛАРИ

ИСТЕЬДОДГА ТАЪЗИМ

Ўзбекистон халқ артисти Ҳабиба Охунова ҳақида унинг замондошлари, у билан бирга ўқиган, ишлаган ёки уни яқиндан билган кўплаб санаъткорлар, шоирлар, илм-фан эгалари, оддий инсонлар хотиралар, китоблар, бағишлов шеърлар ёзганлар. Ана шундай битиклардан сизларнинг эътиборингизга ҳам ҳавола этишни лозим деб билдик.

* * *

Наманган театрини Ҳабиба Охуновасиз тасаввур этиш қийин. Чет эл сафарларига борганимизда, ватандошларимиз Ҳабиба Охунова ҳақида сўраганларида ҳайрон қолганман ва фаҳрланганман. Демак, улар ўзбек қўшиқларини эшлишига жуда хумор эканлар.

Камолиддин Раҳимов,
Ўзбекистон халқ артисти.

* * *

Яхши актёр ҳеч қачон рол танламайди. Ҳабиба Охунова ҳам худди ана шундай актрисалардан эди. Театр унинг жони дили бўлган. Фидойи актриса, бетакрор қўшиқ ижрочиси – ҳар кимга ҳам бундай истеъдод насиб этавермайди. У ҳамиша Наманган театрида ёрқин юлдуз бўлган, шундай бўлиб қолади.

Ўринбой Нуралиев,
Ўзбекистон халқ артисти.

* * *

1968 йил июн ойида мақом ансабли билан Наманган вилоятига ижодий сафарга борган эдим. Таникли бастакор Фахриддин Содиков билан Наманган истироҳат боғида жойлашган ёзги театрга яқинлашганимизда чиройли, қочи-римли, ўзгача малоҳат билан “Гўзал” кўшиғи ижро этила-ётган экан. Бу кўшиқ моҳирона ижроси билан бизни бата-мом мафтун этди. Фахриддин aka Ҳабиба Охуновани тезроқ Тошкентга бориб, кўшиқларини ёздиришни маслаҳат берди.

Ориф Алимаҳсумов,
Ўзбекистон ҳалқ артисти.

* * *

Мен Ҳабибахон билан Тошкентда бир тадбирда учраш-ғанман. Концертга тайёргарлик кўраётган эдик, бир маҳал Ҳабиба Охунова кириб келди. У мен билан қучоқлашиб кўришиб, “Сиз менинг устозим бўласиз, чунки мен сизнинг кўшиқларингизни эшитиб, кўшиқчи бўлдим”, деди. Ҳабибахон менинг “Барно йигит”, “Ўйланма”, “Ноз этма”, “Ишқ таронаси”, “Ошиқ Ғариб ва Шоҳсанам” достонидаги “Ўғлима ўхшайди овозинг сани”, “Озод кил” деган қўшиқларимни пластинкадан қайта-қайта эшитиб, ёд олганини айтиб берди. Кейинчалик, Зебо Ганиева номидаги ҳарбий ансамблъ билан Наманганга сафарга бордик. Ансамблнинг бадиий раҳбари Гавҳар опа Раҳимова билан Ҳабибахоннинг уйларида меҳмон бўлганмиз. Намангандаги концерти мизда Ҳабиба Охунова билан “Барно йигит”, “Ўғлима ўхшайди овозинг сани” қўшиқларини бирга ижро этдик. Мен ҳам сизга ўхшаб атлас кўйлак, дўппи кийиб саҳнага чиқканман, деди у. Жуда меҳрибон, камтар эди. Шогирд устоздан ўзар, деганларидек, Ҳабибахон тинмасдан ўз устида ишлаб, кўп меҳнат қилиб, спектаклларда бош ролларни муваффақиятли ижро этиб, машхур санъаткор бўлиб кетди.

Мен барада, устоз санъаткор Ҳалима Носировадан кейин Ҳабиба Охуновани Ўзбекистон булбули, деб айта

оламан. У чинакам булбул эди. Шу боис қўшиқ деб атальмиш гўзал боғ-чаманларда ўзининг бетакор ва нафис қўшиқлари халқимизнинг бебаҳо маънавий мулкига айланди. Бу бойликни ҳеч нарса билан ўлчаб бўлмайди.

Коммуна Исмоилова,
Ўзбекистон ҳалқ артисти.

* * *

Биз Ҳабиба Охунова билан бир вақтда Ўзбекистон ҳалқ артисти унвонига сазовор бўлганмиз. Ўшанда Ҳабиба Охунова 32 ёшда эди.

Бизни бу шарафли унвонни топшириш маросимиға таклиф этишганда Ҳабиба опа залнинг энг чеккасидаги учинчими, тўртингчи қаторга келиб ўтирди. Бу санъаткор жуда камтар, оддий инсон эди. Мен биринчи бўлиб бориб, уни табриклаганман. У айрим санъаткорларга ўхшаб ўзини ҳар ёққа урмасди. Қадрини биларди. Ҳабибахон бир чараклаб, қўзларни, қалбларни яшнатиб, яйратиб кетган энг гўзал юлдузга ўхшайди. Лекин бу юлдуз сўнмаган. У ҳамон қўшиқ санъати осмонида қайта-қайта порлаб туришига, узок йиллар тароватини йўқотмаслигига ишонаман.

Турғун Азизов,
Ўзбекистон ҳалқ артисти.

МЕН “ОТАСИ” БЎЛГАНМАН

Ҳабибахоним Охунова, ҳақиқатан, бетакор санъаткор. Биз унинг таърифини эшлишиб, Андиконга бориб, Асакадан топиб келганимизда ёшгина қиз эди. Ўзини санъатга уриб, тез орада истеъдодини намоён этди. Дастлаб “Нурхон”ни ўйнади. Мен спектаклда унинг акаси ролини талқин этдим. Кейин-кейин, шу спектаклни биргалишиб ўйнаб юриб, мен “отаси” бўлдим, Онахон онасини ўхшатди. Мен саҳнада Нурхон образини қиёмиға етказиб ўйнаган жуда кўп артист-

ларни кўрдим. Турсунхон Жаъфарова, Фароғат Раҳматова, Г. Эгамбердиева, О. Тожибоева ҳам бу ролни юксак маҳорат билан ижро этишган. Бироқ, айнан, Ҳабиба Охунова ижросидаги Нурхон ўша давр ўзбек қизлари тимсолини ёрқин очиб берди, десам янглишмайман.

Маматхон Убайдуллаев,
Ўзбекистон ҳалқ артисти.

* * *

Мен ҳам Ҳабиба Охунованинг ашаддий мухлисиман. Опа билан охирги марта Балиқчи туманида бўлган концертда учрашганман. У киши ўзини анча олдириб кўйган. ранг-рўйи бир ахволда эди. Бир чеккада ғамгин ўтирган опанинг ёнига бориб, саломлашиб, кўнглини кўтаргандай бўлдим. Анча очилиб гаплашдик. Саҳнага чиққанда ҳам ўша кайфиятда чиройли, гўзал кўшиқларни айтди. Овоз ўша-дард ва нолага тўла эди.

Ҳабиба Охунова ўз кўшиқлари билан санъатда бурилиш ясаган санъаткор. Айниқса, мусиқали драмада ижро йўлини ўзгартиб юборганди. Сўнгги 15-20 йил ичida театрга келган актрисалар Ҳабиба Охунова ижроси йўлидан борган, десам янглишмайман. Биргина “Алла” кўшиғи Тошкент давлат санъат институтида кириш имтиҳони вазифасини ўтаётгани Ҳабиба Охунова кўшиқларининг умри боқийлигини кўрсатиб турибди.

Хожибой Тожибоев,
машҳур сўз устаси.

* * *

Ҳабиба Охунованинг ажойиб, дилни сеҳрловчи овози бор эди. У пайтларда театрга Ҳабибахонни эшитгани келишарди.

Ҳабибахон опа шеърларимни ёқтириб, ўзи танлаб, куйга соларди. Менинг “Ошнолигим”, “Йўлларингнинг ҳилоли бўлай” шеърларим шулар жумласидан эди.

У узоқ яшаши мумкин эди, турли турмуш муаммолари уни зарпекаңдек енгди. Ҳаммамиз ўз тинчлигимизни ўйлаймиз. Бироннинг дардига эътиборсизроқ бўламиз, аммо ўлимидан сўнг афсус чекамиз, эъзозлашга шошамиз. Ҳабибаҳон опа орамизда, у ҳамиша тирикдай, субҳи саболарда уларнинг алласи тараалаётгандай бўлаверади.

*Яна баҳор келди гуллари билан,
Куёш иситади нурлари билан.
Субҳи содикларда “Алла” айтади,
Ҳабибаҳон сўз дурлари билан.*

*Кўшиқни, гулларни севиб яшади,
Инсонлар дилини сезиб яшади.
“Алла” айтаётib Ҳабибаҳоним,
Кўшиқни сеҳрда тизиб яшади.*

*Кўшиқ-куйда бордир мушк билан анбар,
Кўшиқ билан куйлар аслида гавҳар.
Ҳабиба куйларди шунчалар дилбар,
Уни абадий ёд этар Санобар.*

Санобар Ҳасанова,
шоира.

* * *

Биз ўтказаётган барча тадбирлар билан Ҳабибаҳонимни кўкларга кўтарганимиз йўқ. Чунки, Ҳабибаҳон Охунова ўз кўшиқлари билан, яратган образлари билан ўз обрў-эътиборини юксакларга кўтарганлар. Биз бу хотира монументини ўрнатиб, Ҳабиба опага ҳайкал қўйганимиз йўқ, чунки, Ҳабибаҳоним ўзларининг ўлмас кўшиқлари билан ўзларига ҳеч нурамас ҳайкал қўйиб кетганлар. Бугун мана шу хотира кечасида Ҳабибаҳон опа куйлаган кўшиқларни ижро этган таникли хонандалар ҳам кўшиқни у кишидек куйлай олармиканман, деган ҳадиксираш билан кўшикларни бошлишди. Ижрочиларнинг хавотирга тушишлари кўшиқ

бекаси Ҳабиба Охунованинг юксак истеъдод эгаси экан-лигидан далолат бериб турибди.

Ҳабиба Охунова мана шу театр даргоҳида бир умр садоқат билан меҳнат қилди, ҳалқига хизмат қилди. Мана шу ҳизрнафас хонандасини Ўзбекистон ҳалқи азизу мукаррам қилиб, бошига қўттармоқда.

Ҳабибаҳоним, сиз ҳали узоқ йиллар ҳалқимиз ардоғида бўласиз. Мен бир оддий санъаткор сифатида Ҳабиба опа хотираси олдида таъзим қиласман.

Ҳабиба Охунова кўшиқ куйлаб, бол тотди, ҳам оғу тотди. Лекин бу дунёга қўшиқ куйлагани келди, инсонлар қалбини эритиб, чақмоқдай чақнаб, учиб кетди. Қилган яхшилик ва савоб ишлари қиёматгача ўзига ҳамроҳ бўлсин.

Муҳаммадали Абдуқундузов,
Ўзбекистон ҳалқ артисти.

(Намангандаги бўлган хотира кечасидаги нутқидан)

* * *

Инсон умри фақат қувноқ ва шўх-шодон қўшиқлардан иборат эмас, балки маҳзун, дардчил хонишлардан ҳам иборат бўладики, буни Ҳабиба Охунованинг ҳаёти ва ижоди жараёнида яна бир бор гувоҳ бўлдик.

Ҳаётдаги барча қийинчиликларга чидаб яшади Ҳабиба опа. Чунки, театр унинг жону дили, бутун борлиги, умрининг мазмун-моҳияти эди. 20 ёшида санъат соҳасига келган, дейишади. Лекин Ҳабиба Охунова жонидан азиз бўлиб қолган театрни, Намангандаги ташлаб кета олмади. Шунинг учун ҳам у тўлиб-тошиб гўзал Намангандаги, унинг пок ниятли инсонларини мадҳ этди. Ҳабиба Охунова том маънода Намангандаги фарзанди эди. Ўзини бу юртнинг бир оташин парчаси деб ҳис этарди.

Ҳақиқатан, Ҳабиба опанинг ишқи Намангандаги, унинг соддадил одамларига тушганди. У умрининг охиригача мана шу соддадил, самимий ишқига содик қолди. Баъзи бир кимсаларнинг қилмишларидан ўзининг санъатини, намангандагиликларга бўлган буюк муҳаббатини устун қўйди. Бу

шундай қудратли муҳаббат эдики, бундай беғубор меҳр фақат Ҳабиба опа сингари юраги кенг инсонлар қалбидагина илдиз отиши мумкин.

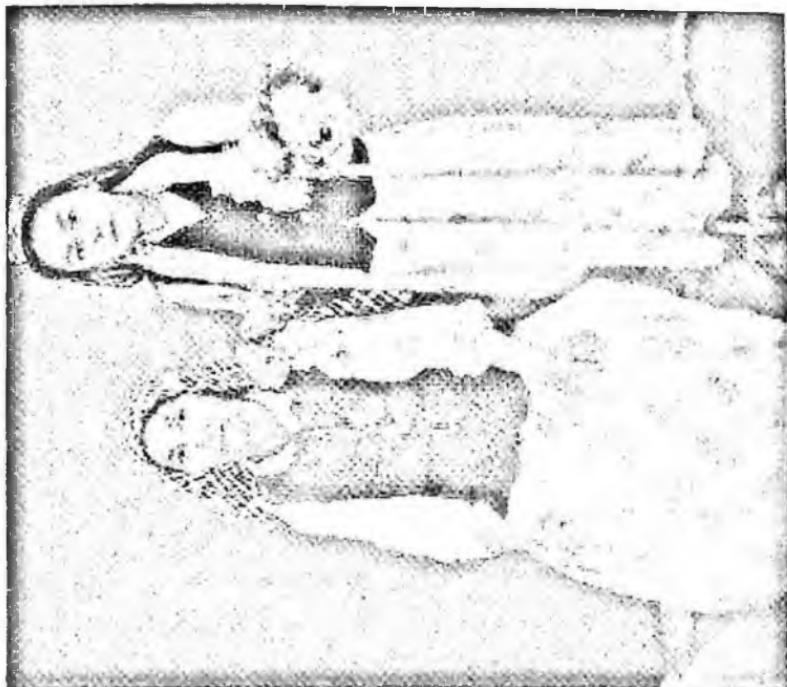
Ҳабиба опа кўнгли тоза, ишонувчан, соддадил бўлгани учун ҳаётда кўп қоқиларди. Шунинг учун кўшиқлари нолаларга тўла эди. Лекин театрга келган кунданоқ барҳаётлик саҳнасига чиқсан туфма талант соҳибаси ўзининг гўзал қўшиқлари ва яратган образлари билан умрини бетакрор санъат билан абадиятга муҳрлаб қўйди.

Орадан етти йил ўтиб, ҳақиқат яна қарор топди, эътибор қозонди, хотира баҳори яна гул очди, тарих унинг пойига шараф гулларини сочди.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги, “Ўзбектеатр” ижодий ишлаб чиқариш бирлашмаси, Намангандаги вилояти ҳокимлиги, маданият ишлари бошқармаси, Навоий номли мусиқали драма театри жамоаси ҳамкорликда ўзбек миллий театри ва қўшиқчилик санъатининг йирик намоёндаси, Ўзбекистон халқ артисти Ҳабиба Охунова хотирасига бағишлаб катта тадбир ўтказди. 2001 йил 28 марта куни Муқимий номидаги ўзбек давлат мусиқа театрида “Санъат бўстонининг булбулигўёси” мавзусида хотира кечаси ўтказилди. 30 марта куни эса Намангандаги шаҳрида Ҳабиба Охуновага ўрнатилган ёдгорлик лавҳаси очилди. Шу куни Алишер Навоий нимидаги Намангандаги театрида хотира тадбири давом этди. Ушбу тадбирни таникли режиссёр Аҳад Пармонов саҳналаштиргди. Ҳабиба Охунова қўшиқлари таникли хонандалар томонидан ижро этилиб, унинг хотирасига ҳурмат бажо келтирилди.

Халима Юсупова,
Ўзбекистон телевидениси сухандони, “Йўлларингнинг
ҳилоли бўлай” китоби муаллифи.

Ҳабиба Охунова волидай Мухтараси
Тиллахон ая билан

Сингиллар билан

Ўзбекистон халқ артисти Ёркиной Хотамова билан

Толибжон Мухаммедов ва Мавлуда Ҳожиева билан

«Нурхон» спектаклида Нурхон ролида

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Махмуджон
Исомиддинов билан

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
артист Онахон Тожибоева ва
театр бош дирижёри
Жамолхон Ҳасанов билан

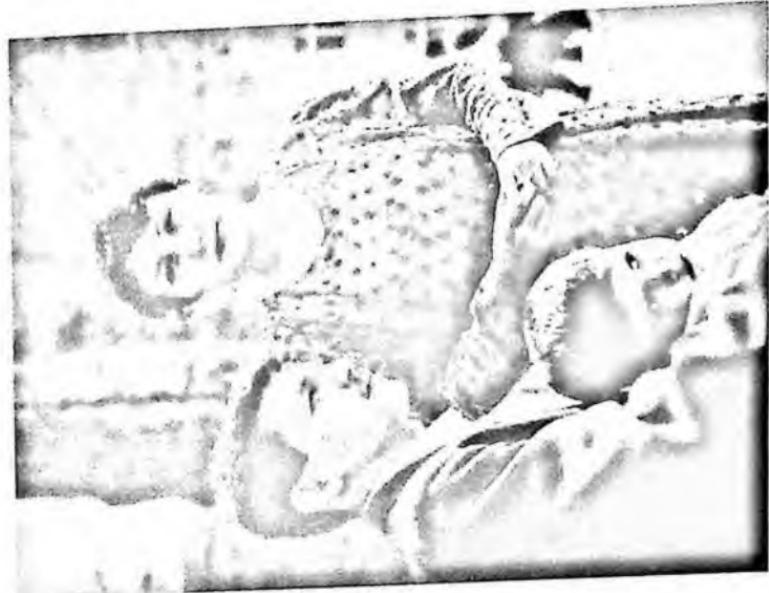
Ўзбекистонда хизмат
кўрсатган артист Карима
Расулова билан

Наманганд мусиқали драма театри актёrlари билан

Турмуш ўртоги ва фарзанди билан

Хабиба Ошунованит
фарзандлари Абдусаттор ва Барно

Ҳабиба Охунова турли йилларда

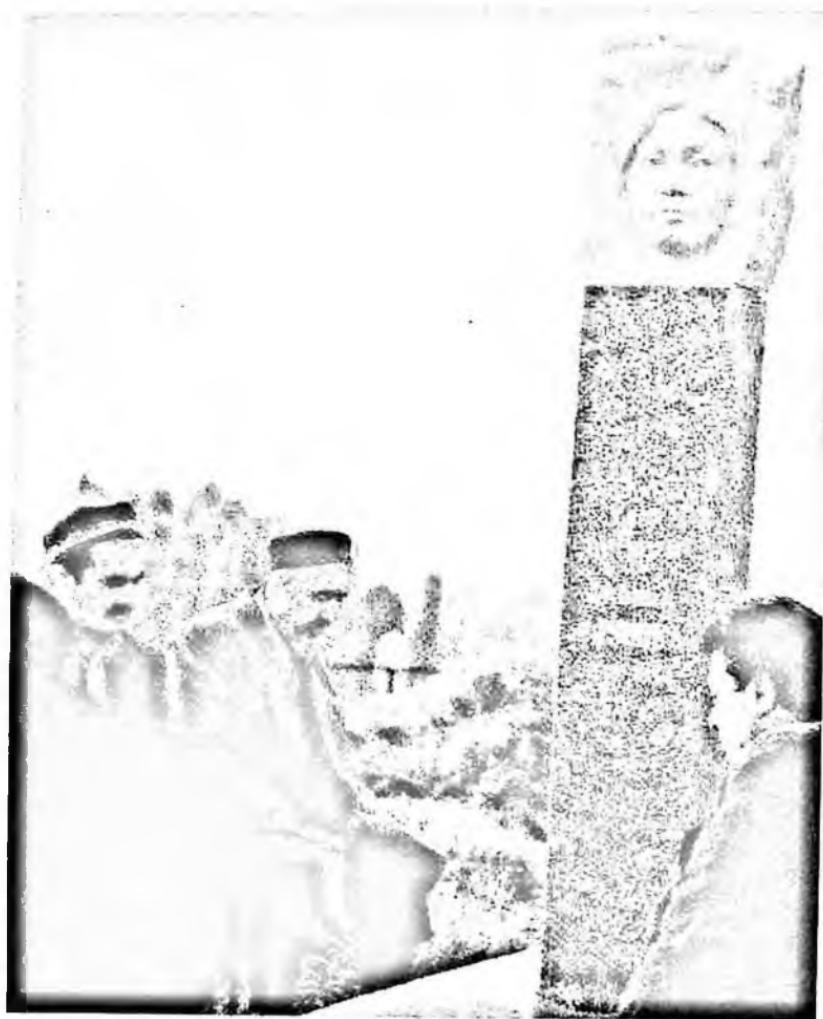
Опаси
Жумагул

Чевараси
Шириной

ҲАБИБА ОХУНОВА ҲАҚИДА НАШР ЭТИЛГАН КИТОБЛАР

Хабиба Охунова қабрига ўрнатилган хотира
ёдгорлиги. «Отбозор» мангулик қабристони.

ОҚАТИРГУЛГА СӨГИНЧ

Мен ушбу тарихий тадбирнинг сценарий муаллифи бўлганимдан бениҳоя хурсандман. Шундай санъаткорнинг хотира кечасини ўтказишида иштирок этиш кишига масъулият юклайди. Сўзимни “Алла” ҳақида ёзган шеър билан бошласам.

*Юртим! Мен борингни куйлаб ўтган ул,
Мен, сокин дарёда оқиб кетган гул.
Мен, тугма, жонидан игна ўтган қул,
Мени ҳам гоҳи-гоҳ эслаб қўй, халқим!*

*Муҳаббат йўлида бағри қуюкман,
Номардолар қўлида шоҳи қийиқман,
Юрагин лоқайдлар еган кийикман,
Мени ҳам гоҳи-гоҳ эслаб қўй, халқим!*

*Қўшиқ бўлиб келдим, шундай кетаман,
Хаёл осмонига учиб етаман,
Қабрда ётсам-да, меҳр кутаман,
Мени ҳам гоҳи-гоҳ эслаб қўй, халқим!*

Ўтган асрнинг 90-йиллари эди, “Саодат” журналининг топшириғи билан ҳузурнафас ҳофиза ва актриса, Ўзбекистон халқ артисти Ҳабиба Охунова ҳақида мақола ёзиш учун Наманганга бордим. Афсуски, маълум муддат ичida уларни топа олмадим. Тошкентга учишимга икки соат вақт қолганда, Ҳабиба Охунова оҳиста кириб келди. У мен тасаввур қилгандан ҳам малоҳатли, назокатли, гўзал ва магрур эди. Шошиб, апил-тапил сухбатлашмоқчи бўлганимда, у киши қисқа вақт ичida ҳеч нарса айтиб беролмаслигини, яна Наманганга келганимда узоқ-узоқ сухбатлашишига ваъда бердилар. Мен армон билан хайрлашдим. Ҳабиба Охунованинг оламдан ўтганлиги ҳақидаги шум хабар вужудимга титроқ солди. Қалбимга армон бўлиб ўрнашди. Армон! Мен бугун у ҳакда ёзишга жазм этдим. Шу унүтилмас армонни қиз ва йигит тимсоллари орқали

кўрсатишга, санъаткорнинг янги қиррасини очишга ҳаракат қиласман. Бунинг ҳаммаси Ҳабиба Охунованинг аччиқ ва ширин армони эди.

Бу кеча оқ атиргулга соғинч кечаси. Мен сен билан гаплашмоқчиман. Ривоят қилишларича, қадимда парилар кўзга кўриниб учар экан. Водий узра учиб ўтаётган парилардан бир гурухи шу жаннатмакон юртда абадул-абад қолиб кетишибди. Сен ўша парилар авлодидансан. Бу Аллоҳнинг инсониятга, санъат оламига қилган эҳсони эди. Сенинг хонишларингдан, нолаларингдан чаманзорлар ўз бағрида анвойи гулларнинг бир турини кашф этди. Жаннат қушчалари ўзгача хониш қила бошладилар. Оlam илоҳий нурга тўлди. Сен дунёга келдинг!

ЙИГИТ (кўлида оқ гул) Қиз (кўлида оқ рўмол)

ЙИГИТ:

Тўхта, атиргулим,

Тўхта, оқ гулим.

Тўхта, осмонларда юрган фариштам.

КИЗ:

Ерлик ташвишларин

Ёдимга солманг,

Мен боришим керак,

Вақтимни олманг.

ЙИГИТ:

Сенга саволим бор,

Жавоб бер, гулим?

Аёл деганлари нимадир ўзи?

У сехрли кучми?

Аёл капалакми?

Зумрад япроқми?

Аёл – бу оташми?

Аёл қуёшми?

КИЗ:

Аёл – бу Аллоҳнинг атои жони,

Аёл – бу дунёning жони жаҳони.

Аёл – бу нодир тош, чархга тутарлар,
Тиллари остига гоҳ беркитарлар.

ЙИГИТ:

Ха, сен, оташнафас ҳофизасан,
Лекин театр деб аталмиш муқаддас даргоҳ
Сенинг номингсиз кемтиқ кўринади.
Чунки, сен яратган қаҳрамонларинг
Гоҳ хандон отиб қулиши, гоҳ аччиқ кўз ёшлари
театр саҳнасининг ҳар бир қариичига тўкилди.
Сен Лайли, Ширин, Зухра, Холисхон, Жамила, Нурхон
бўлиб, саҳнани нурга тўлдирдинг.

ЙИГИТ: Боғ қўйнида икки дараҳт,
Бир-бирига интизор.

Сен бир дараҳт, мен бир дараҳт,
Куйиб-куйиб ўтдик, ёр.
Энди билсам, баҳор чоғи,
Очилиш керак экан.
Гулу райҳон, мева бўлиб,
Сочилиш керак экан.

Илдизим ер остида,
Шовуллайман сен томон.
ЙИГИТ: Сен баҳтлимисан?

ҚИЗ: Ҳа, мен баҳтлиман, чунки, онаман.

ЙИГИТ: Онанинг баҳти нимада?

ҚИЗ: Онанинг баҳти болада.

.....

ЙИГИТ: Эшитяпсанми, бу найни ким чалмоқда?

ҚИЗ: Дилядагини сўз ифода эта олмаган ишқ чалмоқда.

ЙИГИТ: Нега бу ҳазин нола қиласди?

ҚИЗ: Юракдаги дардни пора қиласди.

ЙИГИТ: Воажаб, етти жойи ўйилган най, шунга но-
ла-ю афғон қиласди. Гўёки саккизинчи жойи ўйилса, ўз
жонига чидаёлмай тарс ёрилиб кетгудай ...инсон юрагими?
Муштимиз баробар келадиган юракнинг минг жойини ўйиб,
ўн минг жойига заҳар сочсанг ҳам, сендан марҳаматини

аямай, эзгулик нурини сочаверади. Шунчалар бегубор, хокисор, мунис, шунчалар садоқатли, мискин, эй, күнгил!

Сен фаришта авлодидан эканлигиниг рост. Чunksи, фариштагина барча азоб-уқубатларга яхшилик билан жавоб берса керак. Мен сенга нохушлик келтирдим. Сенга нохушлик келтирдим. Сенга сұянчиқ бўлиш ўрнига жарлик ёқасига судрадим. Оёқ ости қилиб, тупроқ сингари топтадим...

ҚИЗ: Йўқ, ундей деманг. Мен сиздан миннатдорман. Негаки, менинг мурғак қалбим сизни деб яшади. Мен ўша жарлик ёқасида чиникдим. Тан беришни ўргандим. Сиз тўғриңгизда тинмай куйладим.

ЙИГИТ: Ё Раб! Мен ғазаб отига миниб, разолат тоғи томон учибман, Сенинг қалбингни меҳр-мурувват билан сийлаш ўрнига заҳру заққум билан тўлдирибман. Шунчалар худбин, бағритош эдим-ки, нега ўз вақтида тушуммадим? Сенга туну кун азоб бериш бўлди одатим..

Ё Раб, ё Раб!..

ҚИЗ: Келинг, бугун шириң сўзлаб, шириң куйлайлик.

ЙИГИТ: Сен менинг гапимни бўлма, мен ношудга кеч бўлса ҳам ақл кирди. Сўқир кўзларим очилди.

Сендан узр сўрамоққа ҳаққим йўқ. Кечир мени, кечир, азизам..

ҚИЗ: Мен сизни кечирганман, мен ҳаммасини кечирдим. Мен бу дунёни бошдан оёқ кечирдим.

Юрагим, меҳрли, мұхаббатлидир,

Юлдузли, қуёшли, ҳароратлидир.

Кўнгил күшларини учиримлидир,

Кўнгил бошдан-оёқ кечиримлидир.

ҚИЗ: Нега бунча хомушсиз?

ЙИГИТ: Эшилдим, Тошкентда қолар эмишсан?

ҚИЗ: Устозим Раззок Ҳамроев мени шу театрда олиб қолмоқчилар.

ЙИГИТ: Жон деб рози бўлгандирсан?

ҚИЗ: Йўқ, мен... мен минг бор узр сўрадим устоздан. Билмасам, нечун... Намангандан кетолмайман. Наманган менинг бору йўғим, қувончу қайғум, баҳтим ҳам, саодатим

ҳам Наманган! У йиғласа, йиғлайман, у кулса, куламан, чунки:

Машраб ялангоёқ кечган диёр у,

Усмон Носир сув ичган зилол булоқ у.

Шу боис Наманганни мангу макон этдим. Гулу майсалар мудом ўсиб ётган тупроғига жисмимни топширдим.

(Сўнг қабр кўриниши. Қабр тошига қуийдаги шеър битилган)

Аллалар айтдим сизга,

Оlam-olam маъно туярсиз.

Алла айтиб дунёдан ўтган

Ҳабибангиз эслаб қўярсиз.

Зулфия Мўминова,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
маданият ходими.

* * *

Ҳабибаҳон чин инсон эди, ҳамманинг кўнглини олишни яхши кўрарди. Ҳабибаҳоннинг оламдан ўтганини радиодан эшитиб, бутун маҳалла билан бир автобус бўлиб, Наманганга бордик. Дағи мросимини ўтказиб, юракларимиз қонга тўлиб, йиғлаб-йиғлаб Асакага қайтдик. Назаримда, бутун Асака-ю Наманган, маҳалла-кўй ҳувиллаб, тароватини йўқотгандай. Чунки, Ҳабибаҳонни орзиқиб кутардик. У келганда ҳаммаёқ яшнаб кетарди. Гарчи машхур санъаткор бўлиб, довруғи республикамизга таралиб кетган бўлса ҳам, биз учун ўша камтар, камсукум, соддадил қиз эди.

Тожихон Каримова,
санъаткорнинг тутинган опаси.

* * *

Мактабда драма тўгараги раҳбари эдим. Ҳабибаҳондан бир синф юкори ўқирдим. Мактабни битиргунча шу тўгаракда ҳар хил тадбирларни бирга ўtkазиб юрганимиз.

Мен мактабни битириб, механизатор бўлиб кетдим. Сўнгра бригадир, қишлоқ йиғини раиси ва ҳоказо... Дугонам Ҳабиба эса етук санъаткор бўлиб етишди. Чунки, унда туғма истеъод бор эди. У ҳеч қачон қўшиқсиз, театрсиз, саҳнасиз яшай олмасди.

Ҳабибаҳон яхши инсоний фазилатларга эга эди. 1983 йилда ўғлимга тўй қилмоқчи бўлганимда уйимиз ёниб кетди. Ҳовлида, «Энди нима қиласман?!» – деб оғир хаёллар билан ўтирганимда, Ҳабибаҳон кириб келди. Эшигтан бўлса керак-да. Бўйнидаги дур-гавҳарини шарт ечди-да, “Ma, олақол, тўйни тўхтатмай ўtkазиб юбор!” – деди. Унинг болалиқдан қўли очиқлигини билардиму аммо бундай танти, мардлигини билмас эканман. Ҳуллас, марварид нархини заргар 1356 сўмга белгилади. Ўша пайтда бу жуда катта пул эди. Ҳали-ҳали ўғлим билан Ҳабибаҳонинг яхшилигини миннатдор бўлиб эслаб юрамиз. Дугонам ана шундай баҳоси йўқ инсон эди.

1980 йилда республикамизга донғи кетган машхур пахтакор эзгу ниятлар билан элга катта тўй қилди. Шу тўйга Ҳабибаҳон ҳам келди. Ҳабибаҳоннинг санъатига қойил колган раҳбар “Газ-24” автомашинаси калитини тақдим этади. Лекин бизнинг мард дугонамиз машина калитини олмади...

Ҳамроҳон Ашурова,
дугонаси.

* * *

Синглим Ҳабибаҳон ёшлигидан ашула куйлашни яхши кўрарди. Қўлига нима тушса, чалиб, куйларди. Эсимда, 8-9 яшар қизалоқ лаганни чалиб, қўшиқ айттаётганда, дадам синглимни уришиб, каттиқ тегдилар. Қўшиқ айтишига қаршилик қилдилар.

1952 йили отамиз вафот этдилар. Бу пайтда Ҳабиба 9-10 ёшда эди... Ҳабибахон кенжা фарзанд бўлгани учун онамизнинг унга меҳри бўлакча эди. Онажонимиз Ҳабиба қаерга борса, бирга борардилар. Ишга таклиф этишганда, Наманганга ҳам бирга кетдилар. У киши умрининг охиригача Ҳабибахон билан бирга яшадилар. Турмуш ўртоғи Ғофуржон ош дамлашга уста эди, Ҳабиба ўчокқа ўт ёкишни яхши кўради. Синглим жониворларни ҳам ёқтиарди. Ёзда болалари билан таътилни қишлоқда ўтказарди. Сентябрда яна Наманганга кетишарди. Илоҳим, ётган жойлари жаннатда бўлсин!

Ҳайитхон Жамолова,
опаси.

* * *

Ҳабиба Охунова халқимиз қалбидан муносиб ўрин олган санъаткор сифатида шаклланди. У илоҳий оҳангларни тарапнум эта оладиган истеъодод соҳибаси бўлиб, бастакорлар Ҳабиба Охунова учун маҳсус асарлар яратганилар. Кўп ижрочи қўшиқчилар унга тақлид қилишга ҳаракат қилишади, аммо унинг ҳақиқий аналогини учратганимиз йўқ. Ҳофизадаги тўлқин, эшитувчиларнинг ўзига ром эта олиш қобилиятини бошқа қўшиқчиларда учратиш қийин. Ўзбекистон халқ артисти Ҳабиба Охунова биргина “Алла” қўшиғи билан ўзига хайкал қўйган буюк, ноёб истеъодод эгаси эди.

Сойибжон Бегматов,
Ўзбекистон Мақом маркази директори.

* * *

Биз бетакрор ҳофиза Ҳабиба Охунованинг қўшиқларини ёшлигимиздан эшитиб, катта бўғанмиз. Ҳозиргача қўшикларидан баҳраманд бўлиб келмоқдамиз. Гарчи улар

билин бир неча бор кўришган бўлсак-да, бироқ сухбатлашиш баҳтига мұяссар бўлмаганимиз.

Устозимиз Ўзбекистон халқ ҳофизи Орифжон Хотамовни “сариёғ” ҳофиз деб аташган. Чунки уларнинг ижролари эшитувчиларга малҳам бўлган. Мен ҳам Ҳабиба опами “сариёғ” ҳофиза деб атагим келди. Республикада қатор-қатор Ҳабиба Охунованинг издошлари бор. Бироқ уларнинг ижролари ўзгача.

Эркин Рўзиметов,
Ўзбекистон халқ ҳофизи.

* * *

Энг аввало, дугонам Ҳабиба Охунованинг азиз хотирасига атаб рисола чиқаётганини эшитган кунимданоқ қалбим қувончга тўлди. Биз 60-йилларда танишиб қадрдон бўлдик. Гарчи ёшимиз икки ёш фарқ қиласа-да, дугонам билан худди туғишган опа-сингиллардек, жуда яқин бўлганимиз. Ҳабибахон ҳаётлигида яхши онларимизни кўп бирга ўтказганимиз. Ёзнинг саратонларида Шоҳимардонга бирга дам олишга борардик. Устозимиз, СССР халқ артисти, “Баҳор” ансамблининг бадиий раҳбари Мукаррама Турғунбоеванинг бизга бўлган меҳрлари жуда бўлакча эди. Ўзбекистоннинг барча нуфузли тадбирларида бирга қатнашардик. Иккимиз бошқа-бошқа театрларда фаолият олиб борардик. Аммо кўнглимиз яқинлиги бир-биримизга бўлган меҳр бизни ҳеч қачон йироқлаштира олмасди. Ҳабиба Охунова Наманганда энг етакчи актриса эди. У театрини севарди. Наманганга қаттиқ кўнгил боғлаганди. Мусоғирчиликни у ҳам, мен ҳам билардик. Дугонам нафақат етук актриса балким бетакрор профессионал кўшикчи ҳам бўлган эди. Ҳаби-бахон санъат мактабини кўрмаган бўлсада, аммо у ўзининг Худо берган истеъодиди билан 32 ёшида Ўзбекистон халқ артисти унвонини олишга эришди. Ўзбекистон давлатининг ҳар икки энциклопедиясига киритилди.

Театр соҳасида қўшиқчилик соҳасида ўзидан алоҳида из қолдири.

У оиласида меҳрибон она, вақти келса ота ўрнида ҳам ўз бурчларини шараф билан бажара олган оилапарвар, яқин кишиларга, қариндош-уругларга ва дугоналарига меҳрмуҳаббатини ҳар томонлама бера оладиган фаришта мисоли аёл эди. Бизнинг ширин ва гўзал учрашувларимиз ва эсда қолган лаҳзаларимиз хотира бўлиб қолди. Дунёда энг яқинларини йўқотишдек оғир мусибат ҳеч кимнинг бошига тушмасин. Мен актриса сифатида санъатига қойил қоганман.

2012-2013 йилларда Наманганда кетма-кет – Ўринбой Нуралиев ва Камолиддин Раҳимовларнинг 70 ёшга кириш муносабати билан юбилей тантаналарида қатнашдик. Ҳар гал театрга кирганимда Ҳабиба Охунова суратини кўриб, узоқ термулиб қолардим. Аммо бу ҳаётда худди туморимни йўқотгандекман. Тақдир экан, дугонам фоний дунёдан барвакт ўтди. Бу ҳаётда синглим ҳокисор, камтарона яшади. Унинг иккинчи умри фарзандлари, набиралари биз каби қадрдонлари, энг асосийси, санъатсевар ҳалқимиз қалбида узоқ вақт давом этади. Яратганинг Ўзи жаннатига лойик кўрсин. Дугонам, синглим хотирасини қалбимда абадий сақлайман.

Ёрқиной Хотамова,
Қирғизистонда хизмат кўрсатган артист,
Ўзбекистон ҳалқ артисти.

САНЪАТДА МАКТАБ ЯРАТГАН

Ҳабибаҳон Охунова ўзбек миллий ижро йўлининг янги мактабини очган санъаткор. Тоза нафас, тоза парда, ҳақиқий миллий оҳанг бор эди Ҳабиба опанинг нолалари ва қочиримларида.

Яхши куйловчи ҳофиза аёллар кўп, лекин Ҳабиба опага етадигани кам. Унинг биттагина қўшиғи анча-мунча

қўшиқларнинг ўрнини босади. Бир куни биз концертда кўришиб қолдик. Ўзбекистон халқ артисти Коммуна Исмоилова бастакор Фахриддин Содиқов мусиқаси билан “Барно йигит” қўшиғини айтган йиллар эди. Коммуна опа жуда чиройли ижро этган бу қўшиқни Ҳабиба опа концертда янги оҳанг, янги дард, гўзал нафас билан шундай таъсирли ижро этдики, бунга таҳсин ва тасанно айтмай илож йўқ эди. Менга шу концертда Ҳабиба опа билан сұхбатлашиш насиб қиласди. Опага: “Ният билан сизга бир қўшиқ тайёрлаганман”, дедим. Аммо қўшиқни бирга ишлаш насиб этмади.

Биз Ҳабиба опа ижро йўлини, ижро мактабини очишимиш лозим. Ҳозирги қўшиқчиларимиз Ҳабиба опа йўлини ўрганиб, шу йўлда қўшиқ айтсалар яхши бўларди. Чунки унинг қўшиқларига умрбоқийлик муҳри босилган. Ҳали Ҳабиба Охунова қўшиқлари қанча-қанча юракларни ларзага солади...

*Абдуҳошим Исмоилов,
Ўзбекистон халқ артисти,
таниқли созандা ва бастакор.*

САНЪАТ МАЛИКАСИ

Ҳабиба Охунова дунёга келишининг ўзи санъат олами учун катта баҳт эди. Биз бу актриса билан деярли 30 йил атрофида бирга ижодий ҳамкорлик қиласди. Сизга маълумки, мусиқали драма жуда-жуда мураккаб жанр бўлиб, актёрдан ниҳоятда катта маҳорат, тажриба талаб қиласди. Қачонки, воқеа жанрини бирга қориштиргандагина қўзлаган мақсадга етиш мумкин. Ҳабибахон ҳар иккисини ҳам уddyалайдиган, ҳатто, ўз вазифасини сиз ўйлагандан ҳам зиёда бажара оладиган, Наманган мусиқали театрининг энг ишонган, олди актрисаси бўлган. У доимо асосий ижобий миллатимиз қаҳрамонларининг образларини ўзига хос ўзгача бир жозиба билан ижро этдики, қойил қолмасдан

иложингиз йўқ. Репертуаридаги Лайли образими, Жамила образими ёки бошқа роллар бўладими, барчага маъқул ва манзурлиги айни ҳақиқат. Унинг ўйнаган роллари-ю айтган қўшиқлари ҳам бир жаҳон эди. Инсон сифатида оқкўнгил, соддадил, оила-сида меҳрибон она ва бошқа фазилатлари кўп бўлган.

Ҳаёт давом этаверар экан, театримиз фаолият кўрсатиб турибди. Афсуски, Ҳабиба Охуновага ўхшагани қайтиб келмайди. Эҳ, ачинасиз, эслайсиз. Ҳабиба Охунова ҳар бир айтган қўшиғининг арияси ҳам бир спектакл эди. У саҳна асарларини ёниб, дард билан, жонини фидо қилиб, нолалири-ю қочиримларини жой-жойига қўйиб айттарди. Ватанини, Намангани, театрни севарди. Умри қисқа экан. Синглим! Сен буюк актёр, қўшиқчилик санъатининг қироличаси эдинг!!

Карим Йўлдошев,

*Наманганд мусиқали театри бош режиссёри,
санъат арбоби, профессор.*

САНЪАТДАГИ САОДАТ

Ўзбекистон халқ артисти, эл севган хонанда ва актриса Андижон вилоятининг ардокли фарзандларидан бири Ҳабиба Охунова 1943 йил 10 январда Асака туманида хизматчи оиласида дунёга келди.

У ҳали мактабда ўқиб юрган кезларидаёқ санъат кошонасига биринчи қадамларини кўйиб улгурган эди. Кўп ўтмай жозибадор қўшик ва рақслари орқали туман, шаҳар, вилоят миқиёсида бўлиб ўтадиган кўрик-танловларда фахрли ўринларни қўлга кирита бошлади. Унинг қўнгироқдай овози, тиришқоқлиги, истеъододи таникли санъаткорлар эътиборини тортиши табиий эди.

Машҳур устоз Ғуломжон Рўзибоев ёш Ҳабибани Асака халқ тўгараги машғулотларига таклиф этди. Бу ерда у катта санъат билан танишди ва истеъододи чархланди. 1956 йилда бу қобилиятли қизга Андижон театри эшиклари очилди –

эндигина 16 баҳорни кўрган қиз жамоага актриса ва раққоса сифатида ишга қабул қилинди!

Азалдан ҳалқ орасида Андижон театри ҳақида “Санъат дорилфунуни” деган ибора қўлланилади. Бу гап бежиз айтилмаган. Ҳалқимизнинг севимли санъаткори, Ҳалқ артисти Аббос Бакиров, бош дирижёр Ўзбекистон санъат арбоби Муқимжон Ҳабибовлар Ҳабибанинг тарбиясига алоҳида эътиборли бўлдилар. Кунларнинг бирида Аббос Бакиров театр пардоҳонасидан тараалаётган қўшиқ оҳангига маҳлиё бўлиб қолади. Қўшиқни охиригача тинглаган устоз Ҳабиба Охуновага оқ фотиҳа беради. Шундан сўнг унинг театр саҳнасида зафарли юриши бошланди. “Ватан ишқи” асаридаги Зулфи образи ёш актристанинг катта саҳнага кўйган илк қадами бўлди.

Концертларда сарвқомат, истараси иссик, кўзи ҳамиша кулиб турадиган ёш санъаткор Ҳ. Охунова тез орада мухлисларга яхши таниш бўлиб қолди. У бу даргоҳда ўзбек театрининг дарғалари ва санъат усталари Абдуваҳоб Азимов, Машрабжон Юнусов, Айсар Иброҳимов, Қосимжон Иброҳимов, Жалил Раҳимов, Нўъмон Муродов, Ҳадича Аминова, Қамара Бурнашева, Азиза Ами-нова, Малоҳат Исоқова, Маърифат Убайдуллаева, Ғуломжон Ҳожикулов, Ҳошимжон Олимжонов, Маҳмуджон Қодировлар билан бирга ижод килиб, санъатнинг ажойиб намуналарини яратди. Ҳабиба Охунова бу табаррук инсонларни ҳамиша устозлари сифатида ҳурмат ва эъзоз билан тилга оларди.

1963 йилда Ҳабиба Охунова Наманган театрига таклиф этилиб, то умрининг охиригигача, яъни 31 йилу 2 ойу 44 кун бу кутлуғ даргоҳда фаолият олиб борди. Театрнинг етакчи актрисаси ва хонандаси сифатида ҳалқ меҳрини қозонди. Бу муқаддас масканда элимизнинг севимли санъаткорлари, ўз истеъодиди ила ҳалқимиз санъат шинавандалари қалбидан муносиб ўрин олган Мукаррама Азизова, Муҳриддин Мансуров, Собир Раҳмонов, Маматхон Убайдуллаев, Ўринбой Нуралиев, Маҳмуджон Исомиддинов, Турсуной Мамедова, Онахон Тожибоева, Рустам Ҳамроқулов ва

Камолиддин Раҳимов фаолият кўрсатган театр жамоасида Ҳабибон эсга олинмаган куннинг ўзи йўқ.

Театр фойесида сунъаткорларнинг гулга бурканган сурати бунга яққол мисолдир. Ҳабиба Охунова қолдирган маънавий ҳазина ҳам театр олтин фондидан жой олган. Лайли, Ширин, Нурхон, Гули, Кумуш, Гулсара, Барчиной сингари миллий образлар, “Отелло” асаридаги Дездемона, Офелия сиймолари такрорланмас, ўзига хос маҳорат билан ижро этилган.

Санъаткор миллий қўшиқчилик соҳасида ҳам ўзига хос мактаб яратган. Таниқли шоири Саида Зуннунова ижодига мансуб “Алла” шеъри Ҳабиба Охунова ижросида боқий қўшиққа айланди. Унинг ижросидаги бу қўшиқ сехридан олам-олам завқ олмаган инсон, бу сеҳрли наво кириб бормаган биронта хонадон йўқ. Шунингдек, “Най навоси”, “Эй сабо”, “Ошнолигинг” каби ўнлаб қўшиқлари аллақачон муҳлислар қалбидан ўчмас жой олган.

Республика радиосининг олтин фондида сакланаётган бу мумтоз қўшиқлар халқимиз маънавий меросини бойитди. Ҳабиба Охунованинг санъат соҳасидаги заҳматли меҳнати давлат ва халқ томонидан муносиб қадрланиб, 1975 йилда, 32 ёшида Ўзбекистон халқ артисти деган юксак шарафга эга бўлди.

Лекин тақдир битигини ҳеч ким ўзгартира олмайди. Кутимаганда, ҳаёт ва санъатда энди авж паллага кирган ноёб истеъдод эгасига кўз тегди. Оғир хасталик уни енгди. 51 ёшида санъаткор бу ёруғ оламдан абадийлик сари рихлат қилди. Ҳабиба опа икки ўғил, бир қизнинг меҳрибон онаси, уч набиранинг севимли бувижони бўлишга ултурган, ўзидан ўлмас саҳна асарлари талқини, унутилмас қўшиқлар гулдастасини қолдирган бўлса-да, барibir муҳлислар дилига “У ҳали ёш эди-ку..” деган армонни солиб кетди. Шундай пайтда инсон умри йиллар билан эмас, балки у қолдирган эзгу амаллар билан ўлчанади, деган ҳикмат нақадар ҳаётий эканига амин бўласиз. Ҳа, у ўзидан йиллар

Ўлчовига ҳам сиғмайдиган катта маънавий бойлик қолдирди. Умрини абадият китобига ёзиб кетди.

Ўғли Абдусаттор онасини хотирлар экан, у ўз ҳаётида ҳалоллик ва тўғриликни шиор этиб яшаганини таъкидлайди. Кенжা ўғли Муҳаммаджон ҳаётдан эрта кўз юмди. Қизи Барнохон эса баҳтли оила бекаси сифатида фарзандларини тарбияламоқда.

Республикамизда ҳар йили Ҳабиба Охунова номи билан юритиладиган “Алла” кўрик-танловида юзлаб ёш хонандалар иштирок этиб, унинг хотираси, ижодий йўли, ҳаётига ҳавас билан қараётгани таниқли санъаткор қалбларда мангу яшаб қолганидан далолатдир.

Санъатбек Иноков,
журналист.

ХУШОВОЗ ХОНАНДА

Бетакрор санъат устаси, хушовоз хонанда, моҳир актриса, Ўзбекистон ҳалқ артисти Ҳабиба Охунова истеъодига Камолиддин Раҳимов, Ўринбой Нуралиев, Турсуной Мамедова ва бошқа бир қатор ҳалқ артистлари қойил қолиб, тасаннолар айтишганига кўп бор гувоҳ бўлганмиз. Бу таҳсину олқишилар бежизга бўлмаган, албатта. Қолаверса, санъаткорга ҳақиқий баҳони ҳалқ беради. Мен ҳам Ҳабиба опа табиатидаги соддалик ва самимийликни кўриб, лол қолганман. Кунларнинг бирида, менинг ҳам кўшикларимга ёрдам берсангиз, деб илтимос қилганларида улуғ инсоннинг бу қадар хокисорлигидан ибрат олганим, ўзимдан хижолат чекканим ёдимда. Севимли ва ардоқли санъаткор ижро этган барча кўшикларнинг ашаддий мухлиси эдим. Кейинчалик хотира кечаларида, у киши билан ўзаро ҳамкорлигимиз тўғрисида ҳар гал сўзлаганимда дилимда бир оғриқ, согинч пайдо бўларди. Ҳабиба опа кўз ўнгимда ана шундай нурли сиймо бўлиб қолганлар. У кишининг кўшиклар репертуаридан жой олган “Кўнгил”, “Найнинг

навоси”, “Алла”, “Ватан” каби қўплаб асарлар НамДУ “Мусиқий таълим” кафедраси талаба қизлари томонидан ҳамон ижро этилмоқда. Биз ўқитувчилар Ҳабиба опанинг бой санъат меросини ёшларга етказишда ҳамиша бор билим ва тажрибамизни сарфлайверамиз.

Қосимжон Раҳматов,
НамДУ катта ўқитувчиси,
наиъ чолғуси моҳир ижро чиси.

БУЛБУЛНАФАС ҲОФИЗА

Ўзбек қўшиқчилик санъати ўзининг бетакрор тарак-қиёт йўли, мустақил анъаналарига эга. Улардан бири устоз-шогирдлик анъанасидир. Ўзбек қўшиқчилик санъати ривожига салмоқли ҳисса кўшган фидойи мусиқа усталарининг ижодий фаолияти, ёрқин хотираси халқимиз қалбida абадий яшайди.

Ўзбекистон халқ артисти, машхур хонанда ва актриса Ҳабиба Охунова табиатан жуда камсукум, соддадил, чинакам санъат фидойиси эди. У сохталикни ёқтирумас, ҳеч қачон рол танламас, ўзига берилган ҳар қандай образни берилиб ўйнар эди. Спектаклдаги оммавий сахналарда ҳам иштирок этаверарди. Ҳабиба опанинг севимли ролларидан бири Нурхон тимсоли эди. Ўзбекистон халқ артисти Маматхон Убайдуллаев Ҳабиба опани шундай хотирлайди: “Биз Ҳабиба Охуновани Андижоннинг Асакасидан олиб келганимизда ёшгина қиз эди. Лекин у Наманган театрига келибок ўзига топширилган катта-кичик роллар, ажойиб оташнафас қўшиклари орқали ўзининг ноёб истеъдод эгаси эканини кўрсатди. Биринчи ўйнаган роли Нурхон эди. Нурхон ролини жуда кўп актрисалар ижро этган, бироқ Ҳабиба опанинг Нурхони ҳаммасидан аъло бўлган. У ўша давр қизларининг ибо-ҳаёсини юксак маҳорат билан кўрсатиб берган. Унинг бу маҳоратига, образдаги қаҳрамонлар руҳиятини ҳаққоний акс эттириш санъатига тан бермай илож йўқ.”

Ҳабиба опа ўзининг баланд авжли, ёқимли, майин овози билан машҳур хонанда сифатида ҳам миллионлаб мухлислар, санъат шинавандалари орасида ҳозирга қадар эъзоз ва эҳтиромга сазовор бўлиб келмоқда. Бу ҳам бўлса санъаткорнинг инсонлар қалбидан чуқур жой олганидан далолатдир.

Қўшиқ шайдолари қалбидан жой олган “Алла”, “Сабо билан”, “Ошнолигинг”, “Наманган” каби қўшиқлар гўё Ҳабиба опа учун ёзилгандек, ёки Ҳабиба опа шу қўшиқларни куйлаш учун яралгандек туюларди. Чунки, у ижро этган қўшиқни қайта ижро этишнинг имкони йўқ, барибир у каби маромига етказиб бўлмайди. Шу боис назаримда, Ҳабиба опа мухлислари орасида фақат театр актрисаси эмас, балки кўпроқ хушовоз хонанда сифатида машҳур бўлган, деб ўйлайман.

Ўзбекистон ҳалқ артисти Ҳабиб Саъдулла Ҳабиба опа ҳақида илиқ хотираларни сўзлайди.

“1976 йилнинг илк ёз кунларида оташзабон шоира Саида Зуннунованинг 50 йиллик юбилей тўйи муносабати билан жойларда адабий кечалар, китобхонлик анжуманлари, учрашув ва китоб кўргазмалари ташкил этилган ва бу тантаналар шоиранинг она юрти Андижонда бўладиган тўй кечаси билан якунланиши керак эди. Ўша тўй арафасида шоир ва драматург Ҳайитбой Азимий мени йўқлаб қолди. Борсам Ҳайитбой акага Ўзбекистон ҳалқ ёзувчisi, Саида Зуннунованинг тур-муш ўртоғи, сўз устаси, ҳажвчи Саид Аҳмаддан мактуб ва тўй таклифномаси келган экан. Хат орасида Саид Аҳмад aka ҳажв аралаштирилган топқирлигини ишга солиб, тўёна ҳақида кўп ҳам ташвиш тортманг, Ҳабибахон Охуновани олиб келиб, у кишидан бир жуфт қўшиқ эшитсак кифоя, деган эканлар. У вақтларда Ҳабиба Охунованинг санъаткор сифатида шуҳрати ҳам, маҳорати ҳам чўққига чиқкан. Республика миқёсида бирон бир тадбир уларсиз ўтмайдиган, яна бир неча ой олдин Ўзбекистон ҳалқ артисти деган унвонга сазовор бўлган эди. Ҳуллас, Наманган санъаткорларидан бир гурӯҳ тузилди. Ҳабибахонга қўнғироқ қилсак, aka, тобим йўқ, дори ичиб,

кўрпага ўраниб ётибман, деб жавоб берди. Эртасига эрталаб Ҳайитбой Азимий ҳузуримда пайдо бўлди. У киши важоҳатимдан хавотирли сўради:

- Команда тайёрми?
- Тайёр, аммо тўёнани кўндира олмадим, - дедим.
- Тажанг бўлманг! - деди Ҳайитбой aka ва Ҳабибаҳоннинг телефон рақамини терди. Мехрибонлик билан ҳол-аҳвол сўрагач, “Саида опанинг юбилейига бориш ҳақида Ҳабиб гапирдими?”, деб сўради. Ҳабибаҳон опа бетоблигини айтиб, узр сўради. Шунда Ҳайитбой aka унинг ғурурини қўзғатадиган гап топди: “Андижон маданиятимизга икки буюк санъаткорни берди. Адабиётда Саида опа-ю, санъатда Ҳабиба Охунова! Сизлар шунуқа пайтда бир-бирларингизга жуда кераксизлар, одамлар нима дейди?” Ҳабибаҳон эригандай бўлди: “Хўп, майли, боришга бораману лекин ашула айтолмасам керак”, деган жавобни эшлитиб, “Ҳа, баракалла, ашула айтиш-айтмаслик, бу бошқа гап, аммо бормасангиз бўлмайди”, деди. Жўнайдиган вақтга Ҳабиба етиб келди.

Биз Андижонга етиб борганимизда у ерга гўё ёзувчилар уюшмаси кўчиб келгандай эди. Тўйни олиб бораётган Туроб Тўла биз ўтирган столга келиб, Убайдуллохон, Ҳабибаҳон сизларнинг табригингиздан кейин қўшиқ айтаман, деяпти, - деб қолди. Мен Саида опани табриклаб бўлиб, энди навбат Ҳабиба Охуновага дейишим биланоқ қарсак зални ларзага келтирди. Ҳабибаҳоннинг дард тўла хониши ҳаммаёқни босиб кетди. Тўйхонадаги барча меҳмонлар Ҳабибаҳонга маҳлиё бўлиб, қотиб қолишиди. Унга сеҳрланиб, қўшиқларини жон қулоклари билан тинглашди.

Ҳабибаҳоннинг овозида таърифлашга ожиз бир дард бор эди. Эҳ, мен уни билмас эканман. Унинг овози очилиб борар, чехраси ёришиб, шу анжуманда бор маҳоратини ишга солиб, гўё муҳлислари олдида ҳисобот берарди. Гарчи қисқа бўлса-да, шу йўл билан Саида опани ҳам хурсанд қилди, шоир Азимийнинг ҳам илтимосини бажо келтирди ва юртдошлари олдида юзи ёруғ бўлди. Барча тингловчилар қатори мен ҳам ана шу овознинг нола-ю сеҳрига банд

бўлиб, гиналаримни унутгандим, чунки, гина ўрнини ғуурпаниш туйгуси батамом эгаллаб олган эди. Ҳабибаҳоннинг кўшиқлари сехридан маст эдим, хаёлимда шеърий сатрлар жилваланарди. Уйга келгач, уларни қофозга туширдим. Унда қуидаги сатрлар бор эди:

*Вужудим сел бўлиб оқсин,
Ҳабиба, айлагил хониш.
Ашуланг дилга ўт ёқсин,
Ҳабиба, айлагил хониш.”*

Ҳа, Ҳабиба опа ана шундай фазилатларга эга эди. Биз баъзан уни қадрлардик, баъзан эса қадрига етмадик. Бу ноёб санъаткорнинг эъзозини, хурматини ҳамиша ўрнига қўя олдик, деб айтотмайман. На чора, шулар ҳақида ўйласам, ушбу мисралар хаёлимдан ўтади:

*Қизиқ фалсафани кашф этмиш ҳаёт,
Бепарво қалблардан олгани ўчин.
Топганинг иўқотмоқ шарт бўлса, наҳот,
Оқибат қадрига етмоқлик учун.*

Ҳабиба Охунованинг ўзбек қўшиқчилиги ва театр санъати соҳасидаги хизматлари ҳукуматимиз томонидан муносиб баҳоланиб, 1975 йилда “Ўзбекистон ҳалқ артисти” унвони билан тақдирланди.

Аллоҳ у кишининг охиратларини обод қилсин!

Авазбек Махмудов,
*Ўзбекистонда хизмат кўрсатган
маданият ходими.*

ГАП БЎЛИШИ МУМКИН ЭМАС

Ўзбекистон ҳалқ артисти Ҳабиба Охунованинг ҳар бир куйлаган қўшиғи ва ариялари тингловчиларни, кўп сонли мухлис ва шинавандаларини сехрли жозибаси билан ўзига ром этарди. Хонанданинг профессионал ижро услуби,

айниқса, тиник, майин овози авж пардага чиққанда кишини ларзага соларди. Ўзбекистон халқ артисти Турсуной Мамедова билан “Навбаҳор” ансамблида бирга ижод қилган кезларимизда Ҳабиба опа тўғрисида шундай деганди: “Ўзбекистонда хонандалардан энг юқори авж пардаларда куйлаган санъаткорлардан бири Ҳалима Носирова бўлса, яна бири Ҳабиба Охуновадир”.

Турсуной опанинг самимий таърифини эшитиб, жуда хурсанд бўлгандик. Агар жиддий мулоҳаза юритсан, ростдан ҳам бундай ноёб истеъдоли қўшиқ ижроисини ҳозир ҳам Республикаизда топиш амри маҳол. Ҳозирги кунда келажаги порлоқ яхши овоз соҳиблари кўп, аммо, айнан, Ҳабиба Охунованинг санъатига гап бўлиши мумкин эмас.

Мадаминжон Охунбоев,
“Навбаҳор” ансамбли мусиқа раҳбари,
педагог, моҳир созандা
Одилжон Муҳаммедов,
Наманган педагогика коллежи
ӯқитувчиси.

ЭЛ СЕВГАН ИСТЕЙДОД СОҲИБАСИ

“Тоҳир ва Зухра”да мен Юлдуз, Ҳабиба Охунова Зухра Ролини ижро этганимиз. “Равшан ва Зулхумор”да мен оққиз, у эса Зулхумор образини яратганимиз. Мен шу билан она образига ўтиб кетдим. Хуллас, Ҳабибаҳон ўйнаган барча спектаклларда унинг онаси бўлиб саҳнага чиққанман.

Онахон Тожибоева,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист.

ҚУДАЧИЛИК – МИНГ ЙИЛЧИЛИК

Ҳабиба Охунова менга куда бўлганларидан фахрлана-ман. Чунки улар эл суйган санъаткор эдилар. Бир-бири-мизни чин дилдан ҳурмат қиласардик. У киши ҳаммага бирдек раҳмдил, айниқса, фарзандларига жуда меҳрибон аёл бўлган. Қудачилик қилганимизга 10 йил тўлса-да, ўртамиизда бирон бир нохушлик ёки низо бўлмаган. Афсус-ки, эл севган истеъодли санъаткор орамизда ёш кетди. Жойлари жаннатда бўлсин, илоҳим, умрини фарзандларига берсин!

Омина Обулхиёрова,
қудаси.

МЎҶИЗАДАЙ БИР КЕЛИБ-КЕТДИ

Биз Ҳабиба опа Охунова билан 1969 йилдан бошлаб бирга ижод қилганмиз. Мени ўзига яқин олиб, баъзан оила, фарзандлари ҳақида гапириб берардилар. Ҳабиба Охунова ўзига жуда талабчан, бироз юраклари тор, инжиқлиги ҳам бор эди. Мен опанинг табиатини билганим учун тушунардим. Шу боис ижодий ҳамкорлигимиз анчагина самарали бўлган, кўплаб қўшиқларига куй басталаганман. Масалан, Санобар Ҳасанова шеъри билан “Ошнолигим”, “Йўлла-рингнинг ҳилоли бўлай”, АбдукаҳҳорFaффорийнинг шеъри билан “Одоб билан”, Барот Истроил сўзи билан “Кўркам ватаним”, Ўткир Рашид шеъри билан “Билмасанг”, “Сўзланг”, Ҳайитбой Азимов шеъри билан “Ўзинг” қўшиқлари шулар жумласидандир. Агар қўшиқ ёкиб қолса, яrim кечаси бўлса ҳам кўнғироқ қилиб, куйлаб берардилар. Мен мусиқани қанча юқори ноталар билан бошласам, у шунчалик баланд овозда авжга чиқаверарди. Қисқаси, имкониятларининг чек-чегараси йўқ эди. Энди Ҳабиба опа сингари қўшиқчи туғилармикан, билмадим. У, мўжизадай, дунёга бир келиб-кетди..

Спектаклларда симфоник оркестр жўрлигидаги арияларни ҳам миллийлаштириб, ўзбекча нолалар билан айтарди.

Театр жамоаси узок вилоятларга ижодий сафарларга кетганда онаси ва опасини, фарзандларини соғинарди. Шундай пайтларда у “Ёрилтош” ариясини “Алномиш”даги “Қистаманг” номли Барчиной ариясини кўзлари ёшга тўлиб, йиглаб айтарди. Унга кўшилиб, биз ҳам йиглардик. У киши кўшиқ айтганда, ҳатто, йўлакларга ҳам одамлар сигмай кетарди. Чунки, опа микрофонсиз ҳам жуда баланд овозда кўйларди. Ҳабиба Охунова санъатга жуда фидойи эди. Касал бўлса ҳам ишга келарди. Даволаниб ётсангиз бўлмайдими, дейишса, уйда баттар касал бўламан, театрга келсан тузалиб қолгандай сезаман ўзимни, дердилар раҳматли. Дам олиш кунлари ҳам бирров келиб-кетардилар. Коровуллар: “Нега келдингиз?”, деб сўрашса, йўлим шу томонга тушганди, деб жавоб берар эканлар.

Ҳабиба опанинг умр мазмуни, ҳаётини безаб турган нарса театр эди. Ҳар қандай шароитда ҳам театрсиз яшай олмаслигини англарди. Афсуски, театр у севгандек, у қадрлагандек Ҳабибанинг қадрига етмади. Назаримда, опанинг вафотидан сўнг театр хувиллаб қолгандай.

Эркин Холмирзаев,
бастакор, созандা.

КАМСУҚУМ АЁЛ ЭДИ

Ҳабиба Охунова билан узок йиллар бирга фаолият олиб бордик. У ҳаётда ниҳоятда камтарин ва камсуқум, яхши аёл эди. Саҳнада рол ижро этибгина қолмай, балки оммавий саҳналарда ҳам чиқаверарди. Қанча машхур ва таникли бўлмасин, ўзини бошқалардан баланд кўрмас, аксинча, жамоада ҳамиша кўринмайгина юради. Унинг энг гўзал фазилатларидан бири камтарлик эди. Камтарга камол, деб шунга айтсалар керак-да. Мен Ҳабиба опанинг рақсга

тушишидан завқланардим. Ишонинг, ҳеч бир аёл, санъаткорларни кўйиб турайлик, Ҳабиба опадек куйга монанд рақс этганини кўрмаганман. Ўз касбига меҳри баланд эди, шундай санъаткор оламдан ёш ўтди-я, тақдир экан-да, начора.

Қундузхон Эгамбердиева,
раққоса ва лапарчи.

ҲАБИБА ОХУН ҚИЗИ АЙТМАГАН АЛЛА

XX асрда она алласини Ҳабиба Охуновачалик маромига етказиб куйлаган бошқа бир қўшиқчи борлигини билмайман. Албатта, ўнлаб, юзлаб хонандалар «Алла»ни маҳорат билан ижро этишган, лекин ҳар гал бу ўлмас қўшиқни Ҳабиба опадан тинглаганимда, кўз ўнгимда тунлари бедор она, Ҳабиба опа сиймосидаги меҳрибон ва мушфик ўзбек аёли гавдаланаверади.

*Алла дедим, Аллоҳ дедим, оҳ дедим,
Ўз юртингда сенга паноҳ дедим.
Асрадим юрагим остида сени,
Тилагим устида бўл чироқ, дедим.*

*Тугилдинг Алномиши, мисли алп, алла,
Отангнинг отига жабдуқ ёп, алла.
Етмиши иш кўмилди ерга тишила таҳт,
Кўнгиллар мунгайди унсиз олий аҳд.
Тунлар кун тугару эрк куртак тугар,
Темурнинг таҳтига мингил, валиаҳд,
Бошингга оқ дурра ўрагил, алла,
Ўз юртингни ўзинг сўрагил, алла.
Бешикда ётибди жаҳонгир, алла.*

*Беш ога-инини бўлдилар бешга,
Меҳр кўтаришди ҳеч келмас Кешга.
Кўшиб беш бармогинг айлантир муштга,*

*Кечиккан кеч бўлар, ош бўлсин эшга,
Юз йил, минг йил оша яша ҳур, алла,
Туркистон қўргонин қайта қур, алла.*

*Аллалар айтмоққа аллалар энди,
Хам бўлмагай олтин каллалар энди,
Ўн болам, минг болам, мишлион боламга
Алла дедим, алла, аллалар энди,
Бешик учун дараҳт ўтқазгин, алла,
Ҳар қизга ўн бешик тутқазгин, алла,*

*Умид бешигига гўдаклар тўлиб,
Аллани минг она айтсин жсўр бўлиб,
Алладан гўдакни уйқу элитсин,
Катталар, оталар уйгониб кетсин.
Минг алла-ё, юз алла-ё, бир алла,
Бешикда ётибди жсаҳонгир, алла.*

Тўра Мирзо,
шоир.

* * *

Ҳамюртимиз Ҳабибаҳоним Охунова минг-минглаб мухлислар кўнглининг тўридан жой олган машхур ва буюк истеъдод эгаси эди. Унинг “Алла” қўшиғининг ўзигина фарзандларимиз ҳамда туғилажак янги авлодларимиз учун мўъжизавий, тиббий, табиий, мусиқий муолажадир.

Мирмаҳмуд Мирсайдуллаев,
*Европа ва Россия кардиологлари ассоциацияси аъзоси,
тиббиёт фанлари доктори, академик.*

ОНАМДАН ФАХРЛАНАМАН

Ўзбекистон халқ артисти Ҳабиба Охунованинг фарзанди бўлганимиздан фахрланамиз. Биз оиласда уч нафар фарзанд эдик. Тўнғичи мен, укам ва синглим бор. Бизга

мехрибон она, ажойиб санъаткор тарбия берганлар. Волидамиз бизга ҳам она, ҳам ота ўрнида бўлганлар. Синглимиз онамизга ўхшаган, уни жуда хурмат қиласиз.

Абдусаттор,
ўғли.

МЕХРИБОН ОНА БЎЛГАНЛАР

Онажонимиз билан эрталаб саломлашиб, кўришганимиздан сўнг, ўзлари ўсма сиқиб, бизларни чақирадилар. Ҳовлига чиққанимизда бизнинг ўрнимизга улар дарров сув сепардилар. Фарзандларимизни, яъни, набираларини ўзлари ўйнатардилар, болаларга меҳр кўрсатишга, албатта, вақт ажратардилар. Рақс санъатига ниҳоятда ишклари баланд эди. Бошқа ҳеч ким бу санъатга у кишичалик қизиқмаган бўлса керак, деб ўйлайман.

Фотима,
келинни.

ЭРКАЛАБ ЎСТИРГАНЛАР

Оилада энг кенжа фарзанд бўлганимданми, онажоним мени ёшлигимдан эркалаб юриб, мактабга ўзлари олиб борардилар. Мен бошқача меҳр билан улғайтирганлар. Шунинг учун ойимнинг меҳрибон сиймоси бир умр ёдимдан чиқмайди. Ҳозирда ўғил фарзандларим бор. Онам ҳаёт бўлганларида роса қувонган бўлардилар. Турмушга чиқиб, фарзандли бўлганимда, ёнимда бўлмадилар. Афсус, ҳаётимнинг баҳтили кунларини онам билан баҳам кўриш насиб этмади. Ҳаётдан биргина армоним шу.

Барно,
қизи.

(Ушбу дил сўзлари Ўзбекистон телевидениеси сухандони Ҳалима Юсупова Намангандан тайёрлаган маҳсус кўрсатувда эфирга узатилган)

* * *

Аям билан ўн йил бирга турган бўлсак, бизга ҳеч қачон қаттиқ гапирмаганлар. Доимо сизлаб гаплашардилар. Жуда меҳрибон оқкўнгил эдилар. Бир куни ҳаммамизни янги спектаклнинг премьерасига олиб бордилар. “Қайнона” спектакли қўйилаётган экан. Аям қайнона ролида чикдилар. Баджаҳл, урушқоқ, келинига нисбатан зулмкор қайнона роли экан у. Лекин ҳаётда аксинча – қудаларга ҳам, келинларга ҳам жуда ширин-сўз, хушмуомала эдилар.

Аям уйда сира сценарий ўқиганларини, янги образ яратишга тайёргарлик қилғанларини эслолмайман. Уйда машқ қилмасдилар. Демак, театрда бўладиган репетиция жараёнида ролларни ўзлаштириб олар эканлар. Аямларнинг юксак маҳоратларига, истеъоддларига ўшандада яна бир карра қойил қолганман.

10 январь аямларнинг таваллуд кунлари. Худди шу куни қизимиз ҳам туғилди. Ҳар йили 10 январ куни бир армон билан аямларни эслаймиз. Аямиз саҳнада “Нурхон” ролини севиб ижро этганлари учун шу исмни яхши кўрардилар. Шу боис, қизимизнинг исмини Моҳинурхон қўйдик. Келажакда набиралари уларнинг йўлларидан бориб, санъаткор бўлса ажаб эмас.

**Ойқиз,
келини.**

БАЛАНД АВЖДА КУЙЛАГАН

Хабиба Охунова бор куч ва маҳоратини, бутун умрини санъатга бағишлиди. Ҳусусан, Наманган театрида актёр сифатида роллар ижро этиш билан бирга, ҳалқ ашулалари ва бастакорлар асарларини ҳам юксак дид билан баланд авжларда куйлашга муюссар бўлди. Шу боис, бежиз эмаски, унинг ижросидаги “Шаҳлоларинг”, “Феруз”, “Гановар”, “Ватан”, “Алла” каби кўплаб ашулалар санъат шинавандалрининг кўнгил мулкига айланган.

Бундан ташқари, Ҳабиба опа аллачилик санъати сирларини пухта эгалаган эдилар. У киши устозлари Она-хон

Тожибоевага тадбирларда, тўй-томушаларда ҳамнафаслик қилганлар. Таниқли хонанда, эл эъзозига лойиқ санъаткор, ноёб овоз соҳибаси Ҳабиба Охунованинг порлоқ хотираси қалбимизда абадий сақланади.

Толибжон Дадабоев,
Наманган педагогика коллеџиси
олий тоифали ўқитувчиси.

ИСТЕЙДОДИ ЮҚОРИ ЭДИ

Ҳабиба Охунова билан ўтган асрнинг 70 йилларида танишганман. У билан ҳамкорлиқда Наманган симфоник оркестри жўрлигида “Лайли ва Мажнун” мусиқали драма-сидаги “Ушшок” ашуласи ва “Лайли” арияси, “Машраб” мусиқий драмасидаги Гулруҳнинг “Жудо” қўшиғи, “Нурхон” мусиқий мусиқий драмасидан “Эй, сабо” каби кўплаб арияларни магнит тасмасига ёзишга мушарраф бўлганмиз. Бутунги кунгача Ҳабиба опа куйлаган қўшиқлар, ашулалар ва ариялар республика радиоси фонетикаси олтин фондидага сақланмоқда.

Ҳабиба Охунова ишлаган даврда театримиз яна-да гуллаб-яшнади.

Ўша давларни ҳаётимиздаги тарихга муҳрланган онлар, десам муболаға эмас. Ҳабиба Охунованинг мусиқали драма актёри сифатида истеъоди ҳукумат томонидан муносиб баҳоланди. Уни Ўзбекистоннинг XX асрдаги “Булбул қўшиқчиси”, деб қўрқмасдан, барадла айтишим мумкин.

Яшин Умрзоков,
Навоий мусиқали драма театри
собиқ бош дирижёри

* * *

Мен театрга ишга келганимда Ҳабиба Охуновани кўриб, хуштор бўлиб қолганман десам ишонаверинглар. Уларни ўйнаган ролларини, қўшиқларини эшитиб маҳлиё

бўлиб тикилаверардим. Опа мени ўзларининг ёнларига олдилар. Кўп спектаклларда ролларни дублёрда бирга ўйнардик. Мисол учун, Зухра, Ширин, Раъно, Нурхон ролларини бир кун улар ўйнасалар, иккинчи куни мен ўйнардим. Ҳакиқатан ҳам, Ҳабиба Охунова менинг устозим бўладилар. Бир куни Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидовга мени, шогирдим, деб таништирганларида бошим осмонга етганди.

Устозим кичиккўнгил, қалби пок инсон эдилар. Охи-ратлари обод бўлсин. Илоҳим, жойлари жаннатда бўлсин!

Карима Расулова,
Ўзбекистонда хизмат қўрсатган артист.

* * *

Театримизнинг фахри ҳисобланган Ўзбекистон халқ артистлари Ўринбой Нуралиев, Камолиддин Раҳимов ва устозимиз Ҳабиба Охуновалар ҳаётлигида Намангандеяти салоҳияти билан Республикада алоҳида салобати бўлганлиги ҳеч кимга сир эмас. Юқорида зикр этилган санъаткорларнинг ҳар бири ёшларга ибратли мактаб яратдилар. Театр жамоаси уларни ҳамиша ҳурмат билан тилга оладилар. Тажрибали, ёши улуғ актёр ва актрисалар сафимизда бўлишлари бизнинг баҳтимиз эди. Улар билан жамоамиз тўлиқ, файзли эди. Айниқса, Ҳабиба Охунованинг театр ривожига қўшган бекиёс улушини эътироф этмасдан бўлмайди. Опанинг санъати нафакат водийда, балки Республикада ҳам тан олинганди. У ижро этган қаҳрамонлар образлари-ю айтган қўшиклари бугун ҳам ўз аҳамияти ва жарангини йўқотмади. Устознинг ёрқин хотиралари абадий бўлсин.

Мехриён Абдуллаева,
Ўзбекистонда хизмат қўрсатган артист.

* * *

Ҳабиба Охунова куйлаган “Алла”си, “Нурхон”даги Нурхон ҳамда «Лайли ва Мажнун»даги Лайли образлари қалбимга бир умр муҳрланган. Ҳабиба опа ўзбек миллатининг суюкли санъат соҳибаси эди.

Абдулазиз Абдураҳмонов,
Фалсафа фанлари доктори.

* * *

Мен асли қўшиқ шайдосиман. Ўзбек халқининг фахрига айланган машхур ҳофизлар М. Аҳмедов, Т. Қодиров, П. Мамадалиев, Т. Бадинов, қадрдан акам Ү. Нуралиев, Ж. Раҳимов, К. Раҳимов, ҳозирда халқимиз фахрига айланган Ш. Жўраев, М. Йўлдошевлар каби санъаткорлар билан замондош бўлиб яшаш бахтига эришдим. Уларнинг барчаси билан ҳаётда кўп ҳамсухбат бўлдим. Менга Ҳабиба Охунованинг дилтортар қўшиқларини эшлиш насиб этди. Ҳабиба опа умрининг сўнгги кунига қадар туғилиб ўсган Асакадан оёғини узмади. Ҳофиза Асакада туғилиб ўсган бўлсада, Намангандаги ҳақиқий санъаткор бўлиб элга танилди. Мен Ҳабиба Охунованинг барча айтган қўшиқларини севиб тинглайман ва хиргойи қилиб юраман.

Абдуваҳоб Ҳайитов,
Истеъфодаги зобит, санъат мухлиси.

ҲАБИБА ОХУНОВАНИ ЭСЛАБ

Асака аҳли шу файзиёб заминда таваллуд топган ёрқин истеъдод эгалари билан ҳамиша фахрланиб келган. Ўз даврида Турон заминида маълум ва машхур бўлган, мусиқа ва қўшиқ санъатини ривожига катта ҳисса қўшган бастакор ва санъаткорлар – Ғанижон Тошматов, Юсуфжон Дадажонов, театр ва қўшиқчилик санъат усталари Айсар Иброҳимов, Абдулазиз Эшонов, Ҳабиба Охунова, бадиий

сўз усталари Раҳматқул Яшаров, Сайдулло Тоҷибоев каби асакалик санъаткорлар юртга довруғ солгандар.

60-йилларни “Концерт” йили дейиш мумкин. Чунки театрнинг концерт гуруҳи ҳар куни концертга чиқарди. Ўзбекистон халқ артистлари Қамара Бурнашева, Азиза Аминова, Айсар Иброҳимов, Гуломжон Ҳожиқулов, Жамил Раҳимовларнинг ҳар бир чиқишилари томошабиннинг гулдурос олқишиларига сазовор бўларди. Бу концерт дастурида ҳали ёш, сарвқомат, қорачадан келган, истараси иссиқ, ҳамиша кўзлари кулиб турувчи Ҳабиба ракқоса сифатида ўз ўрнига эга эди. У “Фаргонача рез” кўйига чунонам шиддат билан ўйнар эдики, томошабин уни кузатиб, улгуролмай қоларди. Сўнгида гулдурос олқишилар янграрди. Ҳа, санъаткор ҳамиша томошабин олқишидан қувват олиб яшайди. Айниқса, ёш Ҳабиба ижоди олқишилардан яна ҳам тиниқлашарди.

Кунларнинг бирида Аббос Бакиров:

- Муқимжон, созандаларни саҳнага тўпласангиз, битта ёш қўшиқчи бор, биргалиқда эшлитиб кўрсак, – деди.
- Ёш қўшиқчи ким экан? - деб сўради Муқимжон.
- Асакадан келган ҳалиги қора қиз бор-ку, ўша, - деди Аббос aka салобатли бир оҳангда.

- Ўйинчи қизми?

- Ўша қиз, балодай овози бор экан, оти нимайди?

- Ҳабиба!

Зум ўтмай созанда-ю актёрлар залда ҳозир бўлдилар.

- Қизим Ҳабибахон, овозингни синааб кўрсак дегандик, - дедилар Аббос aka.

Кутилмаган бу таклифдан Ҳабиба ҳаяжонландими, ёки устознинг салобати босдими, юзлари лов-лов ёнди. Хуллас, имтиҳон аъло баҳога топширилди. Ҳабиба шундай куйладики, унинг янги қирралари очилди.

Ҳабиба орзиқиб, истаган кунлар келди. Театрдаги илк образи унга муваффақият олиб келди. У бир қатор спектакларда қаҳрамонлар тимсолини яратди ва янги қўшиклари уни оммага танитди.

Ҳабибахоннинг Жумахон опасининг Матлубаҳон исмли қизи бўларди. Матлубаҳоннинг турмуш ўртоғи Одилжон вафот этиб, у 4 яшар фарзанди билан қолди. Оиланинг ҳаёти noctur, 2 нафар ўғлининг суннат тўйини ўтказиш вақти келиб қолганди. Бу ҳолдан хабар топган Ҳабибахон ўша тадбирни бутунлай ўз зиммасига олди. Маҳаллага ош берди. Кечқурун бир неча санъаткорлар Намангандан келиб, базм ўтказди. Ҳабибахоннинг ушбу муруватидан маҳалла аҳли ниҳоятда мамнун бўлиб, кексалар унинг ҳаққига дуо қилдилар.

Ҳ. Охунова лирик-драматик образларнинг руҳий ҳолатларини яратищда ўзининг хонандалик санъати ва саҳна маҳоратини эркин уйғулаштира олди.

Унинг санъатига баҳолар бежиз бўлмаган.

Таассуфки, кўпинча бундай табаррук кишиларнинг тириклик чоғида қадрига етмаймиз. Ҳабиба Охуновадек юксак истеъдод соҳибаси ҳақида бирор бир мукаммал очерк ёзилмаганлиги ёки ҳаёти ва ижоди ҳақида ҳикоя қиласидаган фильм-концерт яратилмаганлигига нима дейсиз?

Ҳабиба Охунова қолдирган ноёб қўшиклар ҳали кўп иyllар ҳалқимизга завқ-шавқ баҳш этади.

Собиржон Раҳмонов,
Ўзбекистон ҳалқ таълими аълочиси.

* * *

Устозим Ҳабиба Охунова билан 1983 йилда театрга вокал штати бўйича ишга кирганимда жамоада биринчилар қаторида танишганман. Мени сингиллари қаторида кўрганлар. Кўпинча уйларига таклиф қилиб турардилар. Шу-шу Ҳабиба опа билан жуда яқин бўлиб қолдик. Уйларига борганимда келинларига қаттиқ гапириб, ёки кўнглини оғритганларини сезмаганман. Келинларини ҳам қизлари қаторида кўтардилар. Айниқса, қизлари Барнони жуда бошқача яхши кўтардилар. Кўпинча, гастролларга бирга

олиб кетардилар. Оналариға, сингилларига жуда меҳрибон, бошқаларга ҳам шундай муносабатда эдилар. Ишлари кўп бўлишига қарамай, тез-тез Андижон томонлардан хабар олиб турадилар. Мени ҳам уйларига кўп бора олиб боргандар. Асли Тошкент маданият институтининг режиссёрлик факултетини битирганман. Бироқ қўшиқчилик соҳаси Ҳабиба опа туфайли аллақачон ўзига ром этганди. Уларни жуда ҳавас қиласдим. “Алла”, “Овозинг сани” каби деярли ҳамма қўшиқларини биласдим. Ҳабиба опанинг бағри кенглигини тасаввуримга сиғдира олмайман. Оққўнгил, инсонпарвар, фидойи жамоатчиликлари ҳавасимни уйғотарди. Ўзбекистонда хизмат қўрсатган артист, мархума Маърифат Қорабоева, Салима Қориева, Фотима Каримова, Дилобар Назаровалар опанинг яқин шогирдлари бўлган. Минг афсус, устозимиз ҳаётдан жуда ёш кетдилар. Мен буюк инсоннинг шогирди бўлганимдан фахрланаман.

Матлуба Нуриддинова,
Ҳабиба Охунованинг шогирди.

* * *

Халқимиз маънавий оламини юксалтиришда театр санъатининг роли катта бўлган. Бундан кейин ҳам шундай бўлиши лозим.

Бетакрор санъат юлдузи Ҳабибаҳоним Охунованинг шу соҳага қўшган улуши ниҳоятда салмоқлидир. Мен юртдошим Ҳабиба Охунова билан жуда ҳам фахрланаман. Биз Асакада туғилиб ўсдик. Улар ҳақида жуда кўп нарсаларни билгим келади. Ҳабиба опа оталарининг санъатта мойиллиги бўлиб, Идрис Охун деб аташарди. Уларнинг сафойил чалганларини эшитганман. Оналари Тилла буви Асаканинг “Даҳма” қабристонига дағн этилган. Ўғиллари Абдусаттор билан бирга кўп зиёрат қилишарди. Оиласда уч сингил бўлиб, опалари Жумахон раққоса эди. Уларнинг қизлари Матлубаҳон. Ҳар иккалалари ҳам оламдан

үтишган. Ҳабиба опа ҳаётлигига бу оиласа бепарво эмасди. Доимо меҳр-мурувват кўрсатган. Ҳозирда кичик опалари Ҳайитхон опа, Яратганга шукурлар бўлсинки, ҳаёт. Улар 90 ёшни қоралаб, Асака тумани “Оқ бўйра”, тегирмон боши кўчасида кексалик гаштини сурмоқдилар. Ҳабибахоним опалари ва почталари кўп болали бўлганлиги учун ҳар гал келганларида кўлларидан келганича ёрдам берганлар.

Яна бир яхши фазилатларида, ғалаба кунларида Асакадаги Йиккинчи жаҳон уруши қатнашчиларига, кекса отаҳон ва онаҳонларга қўшиқ айтиб берганларини жуда яхши эслайман. Агар адашмасам, охириги марта Асакага 1993 йил келгандилар. Ўшанда Асака тумани пахта режасини бажарган эди.

Ўзбекистон телевидениесининг таниқли ва ҳурматли сухандони Насиба Иброҳимова икки марта, опа тўғрисида кўрсатув таёrlайман, деб келганларини биламан. Кейинчалик билсам, улар яқин ўртоқ ва дугоналар бўлишган экан.

Ҳа, Ҳабиба Охуновани ким ёқтиргмаган дейсиз. Ўзбекистоннинг ўша пайтдаги раҳбари Шароф Рашидов ҳам опанинг қўшикларини севиб эшитганлар. Ўзбекистон телевидениесининг собиқ раҳбари Убай Бурхон, Ҳалқ артисти Сора Эшонтўраева, Ўзбекистон қаҳрамони Эркин Воҳидов... Ана шундай машхур, ижодкор мухлисларини яна анча давом эттириш мумкин. Бир сабаб билан опа Тошкентга келса меҳмонхонада турмасди. Чунки харидорлари кўп бўлгани учун уйларига олиб кетишарди.

Ҳабиба Охунованинг мухлислари билишларини истардимки, опанинг биринчи устози Ғуломжон Рўзибоевдир. Биринчи кўйлаган қўшиғи “Шаҳлоларинг” бўлиб, шеър ва мусиқа муаллифи, сўз устаси, аскиячи F. Рўзибоев бўлган. Опа “Осмондаги юлдузни” қўшигини ҳам жуда яхши айтганлар. Сотиболди Абдувоҳидов билан дуэт айтганларини ҳам биламан. Етуклик даражасига етишида Аббос Бакировнинг, Муқимжон Ҳабибовнинг ҳиссалари жуда кўп. Мен ўзим ҳам устознинг айтган қўшикларини севиб

эшитганман. Ҳозир ҳам севиб, тинглаб юраман. Шунчалик мухлисманки, ҳар бир айтган қўшиқ сўзини ёддан биламан.

Муҳиддин Ҳакимов,
фахрий журналист.

* * *

Хонандалик фани ихтисослик фани бўлиб, коллежларда 3,4,5,6 семестрларда ўқитилади. Фанни ўзлаштириш учун мусиқага оид фанлардан тегишли билим, малака ва кўникмаларга эга бўлиш талаб этилади.

Фаннинг мақсади – вокал воситасида бўлажак мусиқа тарбиячиси ва мусиқа ўқитувчиларининг эстетик ва бадиий дидини тарбиялаш, профессионал услубда куйлаш ва малакаларини шакллантиришдан иборат. Ушбу фандан келиб чиқсан ҳолда ўқувчиларни мусиқий қобилиятларини ҳисобга олиб, юртимизда ижод қилиб, фаолият олиб борган таникли санъаткорлар ижро этган гўзал қўшикларидан баҳраманд этиб борамиз. Айниқса, Ўзбекистон халқ артисти бетакрор актриса ва қўшиқчи Ҳабиба Охунова куйлаган дилтортар қўшикларидан “Ватан”, “Наманган”, “Шахлоларинг”, “Одоб билан” каби сара асарлари ўқувчиларнинг энг севимли асарларига айланган. Ўзининг нафис, хушёкар баланд авжлари билан санъатсевар халқимизнинг қалби тўридан жой олган ижодкорнинг бой меросини ёш авлодларга етказишда, педагог сифатида, катта ишларни олдимизга мақсад қилиб олганимиз.

Равшан Ваҳобжонов,
Наманган педагогика коллеҷи
“Мусиқий таълим” кафедраси мудири.
Юлдуз Собирова,
Наманган педагогика коллеҷи ўқитувчisi.

ҲАБИБА ОХУНОВАНИНГ УСТОЗЛАРИ

Ҳалқ артисти Аббос БАКИРОВ

Ўзбек ҳалқининг суюкли фарзанди, машҳур актёр, маҳоратли режиссёр, кўплаб шогирдларнинг севимли устози серқирра санъаткор Аббосхон Бакиров 1910 йил 27 августда Андижон шаҳрида таваллуд топди.

1931 йилда у саҳна ишчиси сифатида Андижон театрига қабул қилинди. Унинг устози Муҳиддин Қориёқубов ва Тўхтасин Жалилов эди. Улар умрининг деярли ярим асрини шу театрда ўтказдилар. Аввалига ишчи бўлиб қабул қилинган санъаткор, кейинчалик, актёр, режиссёр, бош режиссёр, бадиий раҳбар лавозимларида ишлади. Режиссёрлик борасида Аббос Бакировга Исокжон қори Каримов устозлик қилди. Андижон театри жамоаси “Бой ила хизматчи” драмасини тайёрлаб, ижодий сафар билан Тошкент шаҳрига йўл олади. Ҳамза номидаги ўзбек академик драма театри биносида асар қўйилади. Фофур образини Аббос Бакиров, Жамила образини Қамара Бурнашева ўйнайди. Хуллас, олқишлигарга сазовор бўлишади. Аббос Бакировга Ўзбекистон ҳалқ артисти унвони берилади. 1940 йилда Қамара Бурнашева билан турмуш қуради.

У Андижон театрининг олтин фондидан жой олган “Лайли ва Мажнун”, “Алишер Навоий” каби катта асарларни саҳналаштирган. Кинофильмларда – “Абу Али Ибн Сино”да Султон Маҳмуд, “Осиё устида бўрон”да Қоплонбек, “Ўткан кунлар”да Юсуфбек ролларини ижро этади.

Аббос Бакиров 64 ёшида, 1974 йилда оламдан ўтган.

Ўзбекистон Республикаси санъат арбоби Муқимжон Ҳабибов

Дирижёр ва композитор Муқимжон Ҳабибов 1916 йилда Андижонда туғилган. Ёшлигиде санъатга қизиқади. Наманган мусиқа билим юртида таълим олади. 1952 йилда Андижон вилояти Охунбобоев нимидаги Андижон мусиқали драма театрида дирижёр, 1958 йилдан бош директор вазифасида ишлади. “Бургут парвози”, “Тұхматчининг жазоси”, “Қасоскор она” мусиқали драмалариға күйлар басталаган. Унинг истеъодига санъат аҳли тан беришган. 1979 йилда вафот этган. Хизматлари ҳукумат томонидан муносиб баҳоланган.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Каримжон Мансуров

Созанда ва бастакор Каримжон Мансуров 1910 йилда Наманган шаҳрида таваллуд топган. У дутор ва гижжак чалиш сирларини Усмон ҳожи ва Шариф ҳожилардан ўрганган. Кўқонда мусиқа муаллими, Риштон театрида созанда, Тўракўргон туман театрида мусиқа раҳбари, Наманган вилоят театрида мусиқа раҳбари лавозимларида меҳнат қилган. Каримжон Мансуров “Наманган”, “Алла”, “Дуторим” каби жуда кўп қўшиқларга мусиқа яратган. Ҳабибаҳон Охунованинг қўшиқчилик соҳасидаги мувaffer-фақиятларида Каримжон Мансуровнинг ҳам хизматлари катта бўлган. У 1975 йилда вафот этган.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Онахон Тожибоева

Таниқли актриса Онахон Тожибоева 1941 йилдан то умрининг охиригача Наманган театрида фаолият олиб бориб, кўплаб ролларни маҳорат билан ижро этган. Онахон опа нафақат театр санъати ривожига, балки кино санъатига ҳам ўзининг муносиб ҳиссасини қўшган.

“Анвар ила Раъно”да Раъно, “Олтин девор”да Куданисо, “Синдирилган кўза”да Ҳадича ҳамда “Ёр-ёр”, “Синчалак”, “Фарҳоднинг жасорати” сингари фильмларда она сиймоларини қиёмига етказиб ижро этган. Ҳабиба Охунова билан бирга кўплаб саҳна асарларидағи ролларни ёнма-ён ўйнаган. Ҳукуматимиз санъат соҳасидаги хизматларини қадрлаб, уни Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист унвони, “Шуҳрат” медали, “Эл-юрт ҳурмати” ордени билан тақдирлаган.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Ғуломжон Рўзибоев

Созанда ва бастакор Ғуломжон Рўзибоев 1917 йили Андижон вилоятининг Асака шаҳрида туғилган. Унинг юздан ортиқ куй ва қўшиқлари ҳозиргача телерадиокомпаниянинг олтин хазинасида сақланмоқда. Улар орасида “Онадир бу”, “Таралмокда соз”, “Гул ва мен”, “Санъат саодатимдир”, ҳозиргача Санобар Раҳмонова томонидан ижро этиб келинаётган “Андижоним”, “Ёшлигим”, “Устозлар” каби қўшиқларнинг сўзи ва куйи Ғуломжон Рўзибоевга тегишилидир. “Шаҳлоларинг” ҳам Ғуломжон Рўзибоев сўзи ва куйи бўлиб, намангандик Абдурашид Воҳидов куйлаган.

Ғуломжон Рўзибоевнинг шогирдлари жуда кўп. Масалан, ака-ука Ваҳобовлар, Ҳуррият Исроилова, Илҳом Жўраев, Санобар Раҳмоноваларни эслашимиз мумкин. У киши Ҳабиба Охунованинг ҳам устозидир, қўшиқчилик борасида ҳам, театр соҳасида ҳам. Асака шаҳридаги ҳаваскорлардан иборат ҳалқ театрни асосчиларидан хисобланади. Улар ҳалқимизга салмоқли мерос қолдириб кетган серкирра санъат фидойилари эдилар. Ғуломжон Рўзибоев 1998 йилда вафот этган.

* * *

Бундан ташқари, Ҳабиба Охунова Андижон театрида ўзбек санъатининг етук вакиллари Машрабжон Юнусов, Айсар Иброҳимов, Қосимжон Иброҳимов, Қамара Бурнашева, Азиза Аминовалар билан ҳам яқин ижодий ҳамкорлик қилиб, улардан санъатнинг кўпгина сирларини ўрганди. Устозларнинг энг илгор тажрибалари, маҳорат сирларидан баҳраманд бўлиб, умумлаштириш, ўз санъат мактабини яратишда улардан самарали фойдаланди.

Наманганда эса элимиз хурматига сазовор бўлган устозлари Мукаррама Азизова, Мухриддин Мансуров, Маматхон Убайдуллаев, Маҳмуджон Исомиддинов сингари санъаткорлар билан сирсафда туриб меҳнат килди.

Ҳабиба Охуновани яқиндан билган, кўрган муҳлисларининг гувоҳлигича, Ўзбекистон халқ артисти Малоҳат Исакова рақсдан устозлари бўлган. Малоҳат опа 1925 йилда Марғилонда таваллуд топган. Таникли футболчи Тўлаган Исаков опанинг укалари бўлиб, у “Пахтакор” командасида тўп сурган.

Ҳабиба Охунова устози ҳаётлигига ҳолидан тез-тез хабар олиб турган ва дуосини олган.

Малоҳат Исакованинг қизлари Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Мухтасархон Йўлдошева Андижон вилоят театрида бош режиссёр, актриса ва раққоса бўлиб ишламоқдалар.

ҲАБИБА ОХУНОВАГА БАҒИШЛАБ ЁЗИЛГАН ШЕЪРЛАР

ИЛТИЖО

Вужудим сел бўлиб оқсин,
Ҳабиба, айлагил хониш,
Ашуланг дилга ўт ёқсин,
Ҳабиба, айлагил хониш.
Ҳолимга эл кулиб боқсин,
Ҳабиба, айлагил хониш,
Бошимга таъналар ёғсин,
Ҳабиба, айлагил хониш,
Ўқирман сенга минг таҳсин,
Ҳабиба, айлагил хониш.

Чаманда андалиб олсин
сабоқлар хуш овозингдан,
Чаманзор атрига тўлсин
димоғлар хуш овозингдан,
Не тонгким, болга айлансин
дудоқлар хуш овозингдан.
Этиб ишқ ихтиёр бор ишқи
йўқлар хуш овозингдан,
Мұҳаббат зуннорин тақсин,
Ҳабиба, айлагил хониш.

Бу олам битта жон бўлса,
муҳаббат жисм аро жони,
Баланд ол пардани, тутсин
овозинг кўхна дунёни,
Таралсин хонишингдан
ошиқ аҳлин ўтли армони,

Умидвор қил висолдан,
мангу битсин доғи ҳижрони,
Садоқат машъалин ёқ сен,
Ҳабиба, айлагил хониш.

Гулистон бу ҳаёт ичра ранго-ранг
гуллари ҳам кўп,
Ажиб нарғислари ҳам кўп,
сумбуллари ҳам кўп.
Кўниб ҳар шоҳда сайровчи тўти,
булбуллари ҳам кўп,
Кўшик кўп, ҳам ёниб куйловчи
бийрон тиллари ҳам кўп,
Ҳабибга ёлғизу тоқ сен,
Ҳабиба, айлагил хониш.

Ҳабиб Саъдулла,
Ўзбекистон ҳалқ шоири.

“АЛЛА”

Асаканинг кўчасида ўйнаб юрган қизалок,
Бийрон тилда алла айтар, қўлларида қўғирчоқ.

Дилда меҳр, сўзда сеҳр, овозлари қўнғироқ,
Кўз тегмасин сира ҳам деб билагида кўзмунчоқ.

Онажонлар юрагидан бошланган куй-наволар,
Олиб кирап мудраган дил ичра хушбўй ҳаволар.

Олтин водий истеъоди бўлиб тошга бир уммон,
Бу уммонда товланади бехисоб дуру маржон.

Ҳабибахон Андижоннинг маърифатли, хур қизи,
Санъатимиз осмонида порлаган нур-юлдузи.
Умид билан қадам қўйди миллий санъат йўлига,

Устозлардан сабоқ олди китоб олиб қўлига.

Театрдек катта даргоҳ унга бўлди ошиён,
Маҳорати ошиб борди, интилиб, ошиб довон.

Наманганга қадам қўйди айни навқирон чоғлар,
Ёш булбулнинг навосига маҳлиё бўлди боғлар.

Саҳналарда жавлон урди қайноқ юраги тўлиб,
Гоҳи Нурхон, гоҳи Лайли, гоҳида Ширин бўлиб.

Тасмаларга муҳрланди алла айтган овози,
Кўхна қўшиқ неча йилки кўнгилларнинг ҳамрози.

Она халқим унумаган истеъдодли қизини,
Шогирдлари эгаллайди унинг ўчмас изини.

Мумтоз сњат садолари сўнмасдан қўп янграсин,
Ҳабибаҳоним опанинг алласи жарангласин.

Асаканинг кўчасида ўйнаб юрган қизалоқ,
Бийрон тилда қўшиқ айтар, қўлларида қўғирчок..

Сайдулло Йўлдашев
Андижон туманидаги 14-мактаб ўқитувчи

ҲАБИБАХОНИМ КУЙЛАСА

Ҳалқи севган зўр санъаткор,
Ҳабибаҳоним куйласа,
Файзга тўлар она диёр,
Ширинзабоним куйласа.

Булбулни ҳам этгайдир ром,
Дилларни забт этар, ишғол.
Бодом қабоқ, қоши ҳилол,
Кўзи жайроним куйласа.

Ўхшатади нолани ул,
Куйлаганда «алла»ни ул,
Ухлатади болани ул
Оромижоним куйласа.

Тинглар эл хуш овозини,
Айтса «Найнинг навоси»ни,
Мухлис берар баҳосини,
Шу опажоним қуйласа.

Овози хуш, эрди равон,
Юрак дардин этар баён.
Рафик, элим тинглар ҳамон,
Ҳабибаҳоним куйласа.

Рафторий Андижоний,
шоир,
Андижон.

ҲАБИБА ОХУНОВА АЙТГАН ҚҰШИҚЛАР МАТНИ

НАМАНГАН

Ақмал Пұлат шеъри

Боғларинг күрмасам юрагим ёнар,
Шарбат сувларингдан чанқоғим қонар.
Элга машхур доно ўғил-қизларинг,
Юракка ўт солар ширин сүзларинг.
Меҳнат билан шону шұхрат, баҳт топған,
Боғу роғлар маконисан, Наманган.

Мардлар қаторидан ўрин олибсан,
Хүр ўлкамга катта довруғ солибсан.
Ҳар дамда тұхтамай янги марра ош,
Норин дарёсідек қайнаб, тұлиб-тош.
Меҳнат билан шону шұхрат, баҳт топған,
Боғу роғлар маконисан, Наманган.

Меҳринг билан ором олар юрагим,
Барқ уриб яшнайвер, шудир тилагим.
Тилни ёрар олма, узум, аноринг,
Жондан севар ҳамма сенинг дүст-ёринг.
Меҳнат билан шону шұхрат, баҳт топған,
Боғу роғлар маконисан, Наманган.

Пахтангни күтартсанг етар осмонга,
Мақтывинг сиғмайды катта достонга.
Ақмал дейди: баланд бўлсин парвозинг,
Мунча ҳам ёқимли ялла, шўх созинг
Меҳнат билан шону шұхрат, баҳт топған,
Боғу роғлар маконисан, Наманган.

КҮНГИЛ

Ҳайитбой Азимий шеъри

Ёридин меҳру вафо гар, интизордирсан, күнгил,
Этса юз жабру жафолар, барқарордирсан, күнгил.

Дам-бадам санчилса ҳам ишқу ҳижрон наштари,
Ўртаниб ҳар лаҳзалар анга ёрдирсан, күнгил.

Юз чидам бирдош бердим таъна-ю ағёрига,
То мухаббат бор экан, албатта, бордирсан, күнгил.

Ахли дард, ақли расолар, ошнолар наздида,
Ишқ ахлига ҳамиша ифтихордирсан, күнгил.

Эй Азимий, бу күнгилнинг истаги поклик мудом,
Интилиб ёр васлига ҳар лаҳза зордирсан, күнгил.

“СИЗНИНГ АЙВОН”

Комил Яшин шеъри

Сизнинг айвон, бизнинг, ўргилай, айвон эмасму,
Ўртасида чинни, ўргилай, равон эмасму?

Келасизу кетасиз, бир сўз демайсиз,
Бу ҳаммаси юракка, ўргилай, армон эмасму?

Тоғда арча минг йил, ўргилай, умр кўурмур,
Шоҳи синса, заргар, ўргилай, кумуш қилурмур?

Заргарнинг қилгани, ўргилай, кумуш бўлурмур,
Билиб куйган күнгил, ўргилай, жудо бўлурмур?

“НАЙНИНГ НАВОСИ”

Салоҳ Қориев шеъри

Найнинг навосига жоним тасаддуқ,
Бу жон надур, балки, жаҳон тасаддуқ.
Ишқин таронасин куйласам мағрур,
Шайдо бу кўнгил чунон тасаддуқ.
Найнинг навосига жоним тасаддуқ.

Мусаффо шу тонгдай муҳаббатим бор,
Сен баҳтим, кувончим, дилга ифтихор,
Битмас бойлигим, мангу баҳорим,
Омон бўлсинг мулки ошиқ шоҳсувор,
Найнинг навосига жоним тасаддуқ.

БАРНО ЙИГИТ

Саида Зуннунова шеъри

Ширинсўз, барно йигит,
тилингда болинг борми,
Шайдоларинг бунча кўп
ёки иқболинг борми?

Кўнглимни асир этган
чиroyли бўйларингдир,
Нурдек поклигингми,
механтинг ўйларингдир.

Қалдирғоч қанотимас,
пайваста қошларингдир,
Боқсанг барча яхшилар
ёру йўлдошларингдир.

Мен ҳам ёр бўлсам дейман,
вафодор бўлсам, дейман,
Атрофингда бир умр
ўзим айлансам дейман,
Ўзим ўргилсам дейман...

“АЛЛА”

Саида Зуннунова шеъри

Алла айтай, жоним болам, қулоқ солгин, алла,
Шириң аллам тинглаб аста, ухлаб қолгин, алла..

Юзларингга томган сувга ҳайрон бўлма, алла-ё,
Бахтимга сен катта бўлгин, хазон бўлма, алла..

Истиқболинг порлоқ сенинг, жажжигинам, алла-ё,
Бахтимга сен катта бўлгин, хазон бўлма, алла..

Севганимдан ёдгоримсан, олтин қўзим, алла-ё,
Мен шўрликдай тўкилмагин, кўрап қўзим, алла..

Алла, алла, алла-ё, алла...

ОНА ЮРТИМ

M. Каримов шеъри

Оlam аро юртларнинг энг аълоси,
Она юртим ҳуснингнинг мен шайдоси.
Бахтиёрман муҳаббатинг қозонсам,
Шудир бахтим, шудир қалбим маъноси.

Толе ёр айтами жоним ўлкам,
Қалбим баҳор, айтами, жоним ўлкам.
Гулшандиёр атайми, жоним ўлкам,
Шудир бахтим, шудир қалбим маъноси.

Сени севдим, юртим, бутун умрга,
Сенинг билан қалбим тўлади нурга.
Сенинг билан биргаман, жоним, бирга,
Оlam аро юртларнинг энг аълоси,
Она юртим, ҳуснингнинг мен шайдоси....

ОТМАГАЙ ТОНГ

Отмагай тонг боғ аро азми хиромон бўлмаса,
Булбули шайдолари гулшанда нолон бўлмаса.

Қайдан ишқ ўтини даъво айласин парвоналар,
Парпираб бағрин ёқувчи шами жонон бўлмаса.

Шамдек куйгай ҳамиша жисми зорим, мен нетай,
Биргина парвона ҳам қошимда меҳмон бўлмаса.

Санчабер кўздан тиконлар кўксимга, эй ғунча лаб,
Не қилай, бу жонники, йўлингда қурбон бўлмаса.

Не қилай, бу жонники, йўлингда қурбон бўлмаса..

«*Toχip va Zuxra*» спектаклидан.

“ЖУДО”

МАШРАБ газали

Эй, фалак, қилдинг мени ул меҳрибонимдин жудо,
Булбули шўрида янглиғ гулистонимдин жудо.

Найлайн, қилдинг мени охир ғарибу бенаво,
Мубталои ғам қилиб кўксимда жонимдин жудо.

Кумри янглиғ бандалик тавқини бўйнимга солиб,
Термулиб ҳайрон эдим сарви равонимдин жудо.

Оҳ уриб, қон йиғласам, айб айламанг, эй дўстлар,
Мен бўлибман тўтии ширинзабонимдин жудо.

Кўҳ ба кўҳ сахро ба сахро, Машрабо, юрмоқ надур,
Чугзи бевайронадурман, ошиёнимдин жудо.

“*Машраб*” мусиқий драмасидан,
Гулруҳнинг қўшиги.

“ФАРЗАНДИМ, АЛЛА” арияси

Боламсану боламсан, боламсан, алла,
Менинг учун сен бир жақон-оламсан, алла.

Сен туғилдинг, бағрим түлди, жонгинам, алла,
Гүё олам менга бўлди, жонгинам, алла.

Интизорлик билан етдим сенга мен, алла,
Дили жоним фидо этдим, сенга мен, алла.

Умр бўйи бўлгин менинг ҳамроҳим, алла,
Насиб қилғин, сўнмасин сира моҳим, алла.

*Султон Ҳайитбоев, Ўткир Рашид,
“Фарзандим деб” драмасидан*

ҚАНЧАЛАР

Халима арияси

Зафарий шеъри

Қанчалар қон йигласам, ҳолимни билмас ҳеч ким,
Рахм этиб, кўзимдаги ёшимни сезмас ҳеч ким.

Йўлда ётсам ястаниб, менга эгилмас ҳеч ким,
Кўксимни минг пора қилсан менга боқмас ҳеч ким.

Ёридин пайғом олиб, мен сари келмас ҳеч ким.

Билмадим, бу дардимни кимларга изҳор айласам,
Дарди йўқлар ичра қолдим, билмам, энди найласам.

Мен каби мазлума бўлиб, йиғлаб, эзилмас ҳеч ким,
Ишқ дарди дилга сигмас, энди қайга жойласам?!

«Нурхон» мусиқали драмаси

Нурхон арияси

К.Яшин

Т.Жалилов. Г.Собитов

Andante

The vocal line continues with eighth-note chords. The lyrics are: Эй са-бо, бор - гил са-ло - мим - иш ва-фо - до - . The piano accompaniment consists of eighth-note chords.

The vocal line continues with eighth-note chords. The lyrics are: рим га айт. Бир-мабир бу . The piano accompaniment consists of eighth-note chords.

The vocal line continues with eighth-note chords. The lyrics are: мо - жа - ро - ни кү - зи ху - мо - рим га айт. The piano accompaniment consists of eighth-note chords.

Ай - ри - лик дар - ди ю - рак - ка
 күй - ди док ус - ти - га док, Сар - ба сар хас -
 рат - ла - рим - ни бе - ха - бар ё - рим - га ийт.
 Сев - ги ич - ра Зух - ра - ни сав - до - си туш - ди
 Рахм э - тиб хо - шим - га кел - син То - хи - ри зо -

бо - ши - ма,
 Күр - ма - сам бир
 - рим - га айт.
 Жо - ну жис - мим

дам ю - зинг
 йүк - дир ме - нинг
 хеч
 куй - га - ни
 ни до - ла рух - со -

то -
 рим
 ка - тим,
 га айт.

Эй сабо, боргил саломимни вафодоримга айт,
 Бирма бир бу можарони күзи ҳуморимга айт.
 Айрилиқ дарди юракка қўйди доғ устига доғ,
 Сарба сар ҳасратларимни бехабар ёримга айт.

Севги ичра Зухрани савдоси тушди бошима,
 Раҳм этиб қошимга келсин Тоҳири зоримга айт.
 Кўрмасам бир дам юзинг йўқдир менинг ҳеч тоқатим,
 Жону жисмим кўйганини лола рухсоримга айт.

Нурхон арияси

Moderato

p

Му-хаб - бат ў - ти - да күп - дим,

p *simile*

га-риб жон, ким-га дод ай- лай,

Ё-мон - лар зул-ми-дан бағ

рим

тү-да кон ким-га дод ай- лай.

Е-тар, бас бу жа- фо - лар,

мен хам ии - сон, ким - га дод ай - лай,

е - тар бас, бу жа- фо - лар,

мен хам ии - сон, ким - га дод ай - лай. ...

ga - rib jon., kym - ga dod ay -
lai.

dim.

ff

Мұхабbat ўтида күдим, ғарип жон кимга дод айлай,
 Ёмонлар зулмидан бағрим тұла қон кимга дод айлай.
 Табассум этмади менга умидим, ёшлигим, баҳтим
 Бу олам бүлди күзимга мисли зиндан кимга дод айлай.
 Бошимда айланур офтоб, дилимда қайғы, дард, мотам
 Етар, бас бу жафолар, мен ҳам инсон, кимга дод айлай.

Лайли ва Мажнун операси
Лайли арияси

Хуршид шеърни

Con moto $\text{J} = 116$

Р.Глиэр ва Т.Содиков мусикаси

Ма-нам ки о-ши-ки ил-

му фа-зи - ла - ти Кай - сам, жо - най

Со - тил -

ма - гай - ман о - та о - на ри - зо - си ў - чун.

Ca - o да - тим, ти - ла - гим Кайс, бу
 дир у - ми - ду ма - ром, жо о - нам.

Ca - лом, са - лом, шу з - зи з Кайс - - га

Musical score for orchestra and piano, page 10, measures 11-12. The score consists of five systems of music. The first system shows the vocal parts (KHM, ХВ) and the piano part. The second system continues with the vocal parts and piano. The third system starts with a piano dynamic *p*. The fourth system begins with a piano dynamic *f*. The fifth system concludes with the vocal part *Са - лом*.

Манамки ошиқи илму фазилати Қайсам жонай,
 Сотилмагайман ота – она ризоси учун
 Саодатим, тилагим Қайс, будир умиду маром жонам
 Салом, салом шу азиз Қайсга, ким ҳәётидаман (ха, ха, ха!)
 Салом, салом шу азиз Қайсга, ким ҳәёлидаман шуни
 Фақат шуни дерман, будир күнгилдаги ком, жонам.

Ҳабиба Охунованинг мусиқий драмадаги куйлаған қўшиқлари ва ария²лари

1. “Сизнинг айвон” арияси. “Нурхон” мусиқий драмасидан. Т. Жалилов мусиқаси, К. Яшин шеъри.
2. “Нурхон” арияси. “Нурхон”дан. Т.Жалилов мусиқаси, К. Яшин шеъри.
3. “Бир қизга минг ошиқ”. “Гул ва лочин” дуэти. “Гулисиёҳ” драмасидан. Дадали Соатқулов мусиқаси, Соҳиб Жамол шеъри.
4. “Феруз” ашуласи. “Гулсара” мусиқий драмасидан. Т. Жалилов мусиқаси, С. Абдулла шеъри.
5. “Ушшоқ” ашуласи ва “Лайли” арияси. “Лайли ва Мажнун” драмасидан. Т.Содиков, Глиэр мусиқаси. Хуршид шеъри.
6. “Фарзандим, алла”. “Фарзандим деб” мусиқий драмасидан. Султон Ҳайитбоев мусиқаси, Ўткир Рашид шеъри.
7. “Эй, сабо” арияси. “Нурхон” мусиқий драмасидан. Т. Жалилов мусиқаси, К. Яшин шеъри.
8. “Жудо” қўшиғи. “Машраб” мусиқий драмасидан. Ҳамид Раҳимов, Азиз Турсунов.
9. “Қанчалар” ашуласи. “Ҳалима” мусиқий драмасидан. Сайджон Калонов мусиқаси, Набижон Ҳалилов шеъри.

² Ария – опера, оперетта, оратория ёки контатада тугалланган вокал тузилма. Одатда, оркестр жўрлигида якка хонанда томонидан ижро этилади ва оҳангдорлиги, нафаси кенглиги билан ажralиб туради. Қўшиқ ва романсга нисбатан бирмунча мураккаб жанр ҳисобланади.

Ҳабиба Охунованинг театр саҳнасида яратган образлари ва ижро этган роллари

1. Комил Яшиннинг “Нурхон” спектаклида Нурхон.
2. Хуршиднинг “Лайли ва Мажнун” спектаклида Лайли.
3. Тўхтасин Жалиловнинг “Фарҳод ва Ширин” спектаклида

Ширин.

4. Уйғун ва Иззат Султоннинг “Алишер Навоий” спектаклида Гули.
5. Собир Абдулланинг “Тоҳир ва Зухра” спектаклида Зухра.
6. Комил Яшиннинг “Гулсара” спектаклида Гулсара.
7. Азиз Турсыннинг “Машраб” спектаклида Гулруҳ.
8. Фулом Зафарийнинг “Халима” спектаклида Халима.
9. Ҳабиб Саъдулланинг “Юсуф ва Зулайҳо” спектаклида Зулайҳо.

10. Ёнғин Мирзоннинг “Анвар ила Раъно” спектаклида Раъно.
11. Вильям Шекспирнинг “Отелло” спектаклида Дездемона.
12. Вильям Шекспирнинг “Ҳамлет” спектаклида Офелия.
13. Ф. Шиллернинг “Қарокчилар” спектаклида Амалия.
14. Сергей Михалковнинг “Тарсаки” спектаклида Таня.
15. В. Канделакининг “Вақт 24 соат” асарида Дино Васнадзе.
16. Урдибодийнинг “Беш сўмлик келин” асарида Қиз.
17. Соҳибжамолнинг “Гулисиёҳ” спектаклида Амал.
18. Шукур Саъдулланинг “Ёрилтош” спектаклида Гулнор.
19. Ўткир Рашиднинг “Фарзанд деб” спектаклида Гулнор.
20. Эркин Воҳидовнинг “Олтин девор” спектаклида

Дилором.

21. Собир Абдулланинг “Алпомиш” спектаклида Барчиной.
22. Иноят Маҳсумовнинг “Навоий Астрабодда” спектаклида Гулруҳ.
23. Абдуғани Абдувалиевнинг “Васваса” спектаклида Она.
24. Умаржон Исмоиловнинг “Рустам” спектаклида Қумри.
25. Соҳибжамолнинг “Бир қизга минг ошиқ” асарида Қиз.
26. “Дабдабали тўй” асарида Нигора
27. Ҳайдар Муҳаммаднинг “Тошкентнинг нозанин маликаси” спектаклида Мунаввар.

“Гуноҳ” бадиий филмида Она (“Ўзбекфильм”)

Ҳабиба Охунова күйлаган қўшиқлар

1. “Алла”. Каримжон Мансуров мусиқаси, Саида Зуннунова шеъри.
2. “Кўрмасам бўлмас сени”. Каримжон Мансуров мусиқаси, Азиз Турсунов шеъри.
3. “Кўнгил”. Каримжон Мансуров мусиқаси, Ҳайитбой Азимов шеъри.
4. “Наманган”. Каримжон Мансуров мусиқаси, Пўлат Мўмин шеъри.
5. “Одоб билан”. Эркин Ҳолмирзаев мусиқаси, Абдуқаҳҳор Гаффорий шеъри.
6. “Сўзланг”. Эркин Ҳамроқулов мусиқаси, Санобар Ҳасанова шеъри.
7. “Йўлларингнинг ҳилоли бўлай”. Эркин Ҳолмирзаев мусиқаси, Санбар Ҳасанова шеъри.
8. “Сабо билан”. Тельман Ҳасанов мусиқаси, Душан Файзий шеъри.
9. “Найнинг навоси”. Набижон Ҳалилов мусиқаси, Салоҳ Кориев шеъри.
10. “Мұхабbat”. Т.Жалилов мусиқаси, К.Яшин шеъри.
11. “Ошнолигинг”. Ҳалқ куйи, С. Ҳасанова шеъри.
12. “Ўзинг”. Э. Ҳолмирзаев мусиқаси, Ҳ. Азимов шеъри.
13. “Билмасанг”. Э. Ҳолмирзаев мусиқаси, Ўткир Рашид шеъри.
14. “Барно йигит”. Ф. Содиков мусиқаси, С. Зуннунова шеъри.

СҮРАМАЙСИЗ

Ўзбекистон халқ артисти
Ўринбой Нуралиев

Үрінбай Нуралиев (1942-2012)

* * *

*Муганний қўлга ол торинг, эриб кетсин юрак куйдин,
Суруд айт Бобуру Машраб, Навоий, Жомий, Лутфийдин.
Аҳли дардлар сенга шайдо, юв аларнинг кўнгил гардин,
Ҳикоятлар чертиб созда, гўзал нақш-у наволардин.*

P. Абдураҳмонов

*Ассалому алайкум, азиз китобхон! Бу кўхна дунё не
чоғлик қадим, одам боласи эса фақат изланади, ўрганади.
Тоза қалбли инсонлар эса доимо эзгуликка интилиб яшайди.
Бу борада Шарқдан етишиб чиққан алломаю олимлар,
шоиру адиллар жсаҳонни лол қолдиришган. Уларнинг бой
маънавий мерослари дунё аҳлини ҳайратга solaётгани
тайин. Ўз ўрнида бизнинг замондошлар ҳам уларга муносаб
бўлишга интилганлар, интилмоқдалар.*

*Наманган вилояти мусиқали драма ва комедия теат-
рида ҳам жуда кўп таниқли, етук актёрлар етишиб чиқ-
қан. Уларнинг хизматлари таҳсин ва эъзозга лойиқ.
Айниқса, Мукаррама Азизова, Абдураҳмон Тошибоев,
Мирзажон Даабоев, Онахон Тожибоева, Маҳмуджон
Исомиддинов, Ҳабиба Охунова, Камолиддин Раҳимов,
Ўринбой Нуралиевларни фахр билан эслагингиз келади.
Бироқ юқорида эътироф этилган санъаткорлар ҳаётли-
гида машаққатли меҳнатлари қадрига ета олдикми, ҳур-
матларини ўз ўрнига кўя олдикми, деган ўй-хаёл юракка кўп
огриқ беради. Оддийгина мисол: Ўзбекистон ҳалқ артисти
Ҳабиба Охунованинг ўзбек қўшиқчилигидаги ва театр
соҳасидаги хизматлари бекиёс эди. Мухлислар қўшигининг
сехридан маст бўлиб қоларди. Овозини таърифлашга эса
киши ожизлик қиларди. Ҳабиба Оху-нова Андижонда*

түгилган бўлса ҳам наманганлик бўлиб қолди. У 52 ёшида бевақт ҳаётдан кўз юмди. Бетакрор актриса ва хушовоз хонанда катта эҳтирому эъзозларга лойиқ эди. Афсуски, она овозининг магзини вафотидан сўнг тушуниб етдик.

Умр оқар дарё, борган сари ҳаёт тез одимлаяпгандай. Ишонгингиз келмайди: кеча бор одам бугун йўқ. Санъат-севар ҳалқимизнинг ардоқли фарзанди Ўзбекистон ҳалқ артисти, актёр ва хонанда, устоз Ўринбой Нуралиевни сўнги йўлга кузатганимизга ҳам етти йилга яқин вақт бўлибди. Тўгри гап, уларнинг ҳаёти ва ижоди ҳақида қатор-қатор китоб ва рисолалар битилса арзирди. Биз бугун ҳофизнинг оддий муҳлислари сифатида шундай рисолалардан бирини битишга киришидик. Бу масъулият-ли ишни уddyалай олдикми, йўқми, билмадик. Биргина кичик рисолада қаҳрамонимизнинг ижодий фаолиятини тўла ёрита олмаслигимиз ҳам табиий ҳол. Баҳони эл беради, беайб Яратганинг Ўзи. Камчиликлар учун олдиндан узр сўраймиз. Серқирра ижодкор, ўзбек санъати ривожига баракали ҳисса қўшган театр актёри, режиссёр, бастакор, мураббий, ўзбек адабиёти билимдони, хушовоз ҳофизи даврон ижоди, санъат соҳасидаги очилмаган қирралари қалами ўткир журналист ва ёзувчилар томонидан мукаммал ёритиб берилади, деган умиддамиз.

НАМАНГАН МУСИҚАЛИ ДРАМА ВА КОМЕДИЯ ТЕАТРИ ҲАҚИДА

Бундан роппа-роса 87 йил муқаддам Рассоқ Ҳамроев ва Набижон Розикий раҳбарлигидаги маҳаллий мактаб ва техникум ўқитувчиларидан иборат драма тўгараги Наманганда вилоят театрининг ташкил этилишига асос бўлганди. 1931 йилнинг 25 июнида труппанинг илк премьерасидан сўнг Маориф коллегиясининг Наманган бўлими йигилишида давлат драма театрини ташкил этиш тўғри-сида қарор қабул қилинган. Орадан 5 йил ўтиб, хукумат қарори билан Наманган Давлат драма театрига Алишер Навоий номи берилади.

Ўзбекистон халқ артистлари Мукаррама Азизова, Собир Раҳмоний, Мухриддин Мансуров, Маматхон Убайдуллаев, Ҳабиба Охунова, Камолиддин Раҳимов, Ўринбой Нуралиев ва Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар – Абдураҳмон қори Тошбоев, Мирзажон Дадабоев, Онахон Тожибоева, Турдали Сайдуллаев, Собиржон Соҳибов, Рустам Ҳамрокулов, Валижон Сайдалиев, Мирзаабдулла Раҳмонов, Магзанур Зокиров ҳамда санъат арбоблари Уста Рўзиматхон Исабоев, Муталлиб Аббосовларнинг шаъни билан зийнатланган театр бугун ҳам салоҳиятли жамоаси билан довруғ қозониб келмоқда.

МУСИҚА

*Маст ўлур ҳар ким эшишса, шавқ ила овозингни,
Ўйнамоқ айлар тақозо, тингласа жон созингни...*

Абдулла Авлоний.

Бу олам турфа оҳангларга тўла. Бани одам туғилишидан сўнги кунигача, яъни, бешикдан то васли висолгача мусиқага ҳамроҳ. Мусиқа факат хиссий-маънавий ёқимлигина эмас, балки гўзал, илоҳий ва мўъжизавий неъматdir.

Мусиқа санъатнинг энг қадими туритидир. Негаки, у вужудга келганданоқ биз билан бирга – шодлик, ғам-алам кунларимизда бизнинг овоз оҳангларимизда яшаб келади. Мусиқа ҳар қандай кишини ўзига ром эта олади.

Биламизки, мусиқани ҳамма севади. Мусиқа инсонларга умумий тил топиш ва уларнинг бирлашишларига ёрдам бериши мумкинки, бундай ёрдамни бошқа бирон санъат бера олмайди. Мусиқа чинакамига умуминсоний тил деб бежиз айтилмайди.

Форобийдан:

«Мусиқий илм шу маънода фойдалики, у ўз мувозанатини йўқотган (одам) ҳулқини тартибга келтиради, мукаммалликка етмаган ҳулқини мукаммал қиласди ва мувозанатда бўлган (одам) ҳулқининг мувозанатини сақлаб туради. Бу илм тананинг саломатлиги учун ҳам фойдалидир, чунки тана касал бўлса рух ҳам сўлади, тана тўсиққа учраса, рух ҳам тўсиққа учрайди. Шунинг учун овозларнинг таъсири билан рухни соғайтириш орқали тана соғайтирилади».

Ривоятларга кўра, Аллоҳ Таоло инсонни лойдан ясаб, мусиқа ёрдамида унга жон киритган. Бинобарин, куй-қўшиққа муҳаббат инсоннинг зуваласига қўшиб қорилган. Афлотун шундай деб айтади: “Давлатнинг куч-кудрати унда қандай мусиқа жаранглаётганилигига тўғридан-тўғри боғлиқдир”.

Ўзбекистон халқ артисти Ўринбой Нуралиевнинг “Ўзбекнаво” саволларига жавоблари

1. Исполнитель, отчества которого не было в документах?
- Нуралиев Ўринбой.
2. Год рождения исполнителя?
- 1942 йили 10 июня в Наманганской области Бешката қишлоғидаги түгилдим.
3. Отец исполнителя?
- Отам Нурали Сиддиков, онам Моҳирахон Сиддикова оламдан ўтиб кетдилар. Беш ўғил, иккى қизим бор.

4. Қайси ўқув юртида таҳсил олгансиз, қачон?

- *Андижон пединститутининг филология факультети-ни, Тошкент театр ва рассомчилик институтини “Драма ва кино актёри” мутахассислиги бўйича тугатганман.*

5. Қайси идораларда, қандай лавозимларда хизмат қилгансиз?

- *1958-61 йилда Алишер Навоий номли Наманган вилоят театрида, 1977-78 йилда Охунбобоев номли Андижон вилоят театрида, 1978-92 йилларда яна Наманган вилоят театрида вокалчи артист, театр директори, 1992 йилдан буён эса вилоят Маданият бошқармасига қарашли “Халқ ижодиёти маркази” директориман.*

6. Қайси вилоят ва мамлакатларда ижодий сафарларда иштирок этгансиз?

- *Тоҷикистон, Қирғизистон, Туркманистон, Қозогистон ва Булғорияда.*

7. Қайси бастакор, шоир ва ёзувчи билан кўпроқ ижодий мулоқотда бўласиз?

- *Эркин Воҳидов, Нормурод Нарзуллаев, Муҳаммад Юсуф, Ҳабиб Саъдулла, Ҳусниддин Шарипов, Ошиқ Эркин сингари шоирлар; Санохулло Холдорхўжаев, Т. Отабоев, Абдуҳошим Исмоилов каби бастакорлар билан ҳамкорлик қиласан.*

8. Севиб ижро этган асарларингиз?

- *Кўшиқларимнинг ҳаммаси мен учун севимли.*

9. Устозларингиз кимлар?

- *Аббос Бакиров, Альберт Хачатурян, Карим Мансуров, Ваҳобжон Абдуллаев, Сайдхўжса Холдорхўжаев, Ҳайбат Алиев...*

10. Қайси халқларнинг тилларида куйлагансиз ёки куйлаш нияtingиз бор?

- *Ўзбекча*

11. Машхур санъаткорлардан кимга ҳавас қиласиз?

- *Жон Маре, Вячеслав Тихонов, Олим Ҳўжаев.*

12. Сизни бирор санъаткорнинг салобати босадими?

- ... босмайди.

13. Тақлидга муносабатингиз?

- *Тоқатим йўқ. Ёқтирмайман. Ҳамманинг ўз овози бўлишини хоҳлайман.*
- 14. Мустақил ўтказган концерт дастурингиз.
- *Кўлимга топ ушлаб, 30 йил мустақил концерtlар бердим.*
- 15. Ўзбек миллий кўшиқчилигининг 2050 йилдаги ҳолатини қандай тасаввур қиласиз?
- *Мақом ва мумтоз қўшиқлар билан бирга эстрада санъати ҳам ривожланади.*
- 16. Миллий маданиятимиз ва маънавиятимизнинг қайси жиҳатлари сизни кўпроқ ташвишга солади?
- *Кўшиқчиликда миллийлик йўқолиб боряпти. Миллийликка қайтишимиз керак.*
- 17. Чоп этилган (аудио, видеокасета, грампластиинка, компакт диск) асарларингиз?
- *Республика радиосида, телевидениесида ижодий портретларим бор.*
- 18. Столингиз устида (ёстиғингиз остида) турадиган китобларингиз, энг севимли ёзувчингиз ёки бадиий асарлар?
- *Тасаввуфга, тарихга оид адабиётлар, "Амир Темур тузуклари".*
- 19. Санъатдан ташқари қайси соҳаларга қизиқасиз?
- *Кўпкари, улоқ.*
- 20. Ўз гуруҳингиз борми?
- *Кичикроқ гуруҳимиз бор.*
- 21. Режангиз?
- *Янги қўшиқлар ёзиши*
- 22. Қандай мукофотлар олгансиз? Қачон?
- *Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист (1971 й.), Ўзбекистон халқ артисти (1991 й.).*
- 23. Доимий яшаб турган жойингиз?
- *Наманган шаҳри, Чаманзор мавзеси, 20-үй, 34-хона-дон.³*

³ “Ўзбекнаво”: Устозлар, юлдузлар, шогирдлар. Анвар Жабборов, Абдунаби Бойқўзиев. Тошкент “Чўлпон” нашриёти, 2000 йил.

НОЁБ ИСТЕЬДОД СОХИБИ

Үринбой Нуралиев, дастлаб, 1958-61 йилларда Алишер Навоий номидаги Наманган вилоят театрида, 1961-1978 йилларда Охунбобоев номли Андижон вилоят театрида фаолият олиб боради. 1978 йилда ўз она юрти Наманганга келади. У ўз фаолиятини театрда давом эттириб, бу ерда Ўзбекистон халқ артисти, ноёб истеъдод эгаси, актёр ва хушовоз хонанда Ҳабиба Охунова, Ўзбекистон халқ артисти, актёр ва маҳоратли хонанда Маҳмуджон Исомиддинов, Ўзбекистон халқ артисти, актёр Маматхон Убайдуллаев, эл назарига тушган, созига булбул кўндирган ҳурматли хонанда Камолиддин Раҳимов, Турсуной Мамедова, Турдали Сайдуллаев, Мехри Абдуллаевалар билан ижод қила бошлайди. Сўнг бир неча йил театрда директор лавозимида ишлайди. Ўзбекнаво концерт бирлашмаси Наманган вилоят бўйленини бошқаради. Миллий мусиқамиз ривожи йўлида мумтоз ва мақом йўлларини тарғиб қилиш мақсадида анъанавий ижрочилик, яъни хонандалик синфи бўйича Наманган маданият коллежи ва Наманган педагогика коллежида ҳам дарс беради.

Сўнгги йилларда Наманган давлат университети “Мусиқий таълим” кафедраси мудири доцент, С. Норқўзиев, катта ўқитувчи Н. Абдуллаев, в.б. профессор О. Азизов таклифи билан Наманган давлат университети “Мусиқий таълим” кафедрасида катта ўқитувчи, фахрий профессор, кафедра мудири сифатида ёш талабаларга хонандалик фанидан сабоқ бериб, қўшиқчилик санъатига улкан улуш қўшди.

Үринбой Нуралиев ярим асрдан зиёд севимли сози, ёқимли овози билан, шу билан бирга маҳоратли актёр сифатида элимизга камтарона хизмат қилди. Унинг “Онагинам”, “Сўрамайсиз”, “Лола сайли”, “Раъно”, “Кўча боғи I, II” каби жозибали қўшиқлари санъатсевар халқимиз

томонидан севиб тинглаб келинмоқда. Бу ноёб қўшиқлар Ўзбекистон телерадиоси олтин фондидан жой олган. Вилоятимизда Ўринбой Нуралиевнинг шогирдлари талайгина. Севимли шогирдлари – Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Мирзаабдулла Раҳмонов (мархум), Умиджон Қорабоевлар халқ эътиборига тушиб, етук хонанда даражасига етдилар. Бетакрор актёр ва хонанда Ў. Нуралиевнинг эл-юрт бой маданий меросини тарғиб этишдаги, ўзбек театри ва қўшиқчилигидаги баракали хизматлари давлатимиз томонидан муносиб баҳоланди. 1971 йилда Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, орадан 20 йил ўтиб Ўзбекистон халқ артисти деган шарафли унвонлар билан тақдирланди. Бу юксак унвонларга у ҳалол меҳнати билан эришди. Ўзбек халқининг буюк сиймолари Алишер Навоий, Ибн Сино, Машраб образларини зўр истеъдод билан моҳирона ижро этди. Қўшиқчилигимизда эса ҳеч кимга тақлид қилмай, ўз касбига муҳаббати чексиз эканлигини баралла намойиш эта олди. Бундан ташқари, серқирра ижодкор режиссёрлик салоҳиятини синаб кўриш мақсадида Эркин Хушвақтовнинг “Чимилдиқ” асарини муваффакиятли саҳналаштириб, бу соҳани ҳам қойиллатди.

САНЪАТКОРНИНГ ГЎЗАЛ ФАЗИЛАТЛАРИ

Инсон яралибдики, бу ёруғ дунёда баҳтиёр яшаш илинжида яшайди. Ҳеч ким ёмон бўлай демайди асло. Қани энди биз ёқтирган орзу ва истакларимизнинг бари амалга ошаверса. Аммо тиконсиз гул, мاشаққатсиз хунар бўлмас. Ўринбой Нуралиев танлаган касби жуда нозик, ўта масъулиятли эди. Саҳнада образ яратиш, куйлашнинг ўзи бўлмайди, бунинг учун маҳорат, машаққат чекиш, ўз устида тинимсиз ишлаш талаб қилинади. Муҳлиснинг кўнглига йўл топиш, манзур ва қойил қилиб ижро этиш осон иш эмас. Бизнинг қаҳрамонимиз эса ҳам актёрликда, ҳам хонандаликда буни уddyалай олди. У кишидаги мар-длик, оддийлик, камтарлик, адолатпешалик, ҳалоллик, ҳақгўйлик,

самимиийлик хислатлари бошқаларга ўрнак бўларли эди. У киши оналари бетоб бўлиб, касалхонада ётганларида ҳар куни икки мартадан хабар олиб, лозим бўлса уларни қўлларида кўтариб, меҳр кўрсатгандарининг гувоҳ бўлганмиз. Энг муҳими, она дуосини олишга мушарраф бўлганлар.

Устоз ҳаётда чапдаст ва мард одам эди. Отаси каби қўпкари ва улоқ чоптиришни ёқтирган. Бемалол чавандозлар майдонига кириб, от чоптиради.

Ўринбой ака гап-гаштакларни яхши кўрадиган, бир пиёла чой ичмоқчи бўлса, кўнглига яқин кишини излайдиган, улфатижон, ажойиб сухбатдош бўлган.

Устоз кийиниш маданиятига ниҳоятда эътибор берган. Иложи борича, либосини тоза сақлаб, доғ тегизмаслийка ҳаракат қилган. Ҳар ҳолда таникли киши, кўпчилик билади. Шунинг учун бу борада ҳам жуда ҳушёр эди.

Хофиз феъл-авторида оддийлик бор эди. Оиласиз билан университет ёнгинасида истиқомат қиласидик (*P. A.*). Бир куни эшик қўнгироғи жиринглади. Чиксам, Ўринбой ака. Саломлашдик, уйга таклиф қилдим. У киши раҳмат айтиб, қўлларидаги иккита таклифномани менга бердиларда, ўғлингиз билан спектаклга чиқинглар, деб хайрлашдилар. Миннатдорчилик билдириб, хайрлашдим. Шу дақиқаларда қанчалик камтарликлари, оддийликлари ва самимиийликларини кўрдим.

Ўринбой аканинг ҳазил мутойибаси, донолиги, ҳаётий тажрибаси сабр ва шукронаси ўзига ярашиб, сийратини безаб турарди. Давлат топиш учун ҳадеб ўзларини қийнамасликлари ҳам ибратлидир. Оиласа фарзандларига бефарқ эмасликлари таҳсинга лойик.

Шукрлар бўлсинки, Ўринбой акага умра (кичик ҳаж) сафарига бориш насиб этди. Муқаддас жойларни зиёрат қилдилар. Бу мукофот ҳамма мусулмонларга ҳам насиб этавермайди. Яратган меҳрибон, Оллоҳ уларнинг муножотларини қабул айлаб, сўраган нарсаларини мустажо қилди.

Етмиш йиллик юбилейларида Наманган театри мухлис билан лиқ түлди. Республикамиз вилоятларидан, Тошкент, айниқса, Андижон ва Фарғонадан жуда кўп меҳмон ташриф буюрди. Уларнинг ҳар бирига раҳмат айтгимиз келади. Қани эди келганларнинг ҳар бирига сўз берилса. Биринчи бўлиб Наманган вилояти ҳокими дил изҳорини айтиб, табриклади. Буни ҳофизнинг элга қилган хизматлари самараси деб тушундик. Дийдор ширин экан, анжуманда уларга ҳурмат бажо айлаб, олимлар, шогирдлари, театр ходимлари, таникли актёрлар, юбилиярнинг яқин дўстлари, офицерлар, қариндош-уруғ ва оила аъзолари қатнашдилар. Шундан кўриш мумкинки, ҳофизнинг меҳр-оқибати зиёда.

Ўзбекларда, умуман, мусулмонларда жуда кўп ишлатиладиган шифобахш сўз бор. Бу сўз шукр деб аталади. Шукр сўзи деярли ҳар куни айтилади. Ана шу ноёб сўз қиммати жуда бебаҳодир. Бу шифобахш сўз ҳар қандай дардга даъво. Сиз, алҳамдулиллоҳ, Худога шукр, десангиз кифоя. Ўринбой аканинг шукронаси кўп бўлган, шукр айтиб, шукrona кунларга етдилар.

ФИДОЙИ ҚЎШИҚ ИЖРОЧИСИ

Ҳар бир хонанда ўз имкониятидан келиб чиқиб, ўз санъати билан элга хизмат қилади. Яратганинг саховатпешалигидан у кишига шундай нафис овоз инъом этилдики, овозидан ким куйлаётганини дарров илғай оласиз. Ҳа, Ўринбой Нуралиев, дейсиз.

Ўринбой аканинг бошқа хонандалардан фарки шуки, ҳар бир қўшиқни шунчаки куйламасди. Бор имкониятидан фойдаланиб, иложи борича, қийналиб бўлса-да, эши-түвчининг қалбига йўл топиб боришга ҳаракат қиласди. Асарнинг фалсафасига мос хониш қилиб, худди театрда қаҳрамон ролини яратоётгандай образли ва фидоийлик билан ижро этарди. Ўйлаб кўринг, қўшиқ ёки ашулада даромад, ўрта авж, авж қисмлари бўлмаса, у сизга ёқадими.

Хушовоз хонанда, лирик баритон овоз соҳиби ижро этган ранго-ранг қўшиқлар, ғамгин дардли нолалар ва усталик билан ўзига жалб қилувчи жуда майин динамикалари ҳар қандай кишини ўзига мафтун этади. Улардаги айтиш услуби бошқа хонандалардан кескин фарқ қиласди.

Ўринбой Нуралиевдаги тажриба, айниқса, шеър ва ғазалларни танлаш масаласи бошқа ёш хонандаларга ўрнак бўлибгина қолмай, тажриба мактаби ҳамдир. Моҳир бастакорнинг яратган асарлари созандаларни дадил чалиб кетишига йўл қўймайди, мураккаблиги билан бироз иккилантириб қўяди. Ҳофизнинг овоз тембри ўта кучли бўлмаса-да, майин ва нағислиги туфайли мухлисларнинг ич-ичига кириб боради.

Фахриддин Умаровнинг шогирдлари устозига ўхшатиб айтишга ҳаракат қиласидар. Камолиддин Раҳимовнинг шогирдларида ҳам худди шундай ҳолатни кузатишингиз мумкин. Айниқса, Шерали Жўраевга тақлид қилиб айтадиганларнинг сони ҳаддан зиёд кўп. Уларнинг ичидаги устози билмаган, кўрмаган шогирдлари ундан-да кўп. Эътибор берсангиз, Ўринбой аканинг биронта шогирдида устозига ўхшатиб айтиш тақлидини сезмайсиз.

Ўринбой Нуралиев ҳалқ ижодиёти марказини бошқарганларида ҳамда Наманган давлат университети “Мусиқий таълим” кафедрасида фаолият олиб борганларида янги-янги талантлар кашф қилинди. Вилоятдаги яхши-яхши ансамбларнинг репертуарлари Республикада намойиш қилинди. Наманган Давлат университетида “Ниҳол” мукофоти совриндорлари етишиб чиқди. Анъанавий хонандалик ижрочилиги фани юқори погоналарга кўтарилди. Бугунги кунда устознинг ўнлаб шогирдлари вилоятимизнинг турли шаҳар ва туманларида миннатдор ҳолда олган билим ва ўғитларини ёшларга тарғиб қилмоқдалар.

ҮРИНБОЙ НУРАЛИЕВНИНГ УСТОЗЛАРИ ҲАҚИДА

Аббос Бакиров – 1910 йилда Андижонда туғилган. Актёр ва режиссёр. Ўзбекистон халқ артисти. 1931 йилдан Охунбобоев номидаги Андижон вилоят мусиқали драма ва комедия театрида актёр сифатида иш бошлаган. Маҳкам полвон (Боғбон қиз), Қосим дехқон (Ўнтариш), Муслимбой (Ҳалима) илк образлари. Биринчи ўзбек овозли фильм – “Азамат”даги Азамат роли билан кино фаолиятини бошлаган. Энг яхши роллари: Амир Олимхон (Амирликнинг емирилиши), Султон Маҳмуд (Абу Али ибн Сино), Аббос (Улугбек юлдузи), Аъзамхон (Икки дил достони), Юсуфбек ҳожи (Ўтган кунлар) ва бошқалар.

Режиссёр сифатида қирқдан зиёд спектаклларни саҳналаштирган. Ҳамза номидаги Ўзбекистон Давлат мукофоти лауреати (1970).

Ғуломжон Ҳожиқулов – 1930 йилнинг 6 февралида Андижон вилоятида туғилган. Андижондаги Йўлдош Охунбобоев номли театрда мусиқа раҳбари, бош дирижёр бўлиб ишлаган, Андижон давлат университетида талабаларга “Мақом” сирларидан дарс берган.

Чолғучилиқда, кўшикчиликда зўр обру топган. Ҳар икки ижрочиликда мактаб яратса олган, хурматли, моҳир, истеъододли устоз, профессор. 1970 йилда Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, 1988 йилда Ўзбекистон халқ артисти, 1998 йилда “Эл-юрт хурмати” ордени билан мукофотланган.

Фахриддин Умаров миллионлаб кўшиқ шайдоларининг олқишига сазовор бўлган. У ўзининг фидойилиги, ақл-заковати, истеъоди, иқтидори, сабр-бардоши, ижодга бўлган чексиз, бетакрор ихлоси, қолаверса, адабиётни, шеърият таҳлилини яхши тушуниши, шунингдек, санъат мухлисларини ниҳоятда қадрлаши каби фазилатлари билан бошқа санъаткорларга ўrnak бўла оладиган халки-мизнинг севимли қўшиқчисига айланди. Ўзи басталаган “Эй муҳаббат”, “Онам дерман”, “Сочининг савдоси тушди”, “Сабо етсанг”, “Умр ўтмоқдадир” каби гўзал лирик қўшиклари мухлисларнинг севимли тароналарига айланган.

Таваккал Қодиров – Ўзбекистон халқ артисти, профессор. У куйлаганда не-не номдор, манаман деган санъаткорлар созини филофлаб, давралардан чиқиб кетган. Устозлардан оқ фотиҳа олиб “Ўзбекистон булбули” даражасига етган диапазони кенг ҳофиздир. Ю. Ражабий, Комилjon Отаниёзовдек буюк зотлардан таҳсин олган. Ўз хониши қолдирган, ўзбек хонандачилигида лирик тенор овози билан ўзига хос ижрочилик мактаби яратган санъаткордир. Овозининг сасидан лол қолиб, чалаётган торининг дастасига қўнган булбул қўшиқка жўр бўлиб сайрагани ҳам ривоят эмас, ҳақиқатдир.

Комилжон Отаниёзов халқимизнинг кўнгил мулкидан жой олган “Чоргоҳ”, “Насруллои”, “Фарғона тонг отгунча” каби мумтоз ашула-ларга сайқал берган ҳофиз. Устоз моддийликдан маънавиятни устун кўядиган, ноёб овоз эгаси эди. Халқимиз Комилжон Отаниёзовни “Хоразм булбули”, ҳофиз, бастакор, “Уста хонанда”, “Устоз” деб атаган. Академик Ю. Ражабий ҳам унинг санъатини ғоятда ҳурмат қилган. К. Отаниёзов 58 йил умр кўрди, 40 йилини санъатга бағишилади. 300 дан ошиқ қўшиқ басталади, саҳна асарларига куй ёзди. “Менинг эзгу ниятларимдан бири, - деган эди у, - халқимга бор кучим билан хизмат қилиш ва керак бўлса унга жонимни фидо этишдир”. Унинг санъатдаги кўп йиллик меҳнати юксак баҳоланиб, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист (1948), Ўзбекистон (1949), Туркманистон (1964) ва Қорақалпогистон (1968) халқ артисти деган шарафли унвонлар билан тақдирланган.

Сайдхўжа Холдорхўжаев – 1934 йилда Наманган туманининг Хўжақишлиогида туғилган. Асли тиббиёт ходими. Наманган тиббиёт билим юртини тамомлаган. 1972 йилда “Соғлиқни сақлаш аълочиси” нишони билан мукофотланган. Бастакор ва хонанда. Ўзбек миллий мусиқа асбобларини ҳам ясади. Бир неча мусиқа асбоблари чалишни ўзлаштирган. 1992 йилда “Мустақиллик” эсдалик нишони ҳамда “Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими” унвони билан тақдирланган. 1952 йилдан ашула ва қўшиқлар яратиб, шинавандаларга ҳавола эта бошлади. 1952 йилда басталаган “Жунун водийсига” асарини Расул қори Мамадалиев маромига етказиб айтган.

Бу ашула олтин фондда сакланмоқда. Бундан ташқари, юзлаб ашула ва қўшиқлар муаллифи. “Мен севаман сен севасанми”, “Бўлмас”, “Эмасму”, “Гуллоламисан” ва “Топаолмасман” каби қўшиқлари шинавандаларни ўзига ром этиб, қалбларига йўл топди.

Ўринбой Нуралиев Сайдхўжа ака басталаган асарлардан “Ўргилай” (Чустий ғазали), “Жамолинг” (Восит Саъдулла шеъри), “Сени кўмсар дил” (М. Раҳмонов шеъри), “Боқсанг қиё” (Н. Орифжонов шеъри), “Париваш” (Барот Истроилов шеъри), “Тонглар жилоси” (Миртемир шеъри), “Алдама” (Х. Қосим шеъри) каби кўплаб қўшиқларни севиб куйлаган.

Ваҳобжон Абдуллаев –
хонанда. 1925 йилда Наманган тумани Муллакудинг қишлоғида таваллуд топган. 1955 йилда мусиқа билим юртини тамомлаган. Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси. “Бутуниттифоқ ҳалқ ижодиёти” кўриги (1967 йил) совриндори. 1998 йилда Ўзбекистон телевидениесида «Ваҳобжон Абдуллаев куйлади» номли концерт дастури намоийиш этилган. Мусиқа асбобларини ясаган ҳамда таъмирлаган.

УСТОЗ-ШОГИРД АНЬАНАЛАРИ

Шогирдсиз устоз – мевасиз дарахт

Мақол

Устоз ва шогирд муносабатлари хусусидаги фикрларни мутафаккир Алишер Навоийдан бошласак адолатли бўлади. У устоз-шогирд анъаналари тўғрисида фикр юритар экан, Ҳақ йўлида кимки машаққат чекиб, сенга биргина ҳарф ўргатган бўлса, юз ҳазина бойлик билан ҳам унинг ҳақини адо этолмайсан, дейди. Дарҳақиқат, устознинг мақоми буюқ, уни ҳеч нарса билан тенглаштириб бўлмайди. Устоз отангдек улуғ, деган мақол бежизга айтилмаган.

Шогирдликнинг ўзига яраша қонун-қоидалари борки, уларнинг бари ҳам устозининг чақириқларига, талабларига лаббай деб амалий жавоб беравермайди. Ҳатто, баъзи бир шогирдлар ўз бурчини тушунмайди, уларга фақат тезроқ кўтирилиши ёки даромад топишлари зарурга ўхшайди. Арзимаган моддий муваффақиятга эришиб, мағрурланиб, устозини ёдидан чиқарганларни кўряпмиз. Ачинарлиси, ўз устозини тан олмайдиганлар ҳам бор. Одатимизга кўра ота-она ҳаётлигида, кейин ҳам фарзандлик бурчлари тугамайди. Худди шу каби ҳол устоз ва шогирд анъаналарида давом этиши лозим. Яна бир ёмон ҳолат шуки, ўзи ёш бўла туриб, истиҳола қилмай, устозининг розилигини, дуосини олмасдан, шогирдларим, дея булбулдек сайраётганларга нима дейсиз? Яна такрор-такрор айтишга тўғри келади. Санъатда ахлоқодоб мезонлари биринчи навбатда туришини унуманг.

Устоз-шогирд анъаналарига амал қилмас эканмиз, санъатда ривожланиш бўлмайди. Санъатимизнинг шу бугунги даражага етиб келишида устозларнинг хизматлари бекиёсдир, илло, бу соҳада ахлоқ-одоб масаласи олий мақомда туради.

Устозларга эҳтиром номига ёки хўжакўрсинга бўлмаслиги керак. Маънавияти юксак бўлган, ота-боболаримиздан мерос бўлиб қолган санъат аҳли анъаналарига бегоналик ярашмайди. Амалда устозларни қадрлаш, кўкларга кўтариш

ҳар бир шогирднинг бурчидир. Яна бир нарсани унут-маслик керакки, моддий бойлиқдан маънавий бойлик юқори туради. Кибрга берилиш дуруст эмас. Санъаткорга баҳони санъатсевар ҳалқнинг ўзи беради. Ҳар бир соҳада меъёр, инсоф-адолат, шаффофлик бўлиши лозим. Бу касб ўта нозик бўлиб, ҳалоллик, тинимсиз интилиш ва сабр қилиш, ўз устида ишлашни талаб қиласди. Устоз ва шогирднинг ўртасида хурмат пардасини доимо асраб-авайлаш шогирднинг бурчидир.

*Шогирдим деб фалончини,
Бунчалар қўп керилманг,
Енгил-елти мақтоворга
Маслаҳатим, берилманг*

*Олдин шогирд тан олиб,
Сизни устозим десин,
Ул қошига сиз эмас,
Қошингизга ул келсин.*

F. Акбаров

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, дилга хуш ёқар тароналар соҳиби, хушвот зонанда Авазбек Маҳмудов ва Умиджон Қорабоевлар ҳам Ўринбой Нуралиевнинг вафодор, садоқатли шогирдлариридир.

Авазбек Маҳмудов, врач, хушвот зонанда, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, Ўринбой Нуралиевнинг садоқатли шогирди.

Буюк файласуф, машхур табиб Абу Али ибн Сино мусиқа назариячи ҳам эди. У мусиқа ҳақида маҳсус илмий-назарий асарлар ёзиш билан-гина чекланмади, балки мусиқага оид асарларни тиббиёт китобларида акс эттириди. Ибн Сино ўзининг тиббиётга бағишлиланган асарларида мусиқанинг

хиссий таъсир кучига катта баҳо берган ҳолда руҳий касалликларни даволашда уни юксак қадрлади ва шифо дастури сифатида тавсия этди.

Аллома “Тиб қонуни” китобида гўдакнинг тарбиясидаги аҳамиятини оддийгина таърифлаб: “Гўдакнинг организми чиникиши учун икки нарса зарур: бири уни аста қимирлатиб тебратиш, иккинчиси онанинг қўшиғи (алласи). Биринчиси (боланинг) танасига, иккинчиси руҳига тегишилидир”.

Буюк олимнинг мусиқа маданияти соҳасидаги юксак хизматлари чексиз бўлган. Касбим тиббиёт соҳаси бўлишига қарамай, мусиқа илми мени аллақачон, яъни ёшлигимданоқ ўзига жалб этиб бўлган десам ҳақиқатга яқинроқ бўлар эди... Бу гўзал ёруғ оламга келиб нима яхши натижалар ва муваффақиятларга эришган бўлсан, санъатнинг ўрни юқори. Санъатга кириб келишимга туртки бўлган она юртим Ўзбекистонимизнинг ҳурматли, таникли, эл на-зарига тушган, санъатсеварларнинг юрак тўридан жой олган, мендан олдин ижод қилган ҳар бир санъаткор инсонни ўзимга устоз деб билганман. Айниқса, Ф. Умаров, Т. Қодиров, Ф. Мамадалиев, F. Ҳожикулов, К. Раҳимов, Б. Ҳамдамов ва, албатта, устозим Ўринбой Нуралиевни ҳам.

*Бўйла шогирдликда сенга баҳра бор,
Игна эрсанг гар, бўлурсан зулфиқор.*

Устоздан таълим олиб касб-хунар, илм ўрганган шогирд ҳаётда асло кам бўлмайди. Ишида ривож ва барака юксалади. Шогирдлик одоби қанчалар оғир ва масъулиятли, аммо хотимаси хайрли, эътиборлидир. Шогирд бир игна бўлса, устоз таълим-тарбияси туфайли икки тиғли қиличга айланади.

Сиз устоз кўрсатган, ўргатган йўлни тутишингиз лозим. Озгина қобилиятга мағурурланмаслик керак. Қаҷонки шу амални бажарсангиз камол топасиз. Қанча кўп қаноатли, аклли, мулоҳазакор бўлсангиз санъатдами ёки

бошқа бир соҳадами, албатта, обрў-эътиборли кишилардан бўлиб қоласиз. Дейдиларки, устоз ҳақи ҳам отангизникидай. Мен мана шу буюк алломалар ўгитларига доимо амал қилишга ҳаракат қилдим. Ёшим 65 дан ўтган бўлса-да, ҳозир ҳам ёши улуғ инсонларни, ёши улуғ санъаткорларни ҳурмат қиласман ва уларга таъзим бажо этаман.

Менинг ҳақиқий устозларидан бири Наманган вилояти Бешкапа қишлоғида туғилиб ўсган, санъатдаги умрининг энг қайнот даврини Андижон театрига бағишилаган Ўзбекистон халқ артисти, иқтидорли актёр, кучли овоз соҳиби – ҳофизи даврон Ўринбой Нуралиев ҳақида билганларимни қоғозга туширмасам бўлмайди. Устознинг санъат оламида гуллаб-яшнаган даври, асосан, 1961 йилга, яъни Андижон ва Наманган вилоятлари қўшилган давларига тўғри кела-ди. 1961 йилда Намангандаги бир гурӯҳ актёрлар Андижон театрига ишга таклиф этилди. Улар орасида Ўринбой ака ҳам бор эди. Халқ артисти Аббос Бакиров раҳбарлигида у киши билан бирга ишлаб, ундан санъатнинг жуда кўп сирларини ўрганди. Мен ҳам эсимни таниганимдан бошлаб устозни бош ролларда кўрганман. Ўринбой ака зиммасидаги масъулиятни юрак-юракдан ҳис этгани учун ҳам то-мошабинлар театрга бутун водийдан, шахар ва қишлоқ-лардан, нафакат, унинг ўйнаётган ролини кўргани, балки ижро этётган ашуналари, ариялари ва қўшикларини иштиёқ билан тинглагани ёпирилиб келардилар. Ўзим бир неча бор гувоҳи бўлганман. Андижон аҳолиси бирор бир тўй ва тадбир қиласиган бўлса, устознинг қўшикларини эшлишиш ва ўзини кўриш учун ўша спектаклдан сўнг, кеч соат ўндан кейин белгиларди.

Устоз ниҳоятда маданиятли, камтарин инсон эди, ҳар бир сўзни ўйлаб гапиради. Кийиниш маданияти бошқалардан ажralиб турарди. Бошқа муҳлисларини билмадим-у, мен шунга гувоҳлик бераманки, Ў. Нуралиев Андижон театридаги 17 йиллик қизғин фаолиятидан сўнг Наманганга қайтиб кетгач, театр саҳнаси ҳувиллаб қолгандай бўлди.

Саҳна – ниҳоятда инжиқ жой. Актёрнинг маҳорати, бўй-басти, кийимнинг ярашиқлик бўлиши, овоз, талаффуз, қўшиқ ижроси, партнёр билан мос келиш ва яна қатор талаблар борки, уларнинг биттаси кам бўлса ижро мукаммал чиқмайди. Ўринбой ака барча мезонларга мос тушар, ижро маҳорати юқори эди.

2002 йили устознинг 60 га тўлиш муносабати билан водийнинг айрим жойларида юбилей тантаналари бўлиб ўтди. Ўшанда яна бир карра амин бўлдим: андижонликлар Ўринбой акани жуда ҳурмат қилишар экан. Вилоят ҳокимилиги, маданият бошқармаси ташкилотчилигига “Бобур” номидаги мусиқали ва драма театрида у кишининг 60 йиллик юбилейи ўтказилди. Мен ҳам иштирок этиб, бир жуфт қўшиқ ижро этганман. Кеча охирида устозга сўз берганларида шундай деган эди: “Мен Андижонга келиб, буюк устозлар Аббосхон Бакиров, Муқимжон Ҳабибов, Нўъмонжон Муродов, Ҳадича ва Азиза Аминовалар, Қамара Бурнашевани кўрдим, улардан кўп нарса ўргандим. Омонулла Валихонов (Боқир), Имодиддин Қосимов (Улфат), Анисий, Восит Саъдулла, Ҳошимжон Рассоқов каби уламолар билан танишдим ва билим олдим. Бу инсонларнинг билмаган нарсаси ҳам бормикан деб ўйлар эдим. Шеъриятдаги аруз вазнини сув қилиб ичган, Навоий, Бедил, Машрабни луғат кўрмай таҳлил қиласиган бу шарофатли алломаларнинг ҳар бир сухбатидан минг китобнинг мазмунини уқардим. Менга саҳнадош бўлган Ойсар Иброҳимов, Машраб Юнусов эса ўша давр ўзбек санъатининг ёрқин юлдузлари бўлишган. Алалхусус, Аббосхон акамнинг олдиларида умрбод қарздорман. Менга бир ота ўз ўғлига қилиши мумкин бўлган ҳамма яхшиликларни қилдилар!”

Андижонлик улуғлар назари, ишончи Ўринбой Нуралиевни катта санъаткорга айлантириди. У шон-шуҳрат чўққисини Андижонда эгаллади. Икки марта олий маълумот олди.

Ўринбой Нуралиев Наманган вилоят театрида ҳам деярли барча машхур спектаклларда фақат бош ролларни ижро этган эди. Айникса, Машраб ролини маромига етказиб ўйнаган. Юзлаб роллари ўзбек театр санъати тарихидан муносиб ўрин олди. Серкирра ижодкор режиссёрик соҳасида ҳам муваффақиятга эриши.

Эл суйган санъаткор ёш истеъоддларни тарбиялаш борасида ҳам алоҳида таҳсинга сазовор ишларни амалга ошириди. Фидойи санъаткорнинг сермаҳсул меҳнати муносиб баҳоланди.

Ҳар бир инсоннинг ҳаётида унуглиларни хурсандчилик дамлари бўлади. Менинг ҳам шундай баҳтли кунларимдан бири устоз Ўринбой Нуралиевнинг 2012 йил май ойида Наманган вилоят театрида ўтказилган 70 ёшли юбилейидир. Устоз ўзи ишлатган торни 500 чоғли мухлислари, шогирдлари даврасида менга эсадалик учун топширганлигини ҳар доим мамнуният ва қувонч билан эслаб юраман. Бундан салкам 50 йил олдин устоз Андижон вилоят театрида ишлаган кезлари мен у кишининг торига ишқибоз бўлган эдим. Қаранг, шу истагим ҳамон Ўринбой аканинг ёдида турган экан. Ўша юбилейда мен ҳақимда алоҳида тўхталиб, бир оз мақтаб, дуо қилиб, сўнг торини менга эсадалик учун берди. Бу мен учун жуда катта баҳт. Чунки камдан-кам устозлар ўз шогирдларига мана шундай марҳамат кўрсатганлар.

Орадан роппа-роса бир ой ўтиб, 2012 йили устоз вафот этди. Бетакрор истеъоддод соҳиби, бутун умрини театр санъати ривожига баҳшида қилган етук актёр ва иқтидорли режиссёр, хушвот хонанда, бастакор, ардокли мураббий, ўзбек мумтоз адабиётининг билимдон ва жонкуяр тарғиботчиси, устоз Ўринбой Нуралиевнинг хотираси ҳалқимиз қалбida абадий сақланиб қолади!

Умиджон Қорабоев,
хушовоз хонанда, Үринбой
Нуралиевнинг энг ёш шогирди.

“Устоз кўрмаган шогирд ҳар
мақомга йўргалар”

Мен ёш бўлсамда устозим Үринбой Нуралиевнинг дуолари са-
мимиyllигини ҳис этганман. Етмиш ёшга тўлганларида хонадонларига қадрдан дўстлари ва
шогирдлари ташриф буюрганди. Бир оз вақт ўтиб, менга ҳам қўшиқ айтиб беришни илтимос қилишди. Дарров устозга стул олиб келиб, уларни аста ўтқазиб, қўшиқни ижро эта бошладим. Пауза вақтида устозга нигоҳ ташла-
сам, уларнинг кўзларида ёш, ҳайрон бўлдим... Театрда таваллуд кунларига бағишлиган юбилей тадбирларида қўшиқ куйлаб бўлганимдан сўнг, ўzlари мени чақириб, бағриларига босиб, дуо қилдилар. Дунёда менинг учун бундан ортиқ бахт борми. “Олтин олма дуо ол, дуо олтин эмасму”, деганлари шу бўлса керак. Мен уларнинг шо-
гирди бўлганимдан самимий ғуруурланаман. «Устозинг ким?» - деб сўрасалар, Үринбой Нуралиев, деб фахрла-
наман. Сабаби шуки, озми-кўпми элнинг назарига тушган бўлсам, ҳурмат топа олган бўлсам, устозимнинг улкан ҳиссалари бор. Улар менга худди отамдек яқин бўлиб қолгандилар. Минг афсус, қувончим узоққа бормади. Устозимдан менга “Тараннум”га биргаликда борганимиз, ўргатган гўзал тароналари эсадалик бўлиб қолди. Азиз ва меҳрибон устоз, жойингиз жаннатда бўлсин. Хизматла-
рингизга рози бўлинг. Буюк кишилар ҳеч қачон ўлмайдилар! Умид қиласизки, улардан қолган маънавий мерос элимизга, юртимизга ҳали кўп кор келади.

ИБРАТ СОҲИЛЛАРИ

Агар назирсиз устоз бўлсанг ҳам мажлис ичидаги ҳарифларга (улфатларга) қарагил, агар мусиқийдин завқ олғувчи қарилар ва хос одамлар бўлса, мутриблик қил, яхши йўлларни ва наволарни чертгил, қарилик ва дунёнинг мазаматидан кўпроқ суруд айтгил. Агар мажлис аҳли ёш йигитлар бўлса, енгил йўлларни кўпроқ чертгил.

* * *

Хофиз бўлсанг арбада қилғучи бўлмагил, токи арбада сабабидин ҳофизлик тангаси қўлингдан кетмасин ва бошинг ёрилиб, тўнинг йиртилиб, танбууринг синиб, уйингга қайтиб бормагил, нединким, ҳофизлар мастрларнинг муздулари бўлурлар. Арбада ва густоҳлик қилғон муздуларга музд бермаслар.

* * *

Агар мажлисда бир одам сени мақтаса, таъриф қилса, сен унга меҳрибонлик кўргазғил ва у қайси сурудни хоҳласа шуни айтгил, токи ўзгалар ҳам сени таъриф қилсунлар, мастр бўлгонларидан сўнг ул таърифга лойик танга берсунлар. Агар мастрлар бир йўли суруд айт десалар, уни айтмоқ сенга малол келмасин, ҳар не буюрсалар шуни чертгил ва шуни айтғил, нединким, мутрибларнинг улуғ хунари мастрларнинг ишига сабр қилмоқидир. Агар сабр қилмасалар, муздурлик инъоми-дин маҳрум бўлурлар. Агар ҳофиз бир мажлисга борса, унда кўргон ва эшитғон нарсаларини ўзга жойга бориб айтмасун. Бундай мутриб ҳамиша азиз ва аржуманд бўлур.

«Қобуснома»дан.

БАСТАКОР САНЬАТКОР

Бастакор сўзи тожикча “баста” – боғланган, “кор” – иш яъни ишловчи маъноларида куйни ташкил этадиган унсурларни бир-бирига боғловчи демакдир. “Композитор” ҳам деб аталади. Маъноси эса композиция этувчи, куй яратувчи.

Бастакорликка тааллуқли бўлган мусиқа асарлари – куй ва ашула йўлларини ўтмиш олимлар яратган назарий рисолаларда “алҳон” деб юритганлар. X – XIII асрларда алҳон уч хил бўлган.

1. Алҳони мулазза (лаззатбахш)
2. Алҳони муҳаййила (хаёлий мусиқа, ҳозирги замон мусиқасида “фантазия”)
3. Алҳони инфиолийя (ғамгин куйлар)

Навоий даврида бастакорлик ривожланган бўлиб, улар мақом йўлларига нақш, пешрав, амаллар ва савтлар басталаганлар. Ўша даврдаги мусиқашунос олимлар бастакорларга санъат сирларини, куй басталашдаги нозик томонларини ўргатишган, қизиқарли аruz илмидан ҳам бохабар бўлганлар.

Бастакорлик санъатининг ўзига яраша масъулияти, мashaққати бор. Баъзи бир таникли қўшиқчилар бу соҳага умуман қўл урмаган бўлсалар-да, бошқа тоифадаги қўшиқчилар фақатгина ўzlари яратган асарларни куйладилар.

Ўринбой ака Нуралиев халқ куйлари билан ижро этилган ашулаларни ҳамда ўzlари басталаган қўшиқларни куйлаганлар. Улар аruz илмидан хабардор бўлиб, бу соҳани чукур тушунгандар. Ижодлари давомида лаззатбахш, хаёлий ва ғамгин асарларни ҳам яратдилар. Айниқса, Машраб ғазалига “Ваҳ-ваҳ, на гўзалсан”, “Ўшал кун” каби ўzlари басталаган қўшиқлари минглаб мухлисларни ўзига ром эта олган.

Замонавий қўшиқларидан “Раъно”нинг довруғи баланд эди. Шу қўшиқни жуда-жуда мағурланиб куйлардилар. Бир сұхбатда Нуриддин Бобохўжаев сўзи билан айтиладиган “Соғинсам отажоним” номли қўшиқни мен биринчи ижро этганман дегандилар.

МУХЛИСЛАР ВА ЯҚИН ДҮСТЛАР ЭЪТИРОФИ

Шаҳобиддин Қосимов,

Андижон Давлат университети профессори.

Ўринбой Нуралиев гарчи Наманганда дунёга келган бўлса-да, андижонликлар учун ҳам қадрли инсон эди. Чунки у бир неча йил Андижон театрида буюк истеъод соҳиби, Халқ артисти Аббос Бакиров раҳбарлигидаги ижодий жамоада самарали меҳнат қилди.

У ўша йилларда Андижон давлат педагогика институти (хозирги Андижон Давлат университети)нинг филология факультетида сиртдан ўқиди. Эсимда, у ўзининг қизиқувчанлиги, интилувчанлиги, бадиий асарларни кўп ўқиши билан тенгдошларидан ажралиб турарди. Айниқса, Алишер Навоий, Захириддин Муҳаммад Бобур, Боборахим Машраб газалларини қунт билан мутолаа қиласарди, маромига етказиб, ифодали қилиб ўқирди. Устозларга ҳурмати жуда ҳам баланд эди.

1968 йилнинг ёзида ўғлимга суннат тўйи қиласиган бўлдик. Ўринбой Нуралиевни таклиф этиб, қўшиклари билан даврага файз киритишини орзу қиласардим. Шу мақсадда театрга бордим. У ерда қоровул бор экан. Ичкарига киритмади. Репетиция бўляпти, ҳозир чиқолмайдилар, Аббос Бакиров рухсат бермайдилар, деди у киши.

— Сиздан илтимос, пединститутдан Шаҳобиддин Қосимов деган домла сўрайтилар, деб айтиб кўринг, — дедим. Қоровул, барибир чиқмайдилар, деб ичкарига хабар қилгани кириб кетди.

Орадан ҳеч қанча вақт ўтмай оқ яктак, оқ иштон кийган Ўринбой чиқиб келди. У ўша пайтда “Лайли ва Мажнун” асаридаги Мажнун ролини репетиция қилаётган экан. Унга тўй кунини, манзилни айтдим. У ваъдаги вафо қилиб, тўй куни ўзининг дилрабо қўшиклари билан барчага олам-олам завқ бағишилагани ҳеч ёдимдан чиқмайди.

Германияга малака оширишга бордим. У ердан қайтгач, филология факультети декани Фатхиддин Исоқов билан сұхбатлашиб ўтириб, мавзу Үринбой Нуралиевга келганда, энг яқин қадрдонини йўқотиб кўйган инсондай, у Намангандаги кетиб қолди, деди маъюс. Мен ҳам бу янгиликни эшишиб, олдинига бир оз ҳайрон бўлдим, кейин эса, ўз шахрини, маҳалладошларини соғинган бўлса керак, деб ўзимга таскин бердим.

Орадан йиллар ўтиб, уни Андижоннинг Богоишамолида бир тўйда учратиб қолдим. Яқин қадрдонлардек қучоқ очиб дийдорлашдик. Шунда неға Андижондан кетиб қолганини сўрадим. У бу саволимга, Шаҳобиддин ака, мен Андижондан, андижонликлардан фақат меҳр кўрдим. Энди ўзингиздан қолар гап йўқ, мен ҳам эл қатори ўғил уйлайман, қиз чиқараман. Ўшанда, Үринбойнига тўйга дейишиса, қайси Үринбой деб сўрашади. Шунда Намангандан келган Үринбой бор-ку, ўшанинига, дейишиди, дея ҳазил билан жавоб қилган эди. Яна у ўша сұхбатда Намангандаги Камолиддин Раҳимов, Маҳмуджон Исомиддинов, Ҳабиба Охунова сингари истеъодли санъаткорлар билан бирга ишлаётганидан фахрланиб, тўлқинланиб гапирган эди.

Үринбой Нуралиевнинг 70 йиллик юбилейига университетдан Абдулҳамид Нурмонов билан бирга бордик. Бизни кўриб худди йўқотган ҳазинасини топиб олган одамдай роса хурсанд бўлди. Тадбирда хоразмлик бир рақкоса ҳам иштирок этганди. Үринбой у билан Хоразм шевасида жуда чиройли қилиб сўзлашди. Демоқчиманки, у жуда ҳазилкаш, қувноқ инсон эди.

Мухтасар қилиб айтганда, Үринбой Нуралиев эл назарига тушган, обрў-эътибор қозонган санъаткор ва ажойиб инсон сифатида қалбимизда доим яшайди.

Турсунбой ФАЙЗУЛЛАЕВ,
Наманган давлат университети профессори.

Ўринбой Нуралиев ўшанда Наманган вилоят театри директори эди. Универститет билан ҳамкорликда жуда кўп тадбирларни ташкил этганимиз ва, албатта, бунда ҳофизнинг ташкилотчилиги, маърифатпарварлиги жуда қўл келган.

Кейинчалик эса у университет мусиқа факультетида ҳам ишлади. Ўша йилларда университетнинг истеъододли талабалари, нафақат, вилоят, балки республика миқёсидаги танловларда, тадбирларда фаол иштирок этиб, ташаккурномалар, фахрий ёрликларни қўлга киритган эди. Ўринбой Нуралиев жуда ҳам маданиятли, камтар инсон эди. Шогирдларидан меҳрини аямасди. Шунинг учун кўп ёшлар уни ўзига устоз деб билишади.

Қайсиdir бир йили университет мусиқа факультети ёпиладиган бўлди. Шунда Ўринбой Нуралиев хонамга кириб, «Бу факультет вилоятга, водийга мутахассислар тайёрлаётган бўлса, уларнинг аксарияти бугун турли маданият муассасаларида ишончни оқлаб ишлашаётган бўлса, нега энди айнан факултетни ёпиш керак, бунинг устига кафедрада ҳам ўз касбнинг фидойилари ишлашяпти. Уларнинг тақдирни нима бўлади?» - деб куюнчақлик билан ўз фикрларини билдириди. Ундаги бу кайфият менга ҳам кўчди. Шу туртки бўлиб, вазирликка таклиф билан чиқдик. Бахтимизга факультет яна ўз фаолиятини давом эттирадиган бўлди. Бунда биринчи навбатда санъат ва маданият жонкуяри бўлган Ўринбой Нуралиевнинг мунособ ҳиссаси борлигини ҳеч қачон унутмаймиз.

Султонали Манипов,
Фарғона давлат университети профессори,
Ўзбекистон халқ артисти,
Турон фанлар академияси академиги.

Дунёнинг ишларига тан бермай иложи йўқ. Ҳаёт деб атальмиш инсонга берилган улуғ неъматни ҳам ўз чегараси, охири бўлиб, қанча умр кўриш Яратганинг ўзига боғлик экан. Устоз санъаткор Ўринбой Нуралиевнинг 2012 йил 30 май куни Наманган вилояти мусиқали драма ва комедия театри биносида ўtkазилган 70 йиллик юбилей тантаналарида қатнашиб, табриклаб бир олам қувончлар билан қайтган эдик. Орадан бир ой вақт ўтиб, 28 июнда тўсатдан вафот этганлигини эшитиб, беихтиёр ҳайратлар оғушида таъзияга бордик...

Ўринбой Нуралиев серкирра ижодкор сифатида халқимиз эътирофига сазовор бўлган санъаткорлар қаторидан ўрин олган. Театр саҳналарида ўйнаган унутилмас - образлари, айниқса, “Лайли ва Мажнун”да Мажнун, “Нодира”да Розик, “Бобораҳим Машраб”да Машраб Ўринбой ака ижодининг гултожи бўлди, десак янглишмаймиз. Шунингдек, у киши ярим асрдан ортиқроқ вақт ичida сехрли сози, манзурнафас овози билан халқимизга ситқидилдан хизмат қилди.

- Мени илк бор Наманган театри саҳнасига олиб чиқ-кан режиссёр Альберт Иосифович Хачатуров эди. Андижон театрида эса буюк устозлар Аббос Бакиров, Машрабжон Юнусов, Фуломжон Ҳожиқуловлар саҳна сирларини, мусикий жилоларини қунт билан ўргатишди. Ашулачилик борасида Фаттоҳхон Мамадалиев, Ваҳобжон Абдуллаевларнинг сабоғини олдим. Ўзбекистон булбули, машҳур ҳофиз Таваккал Қодировни ҳурматли устозим деб тан оламан. Чунки санъат борасида улардан ҳамиша ўrnак оламан, - дер эди Ўринбой ака.

Асқарбек Акпаров,
Ўзбекистон халқ рассоми,
Наманган давлат университети профессори,
академик.

Ўзбекистон халқ артисти, бетакрор актёр, нафис ва гўзал овоз соҳиби Ўринбой Нуралиев билан бир олийгоҳда фаолият олиб бордик. Улар университетнинг “Мусиқий таълим” кафедрасида фахрий профессор, кафедра мудири бўлиб, ёшларга анъанавий ижро, хонандалик фанидан сабоқ берганлар. Уларнинг раҳбарлигида кафедрадаги ишлар анча муваффақиятли кечди. Ўринбой ака билан иш жараёнида ҳамда кўп анжуманларда бирга қатнашгандиз. Шу аснода илиқ дўстона муносабатлар давом этди. Санъаткор педагог ўзининг яхши фазилатлари ва ибратли томонлари билан бошқаларга ўрнак бўлган. Университет жамоаси, шахсан ўзим ҳам, уларнинг истеъоддларига қойил қолардик доимо. Хурматли устознинг ўзбек санъати ривожидаги буюк хизматлари учун давлатимиз муносиб тақдирлади. Аммо маҳоратли актёр, режиссёр, бастакор ва лирик қўшиқчи Ўринбой Нуралиевнинг бевакт оламдан ўтиши жамоамиз профессор ва ўқитувчиларини чуқур қайғуга солди. Орадан анча вакт ўтган бўлса ҳам ҳамон уларнинг ўринлари биз учун билинади.

Карим Йўлдошев,
Ўзбекистон санъат арбоби, режиссёр, профессор.

1957 йилда Тошкент давлат театр ва рассомчилик институтига ўқишга, ўша йили ёзда Наманган театрига ишга кирганман. Ўринбой Нуралиев Чорсудаги Гоголь номидаги Маданият уйида ишларди. У билан театрда танишганман. Театрда штат бўлмагани учун бизни ўйинчи (ракқос эмас) сифатида ишга қабул қилишган. Ўша вактда “Алномиш” спектаклида оммавий саҳналар-да қатнашдик. Бизларга театрдан алоҳида хона беришди ва бу хонадан

Ўринбой Нуралиев, Магзанур (Максим) Зокиров, Обиджон Обидов ва мен фойдаланаардик.

Менинг кўлимда китоб бўлса, Ўринбой Нуралиевнинг кўлида рубоб бўларди, доимо қўшиқ айтиб юрарди.

Мен ўқишига қайтдим. У театрда қолди. Орадан вақтлар ўтиб, Ўринбойни Тошкентда кўриб қолганимда ўқиётганлигини айтди. Кейинроқ у пединститутнинг филология факультетини ҳам битирди. Шундай қилиб, қўш дипломли бўлди. Унинг зеҳни баланд, дикцияси чиройли ва қўшиқчиликда микроқочирилмари бор эди. Афсуски, мен институтни битириб, қайтиб келганимда бирга ишлай олмадик. Сабаби: Мукаррама Азизова, Маҳмуджон Исомиддинов ва Ўринбой Нуралиевни Андижон театрига ишга таклиф қилишибди. Ўринбой Нуралиев Аббос Бакировнинг кўлига тушиб, аста-секин катта-катта ролларни ўйнаб, кўзга кўрина бошлади.

Устозларнинг кўнглига йўл топиш осон эмас. У Тошкентдаги устозларнинг дуолари ва олқишлиарини олишга мушарраф бўлди. Ўринбой Нуралиевнинг шогирдларига ҳам қойил қолиш керак. Н. Ҳамроқулов, А. Маҳмудов, М. Раҳмонов, У. Қорабоевлар эл назарига тушиб, ҳурмат топдилар. Агар адашмасам, Ўринбой Нуралиев Нуриддин Ҳамроқуловга “Раъно” қўшигини совға қилган эди.

Унинг нафаси ширин, шу билан бирга матн таҳлилига ҳам уста эди. Умуман, ҳар бир қўшиғи гўёки спектаклдаги бир ижобий образ эди, назаримда. Сўзларнинг дурдона, яқдана талафзузи таҳсинга лойиқ.

Мукаррама Азизова, Маҳмуджон Исомиддинов, Ҳабиба Охунова, Камолиддин Раҳимов ва Ўринбой Нуралиев каби буюк истеъдод эгалари ҳадеганда дунёга келавер-майди. Бу эътироф этилган санъаткорларнинг ҳар бири алоҳида-алоҳида мактаб десам, муболага эмас. Ҳозирги кунда улар каби фидойи актёрларни излаб топиш жуда қийин.

Ўринбой Нуралиев доимо, хизматга кетяпман, дер эди. Ҳеч қачон, ишга кетяпман, демасди. Мен у билан ҳамфир ва яқин дўст бўлиб қолдим. Бир-биримизни тушуна олар-

дик. Энг муҳими, теран фикрли ва мулоҳазали эди. Иш юзасидан ўз фикрларини, қарашларини айтса, менга маъқул келарди.

Ўринбой дўст ютуғидан, муваффакиятидан қувона-диган беғубор одам эди. Мен Ўзбекистон санъат арбоби унвонини олганимда уйига меҳмонга таклиф этди. Борсам, эллик ҷоғлик одамга мӯлжалланган дастурхон. «Қолганлар қачон келишади?» - дедим таажӯжубланиб. У эса, бошқа ҳеч ким йўқ, иккимиз сурилиб-сурилиб ўтираверамиз, деди кулиб. Мен шундай дўстим борлигидан бошим осмонга етганди.

Педагоглик жуда мураккаб ва мاشақкатли касб. Ўринбой Нуралиев Наманган давлат университети “Мусиқий таълим” кафедрасида ишлади. Ёш талабаларга қўшиқчилик сирларини сингдиришда кафедрадаги бошқа ўқитувчиларга ўрнак бўла олди. У ҳам педагогликни, ҳам актёрликни, ҳам режиссёрикни бирдек улдалай олган ноёб истеъдод эгаси эди. Унинг ўнлаб ижро этган образлари ва қўшиқлари мухлисларни, томошабинларни бефарқ қолдирмасди. Актёрлик касбини жуда яхши қўради ва унга меҳр кўйганди.

Эндиғи олий мақсадимиз Наманган театрида ижод қилган таниқли актёрлар ижодини ёшларга етказишдан иборатдир. Буни амалда бажара олсак, ўз қарзимизни адо этган бўламиз. Ўринбой Нуралиевнинг ижоди театримиз учун ибратли мактаб. Охирати обод бўлсин.

Санъатбек Иноқов,

Андижон туманиндағи 14-мактаб ўқитувчиси.

БЕШКАПАЛИК ХАЛҚ АРТИСТИ

Андижон театрининг жонли тарихига бир назар солсак, унда Ўзбекистон халқ артисти, таниқли актёр, эл ардоғидаги ҳофиз Ўринбой Нуралиевнинг муносиб ўрни борлиги кўпчиликка аён. Шуниси қизиқки, Ўринбой акани Андижон халқининг кўпчилиги андижонлик деб билади.

Наманган вилоятининг кўп жойларида ҳам Андижон фарзанди деб айтилади. “Аслида Ўринбой ака наманганлик. У 1958 йилда Наманган вилоят мусиқали ва драма театрига ишга киради ва 1961 йилда Маҳмуджон Исомиддинов, Маърифат Убайдуллаевалар билан бирга Андижон театрига ишга таклиф килинади. Шу йилдан бошлиб Андижон театрининг шонли тарихидан муносиб жой олади. Ўринбой Нуралиев чиндан ҳам Андижондан бахтини топди. Унинг кўшиклари тез орада ҳаммабол ва оммабол бўлди.

Хофиз умр йўлдоши Манзурахон опа билан умргузаронлик қилиб, 5 фарзандни вояга етказди. Улар 30 йил меҳр-оқибат билан яшаб, намунали оила яратдилар.

Энг асосийси, санъаткор Андижон заминида барчанинг хурматига сазовор бўлди, юксак одоби, камтарлиги ва дилкаш сухбатдошлиги билан яхши дўст-қадрдонлар топди. Ўринбой ака кийиниш ва муомала маданиятида ҳам барчага ўрнак бўлган. Андижон театри олтин меросига айланган барча асарларда бош қаҳрамонни ижро этди. “Салтанат ларзада” асаридаги А.Навоий, “Нодира”да Розик, “Нурхон” асарида Ҳайдар образлари билан ўз муҳлисларини топди. Устоз санъаткор Айсар Иброҳимовдан кейин Мажнун ролини қойиллатди. Эсимда, 1972 йилнинг бошлари эди. Театрнинг гуллаган даври, томшабин залда лиммо-лим. Улар саҳнада Ўринбой Нуралиевни Мажнун сифатида кўриб, давомли қарсак билан кутиб олдилар. Айниқса, асардаги тог кўринишида Мажнун тоғдан ўзини улоқтириши ҳолатини кўрган бутун томошабин саҳна томон талпинганининг шахсан гувоҳи бўлганман.

2011 йил июль ойининг 20-куни биз устозни йўқлаб Наманганга бордик. Наманган театрининг ёнидаги Бобур номли маданият ва истироҳат боғи, маънавий сухбатимиз авжида. “Мен, - деб сўз олганди ўшандা Ўринбой ака, - Андижонда ўтган умримдан розиман, кўп яхши инсонлар билан дўстлашдим, ҳаётимнинг энг гўзал дамлари бўлган. Аббос Бакировга садоқатли шогирд бўлдим. Устознинг менга меҳри жуда баланд эди. Яна Андижон театрида

менинг азиз устозларим Машрабжон Юнусов, Айсар Иброҳимов, Қосимжон Охунов, Ғуломжон Ҳожиқулов номини чексиз ҳурмат билан тилга оламан. Имкон қадар ҳар куни тонгда уларни дуолар қиласман. Салкам йигирма йиллик Андижон театрида ўтган ижодий фаолиятимда буюк санъаткорлар Жалил Раҳимов, Нўъмон Муродов, Ҳадича Аминова, Азиза Аминова, Қамара Бурнашева, Малоҳат Исҳоқова, Маърифат Убайдуллаева, Умриҳон Қосимова, Шарофат Аҳмедова, Ҳайдар Сатторов, Абдулазиз Эшонов, Муқимжон Ҳабибов, Ризо Юсупов, Обиджон Сайдбурхонов, Саидхорор Улуғов, Виктор Лигай, Лиза Иляева, Қиммат Тургунова, Аъзам Холбоев, Назирахон Ҳакимова, Ҳошимжон Олимжонов, Баҳодиржон Маматхонов, Мирзажон Тиллаев, Гумер Исмагилов, Ойистахон Маҳмудова, Қобилжон Мадаминов, Мадаминжон Аҳмаджоновлар номини ҳурмат билан тилга оламан. Шунингдек, Андижон зиёлилари, шоир, ёзувчилари ва бошқа касб эгаларидан Улфатий домла, Омонуллохон Валихонов, Олимжон Холдор, Фаттоҳхон Мамадалиев, Бегижон Раҳмонов, Сайфитдин Жалилов, Саид Иноқов, ака-ука Кароматилпохон, Яҳёхон, Маҳаммадхон Абдумажидовлар, Тўхтасин Раҳматуллаев, Шербек Отаконов, Ақлжон Холиков, Абдуваҳоб Ҳайитов, Ашробиддин Бойхонов, Мўминжон Абдувалиевлар мен учун қадрли инсонлар, қалбимнинг тўридаги қадрдонларим бўлса, Набижон Азимжонов, Ҳамиджон Фофуровлар менинг энг яқин дўстларимdir. Нуриддин Ҳамроқулов, Авазбек Маҳмудов, Қаҳҳоржон Холиков, Ойбек Ҳамроқуловлар бугун эл ардоғида. Илоҳим, омадларини берсин”.

Устоз санъаткор Ў. Нуралиев Андижоннинг жонли тарихи эди. Андижон театри тарихини ҳам чукур ўрганган ва унинг тарғиботчиси ҳам эди. Ўринбой аканинг хонадони Андижон Чоргузарининг марказида бўлиб, 1975 йилнинг май ойида бу ерда тўй базми бўлади. Бу тўй кўпчиликнинг хотирасида сакланиб қолган. Ўзиям тўймисан тўй бўлган, кечга яқин ёққан ёмғир ушбу шодиёнага файз киритган.

1978 йилда устоз Наманганга қайтдилар. Ўринбой ака токи умрининг охиригача Андижондан қадамини узмади. Ҳар гал Андижонга келганларида маънавий сұхбатлар узоқ давом этарди.

2012 йил 30 май куни чоршанба куни Наманган театри санъаткорнинг муҳлислари, қадрдонлари билан гавжум бўлди. 70 йиллик таваллуди билан қутлаш учун Андижондан 50 киши анжуманда қатнашдик ва кеча қаҳрамонига яхши тилаклар билдирилди. Айниқса, Ўзбекистон халқ артисти, профессор Ғуломжон Ҳожиқулов ва эл ардоғидаги санъаткор Авазбек Маҳмудовларнинг самимий изҳорлари ва хонишлари кечада қатнашчиларини хушнуд этди.

26 июнь куни Ўринбой ака билан телефон орқали сұхбатлашдим. Бир ҳафтадан сўнг Андижонга келиши ва қадрдонлари билан кўришишини айтди. 28 июнь пайшанба куни устознинг оламдан ўтганлиги ҳақидаги шум хабар бизларни ларзага солди. Бешкапа зиёратгоҳида бўлиб, марҳум, иқтидорли актёр, хушвот хонанда, устоз Ўринбой Нуралиев қабрида узоқ сукут сақладик.

Зеро, яхши инсонлар номи халқимиз тилида кўп хотирланади.

**Тоҳир Ражабий,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист.**

Биз бу оламни гўзал куй ва дилтортар қўшиқларсиз тасаввур қила олмаймиз. Маълумингиз бўлгайким, буюк Шарқ мутафаккирларидан Абу Наср Мухаммад Форобий мусиқа ҳақида катта китоб – “Китоб ал-мусиқа ал-кабир” асарини ёзади. Китобда қўшиқ санъати ва чолғу асбобларининг жамият ҳаётидаги ролини ўрганишга аҳамият бериб, ўша даврдаги мусиқий асбобларидан рубобни батафсил таърифлайди. Қўлимга соз олганимга узоқ муддат бўлди. Ёшим 70 дан ошган бўлсада, ҳар гал қўлимга рубобни олсанм Ўринбой Нуралиевнинг Жалолиддин Румий ҳақидаги ривояти эсимга келади. Жалолиддин Румий

ҳазратлари айтармишки, рубоб навоси жаннат эшигининг овозидир. Агар бизга рубоб навосидан завқу хушхоллик бўлса, сабаби шудир.

Инкор аҳлидан бирор бу сўзни эшитиб деди:

– Рубоб навосини эшитиб, бизга завқу ҳол юзланмас?

Румий ҳазратлари дедилар:

– Сиз жаннат эшигининг ёпилганини эшитурсиз, биз эса очилганинг.

Ўринбой Нуралиевнинг фаолиятлари Андижон ва Наманганда ўтди. Санъаткордан забардаст роллар, умрбокий дурдона кўшиклар қолди. Уларнинг санъатимиз учун қилган хизматлари салмоқли. Мен ўйлайманки, улар томонидан ижро этилган мумтоз ва замонавий кўшикларининг дилрабо оҳанглари узок-узокларга бориб, мусиқамиз ривожида баракали хизмат қиласди.

Ўринбой ака Нуралиев билан 1970 йилда танишганман. Ўшанда Навоий театри ансамблида ишлардим, ансамблда бешта устазода фаолият олиб бораардик. Шу баҳона ўша ерда учрашиб ва танишиб, улар билан жуда яқин ва самимий муносабатда бўлганмиз. Ю. Ражабий фарзанди эканлигимни билгандаридан сўнг ўртамиизда яна-да илиқлиқ пайдо бўлди. Концерт ва тадбирларда Ўринбой ака ижро этган кўшикларга жўр бўлиб, илтимосларига биноан жуда кўп ёрдамлашиб юборганман. Сўзларини аниқлик, дона-дона, бурро-бурро қилиб гапиришларини эслайман. Санъатлари ҳакида шуни айтишим мумкинки, уларни актёр сифатида ҳам, қўшиқчи сифатида ҳам истъоддларини юқори баҳолайман. Наманганда кўп санъаткорлар етишиб чиқкан, аммо Ў. Нуралиевнинг ўрни бекиёс.

Зоҳиджон Содиков,
Наманган давлат университети доценти,
филология фанлари номзоди

ЎРНИ БИЛИНАЁТГАН ЎРИНБОЙ АКА

Илм исботлайди, санъат тасвирлайди. Аммо ҳар иккаласи ҳам ниманидир кўрсатади. Ҳақиқий илм фан-даги муҳим бир муаммони ҳал қилиб, ҳалқ оғирини енгил қиласиган натижа келтиради. Чинакам санъат эса одамлар юрагига, ҳис-туйғуларига таъсир этиб, руҳиятимизни енгиллаштиради, гўзаллик оламига ошно қиласи. Аммо бундай ишни уддалай оладиган олим ёки санъаткор бў-лиш ҳаммага ҳам насиб этавермайди. Тўғрисини айтганда, ана шундай истеъдод эгалари билан ҳаётда ёнма-ён юриш насиб этган бўлса-да, уларнинг қадрини ўтганларидан кейин чинакамига ҳис кила бошлаймиз. Ўрнилари билинади. Ўзбекистон ҳалқ артисти, таникли театр ва кино актёри, ҳалқ ҳофизи, профессор Ўринбой Нуралиев ана шундай санъаткор ва олимларимиздан бири эди.

Камина яқинда Ўзбекистон Президенти ҳузурида Олий ўқув юртлари профессор-ўқитувчиларини чет элда малакасини ошириш ва илмий тадқиқотлар олиб бориш мақсадида ташкил этилган “Истеъод” фонди гранти ғолиби сифатида бир неча ой муддатга Германиянинг Майнц университети Таржима, тил ва маданият факультетида бўлишимга тўғри келди. Университетда дунёнинг тўрт томонидан талаба ва тадқиқотчилар мужассам. Аммо бир оғиз ўзбекча сўз, муомала танқислиги бор. Юрт соғинчи юракни ўртайди. Ишдан бўш пайтларда имкон топиб, интернет тармоқларидан Ватан исини қидираман. Кўз олдимга, энг аввало, Камолиддин Раҳимов, Шерали Жўраев, Ўринбой Нуралиев, Обид Асомов каби санъаткорлар кела-ди. Қўшиқларини топиб, баланд овозда қўйиб қўяман. Қўшниларим ҳам “O, sehr gut!”(чакки эмас-ку!) - деб қўйишади. Айникса, Ўринбой аканинг “Сизга кўнглим интилур”,

“Кўча боғи”, “Софиниб куйлай”, “Бир табассум”, “Ким десун” каби қўшиқларини мазза қилиб тинглаб, хузур қиласман.

Мактабда ўқиб юрган кезларимизда ўзбекларнинг саноқли санъаткорлари, қўшиқчилари борлигини билардик. Хусусан, бизнинг Наманган диёридан чиққан уста қўшиқчи санъаткорлардан Камолиддин Раҳимов, Ўринбой Нуралиев, Турдали Саъдуллаевларнинг довруғи, нафақат Ўзбекистонга, балки бутун Марказий Осиё, ҳатто, хорижий мамлакатларга ҳам кенг ёйилганди. Ўринбой ака юқорида номлари келтирилган уч буюк қўшиқчи санъаткорлар қаторида туради. Каминага бир неча йил (2000-2006 йиллар) Ўринбой ака Нуралиев билан ёнма-ён ишлаш насиб этди. Ўша пайтларда ҳукуматимиз қарори, ташаббуси билан Ҳалқ ҳофизларини Олий ўкув юртлари-га жалб қилиш, улар тажрибаларини ёшлар ўртасида кенг оммалаштириш ишлари кенг йўлга қўйилди. Жумладан, Ўринбой ака ҳам бизнинг Наманган давлат университетига ишга таклиф қилиниб, университет профессори узвони берилди. Тез орада университет жамоасига киришиб кетдилар. Жамоа ҳам устозни илиқ қабул қилди. Турли даражадаги маънавий-маърифий тадбирларда у киши фаол иштирок эта бордилар. Ўринбой ака билан ёнма-ён юриб, ўзимиз учун уларнинг турли қирраларини кашф эта бордик. Буларга, самимий инсон, маҳоратли педагог, меҳрибон мураббий, юқори пафосга эга бўлган нотик, классик адабиёт, айникса, газал мулки билимдони, дилкаш сұхбатдош ва энг муҳими, имони бутун, Яратгани, Ватанни севган чинакам инсон каби хислатларни киритиш мумкин.

Ўринбой Нуралиев ўзбек классик адабиётини, хусусан, Навоий ва Машраб ғазалларини яхши таҳлил қиласарди, улар моҳиятини эркин шархлай оларди. Айни пайтда, у киши газални ифодали айтиш мақомини ҳам санъаткорона ўзлаштирган бўлиб, худди қўшиқ куйлаётгандай айтиб бера оларди.

Үрінбай Нураліев – самимій ва камтарин инсон. У кишида үзіга хос бир камолот мужассамлашғанды. Ташқи күринишидан ўртадан баландроқ бўйли, келишган қоматли, юқори дид билан, аммо оддий кийина биладиган, истараси иссик, қалин қошлари остидан жайдари кўзлари атрофидагиларга доим самимій боқиб турувчи, хушмуомала киши эди. Етмишни қоралаган пайтларида ҳам санъаткорларга хос дуркунлик ва ёшроқ кўрина олишликинни ўрнига кўярди. Яқиндан танигамиз сари, у кишининг қалби ҳам ташқи кўриниши каби тоза ва гўзал эканлигига гувоҳ бўла бордик. Ҳар бир сұхбатимизда Ўрінбай aka Навоий, Машраб ижодидан ўринли мисоллар келтириш билан бирга Эркин Воҳидов, Файбулла ас-Салом, Мұхаммад Юсуф каби эл ардоғидаги донишманд сўз санъати усталарига ҳам ихлоси баланд эканлигини билиб олдик. Сұхбатлар давомида Ўрінбай акадан сўрадик.

- Ўрінбай aka, қўшиқларингизни тинглаганимизда ҳар бир сўз тушунарли, маъноли жаранглайди, юракка тез етиб боради. Маза қиласиз. Бунга қандай эришасиз?

У киши шундай жавоб берардилар:

- Чинакам шеър, айниқса, ғазал, аслида қўшиғи, куйи билан яратилади. Ижрочи уни үз руҳияти ва услубидан келиб чиқкан ҳолда уларни танлай билиши лозим. Санъаткордан сўз заминида яширинган сехр, жозиба, рух мужассамлигини топа билиши, уни ҳис қила олиши талаб қилинади. Мумтоз адабиётимизда ана шу жиҳатлар лиммолим. Бизнинг замонамизда ҳам сўзни юракдан ҳис қила оладиган аллома ижодкорлар, донишмандлар бор. Биз уларни қадрлашимиз, ҳурматини жойига қўйишимиз керак.

Бир инсонда шунча хислат ва иқтидор мужассамлиги бежиз эмас. Чунки Ўрінбай Нураліев устоз ва ота дуосини олган, мактаб кўрган, меҳнатдан қочмаган фидойи инсон бўлган. Фақат тинмай интилгангагина ана шундай толе ёр бўлади. Бундай инсонларнинг умри чинакам шарафли ва ибратлиdir, ўрни доимо билинади. Шу сабаб уларни тез-тез ёд олиб турсак, фойдадан ҳоли бўлмайди.

Орифжон Азизов,
Наманган давлат университети
“Мусиқий таълим” кафедраси мудири,
в.б. профессор.

Лирик хонанда, истеъодли актёр, Ўзбекистон халқ артисти устоз Ўринбой Нуралиев давраларга ярашган, мағрур, тафаккури кенг, сұхбатларда фикрларини бемалол баён қилиб, ён атрофдагиларни мусиқага оид ривоятлар ва ҳикоятлар таҳлили билан ўзига ром этиш қобилиятига эга бўлган инсон эди. Иккинчи томондан, тантаналарда мухлисларга мос, малол келмайдиган қўшиқларни куйлаб, файз киритиб юборарди.

Мусиқий санъатимиз ривожида Ўринбой аканинг бой тажрибаларини ёшларга етказишимиш лозим. Эл назарига тушган, вилоятимиз фахри бўлган, Наманган давлат университети Мусиқий таълим кафедрасининг фахрий профессори, Ўзбекистон халқ артисти Ўринбой Нуралиев билан бирга фаолият олиб борганимизнинг ўзи фахрли. Олдин ҳам улар билан самимий муносабатда ва яқин алоқада бўлганмиз. Бирга ишлаб янада хурматим ошди. Улардан ахлоқ-одоб, муомала маданияти, ва инсонга зарур бўлган бошқа кўп нарсаларни ўргандим. Анъанавий ижро, хонандалик йўналиши бўйича зарур ва керакли мутахассис эдилар. Устознинг охиратлари обод бўлсин.

Уларнинг ижодий фаолиятлари ҳақида саъй-ҳаракатларимиз йўқ эмас. Кафедрамиз ўқитувчилари билан янги ўқув йилида китоб чоп эттиришни режалаштирганимиз. Бу ишни, албатта, амалга оширамиз, деган умиддаман.

Муҳаммаджон Мирзаев,
хонанда.

Ёшлигимдан санъатга қизиқаман. Бу соҳада ёмон отлиқ бўлмадим. Республика «Марҳабо талантлар» конкурсида совриндор бўлдим. Шукурлар бўлсинки, санъатим туфайли дўйстлар орттирдим.

Санъат аҳлига ардокли бўлган Ўринбой ака Нуралиев нафақат Наманганинг, Андижоннинг ҳам севикли, эрка фарзанди бўлиб, Республикада ҳам ўз ўрни бор, ноёб истеъдод эгаси эди. Мен устоздан инсоний фазилатлару қўшиқ айтиш сирлари ва услубларини ўргандим. Улар билан бирга ўрганган қўшиқларим тошга ўйилгандай қалбимга муҳрланган. “Фидо”, “Кўча боги”, “Баёт”, “Сўрамайсиз” каби қўшиқларини севиб куйлаганман. Бу асарлар менинг репертуаримдаги шоҳ асарлар бўлиб қолаверади. Азиз устоз, охиратингиз обод бўлсин.

Аҳмаджон Қосимов,
Намангандекестарийи стоматология бош врачи.

Ўрта Осиёдан чиккан буюк олим Абу Али Ибн Сино ўзининг тиббиётга оид ўлмас асарларида, мусиқанинг ҳиссий таъсир кучига катта баҳо бериб, руҳий касалликни даволашда уни юксак қадрлади ва шифо сифатида тавсия этади. Касбим стаматолог. Бу гўзал ҳаётни мусиқасиз тасаввур эта олмайман. Мусиқа ҳар қандай кишини ўзига ром эта олади. Менимча, мусиқанинг сехри ва жодуси ўта кучли бўлса керак. Бу нарсани сўз билан ифода этиш қийин. Санъат аҳли билан тез-тез яқин алоқада бўлиб тураман. Иш юзасидан чет элларда бўлганимда бошқа миллат мусиқаларини ҳам эшитаман. Классик куйлардан завқланаман, аммо ўзимизнинг ўзбек миллий мумтоз қўшиқларига не етсин. Айниқса, мақомга оид асарларда дард, гўзал оҳанглар мужассам. Менинг севимли касбим ривожида мусиқанинг ўрни катта. Яхшиям дунёда мусиқа бор. Мусиқа сизга маълум бўлмаган юксак туйғуни тақдим этади, у кишининг характеристини ижобий томонга ўзгартириб, қалбини юмшатиб, нағислаштиради ҳамда руҳан бойитади.

Ҳамюртимиз, истеъдодли актёр, хушловоз хонанда Ўзбекистон халқ артисти Ўринбой ака Нуралиевнинг бевакъ вафоти биз каби санъат шайдоларини чуқур қайғуга солди. 2018 йилнинг июнь ойида Намангандекестарийи стоматология бош врачи Аҳмаджон Қосимовни иш юзасидан чет элларда бўлганимда бошқа миллат мусиқаларини ҳам эшитаман. Классик куйлардан завқланаман, аммо ўзимизнинг ўзбек миллий мумтоз қўшиқларига не етсин. Айниқса, мақомга оид асарларда дард, гўзал оҳанглар мужассам. Менинг севимли касбим ривожида мусиқанинг ўрни катта. Яхшиям дунёда мусиқа бор. Мусиқа сизга маълум бўлмаган юксак туйғуни тақдим этади, у кишининг характеристини ижобий томонга ўзгартириб, қалбини юмшатиб, нағислаштиради ҳамда руҳан бойитади.

Ўринбой ака ҳақидаги фильм-концертни кўриб, қаттиқ таъсиrlандим. Айниқса, Машраб газали билан айтиладиган “Вах, вах, на гўзалсан” қўшигини эшитиб маънавий озуқа олдим. Замонавий қўшиклардан “Бир табассум” қўшиғи ҳам таъсиrчан экан, эшитувчига хуш ёқади. Эшитган сари қайта эшитгингиз келади. Уларнинг Республика ТВ ва радиосида сакланаётгавн ўзига хос дилтортар наволари мусиқа шайдоларини бундан кейин ҳам хушнуд этаверади.

Толибжон Дадабоев,
Наманган шаҳар педагогика коллеjжи ўқитувчиси,
Ўзбекистон ҳалқ таълими аълоchиси.

*Яхшиликдан юз аломат келгуси,
Ҳадя, эҳсоннинг бўлур юз белгиси.*

Жалолиддин Румий.

Ҳақ таоло яхшилик қилувчиларга беҳисоб савобларни ваъда қилган. Яхшилик учун қайтадиган мукофотлар бисёр бўлиб, элга наф-фойдаси тегсин, деб эзгу ният билан ҳар ким ниҳол ўтқазиб, парвариш қилса унинг новдаси, меваси, соя-салқинидан экканга илоҳий раҳматдан насиба бор.

1967 йил июл ойлари, кунлар иссик эди. Биз раҳматли дадамлар билан Андижонга таклиф қилинган тўйхонага ташриф буюрдик. У ерда Ўзбекистон булбули устоз Таваккал Қодиров ҳамда Ўринбой Нуралиев ҳам бор экан. Тўйхонада меҳмонлар кўп ва жуда файзли хонадон эди. Аввалига ҳурматли Таваккал ака даврани очиб, бирданига ўнтача қўшиқни чарчамасдан айтганларидан сўнг, навбат Ўринбой акага берилди. Улар иккита қўшиқни айтиб бўлганларидан кейин Таваккал Қодиров Ўринбой Нуралиевга юзланиб: “Ўринбой, сенинг чиройли, ёқимли нафис нафасинг бор экан, қўшиғинг менга жуда ёқди”, деганларида Ўринбой ака дуо қилишларини сўрадилар. “Сен ҳали ёшсан, келажагинг олдинда, овозингни асраб-авайла, келгусида эл

севган, буюк ҳофиз бўлгин”, деб юзларига фотиҳа тортидилар Таваккал ака. Тўйхонадаги бу чиройли хотира ҳали-ҳамон ёдимда.

Бундай ноёб истеъдод эгасининг борликлари санъатимиз баҳти эди. Санъат устаси, бебаҳо актёр, лирик хонанда, Ўзбекистон ҳалқ артисти Ўринбой ака Нуралиевнинг Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, файзли кўшиқчи А. Маҳмудов, гўзал қўшиқлар ижрочиси Умиджон Қорабоев каби ўнлаб шогирдлари бор экан устоз ва шогирд анъаналари давом этаверади, маънавиятимиз юксалиб боради. Чунки юқорида эътироф этилган ҳар икки шогирдлари ҳам Ўринбой ака мактабининг ишончли ниҳолларида пишиб етилган сара мевалардир. Устозимизни охиратлари обод, руҳлари шод бўлсин.

Сайдумар Сайдалиев,

Наманган давлат университети хорижий филология факультети декани, педагогика фанлари номзоди, доцент.

Мен Наманган Давлат Университети хорижий филология факультети декани сифатида талабалар бу инсон билан бир неча бор учрашув ўтказганларининг гувоҳига айланганман. Санъаткорнинг донишона, инжа сұхбати ҳар сафар талабаларга маъкул бўлган, улар зўр иштиёқ билан фикр алмашганлар, баҳслашганлар ва кўп фойдали маслаҳатлар олганлар.

Ҳофизнинг Шарқ мумтоз адабиёти, шеъриятини чуқур билиши, улардан намуналарни завқ-у шавқ билан, ҳар бир сатр ва сўзга жон киритиб, унинг рухини ифодалай олиш маҳоратига қойил қоласан. Шеърий мисралар қўшиқ бўлиб куйланганда эса талабалар гоҳ тўлқинланиб, гоҳ маъюс тортиб тинглаганларининг шоҳиди бўлганман.

Драматик актёрнинг ижро этган роллари, уларнинг яратилиши тарихи ҳақидаги саволларга берилган ишонарли жавоблари, ҳаётий мисоллари тингловчини ижодий, теран

фикр юритишга, сўзловчи билан мунозарага киришишга ундаиди.

Суҳбатдошнинг кундалик воқеаларга муносабати, давлат сиёсати, жамиятимизда бўлаётган ижобий ўзгаришларни пайқай олиш, уларни талабалар, ижодкорлар ва мураббийлар ҳаёти билан боғлай билиш маҳорати таҳсинга сазовордир. Бошқа соҳаларга ҳам боғлиқ суҳбат олиб бориш методлари суҳбатдошда фикр уйғотиш ва уни баҳсга чорлашдаги усталиги, деб баҳолаш мумкин. Ҳуллас, санъаткор-педагог билан ўтказилган барча учрашувлар мавзу, мазмун ва моҳияти жиҳатидан ранг-баранг, суҳбат ўтказиш услуби ноанъанавий эди. Суҳбати соз устоз Ўринбой Нуралиевнинг охирати обод бўлсин.

Зиёвиддин Мансуров,
шоир.

*Давраларда ўз ўрнингиз бор,
Ҳамон сизга хумормиз, хумор.
Шу боисдан улуг номингиз
Ёдланади тақрор ва тақрор.*

Халқимизда, исми жисмига мос, деган ҳикматли ибора бор. Исмда хислат бор, деб бежизга айтмайдилар. Бу халқимизнинг ардоқли санъаткори Ўринбой Нуралиевга ҳам дахлдор. Негаки, Ўринбой aka ўрни бор сиймо, бетакрор санъаткор эканига, у кирган давралар нурга тўлганлигига кўп бор гувоҳ бўлганман. Айниқса, Андижонда унинг қадри баланд, обрўси юксак бўлганидан биринчи минган машинаси-ю, унинг рақами қанақа бўлганини, илк қўшиғи қайси-ю қайси ўйнаган роли зўрлигини оғиз кўпиртириб гапириб юрадиган мухлислари билан кўп гаплашиб, қойил қолганман.

У киши ўта билағон, билимдон, бақувват ҳофиз, мукаммал шахслардан эди. Мумтоз қўшиқларни ҳам, лирик қўшиқларни ҳам бир хилда маромига етказиб ижро эта оларди. Овозининг ўзига хос баландлигидан битта маҳалла

кўчасининг бошидаги тўйхонада кўшиқ куйласа, бемалол кўчанинг охиридаги ҳовлида ҳам тўй ўтказса бўларди.

Унинг актёр сифатида Мажнунни гримсиз ўйнаганини ҳамон гапириб юришади. Худо унга қўшқўллаб берган истеъод эгаси эди. Инсон сифатида ҳам олижаноб, устоз сифатида етук, арбоб сифатида мукаммал эди. Шу боис унга “Ўзбекистон халқ артисти” унвони жуда ярашиб турарди. Ўринбой акадан яхши ном, дилрабо кўшиклар, маромига етказиб ижро этилган роллар мерос бўлиб қолди. Булар эса унинг умри боқийлигидан, бардавомлигидан далолатдир.

Баҳодир Андижоний,
шоир.

Узоқ йиллик танаффусдан сўнг устоз Ўринбой ака билан муқаддас умра сафарида учрашдим. Ҳофиз Андижонда яшаб, ижод қилган даврларда мен у киши билан тез-тез кўришиб турардим. Ўринбой ҳожи чин маънода етук ҳофизлар қаторида жой олган инсон эди.

Абдулваҳоб Ҳайитов,
истеъфодаги зобит.

Мен санъат шайдосиман. Ҳофиз акам билан ўтган асрнинг 70-йилларидан бошланган қадрдончилигимиз умрларининг охиригача давом этди. Эндиликда бу дўстлик, биродарлик ришталаримизни Ўринбой аканинг зурриёдлари Мирзоулубек давом эттираётганидан мамнунман. Устоз хонанда шеърларни танлаб, кўшиқ сўзларини дона-дона қилиб айтар, қалбларни чертиб, тингловчиларга жарангдор етказарди. Бўш вақтларимда устоз кўшикларидан хиргойи қилиб юраман. Айниқса, “Сўрамайсиз” кўшиғини жуда яхши кўраман. Ўринбой ака ширинсўз инсонлиги билан ҳам хотирамда узоқ яшайди. Жойлари жаннатдан бўлсин.

Нажмиддин Шамсиддинов,
фаҳрий педагог, ҳалқ маорифи аълочиси.

Умр тез ўтиб, ҳаёт давом этавераркан. Ўзбекистон ҳалқ артисти Ўринбой Нуралиев билан 1958 йилда танишганмиз. Биз Наманган мусиқа билим юртига бирга ўқишига кирганды. Агар адашмасам, у 15 кунча билим юртида ўқиб, сўнг нимадир сабаб бўлиб, ўқишини давом эттирмади. Аслида, тўғри йўлни танлаган экан.

Етук актёр, хушовоз лирик хонанда, ижодкор санъаткорнинг бевақт вафоти юрагимга оғриқлар берди. Афсуски, ҳамюртимиз, оғайнимиз сафимизни эрта тарк этди. У театр соҳасида ҳам, қўшиқчиликда ҳам ўзидан яхши ном қолдирди. Бу инсон шахс сифатида файзли, суҳбати жонон олим киши эди.

Яшин Тўланович Умрзоқов,
Наманган театри собиқ бош дирижёри,
Наманган шаҳар мусиқа мактабининг собиқ директори.

Ўз вазифамдан келиб чиқиб, актёр билан ҳамкорлик олиб борганман. Бизнинг кошонамиз мусиқали драма ва комедия театри бўлгани учун, театримиз шароитига мос симфоник оркестр ташкил қилинганди. Актёрларга оркестрда ва якка тартибда мусиқий машғулотлар олиб бориб, уларга белгиланган ария ва қўшиқларни ўргатганман. Сир эмас, баъзан мусиқий қобилияти сустроқ артистлар билан машғулотлар қилганды. Аммо Ўринбой Нуралиевнинг қабул қилиши ва мусиқий қобилияти, иқтидори яхши бўлганлиги учун ҳеч қандай тўсиқлар бўлмаган.

Яхши актёрлар томошабинлар томонидан қарсаклар билан олқишлиланган. Айниқса, ўша пайтда Ҳабиба Охунова, Махмуджон Исомиддинов, Ўринбой Нуралиевлар рол ўйнаб, хониш қилгандарида залда ўтирган одамлар ўзларини ҳис-ҳаяжонларини яшира олмай, туриб кетардилар. Қарсаклар ва узоқ муддатли олқишлилар театрга келган шинавандаларни хурсандчилиги ва миннатдорчилиги эмасми? Актёрларга бундан ортиқ баҳт бўлмаса керак. Мен

шу файзли даргоҳда етук ва таникли актёрлар билан ҳамнафасликда олиб борган фаолиятимни ҳаётимдаги энг гүзал онлар деб айтган бўлардим. Ўринбой Нуралиев театр санъати тарихида ва қўшиқчиликда ўчмас из қолдирган буюк шахсдир. Бу улуғ даргоҳ ҳамма актёрларни ҳам очик чехра билан ўз бағрига чорлайвермайди. Аллоҳ раҳмат қилсин.

М. Мирабдуллаев,
Наманган давлат университети
“Мусиқий таълим” кафедрасининг
катта ўқитувчиси.

Устоз санъаткор, Ўзбекистон халқ артисти, моҳир актёр ва хушвот хонанда ҳамқишлоғимиз Ўринбой Нуралиев чиндан ҳам қишлоғимиз фахри эди. 1965-1980 йилларда радио орқали у киши ижросидаги “Ёр келур”, “Лола сайли”, “Раъно” сингари кўплаб қўшиқлари турли концерт дастурларида тез -тез янграб турарди. Шахсан мен ўзим ҳам устозга ҳавас қилиб, мусиқа соҳасига ўқишига кирганман. Ҳозирда ёшларга шу соҳадан сабоқ бермоқдаман.

У кишининг тенгдошлари ҳикоя қилишича, мактабда ўқиб юрган кезларида ҳамма қатори дарслардан сўнг далага чиқиб, меҳнат қиласарди. Катталарнинг илтимосига кўра, Маъмуржон Узоков, Фахриддин Умаровлар ижро этган қўшиқлардан куйлаб бериб, ўша пайтлардаёқ ўз муҳлисларига эга бўлган экан...

Орадан йиллар ўтиб, бир пайтлар кетмон чопиб, ўсмирлик пайтини ўтказган қадрдон дала шийпонига Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Ўринбой Нуралиев бўлиб, ўз концерт дастури билан театр жамоаси таркибида ташриф буориши санъаткорнинг хаёлига ҳам келмаган, албатта. Яхши эслайман, 1974 йили эди. Ўша кезларда вилоятлар театрлари тез-тез дала меҳнаткашларига концерtlар уюштириб туришарди. Август ойининг ўрталари эди. Дала шийпонининг чор атрофи трактор прицеплари билан ўраб чиқилиб, томошибинлар учун жойлар ҳозирланди. Концерт бошланиб, Ўринбой Нуралиевга навбат бе-

рилганда давра қарсак ва ҳайқириқларга тўлиб кетди. Истебдодли хонанданинг “Раъно”, “Қарғалар” каби қўшиқлари, айниқса, томошибинлар томонидан яхши қабул қилинганди.

Ўринбой Нуралиев дастлаб Андижон педагогика олийгоҳининг филология факультетини тугаллади. Кейинчалиқ, Тошкент Давлат театр ва рассомчилик олийгоҳининг режиссёрлик бўлимини тамомлайди. Устознинг қўшиқ сўзларини бурро-бурро қилиб куйлаши, шунингдек, мумтоз қўшиқлар матнини қийналмай изоҳлаб бера олиши, албатта, унинг мутахассислик фанларидан пухта билим олганидан дарак берарди.

Устоз қўшиқчи сифатида лирик баритон овоз соҳиби эди. Вокаль қўшиқчилигида “Филировка услуби” мавжуд бўлиб, бу атама овозни моҳирлик билан кучайтириш ва сусайтиришга нисбатан қўлланилади. Устоз ижросидаги қўшиқларни тинглар экансиз, куйлаш пайтида шеър ёки газалнинг мазмунидан келиб чиқиб, овозни гоҳ шиддатини ва кучини кўрсатса, гоҳ майнлигини, дилни қитиқловчи жилоларини дардли нолаларни усталик билан намойиш эта олишининг гувоҳи бўласиз.

Сўзимизнинг исботи учун таникли бастакор Сайдхўжа Холдорхўжаев томонидан яратилган “Хонишларим” номли қўшиқни таҳлил қилиб қўришимиз мумкин:

*Хонишларим бўлмас адo.
Айришиқ тушиган чоғларда.
Йўлларинга сочиб зиё,
Роз айтарман боғларингда...*

Ушбу қўшиқ ижросини тинглар экансиз, ҳофизнинг ўз овозини қанчалик моҳирлик билан бошқара олишига амин бўласиз. Айниқса, “Роз айтарман боғларингда” деган қаторларни шундай назокат, ёлвориш ҳамда илтижо оҳангига куйлаши таҳсинга лойик.

Шуни ҳам айтиб ўтишимиз лозимки, таникли бастакор Сайдхўжа Холдорхўжаев билан давом этган бир неча йиллик қизғин ижодий ҳамкорлик, бастакорга ҳам, қўшиқчига

ҳам шұхрат келтирди. Уларнинг ижодий ҳамкорлигига яратилған “Париваш”, “Бўлмасмиди”, “Раънолигинг”, “Хонишларим” каби қўшиқлар тингловчилар томонидан яхши кутиб олинди.

Устознинг 70 ёшга тўлганлиги муносабати билан Наманган театрида ўтказилган юбилей кечасида санъаткорнинг устозларидан бири, Ўзбекистон халқ артисти Ғуломжон Хожиқулов, «...Ўринбой саҳнага ярашадиган йигит...», - деб таъриф берган эди. Халқимизда, от ўрнини той босар, деган мақол бор. Устознинг суюкли ўғилларидан Мирзоулуғбек дадаси ижро этган қўшиқларни меъёрига етказиб ижро этиб келмоқда. Айниқса, унинг “Йигитнинг” номли қўшиғи қўпчилик тингловчиларга маъқул бўлмоқда:

*Мол дунёси бўлмаса ҳамки,
Парча нони бўлсин йигитнинг.
Кўнгли каби очиқ ва танти,
Дастурхони бўлсин йигитнинг.*

*Кўрганида маст қиласдиган,
Кучганида қўл куядиган
Кўлларига сув қуядиган,
Ёри жони бўлсин йигитнинг...*

Устоз санъаткор Ўринбой Нуралиев лирик қўшиқларни ҳам, мумтоз қўшиқларни ҳам меъёрига етказиб, бенуқсон чиройли тарзда ёқимли қилиб куйлай оладиган ҳақиқий халқ ҳофизи эди. Куйлаётганда, гўёки асар қаҳрамонини ўз кўзи билан кўриб тургандек, ишонарли лирик образлар яратиб, хониш қилиш фазилати унинг ўзига хос бетакрор ижро услуби бўлиб, ўзбек қўшиқчилигига ўз муҳрини қолдириди.

Истеъоддли актёр ва лирик қўшиқ устаси Ўринбой Нуралиевнинг қолдирган бой ижодий мероси, ўлмас қўшиқлари ҳали кўп замонлар санъат ихлосмандлари томонидан севиб тингланади, деб умид қилиб қоламиз.

**Аюбхон Урманов,
Наманган педагогика коллежи сабиқ директори.**

Гўзаллик оламида санъатнинг алоҳида ўрни бўлиб, у бизнинг маънавий ўсишимизда ва ўз ўрнимизни белгилашимида катта ёрдам беради. Конфуций шундай дейди: “Сўзлар кишини алдаши мумкин, одамлар айёллик қилиши мумкин, фақат мусиқагина ҳеч қачон ёлғон сўйламайди”. Мусиқачиларнинг ва мусиқа шайдолари-нинг ниятлари тоза ва покиза бўлади, улардан ёмонлик кутиб бўлмайди.

Бизнинг билим даргоҳимизда фаолият олиб борган устоз санъаткор Ўринбой Нуралиевнинг қўшиқларини севиб тинглайман. Айниқса, лирик хонанданинг “Онагинам” кўшиғи мени бефарқ қолдирмайди. Ҳар гал шу қўшиқни эшитганимда онажонимизни янада эъзозлагим, борликлари учун шукроналар айтгим келади. Ўзбекистон халқ артисти Ўринбой Нуралиев нафақат водийда, балки Республикада рейтинги юқори етук драматик актёр ва хушвотликий хонанда эди.

**Хайрулло Нажмиддинов,
доирачи, Ўринбой Нуралиевнинг шогирди.**

1994 йилдан буён Наманган мусиқали драма ва комедия театрида ишлаб келмоқдаман. Касбим доирачи. Устозим – отам Сайфиддин Нажмиддинов (Чаман).

Театримиз фахри, отахон устозимиз, хурматли Ўринбой Нуралиевнинг панд-насиҳатлари, бой тажрибаси ва жуда кўп ижобий томонлари менинг ҳаётимда йўлланма сифатида шу бугунгача қўл келмоқда. Мулоҳаза қилиб кўрсам, бу санъаткор нафақат қўшиқ ижро устаси, балки улкан қалб эгаси ҳам экан. Ҳакиқатан, буюк кишиларнинг ўзига яраша фалсафаси, ўзига хос олами бўларкан. Улар бежизга эл-юртнинг назарида, ардоғида юрмас эканлар. Мен шундай фидоий, меҳр-оқибатли инсонлар билан катта бир даргоҳда ишлаганимдан Аллоҳга шукроналар айтгим келади. Такдир тақозоси билан театримиз буюк актёр ва устоз санъаткорни, етук олимни қўлдан бой бериб қўйди. Уларнинг оила аъзоларига самимий ҳамдардлик изҳор этиб, Яратгандан сабр-қаноат сўрайман.

Жалолиддин Валиев,
фаҳрий педагог, хонанда.

Буюк истеъдод эгалари абадийликка даҳлдор. Асли касбим физик. Санъатни ёшлигимдан севаман. Кўлимга тор олганимга 55 йилдан ошди. Ҳаётимни санъатсиз сира тасаввур этолмайман. Щу йўлга кириб келишимга сабабчи ўзбек миллий қўшиқчилигида ўзига хос лирика мактабини яратса олган, Ўзбекистон ҳалқ ҳофизи, ҳурматли устоз Фахриддин Умаровдир. Ҳалқимизнинг ардоқли актёри, хушовоз хонанда Ўзбекистон ҳалқ артисти Ўринбой Нуралиев ҳам ўзига хос истеъоди билан эл назарига тушди, фидойиларча меҳнати билан санъатимиз ривожига ўз ҳиссаси қўшди. Театр ва кино актёри, хонанда, режисёр ва бастакор сифатида ижобий натижаларга эришди. Қўшиқчилик борасида устоз-шогирд анъаналарини давом эттириб, бошқа устозлар қаторида Фахриддин Умаровнинг ҳам кўнглига йўл топди ва устоз дуоларини олишга муваффақ бўлди.

Инсонга берилган вақт нақадар ғаниматдир. Ундан ҳар сония унумли фойдаланмоқ керак.

*Умр оқар дарё, тез ўтар фурсат,
Инсоннинг ҳар они тиллодан қиммат.
Оқил бўл, имонли, расули уммат,
Инсон ғаниматдир, инсон ғанимат.*

Ота-она ризоси, устоз дуоси, ёру дўстларнинг ижо-бий баҳоси ҳамиша умрингизга барака киритади. Баҳт қасрининг қалити – билим. Инсон саодатга эришмоғи учун китоб билан ошно бўлмоғи лозим. Ҳар икки устоз ҳам ўқимишли ва санъатимиз билимдони эдилар. Гарчи бу дунё ўткинчи, фоний бўлса-да, улар ўзларидан келажак авлодларга яхши ном, санъатда ўчмас из қолдирдилар.

Ғуломжон Ҳожиқулов,
Ўзбекистон ҳалқ артисти, профессор, гижжак чолгу устаси, мумтоз наволар моҳир ижрочиси, хонанда.

(Ўринбой Нуралиевнинг 70 йиллик юбилейидаги табрик сўзи.)

“Мен Ўринбой Нуралиевни 1961 йилдан бери биламан. Айсар ҳам уни тан олган. Олдин ҳам дуо қилиб юрар эдим, ҳозир ҳам уни дуо қиласман. У саҳнага ярашган йигит. Илоҳим, унинг юзига қариган сифатини бермасин, текис бўлиб юраверсин.”

(У киши сўзини тугатгандан сўнг, барча тадбир қатнашчиларига “Тановар” куйи ҳақида ўз фикрини баён этди ва муҳлисларнинг штимосига биноан “Адолат тановари” куйини юксак маҳорат билан ижро этиб, барчанинг олқишига сазовор бўлди).

Дилоромхон Тожибоева,
Toшкент молия университети профессори

Мусиқа киши кўнглига эзгулик ва гўзаллик баҳш этувчи жуда нозик мўъжизакор воситадир. Мусиқа ҳисстийғуларимизни ривожлантирибгина қолмай, дунёни, атроф-муҳитни гўзаллаштириб боради. Мусиқани идрок этиш – бу ҳаётни англаш демакдир.

Ширин ва нафис овоз соҳиби, етук актёр, Ўзбекистон ҳалқ артисти Ўринбой Нуралиевнинг санъатдаги самарали ва унумли меҳнатларини мухлис сифатида аъло баҳолайман. Бундай буюк истеъодод ҳаммага насиб этавермайди. Аскар генерал бўлишни истаганидек, артистлар бир умр буюк сиймолар образини яратишни орзу қиласдилар. Ўринбой Нуралиев эса бу баҳтга аллақачон эришиб бўлган. У севиб ижро этган қатор-қатор дардли, мунгли қўшиқларини ва замонавий лирик тароналарини эшитгингиз келаверади, ҳеч қачон меъданлизга тегмайди.

**Хосиятхон Аҳмедова,
тарих фанлари номзоди,
“Соглом авлод” кўкрак нишони соҳиби (фаҳрий).**

Театр буюк-буюк устоз санъаткорларнинг муқаддас уйи ҳамда ижодхонасиdir. Наманган театри деганда устоз санъаткорлардан Мукаррама Азизова, Абдураҳмон Тошибоев, Мирзажон Дадабоев, Онахон Тожибоева, Махмуджон Исомиддинов, Ҳабиба Охунова, Камолиддин Раҳимов, Турдали Сайдуллаев, Каримахон Расулова, Рустам Ҳамроқулов, таникли режиссёрлардан Каримжон Йўлдошев, бош дирижёр Яшин Умрзоқовлар кўз олдингизда гавдаланади.

Ўзбекистон халқ артисти Ўринбой Нуралиев Андижон ва Наманган театрларида фидокорона фаолият олиб бориб, ҳар икки санъат кошонасини юқори чўққиларга олиб чиқишида муносиб ҳиссасини қўшди. Умрини деярли шу соҳага бағшида этди. У Республикада фахрланса арзийдиган рейтинги баланд актёrlардан бири эди.

**Махмуджон Ҳожимираев,
Наманган давлат университети ф.ф.доктори,
профессор (фаҳрий).**

Дунёда шундай нарсалар борки, усиз сира яшаб бўлмайди. Шулардан бири қўшиқдир. Қўшиқ жон озиги, руҳиятнинг малҳамидир. Қачонки санъаткор саҳнага ярашса эл назарига тушади ва хурмат топади. Ўринбой Нуралиев саҳнага ярашган бетакрор актёр эди. У театрда ҳам қўшиқчиликда ҳам ўз мактабини яратади, қолаверса, мумтоз адабиётнинг билимдони, нотик, тафаккури кенг маданиятли киши эди. Театр шаҳримизнинг маданий маскани бўлиб, бизнинг Наманган давлат университетига бегона эмас. Бир вактлар санъат арбоби Каримжон Йўлдошев режиссёрлик қилган “Иймон” спектаклини университетнинг ҳаваскор профессор ва ўқитувчилари билан ҳамкорликда тайёрланганди. Гарчи олийгоҳимиз ўқитувчилари профессионал актёrlар бўлмаса-да, ўзларига бе-

рилган ролларини масъулият билан, моҳирона ўйнаганлари ҳали ҳамон ёдимда.

Баъзан ҳаёт ташвишлари билан ўралашиб, атрофга беътибор қолганимизни ўзимиз сезмай қоламиз. Худди олдингдан оққан сувнинг қадри йўқдек. Ўринбой Нуралiev ҳали кўп ажойиб образларини яратиши мумкин эди. Аммо кўп қиррали ижодкор орамиздан бевақт оламдан ўтди. Ўринбой Нуралiev театр саҳнасида Навоий, Ибн Сино, Машраб бўлиб қолаверади. Миллатимиздан етишиб чикқан буюк шахсларни ҳеч қачон унтиб бўлмайди.

**Наби Жалолиддин,
шоир ва адаб**

(Ўзбекистон ҳалқ артисти Ўринбой Нуралievнинг
70 ёши муносабати билан)

Кекса дарахтлар кесилиб,
Эски деворлар қуладими.
Анжанликлар кам кўрмокда,
Негадир Ўринбой Нуралини.

Ер искатганди ахир у
Қанча ҳофизлар курагини.
Роса согиниб қолдик-ку,
Энди Ўринбой Нуралини.

Хуш наволар, хонишлар
Яна биз томон келадими?
Мухлислар гоҳо хомушлар
Эшитмай, ҳатто, Шералини.

Гоҳи Мажнун, гоҳи Тоҳир
Бўлиб сочин юладими,
Ўзиям эслаб Анжандаги
Хов ўша Ўринбой Нуралини?

Бобур, Машрабни ўйлаб,
Бўлмаса-да тоқат жанжалга,
Пропискасин, фурсатни пойлаб,
Обкетволсакми Анжанга!

Махмуджон Иномов,
бастакор.

Ўринбой ака билан илк бор 1978 йилда, Наманган шаҳридаги “Маданият уйи”да танишганман. Кейинчалик театрда бирга ишладик, ҳамкорлик қилдик. Устоз билан бирга бўлажак ёш санъаткорларни катта санъат майдонига чиқишида туртки бўлдик.

Улуғ ҳофиз мен басталаган Анвар Ҳожи шеъри билан “Хониш бўлмаса адo”, Ҳабиб Саъдулла сўз билан “Нозлигим, ҳар лаҳзаҳар лаҳза”, “Шукронা”, Муҳаммад Юсуф сўзи билан “Беш ўғил”, Абдулла Орипов сўзи билан “Менга хуш хабар айт” каби қўшиқларни севиб ижро этганлар.

Ўринбой аканинг бошқаларга ўрнак бўладиган инсонийлик фазилатлари ва ижобий қирралари кўп эди. Менинг учун Ўринбой Нуралиев сұхбатижонон дўст, доно олим, республикада етук, таниқли, минглаб мухлисларга эга актёр ҳамда хушвот лирик хонанда сифатида бир умр хотирамда қолаверади.

Машҳур ҳофиз ҳақида унинг муҳлиси, Ўзбекистон ҳалқ шоири Муҳаммад Юсуф шундай деган эди:

Ўринбой Нуралиевнинг навоси кўлингдан етаклаб, дарёларнинг бўйига олиб кетади. У Қорадарёнинг бу қирғоғида туриб қўшиқ айтса, нариги томонида бемалол ўйинкулгу билан тўйлар ўтади. Шогирдларидан мухлислари кўп, мухлисларидан шогирди бисёр. Ўзбек қўшиқчилигининг ривожида Ўринбой аканинг салмоқли ҳиссаси бор.

ФАРЗАНДЛАР ЭҲТИРОМИ

Мирзоулугбек:

«Отажоним Ўзбекистон Ҳалқ артисти Ўринбой Нуралиев билан жуда-жуда фаҳрланаман. Падари бузрукворимиз оиласа ҳалол, тўғри сўз, меҳрибон эдилар. Ҳеч қачон қаттиқ гапирмасдилар. Агар насиҳат қўисалар, бирон вазифа буюрсалар, хўп бўлади, деганимдан қиблагоҳимиз севиниб, хурсанд бўлиб кетардилар.

Санъат жон-у дилим. Дадам ўзлари олиб берган торда машқ қилиб тураман. Деярли улар қўйлаган қўшиқларни айтишга ҳаракат қўлмоқдаман. Бу соҳада ҳам устозим отам бўладилар. Ҳар гал қўлимга соз олсан қўзларимга ёш келади. Эндиғина эллик баҳорни қаршилаган волидамиз Манзурахон Абдуллаева вафотларидан кейин отамидан ҳам бевақт ажралиб қолиши барча оила аъзоларимизга қаттиқ мусибат бўлди. Одамнинг боши тошдан, дейишса ишонмасдим. Қани эди бу жудоликлар тушга айланса... Ҳар бандани бемаҳалидан асрасин, ўтганларимизни Худо раҳмат қилиб, руҳларини ҳамиша шод айласин.

Эндиғи бурчимиз ота-оналаримиз нияти, орзусидаги инсонлар бўлиб авлодларимиз номини пок саклашдир. Отажонимизнинг муҳлисларига саломатлик, эзгулик тилаб қоламиз».

Мирзоулугбекни кўриб ҳайрон қолдик – худди отаси. Дарҳақиқат, фарзанд отасига ўхшайди-да... Узоқ сухбат ҳам бир зумда ўтиб, вақт алламаҳал бўлиби. Бизни иликлик билан кутиб олган ҳофизнинг ўғлидаги самимийлик, отасига бўлган ҳурматининг чеки йўқ эди. Санъаткордан қолган қўлёзмалар, керакли ҳужожатларни қўз қорачигидай авайлаб сақлаётгани учун хурсанд бўлдик. Маънавияти баланд, одамохун бу йигит битилажак китобимизга дахлдор лозим ва зарур маълумотларни билганича айтиб, баҳоли-кудрат ёрдам беришга ҳаракат қилди. Илтимосимизга биноан “Лола сайли” қўшигини ижро этиб берди. Ҳозир у Намангандаги янги ташкил этилган мақомчилар ансамблида

фаолият олиб бормоқда. Мирзоулуғбекнинг қуйида ёзилган ўз аждодлари шажа-расини яхши билиши бизни жуда кувонтириди:

Олимқул – Шоимқул – Шодмонқул – Хайитқул –
Фармонқул – Мулла Салмонқул – Мулла Сулаймонқул –
Мулла Мавлонқул – Мұхаммад Сиддик – Нурали Амин –
Үринбой Нуралиев.

Севара:

«Ота фарзанд ҳаётининг тунини ёритса, она кунини нурга тўлдиради. Улардан бири бўлмаса, тасаввур қилинг... даҳшат-ку. Менинг пешонамга ҳам отадан айрилиқ битиги ёзилган экан. Бундай бўлишини сира кутмаган эдим. Менда ҳеч нарсанинг гам-ташвиши йўқ эди. Мехрибон ота-онам борлиги учун қувониб юрадим. Дадажсонимни кўп айтиб юрадиган “Согинсам отажоним” номли қўшиқлари бор эди. Мен аввалига бу қўшиққа сира эътибор бермаган эканман. Энди эса ота, дада сўзи эшишилса дарров кўзимга маржон-маржон кўз ёшлиари келади. Дадажсонимни қанчалик яхши кўрадим, ҳурмат қиласадим. Уларнинг менга бўлган меҳрлари ҳам зиёда эди. Аллоҳга беҳисоб шукурлар бўлсинки, онажоним ҳаётлар. Уларга қанчалик қийин бўлсада, менинг дардларимга малҳам бўлиб, овунтириб, маънан қўллаб, сабр-қаноатли бўлишишмда ёрдамларини аямадилар. Бунинг учун мен онажонимдан миннатдорман. Қани энди шоир бўлсан, отамиз тўгриларида шеърлар, газаллар битсан. Ҳозир ёзяпману бардошим етмаяпти.

Мен буюк инсоннинг фарзандиман, шунинг ўзи катта баҳт ва фахр.

Токи борман бу ҳаётда,
Сизни доим эслайман,
Руҳингизни шод этиб
Ҳамиша ёд этгайман».

Севара 1995 йилда туғилган. Үринбой Нуралиевнинг энг кенжа қизи. Наманган педагогика колледжини тамомлаган.

Оқилбек:

«Отамизнинг гўзал фазилатлари, яхши томонлари кўп эди. Уларнинг оиласида фарзандларга муомалалари, меҳри-бончиликлари, меҳрлари баланд бўлган. Ҳаёт ҳам давом этаверади, орадан яшин тезликда олти йил ҳам ўтиб кетибди. Бирон кишига айтиб берсангиз ишонгиси ҳам келмайди. Менинг назаримда, дадамлар ҳозир эшикдан кириб келадилар... Баъзан отамни тушимда кўриб қоламан, хурсанд бўлиб уйгонсам, таассуфки, туш. Мен кўпроқ онажонимни ва кенжса синглим Севарани ўйлаб қайгураман, ҳеч қачон уларга кўз ёшларимни кўрсатмайман, ҳар ҳолда ўигит кишиман. Агар мен ўзимни бўш қўйсам, уларнинг юраги эзилиши аниқ. Дадажоним учун қанча қайгурсам, қанча кўп хотирласам шунча оз. Падарибузрукворимизнинг ҳурматларини, обрўларини ўзимнинг тўйимда билганман. Тўйимда кўп меҳмонлар отамнинг ҳамкаслари ташриф буоришиди. Айниқса, Ўзбекистон ҳалқ артистлари Теша Мўминов, Муҳаммаджон Абдуқундузов табрик учун сўзга чиқиб, менга, дадамларга итиқ, самимий дил сўзларини изҳор этганларида кўнглим тогдек кўтарилди. Ахир таникли меҳмонлар уялганларидан қадам ранжисида қилмаганлар-ку. Улар отамни ҳурматлаб, эъзозлаб келганларини англаб етдим. Демак, менинг отам Ўринбой Нуралиевнинг ўзбек санъати тарихида ўз ўрни, ўз мақоми бор, деб гурурлансам арзиди. Отамиз ўз оталик бурчларини керагидан ортиқ адо этдишар. Жумладан, отам менга чиройли исм қўйдилар, уйлантиридилар. Шукурлар бўлсинки, уйим, жойим бор. Аммо отам ёнимда бўлиб, мен ҳам ўз фарзандлик бурчларимни, оз бўлса-да, бажара олганимда армоним бўлмасди. Мен отамдан миннатдорман ва розиман».

Оқилбек Ўринбой Нуралиевнинг кенжа ўғли. 1989 йилда Наманган шахрида туғилган. 2011 йилда уйланган. Оқилбекнинг учта фарзанди бўлиб, улар: Ҳасанбой, Ҳусанбой ва Имона. Ҳозирда у автомобилларга техник хизмат кўрсатиш устахонасида фаолият олиб бормокда.

**2011 йил 9 сентябр. Ўринбай Нуралиев хонадоннда
бўлиб ўтаётган фарзандларининг никоҳ тўйи
муносабати билан ташриф буюрган мөхмонларнинг
қисқача дил низорлари.**

**Теша Мўминов,
Ўзбекистон ҳалқ артисти.**

“То отанг рози эмас, тавбаиг қабул бўлмас сенинг”

Ассалому алайкум ҳурматли устози аввал. Энг аввало, сизга ва оила аъзоларингизга саломатлик, муқаддас оила қураётган икки ёшга баҳт ва омад ёр бўлсин! Илоҳим, бундан-да табарруқ ёшга киринг. Икки дунё саодатидан мушарраф қилсин. Ҳозирги айтилажак шеърни фарзандингиз Оқилбек номидан деб қабул қилгайсиз.

Сиз ҳаётим сарвари доно билимдоним отам,
Яхши инсонлараро энг яхши инсоним отам.
Ул ҳаётни гуллатувчи уста боғбоним отам,
Қадр билган, қадрпарвар, оқил инсоним отам.
Бахтимизга бор бўлинг жисмимаро жоним отам,

Оғриса жоним маним жисмим аро жон излаган.
Болам дард чекмасин деб, табиби луқмон излаган,
Ўзи баъзан қолса оч, бизга тузу нон излаган.
Кўнглида яхши ният покиза инсоним отам.
Яхши инсонлар аро энг яхши инсоним отам.

То ҳаётим бор экан сизни ҳимоятлар қиласай,
Қилган яхши ишларингиз элга ҳикоятлар қиласай.
Ота деб кўкка кўтариб, сизни ривоятлар қиласай,
Фатҳ этиб мен сизни эл-юртга ибратлар қиласай.
Яхши инсонлар аро энг яхши инсоним отам...

**Мухаммадали Абдуқундузов,
Ўзбекистон халқ артисти.**

Мен ушбу хонадонда кўп меҳмон бўлганман. Устоз билан бирга кенг майдонларда от чопғанимиз. Сурхондарё театри билан келганимизда ҳам шу хонадонга ташриф буюрганман. Ўринбой ака доимо меҳмондорчиликнинг боши бўлганлар. Ўша вақтда устоз жуда эрка эдилар, айтганларини қилдирганлар.

Такдир тақозоси билан “Бобур” видеофильмида мен Бобур образини яратдим, Ўринбой ака эса Эшик оғаси образини ижро этдилар. Агар шу образни бошқа актёрга берилганда, кичик рол деб назари илмаслиги мумкин эди. Аммо Ўринбой ака бу ролни кичик демай, фидоийлик билан қойилмақом қилиб ўйнадилар. Шу видеофильм сабаб улар билан ўртамизда яқинлик пайдо бўлди. Одатда катталар паровоз бўлади, ёшлар эса вагонлар. Устоз нафакат водийда, балки республикада ҳам ҳалол меҳнати, ижоди билан эъзоз топган буюк санъаткорлар сафида туради. Театр ибратхона, шу нарсани мен устоз Ўринбой акада кузатдим. Миллионлаб муҳлисларни қалбидан чукур ўрин олган санъатсевар халқимизнинг севимли актёри ва ширин овоз соҳиби устоз Ўринбой акага саломатлик ва узоқ умр, янги курилаётган оиласга эса улкан баҳт талайман.

2018 йилнинг сентябр ойида Ўзбекистон телевидениесининг «ZO'R TV» каналида «Мехр кўзда» кўрсатуви бўлиб ўтди. Кўрсатувнинг ушбу сони Ўзбекистон халқ артисти Ўринбой Нуралиевга бағишланди. Унда ҳофизни яқиндан билган инсонлар – дўстлари, қадрдонлари, фарзандлари қатнашди ва хотирлашди.

Ёдгор Саъдиев,
Ўзбекистон халқ артисти.

Биз Ўринбой Нуралиев билан 1972 йилда танишганимиз. Эл ҳурмати ва эъзозига сазовор бўлган хушвоз хонанда Камолиддин Раҳимов бежизга Ўринбой Нуралиевни устоз демаган. Ёшлари бир-икки ёш фарқ қилса-да, қўшиқчилик борасида Ўринбой акани устоз деб эътироф этган. Намангандга гастролга борсак, бизни, кў-пинча, Ўринбой ака кутиб оларди. У кишининг дастурхони доим очиқ бўлган. Қачон борсак бизни излаб топиб, меҳмон қилганларидан сўнг, қўйиб юборардилар.

1980 йили, ўғлимга суннат тўйи қилаётган эдим, кутилмаганда Ўринбой ака кириб келдилар. Бироз хижолат тортдим, чунки уларни тўйга таклиф қилишга улгурмагандим. Аммо бошим осмонларга етди.

Ўринбой аканинг муҳлислари кўп бўлган. Бир қўшиқлари учун у кишини Намангандан Тошкентга олиб келганим ҳамон эсимда.

У одам жуда кучли, жисмоний жиҳатдан анча бақувват бўлганлар. Озғин, қотма бўлса-да, чайир эдилар. Ҳатто, бақувват оғайниларим билан қўл сиқишиб, ҳаммасини енгарди. Устознинг шогирдлари, яқинлари, оила аъзолари, шахсан мени студияга таклиф қилганингиз учун миннатдорман. Мехр кўзда экан.

**Хайрулла Лутфуллаев,
Ўзбекистон халқ артисти**

Мен Ўринбой Нуралиев билан Тошкентнинг Анҳор кафесида танишганман. У ерга кўп келишимнинг сабаби, бир оғайним шу кафенинг директори эди. Кунларнинг бирида оғайниларим билан ўтирсам, Хайрулло, деб кимдир чақирди, ўғирилиб қарасам, Ўринбой ака эканлар. Улар мени ошга таклиф қилдилар. Ўша-ўша ўртамиизда бир-биримизга дўстона меҳр боғланди. Ўн беш йил маданият олийгоҳида талабаларга якка тартибда анъанавий хонандалик фанидан сабоқ берган бўлсан, республикамиздаги кўпгина таниқли хонандаларнинг севиб ижро этган мумтоз ва замонавий асарларидан уларга ўргатганман. Ўринбой Нуралиевнинг энг яхши севиб ижро этадиган “Лола сайли” қўшигини 24 нафар талабага ўргатдим.

Нормурод Нарзуллаевнинг “Сўрамайсиз” шеърига ҳар иккимиз ҳам бастакорлик қилганимиз. Аммо мен Ўринбой аканинг бу қўшиғига беш кетганман. Шунинг учун бу қўшиқни қайта куйламадим. Лирик хонанда ва истеъододли актёр Ўринбой Нуралиевни эслаб хотирлаганларингиз учун раҳмат.

Фахриддин Умаров,
Ўзбекистон халқ артисти, лирик хонанда,
(ушбу фикрлар ЎЗ ТВ архивидан олиниб,
намойиш этилди)

Бир санъаткор тўғрисида фикр айтишдан олдин у билан ҳамсуҳбат бўлиш, ёки сафарга чиқиш лозим. Мен Ўринбой Нуралиев билан гастрол сафарларимда танишганман. Бунгача у менинг қўшикларимдан ҳам севиб ижро этиб юраркан. Бобурнинг “Ул қаро қошдин яна” ва Эркин Воҳидовнинг “Куёш” қўшигини мендан рухсат сўраб, куйлаб берганида унинг овозида дард борлигини ҳис этдим. Овозини эшитган киши яна тинглаш орзусида бўлади. Шушу Ўринбойнинг санъатига нисбатан ҳурматим ошди. Айтган қўшиклари беками-кўст. Ҳар бир таронани маромимига етказиб айтаркан. Унинг ижроси менга маъқул келди.

Баҳром Юсупов,
*режиссёр,
мөхнат фахрийси.*

Ўринбой ака Ҳайбатилла Алиев билан жуда яқин алоқада бўлиб, улар дўст бўлишган. Мен устоз санъаткор Ўринбой ака билан танишганимдан жудаям баҳтлиман. У инсон минглаб қўшиқлар айтмаган бўлса ҳам, аммо юзлаб қўшиқларининг барчаси севимли ва дилга яқиндир. Истеъдодли актёр ҳаётда жиддий, викорли, ҳурматли, ўғил бола ҳофиз эдилар. Мен уларнинг руҳлари олдида бошимни эгиб таъзим қиласман. Санъатда ўз ўрни бор, серқирра ижодкор, буюк актёр ва хушовоз лирик хонанда Ўринбой Нуралиевнинг охиратлари обод бўлсин.

Раъно Нуралиева,
турмуши ўртоги.

Турмуш ўртогим оилада меҳрибон ота, жуда ҳам меҳмондўст эдилар. Биз улар билан чиройли ва гўзал, мазмунли ҳаёт кечирдик. Болаларимиз тарбиясига алоҳида эътибор бердик. Фарзандларимиз эл-юрт корига ярайдиган инсон бўлсин деган олий мақсадни режалаштиргандик ва шу истагимизга ҳам етишдик. Менимча, фарзандлар баҳту камолини руҳлари кўриб, хурсанд бўлаётгандир. Мен улардан розиман, илоҳим жойлари жаннатдан бўлсин.

Дилшодбек Нуралиев,
тўнгич фарзанди.

Инсон ҳаётида унutilmas саналар кўп бўлар экан. Бугунги кун ҳам менинг ҳаётимда эсда қоладиган тарихий воқеа бўлиб қолади. Аввалига ишонмагандим. Студияга бу келаётган кишиларни кўриб, отажонимизга янада меҳрим жўшиб, фахрланиб, ичимга сифмай кетдим. Мен шахсан ўз номимдан, оила аъзоларимиз номидан “Мехр кўзда” кўрсатувининг ташкилотчиларига ва дадажонимизни ҳурмат килиб келган азиз санъатсевар муҳлисларга миннатдорчилик билдираман. Ҳаммангизга таъзим қилиб, раҳмат айтаман.

*Үрінбай Нуралiev севиб ижро этган
умрбоқий тароналари*

ВАХ-ВАХ, НА ГҮЗАЛСАН

Машраб сүзи

Эй гунчай навхези гулистони малоҳат,
В-эй, тоза ниҳоли чаманорои назокат,
Зулфи сияхинг фитнаю холу хатинг – офат,
Йўлингда тегар бошима минг санги маломат,
Макбулсан, эй дилбари хушлаҳжа, бағоят,
Вах-ваҳ, на гўзалсан, на ажойиб, на қиёмат,
Ҳай-ҳай, на жафо қилса санам-жонима роҳат.

Гулгунчай нозик баданим, лолаузорим,
Шамшод қадим, сийм таним, чашми хуморим,
Ҳусн мулкида жонона бўлан шоҳсуворим,
Кел олдима, жон садқа қилай сенга, нигорим,
Ҳам сабру қарор қолмади, ҳам дилда мадорим,
Вах-ваҳ, на гўзалсан, на ажойиб, на қиёмат,
Ҳай-ҳай, на жафо қилса санам – жонима роҳат.

Кокулларинг халқасин чун ой кўрубман,
Жон риштасин ҳар торига бар жой кўрубман,
Киприкларинг ўқларини ёй кўрубман,
Гисулари чун зулфини бар пой кўрубман,
Вах-ваҳ, на гўзалсан, на ажойиб, на қиёмат,
Ҳай-ҳай, на жафо қилса санам – жонима роҳат.

ҮШАЛ КУН

Машраб газали

Үшал кун сенга, эй шүхи ситамгар, ошно бўлдум,
Жамолингни кўрай деб, орзу бирлан адо бўлдум.

Ба бозори муҳаббат гавхари қимматбаҳо эрдим,
Рақиблар олдида мисли садафдек камбаҳо бўлдум.

Қаландарвор ҳажрингда навою нолалар қилдим,
Сени дарди ғамингдин, эй парипайкар, адо бўлдум.

Үшал кун санга паймон айладим, эй шүхи бепарво,
Тамоми ҳамнишину ҳамнафаслардин жудо бўлдум.

Муҳаббат ўти куйдурди юрак-бағримни, эй Машраб,
Куюб кул бўлди жисмим, нест бўлдум, зери по бўлдум.

МЕНИ ЙҮҚЛАР КИШИМ БОРМУ?

Машраб газали

Наманган шаҳридин кетсам, мени йўқлар кишим борму?
Фариблик шаҳрида юрсам, мени йўқлар кишим борму?

Қани қавму қариндошим, бу йўлда бўлса йўлдошим,
Кўзимдин оқизиб ёшим, мени йўқлар кишим борму?

Муҳаббат шарбатин ичтим, қозондек қайнабон тоштим,
Бу фоний дунядин кечтим, мени йўқлар кишим борму?

Тушубдур бошима савдо, рамузи ишқдин ғавғо,
Ўзига айлади шайдо, мени йўқлар кишим борму?

Турага тоқатим йўқдур, юрага ҳолатим йўқтур,
Юракда ишқ ўти кўпдур, мени йўқлар кишим борму?

Қарорим йўқ турай десам, Намангонда юрай десам,
Жашонни сайр этиб кезсам, мени йўқлар кишим борму?

Бу мискин зор Машрабни киши ҳолини сўрмайдур,
Бу ердин бош олиб кетсам, мени йўқлар кишим борму?

НАЗЗОРА ҚИЛ

Навоий газали

Эй пари, юз ёралиқ күнглум сари наззора қил,
Ёрасиз ҳар қайдаким топсанг, ани ҳам ёра қил.

Пора-пора айлагач бир-бир анинг ажзосини,
Юзларин борининг оҳим дуди бирла қора қил.

Хайли хиндудекки, душман илгига бўлғай асир,
Ҳар бирисин олам ичра бир тараф овора қил.

Чун алар овора бўлди, кўзларимни ҳам ўюб,
Ўтқа ташлаб, уйларин ҳам тош била юз пора қил.

Ул икавдин бошима келган балову ғуссани
Айлабон мундоқ уқубатлар, замоне чора қил.

Эй Навоий, ўйнағунг йўқ ишқ то юз кўрмагунг,
Узр айтиб, ер ўпу сўз таркини якбора қил.

ГУЛЖАМОЛ

Бобур газали

Гул жамолин ёпқон ул гулнинг ики райҳонидур,
Ғунча сиррин очқон ул икки лаби хандонидур.

Ул мусалсал икки зулфи гул юзининг даврида
Гул уза оғнар, магар ул иккенинг давронидур.

Сел эмасдур Ер юзин тутқон – кўзимнинг ёшидур,
Раъд эмасдур кўкка чирмашқон – кўнгул афгонидур!

Ложарам, бўлғай паришону ҳавои мен киби –
Зарра янглиғ кимки бир хуршед саргардонидур.

Ул пари ишқида, Бобур, кўнглум андоқ телбадур
Ким, сочи – занжиридур, чоҳи зақан – зиндонидир.

КҮЧАБОГИ – П

Навоий газали

Эй сарвинози гулшану боғи малоҳатим,
В-эй, гулъузори маҳваши сарвқоматим.

Лаълинг табассум этти-ю, жоним асиридур,
Шаккар согинди тўти киби йўқ ҳаловатим.

Дарду фироқ мотами, эй нозанин нигор,
Яғмо қилиб хузурими, тоқ этти тоқатим.

Ҳуснингни гулшанида бағоят чекиб фифон,
Чун андалиб кетти бу ўтға талоқатим.

Хокистаримни куйингга еткурса гирдбод,
Қолгай ҳануз боқий чекарга ҳаловатим.

Куйди фироқ шуъласидан шамъдек, нетай,
Таъсир қилди олама сўзу ҳароратим.

Токим Навоий чекти рақами иштиёқи ёр,
Шоядки, бўлғай бир куни элда ҳикоятим.

ОНАГИНАМ

Собир Салоҳиддинов шеъри

Эй мунисим, эй мукаррам зот,
Дединг менга бахш этиб ҳаёт.
Олам ичра ортсин яхши от,
Эркаладинг шалолагинам,
Онагинам!

Куёш эрир меҳру-тафтиңгдан,
Дунё титрар қаҳру зафтиңгдан.
Балки олам санинг кафтиңгда,
Ёмонликка бегонагинам,
Онагинам!

Кечир мени нодон ёш бўлсам,
Гоҳ йўқламай, бағри тош бўлсам.
Истак сенга кўзи қош бўлсам,
Суюб дединг гуллолагинам,
Онагинам!

Бор бўл, дунё тургунча тургин,
Мудом кўнгил очилиб гулгун.
Яйраб давру даврон сургум,
Қиёси йўқ ягонагинам,
Онагинам!

СҮРАМАЙСИЗ

Нормурод Нарзуллаев шеъри

Дилда борим, дилдор, бир бор сўрамайсиз,
Йўлингизда ким интизор, сўрамайсиз.
Ишқ йўлида бу тирик жон ўртанди кўп,
Не учун деб кўзи хумор, сўрамайсиз.

Сизга атаб ғазал битдим, куйлайнму,
Кулоқ беринг, қалбим дутор, сўрамайсиз.
Бахтимни мен сизда кўрдим, ақлим ҳайрон,
Келсан ҳамки сизга дучор, сўрамайсиз.

Ишқингизда чўлда бўстон яратсан ҳам,
«Кимники, - деб, - бу чаманзор?» - сўрамайсиз.
Ишқ вафодан берайинму ё имтиҳон,
Нега мендан такрор-такрор сўрамайсиз?

Кўнглим боғин гулдастаси кўлларимда,
Гулим, дилим сизга изҳор, сўрамайсиз.

ЙИГИТНИНГ

Комил Синдоров

Мол дунёси бўлмаса ҳамки,
парча нони бўлсин йигитнинг,
Кўнгли каби очик ва танти
дастурхони бўлсин йигитниг.

Тинглаганни маст қиласиган,
ғайридинни паст қиласиган,
Агёрни ҳам дўст қиласиган,
тил забони бўлсин йигитнинг.

Рухсорига кўз тўядиган,
кучганида қўл қуядиган,
Кўлларига сув қуядиган
ёри жони бўлсин йигитнинг.

Бефарзандлик дунёда аччик,
қиз тиловчи, ўғил суянчиқ,
Тизга олиб суйгани яхши,
бир ёмони бўлсин йигитнинг.

Қавм бўлса аридай ахил,
ўртасидан ўтолмагай қил,
Иймон қадар бутун, бедаҳл,
хур макони бўлсин йигитнинг.

Поёнига етганда умри,
дуо қилиб қоларли эли,
Оёқ чўзиб ётарли ери,
қабристони бўлсин йигитнинг.

ОШНО БҮЛАРМИДИ

Чустий газали

Асли номард мардга дўсту ошно бўлармиди,
Кўрғошин ишлаган билан тилло бўлармиди.
Ҳарига отнинг жабдуғин урсанг бўларми от,
Отни ўқитганинг билан мулло бўлармиди.

Пардоз айлаган билан хушрўй бўлурми юз,
Махфий ясатганинг билан зебо бўлармиди.
Юсуф қўйилгани билан ҳар кимнинг оти,
Миср офтоби Юсуфи барно бўлармиди.

Гулшанда сайраган билан минг хил наво қилиб,
Жинқарча асли булбулигўё бўлармиди.
Ҳар беодоб дўкон қуриб устози олдида,
Асбоб ушлаган билан усто бўлармиди.

Үрінбай
Нураліев

Үрінбай Нураліев күйламоқда

Үринбай Нуралиев ва Юлдуз Исматова

Чапдан Үринбай Нуралиев, Жўрабек Муродов,
Камолиддин Раҳимов

Үринбай Нуралиев, Манзура Абдулаева ҳамда
фарзандлари Мирзоулұғбек, Дилшодбек, Сардорбек

Үринбай Нуралиев “Абу Али ибн Сино” образыда

Наманган вилояти мусиқали драма ва комедия театри актёрлари

“Машраб” спектаклидан сүнг. Оффок хўжа –
Ўринбой Нуралиев, Машраб – Мирзаабдула
Рахмонов

Ўринбой Нуралиев Навоий образида

Раъно опа, Ўринбой ака, Оқилбек ва Севара

«Умр сув каби тез оқиб ўтди»

Бешкапа мангулик қабристони

**ЎРИНБОЙ НУРАЛИЕВНИНГ
ГРАМПЛАСТИНКАГА МУҲРЛАНГАН
АШУЛАЛАРИ**

Санам

Ўринбой Нуралиев
ўзбек халқ қўшикларини ижро этади.

1-томон

- Ватанимсан (халқ-Чустий)
- Ўргилай (халқ-Чустий)
- Раъно кулиб (Ф.Мамадалиев-О.Холдор)
- Ҳай, ҳай на санам (халқ-Машраб)
- Сўрамайсиз (халқ-Н.Нарзуллаев)

2-томон

- Онагинам (С.Салоҳиддинов)
- Раъно (Т.Ҳамидов)- Наргиз (Н.Жумаев)
- Ошно бўлдим (Машраб)
- Келсангиз (Қ. Сайдмуродов)

(“Мелодия” Ташкентский завод грампластинок им.
М.Тошмухамедова).

ЎРИНБОЙ НУРАЛИЕВНИНГ РЕСПУБЛИКА ВА ВИЛОЯТ МАТБУОТИДА ЧОП ЭТИЛГАН МАҚОЛАЛАРИДАН НАМУНАЛАР

Алишер Навоий ҳақида

Бугунги кунда Навоийни ўрганиш – ўз қалбимизни ўрганиш, Навоийни таниш – ўзлигимизни таниш билан баробар. Бу саодатли кунларимиз учун истиқолимизга шукроналар айтишимиз зарур. Албатта, ҳазрат Навоийни ҳамма ҳам тушуниши қийин, лекин ул зот айтгандек, сабр ва қаноат билан ўқилса мақсадга эришса бўлади. Алло-мани англашга ҳаракат қилиш хослар ишқига хосдир. Ҳамма ҳам содиклар ишқига эриша олмайди.

Ҳазрат сўз бозорида гаройиб бир дўкон очган, бу дўкондан бирор нима олмоқ учун кучли ақл, зўр фаросат, ўткир назар даркор. Акли юпун, кўнгли ботил нодон-ларга эса йўл бўлсин, улар дўкон оралаб, шунчаки ўтиши ёки унинг атрофида юриши мумкин холос. Ундан тафак-кур эҳтиёжларини қондира олганлар эса бой-бадав-латдир...

Кўшиқ – дил таржимони

... Шодлик оширувчи хонанда, ғамни тарқатувчи созанда. Буларнинг ҳар иккисига ҳам ҳиссиётга берилган кишилар ва ахли дардлар жон фидо қиласидилар. Модо-мики, улар мулоим тароналар билан куйлар эканлар, эшитувчининг нақд ҳаёти унга фидо бўлса, не ғам? Ахир, кўнгил хуш оҳангдан, рух эса хуш овоздан озиқ олади.

Ёқимли овозу маҳорат билан куйлайдиган хонанда-дан дард ахлининг ўти яна алангаланади. Агар гўзал бўлса ҳиссиёт ахлининг ўртасида қиёмат кўтарилади. Ҳар бир созанданинг куйи дардли ижро этилса, унинг чертиши маҳзун юракка қаттиқроқ таъсир қиласиди.

Очиқ чехрали хонанда соҳир овоз билан куйласа, дардли одамнинг куйган бағридан тутун чиқаради. Фахм-фаросатли созанданинг дилкаш ижроси, ҳатто, кўнгли тош кишини ҳам мафтун қиласиди. Хусусан, ўзи чалиб ўзи куйласа, кўнгил мулкига қўзғолон солади.

Асл фарзандлар бўлайлик!

Ватан – бу киндик қони тўкилган, аzon овози-ю она алласи эштиилган муқаддас замин. Аждодлар мангу қўним топган зиёратгоҳ, ота-онангни эслатгувчи кўча-лар... Ватанимнинг чинакам фарзандиман, деб билган ҳар бир инсон юртининг келажаги, унинг буюклиги-ю фаровонлигига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшмоғи шарт. Ватанин жонидан севадиган ҳар бир юртдоши-мизнинг вазифаси келажакни йлаш, бор куч-иродасини ривожланиш учун сафарбар этишdir. Бугун нималар қиламиз? Эртадан сўнг нима ишлар билан шуғулланамиз? Ундан кейин-чи? Асосий гап шу ҳакда бўлиши керак, деб ўйлайман. Мустақиллик ва тараққиёт, маънавият ва маърифат – Ватанга қўш қанот. Ҳар бир қавм, ҳар бир миллат бу дунёга хур бўлиб келади. Зотан, шу озодлик, мустақилликни оғиздан олдириб қўйиш ҳам, аксинча, уни мустаҳкамлаш ҳам ўз қўлимиизда, бинобарин, курашдан тўхтаган ҳалқ маънавиятда ҳам, иктиносидий тараққиётда ҳам таназзулга кетади, зоро, киши молиявий-иктиносидий бой бўлгани билан маънан бой бўлмаса у қашшоқдир.

Маънавиятли жамият давлатнинг куч-кудратидир. У йўқ жойда ҳеч қачон баҳт-саодат бўлмайди, бунга нафа-қат кўхна тарих, балки янги тарихдан ҳам мисолларни келтириш мумкин. Чиндан ҳам одамлар бойлик орқа-сидан қувиб иймон-эътиқод ҳамда қадр-у қимматдан айрилиб қолса, руҳий олам гўзалликларини менсимаслик, худбинлик, ваҳшийлик келиб чиқиши мумкин. Шу ўринда мутафаккир Навоийнинг бир байтларини келти-ришни жоиз топдим:

То хирс-у ҳавас давлат барбод ўлмас,
Эл шод ўлмас, мамлакат обод ўлмас.

Дарҳақиқат, инсон озиқ-овқат, кийим-кечак ва бош-қа моддий бойликларга қанча эҳтиёж сезар экан, маъна-вий неъматларга ҳам шунчалик ҳожатмандир. Моддий ва маънавий бойликлар ҳам одамлар томонидан яратила-ди. Улар орасида узвий боғлиқлик мавжуд. Зоро, ҳеч бир соҳа иктиносидётдан ажралган ҳолда ривожланмайди, жумла-дан, маданият ҳам, маънавият ҳам.

ЎРИНБОЙ НУРАЛИЕВНИНГ КУНДАЛИКЛАРИ РИВОЯТ ВА ХИКОЯТЛАР Дафтаридан

15. Балабанов
 Назарбайев ғодибадар оғынанын айни
 Нурис. с. 8.28. шу жаңырткан өмримен
 У көзинде гәлиниң күрсакчылар ишенин
 салысса. буттиң қызын төмөн
 2. и. үргич тирилесең шунда көрүүнен
 наңдудулар көнүн бүткөн ч. и. макасы
 не болот бүлмөкчү-и сапсанынбы.
 Одан көрт түшисине күрт кий с. и. 2.
 Көзиндең бүрдүнчүлөр. Сынба. Галымбай.
 Аманбай, Жемилди. Сүрәтчишер.
 Нәйсан макасада? 3. шоор төмөн
 макасадаңын бүлгөлөр, дөрөвтөй көрүн-
 чүү. Сүрәтчишер иштөндер. Көздердүр
 үчүнчүлүккөн төмөнчүлөр, түркүмчүр.
 Бүгүн избүлүштеркөн "били көлбөлүк
 ойт. көбүйин сүйнөт вә ода-
 жарып (билинч көркөн таңбашынын)

16. Балабанов, 20.9.77. шарт
 1. көзиндең күрткөн дүйнөндөн көзин
 көнүн салып төмөн көнүн салып төмөн
 көнүн. Айнан түшнөн. ГАБД-дир
 Айнан, Айбатта. Бүлгөлөр, дөрүл
 ж. Т. Айнан салып. Желек
 ки күп одан көрт болту макасар
 билимчүйн төрбөдө барды
 ж. заманда орноттар түркүмчүлүккөн
 ойлоо зурарын бүр, үзүл деди.
 2. Айнан, 3. салып дардаралык түркүм
 көнүнде. Гүлбүзүн үзүп салып үзүнчүлүк
 көрт. Күнбай салып күнбай көрсөн
 дарниң көнүнчү, бирок ыншылыш
 ретүү көнүн ө-нүүзүт бермеш, бү
 сүйнөн иштө. Ойноротуя 4. үйлөнбөлүк
 күп борада.

3. Билимчүй, Гамрибаш таңб башкашар
 билимчүйн шуашына сүрәтчишер
 билимчүй көнү, пайтаси башкашар түркүм
 ж. түркүм көнүн дәвөсүнүн бөл омирет
 ж. ойт. Сабакчириши көнү башкашар
 түркүм көнүнүн көнүн көрдү. Бүл 1.
 Башкашар, 2. көнү. Бүлкөлөр
 Бүлкөлөр. 3. көнү. Бүлкөлөр
 Бүлкөлөр. 4. көнү. Бүлкөлөр

Хар биримиз тонг саҳарлаб: Бисмиллоҳ, деб күёш билан бирга ёстиқдан бош кўтарамиз. Шукур қиласизки, кун бизнинг ихтиёrimизда. Бу шунчаки эмас, ўз юртимиз – Ўзбекистонимизнинг бир куни, мамлакатимизнинг келажак тақдири ана шу ҳар бир кунимизга, уни қандай ўтказишимизга, аниқроғи, бугун нима яратганимизга боғлиқ. Энди янг-янги эзгу ишлар бошлайдиган, ёниб яшайдиган, сидқидилдан меҳнат қилиб, халқнинг, Ватаннинг кунига ярарли фаолият кўрсатадиган давр келди!!!

* * *

Алишер Навоий – тасаввуф шоири дейилса, бирда-нига баъзиларга сингимаслиги аниқ. Шоирнинг сўфийлар тимсоллари яратилмаган бирор достони йўқ. Мисол учун, Фарҳод, Мажнун ҳам, ҳатто, Искандар ҳам сўфий тимсоллардир.

* * *

Алишер Навоийдан қаноат ва сабр борасида “Мах-буб ул-кулуб ”нинг иккинчи қисмида гўзал, турли инсо-ний фазилатлар таърифланади. Ана шу гўзал башарий сифатлардан бири қаноат, иккинчиси сабр. Қаноат – суви олган билан куримас булоқ. Моли сочган билан камаймайдиган хазина. Бир экин майдоники, унда азиз-лик ва улуғлик мевалари унади. Бир дараҳтки, шохларида ҳурмат ва давлат ҳосили битади. Қаноатдан кўнгил очилади. Қаноатдан кўз равшанлашади. Қаноатли бўлиш учун кишида, аввало, сабр туйғуси мустаҳкамланган бўлиши керак.

Сабр эса, дастлаб, аччик туйилади. Лекин охири фойда. Сабр кишининг машаққатини зиёда қилса ҳам, охир-оқибат келажагини баҳтли қиласи, ҳар қанча кўнг-лингга хуш келмаса ҳам, сени зафарга мұяссар этади.

* * *

Хамиша ёдингда тутгил-ки, ислом яхшилик дини бўлиб, бани одамни эзгуликка етаклайди. Ҳақ таоло яхшилик қиласувчига беҳисоб амру савобларни ваъда қилган. Яхшилик учун қайтадиган мукофотлар тимсоли беҳисобдур. Яхшиликда яқинлик, меҳрибонлик, қадрдон-лик, поклик, имонлилик, марҳамату лутфу карамлик, Аллоҳга яқинлик, пайғамбарларга пайравлик, малаклар-дан устунлик зоҳир бўлди. Мухтасар шуки, яхшиликка қайтажак эзгу ажр хисобини бермоқчи бўлсанг, бир дона буғдой эк. Бошоқ бўлиб етилгач, янчиб неча дона буғдой пайдо бўлганини томошо қил, Аллоҳ инояти или барча ризқ ва барака эшикларини кенг оч.

* * *

Мусиқа нағмалари барча нағмалар ичида Аллоҳ таоло сир-асороридан бўлган бир сир-синоатдир.

* * *

Соз билан сухбатни ёлғон деманглар,
Одам Ато бунёд бўлгандан бордир.

Махтумқули.

* * *

Сен азиз этган қулингни,
Ҳеч киши хор айламас.
Сен ўзинг хор айласанг,
Ҳар жойга борса хордур.

* * *

Ғуломжон Ҳожиқулов санъат оламида жонли архив.

Серқирра ижодкор

Наманган телевидениеси ташаббуси билан “Тасанно” номли жонли ижро ташкил этилганди. Олий мақсад, беллашув-шоуда Ўзбекистон халқ артисти Маъмуржон Тўхтасинов билан санъатимизни намойиш қилиб, муҳтарам мухлисларни хушнуд этиш эди.

Инсончилик экан-да, нима бўлди-ю, концерт олдидан овозим хасталаниб қолди. Сир эмас, бир оз хавотирландим. «Концертгача тузалмаса-я» деган ўй ўтди кўнглимдан. Чунки эълонлар чиққан, чипталар сотиб улгурилганди. Нима қилишни билмай, кайфиятим йўқ театрда ўтирсам, ассалому алайкум, деб Маъмуржон Тўхтасинов кириб келди. Саломига алик олиб, ўрнимдан туриб, илиқ кутиб олдим. Бир оз суҳбатлашиб ўтирдик. Концерт олдидан учрашиб олишимиз ҳам лозим эди. Бир йўла концертнинг дастурини келишиб олдик. Овозим касаллигини айтиб улгурмасимдан аввал Маъмуржон: «Сиқилишингиз ноўрин. Худо хоҳласа, ўша кунгача ҳаммаси яхши бўлади», - деб менга мулойимлик билан тасалли берди. Ичимга ёруғлик киргандай бўлиб, хотир-жам бўлдим. У: «Қолаверса, айтишувда мен сиз билан беллашармидим, устоз. Ахир сизни ҳавас қилиб, қўшиқ-ларингизни эшитиб катта сахнага қадам қўйган бўлсан...» - деди. Ўшандан кейин М. Тўхтасиновга яна-да ихлосим ошди. Ҳақиқатан, тоза, маданиятли санъаткор эканлигини исботлади. Менинг имтиҳонимдан аъло баҳони олди, умридан барака топсин.

* * *

Саёз сув шараклаб оқади,
Чукур сув сокин оқади.
Мен Маҳмуджон Иномовни чукур сувга ўхшатаман.

Армон

Мен 17 йил Андижонда ишлаб, мусофиричилик нонини ёдим, отамнинг сўнгги сўзларини эшига олмай армонда қолдим.

Аслида мусулмон киши ўзининг етти аждодини билиши, уларнинг чирогини учирмаслиги лозим. Қариндош-уругларинг билан бирга киндик қонинг тўкилган ерда яшашга не етсин. Ўз юртинг учун ҳам кераклигини ҳис этиш улуф баҳт экан.

Завқу ҳол илми

Мавлоно Шамсиддин Кунияга етганида, Мавлоно Румий дарс берадигон мадрасага боради. Мавлоно Жалолиддин ҳовуз четида китоб ўқиш билан машғул эди. Мавлоно Шамсиддин сўради:

– Бу не китблардир?

Мавлоно деди:

– Бу фикҳ ва ақида илми

Сенинг бу билан нима ишинг бор?

Мавлоно Шамсиддин китбларни олиб, сувга ташлаб юборади. Мавлоно Румий хафа бўлиб, дедилар:

– Эй дарвеш, нима қилиб кўйдинг, улардан баъзилари отам ёзган китблар эди, энди бошқа топилмайди

Мавлоно Шамсиддин қўлини сувга тикиб китбларни чиқара бошлайди, китблар сув юқмаган куп-куруқ эди. Мавлоно Румий дедилар:

– Бу не сирдир?

Мавлоно Шамсиддин деди:

– Буни завқу ҳол (тасаввуф ва ирфон) дейдилар.

Шундан кейин бу икки улуғ зотларнинг сухбатлари туташди.

Фарзандларга панд-насиҳат

Азиз фарзандларим, сизлар доимо сабр-қаноатли бўлинг. Нафсингиз сўзига кириб, ҳою ҳавасга берилиб, ўзингизни барбод қилманг. Топганингизга шукур қилиб, ортиқча даромад топаман деб асло ўзингизни қийнаманг.

Менинг учун қадрдон дилбандларим, сиз ҳамиша ўзингиздан катталарни хурмат қилинг. Сизни тўғри йўлга етаклаган, ўзи билган нарсаларни сизга раво кўрган муаллим ва устозларингизга қўлингиздан келганча эҳтиром кўрсатинг.

Жигаргўшаларим, бир-бирингизга меҳр-оқибатли бўлинг. Ўзингизга раво кўрган нарсаларни бошқаларга ҳам раво кўринг. Бошқаларга қулоқ тутиб, уларни ҳам эшитишга одатланинг. Ўз фикрингизни доимо маъқуллайверманг. Мехмонларга дастурхонингиз очик бўлсин. Ҳаётда доимо осойишталик бўлавермайди. Баъзи бир нохушликларда маслаҳатлашиб иш юритинг...

Татьзия

Ўзбек санъати оғир жудоликка учради. Ҳалқимизнинг ардоқли санъаткори Ўринбой Нуралиев 2012 йилнинг 28 июнида 70 ёшида вафот этдиё.

Ўринбой Нуралиев 1942 йили Наманган туманинг Бешкапа қишлоғида таваллуд топди. 1958 йилда Наманган вилоят театрига вокал артисти сифатида ишга қабул қилинди. 1970 йилда Андижон давлат Педагогика институтидаги, 1979 йилда Тошкент театр ва рассомчилик санъати институтидаги таҳсил олди. Ўз меҳнат фаолиятини 1961-1978 йилларда Андижон вилоят мусиқали драма ва комедия театрида вокал артисти сифатида давом эттириди. 1978 йилда Наманган театрига қайтиб, вокал артисти театр директори, 1992 йилда халқ ижодиёти вилоят илмий услубият маркази директори, бош мутахассиси, 2001 йилда Наманган театрида режиссёр вокал артисти, 2002 йилдан Наманган давлат Универститети этика ва эстетика кафедраси катта ўқитувчиси, кафедра мудири вазифаларида ишлади. 2007 йил феврал ойидан бўён Наманган вилоят театрида олий тоифали драма театри артисти вазифасида ишлаб келмоқда эди.

Ўринбой Нуралиевнинг театрда актёр сифатида яратган мумтоз ва мишлий драматургиямизнинг етук асарларидан юзлаб роллари ўзбек театр санъати тарихидан муносаб ўрин олди.

Санъаткорнинг муҳлислар қалбидан ҳамда Ўзбекистон радиоси фонотекаси "Олтин фонди"дан муносаб жой олган ўнлаб қўшиқларини халқимиз ҳамиша севиб тинглайди.

Фидойи санъаткорнинг сермаҳсул меҳнати муносаб баҳоланди. 1971 йили Ўзбекистонда хизмат қўрсатган артист, 1991 йили эса Ўзбекистон халқ артисти унвонлари берилди.

Бетакрор истеъдод соҳиби, бутун умрини театр санъати ривожига баҳиш этган етук актёр ва иқтидорли режиссёр, хушловоз хонанда ва истеъододли бастакор, ардоқли устоз ва мураббий, ўзбек мумтоз адабиётиниг билимдон ва жонкуяр таргигботчиси Ўринбой Нуралиевнинг ёрқин хотираси халқимиз қалбидаги сақланиб қолади.

**Вилоят ҳокимлиги, вилоятдаги
жамоат ташкилотлари**

**Андижон вилояти ўзбек ҳажв театри
100 йиллиги олдидан**

*Ўзбекистон халқ артисти марҳум санъаткор
Ўринбой Нуралиев хотирасига багишланади.*

Хотира

Олтин водий ичра гўзал Намангон
Чаманлар диёри деб ном олган.
Бу ажиб маконда дунёга келган
Ўринбой акамиз хотирамизда.

Бешкапада ўсган бу оқил ўғлон
Умид билан келди Андижон томон.
Талаба мақоми келган ёш меҳмон,
Ўринбой акамиз хотирамизда.

Андижонда ўқиб устозлар кўрган
Камолотнинг нурли йўлидан юрган.
Бор кучи, имкони санъатга берган
Ўринбой акамиз хотирамизда.

Ҳам актёр, хонанда – созанда ўзи
Ўз ўрни, услуби бўлган ўз сўзи.
Самимий меҳрга тўлган юз - кўзи
Ўринбой акамиз хотирамизда.

Театр – бу мактаб, ибратли даргоҳ
Эзгулик йўлида инсонга ҳамроҳ
Умрбод санъатга бўлган хайриҳоҳ
Ўринбой акамиз хотирамизда.

Сахнада муносиб рол ўйнаб дилдан
Мардона ўтгандир ижодий йўлдан.
Рахмат, олқиши олган табарруқ элдан
Ўринбой акамиз хотирамизда.

Ўзбек санъатини элга таратган
Бетакрор қўшиклар куйлаб яратган,

Ўтли юраклар ноласин айтган,
Ўринбой акамиз хотирамизда.

Чоргузар даҳаси, файзли хонадон
Хофизга бошпана бўлди кўп замон.
Кекса кўшнилари эслайди ҳамон,
Ўринбой акамиз хотирамизда.

Андижон – Намангон қўшни ёнма-ён
Жигардек қон – қардош, дўстдир жона-жон
Ҳар бир ўлкага бирдек қадрдон
Ўринбой акамиз хотирамизда.

Дунёда дўстликдан ортиқ нима бор?!
Ахиллик бор жойда ҳаёт бегубор
Андижон аҳлига ҳамфикр ҳамроҳ
Ўринбой акамиз хотирамизда.

Манзурахон ая билан оила қурган
Фарзандларни ўйлаб, фикр-ўй сурган
Ҳамиша оталик меҳрини берган
Ўринбой акамиз хотирамизда.

Устозлар ўғитин дилда сақлаган
Санъат оламида бурчин оқлаган
Шогирдларни қўллаб, доим ёқлаган,
Ўринбой акамиз хотирамизда.

Ҳар ким насибаси ўз ризқин олар
Ҳаётда инсондан яхшилик қолар
Улуғларни доим халқ ёдга олар
Ўринбой акамиз хотирамизда.

*Андижонлик мухлислар номидан шоир Сайдулло
Йўлдош. Андижон тумани 14-мактаб ўқитувчisi.
2018 йил 20 сентябр.*

ҮРИНБОЙ НУРАЛИЕВНИ ХОТИРЛАБ

Raftori Андижоний сўзи ва ижроси

Наманган – хуш ҳаволи боғ, гўзал жойни соғиндим мен,
Шу боғда сиз билан ичган асал чойни соғиндим мен.

Бу элда кўпдир санъаткор, зўр актёр ҳамда зўр ҳофиз
Кўшиқ кўкида порлоқ Сиз қамар ойни соғиндим мен.

Кўшиқ жовонига анча кўшиқ дурини кўшдингиз,
Суханга ва кўшиққа Сиз қалби бойни соғиндим мен.

Кўшиқ қилгандингиз Машраб бобо мусаббасин, устоз,
Гўзал айтган “Мусаббангиз”ни –
“Ҳай-ҳай”ни соғиндим мен.

Ки беиз кетмадингиз қолди ортда шаш ўғил, кўш қиз
Мехр нурини сочган Сиз хотамтойни соғиндим мен.

Эдингиз шўжу қувноқ, хўб ҳазилкаш, бағри кенг инсон,
Ўшал қувноқ, жўшқин тез оқар сойни соғиндим мен.

Бу кеч тушда кўриб сизни Рафтори тонгда байт битди,
Оға, Сизни – Нуралиев Ўринбойни соғиндим мен.

Ўринбай Нуралиев ўйнаган роллар:

1. Алишер Навоий
2. Амир Темур.
3. Бобораҳим Машраб
4. Умар Ҳайём
5. Ибн Сино
6. Фарҳод
7. Мажнун
8. Равшан
9. Тоҳир
10. Тоҳир Маликнинг “Сўнгги ўқ” видеофильмида
Мадамин кўрбоши маслаҳатчиси
11. “Бобур” видеофильмида мулозим
12. “Машрабни куйлаб” фильм-концертида Машраб
13. Лутфулло Маҳмуднинг “Исҳоқхон тўра Ибрат”
асарида Исҳоқхон тўра.

Агар мушоҳада қилиб кўрилса, у ижро этған барча роллар ўзбек халқининг фахри, ифтихори бўлган буюк сиймолари образидир.

Абу Али ибн Синонинг 1000 йиллик юбилейига А. Шаломаев спектакли “Ибн Сино” кўйилади. Бу спектакл 2 парда 7 кўринишили драма бўлиб, саҳнага қўювчи режиссёр – М. Асқаров. Режиссёр Ўзбекистон ССР да хизмат кўрсатган артист Ў. Нуралиев.

Ўринбай Нуралиевнинг фарзандлари:

1. Нуралиева Маҳмуда, 1963 йилда туғилган.
2. Нуралиев Дилшодбек, 1967 йилда туғилган.
3. Нуралиев Мирзоулубек 1969 йилда туғилган.
4. Нуралиев Сардорбек 1970 йилда туғилган.
5. Нуралиев Сарварбек 1973 йилда туғилган.
6. Нуралиев Оқилбек 1989 йилда туғилган.
7. Нуралиева Севара 1995 йилда туғилган.

Үринбай Нуралиев ижро этган қүшиклар

“Кўча боғи”, “Алдама”, “Софинтирма”, “Боқсанг қиё, онагинам”, “Эй тоза ниҳол”, “Баёт II”, “Ким десин”, “Сарафroz айлар”, “Ватанимсан”, “Сўрамайсиз”, “Ёмон боласан”, “Керак экансан”, “Табассум”, “Парвонадурман”, “Жамолинг”, “Ёр ўлсам”, “Ҳар лаҳза, ҳар лаҳза”, “Ахли расоларнинг иши”, “Керак бўлсанг”, “Сизга”, “Жонажон диёrimсан”, “Кечалар”, “Кўз тегмасин”, “Ташна қалбим”, “Тонглар жилоси”, “Не учун”, “Кулиш-ларингга борман”, “Ёр десам”, “Кулсанғ агар”, “Қуёш”, “Эй, қомати барнолар”, “Қўнгил”, “Лабинг ғунча, дедим”, “Фарғона тонг отгунча”, “Жамолингдан”, “Фидо”, “Кам-кам бўлур”, “Келгин”, “Қизлар”, “Халқ билур”, “Муножот”, “Ушшоқ”, “Тановарлар”, “Софинсам отажоним”, “Қарғалар”, “Гулжамол”, “Гулузорим”, “Наззора кил”, “Қўшчинор”, “Дугоҳ”, “Сегоҳ”, “Чоргоҳ”, “Самарқанд ушшоги”, “Содирхон ушшоги”, “Қўқон ушшоги” ва ҳоказо.

Санъатга оид кўнгилдан кечган фикрлар

Театр санъат қасри бўлиб, у эзгулик ва яхшилик меҳробидир.

* * *

Театр – актёрларнинг азиз ва муқаддас уйи ҳамда ижодхонасиdir.

* * *

Ўз она Ватанини севган киши, бағрига ғуурур тўлиб, мадҳиясини ҳам куйлай олиши лозим.

* * *

Эл-юрт дардига малҳам бўла оладиган санъаткоргина ўзининг ажойиб гўзал наволари билан маънавий озуқа бера олади.

* * *

Асл дил яйратар қўшиқлар муғанийнинг қалб тубидан отилиб чиққан охларидан ва дардларидан яралади.

* * *

Ер юзида сон-саноқсиз миллат ва элатлар яшайди. Манаман деган тарақкий этган давлатларнинг мусикий санъати ривожланган бўлса-да, фақатгина саноқли давлатларнинггина аждодларидан қолган мумтоз мақом мероси бор холос. “Шашмақом” нафақат ўзбек ҳалқининг мулки, балки дунё тан олган “Инсониятнинг оғзаки ва номоддий маданий мероси дурдонаси” ҳамдир.

P. Абураҳмонов

ЎРИНБОЙ НУРАЛИЕВ ҚҰШИҚЛАРИ НОТАГА
ТУШИРИЛГАНЛАРИДАН НАМУНАЛАР

Ўргилай

Сайдхұжа Холдорхұжаев мусиқасы
Нодирбек Баҳромов ноталаштирган

9

17 oy - ni - han shay - do i e - t - ga - n — mah li - qo - dan o'r - gi - lay —

26 mah li - qo - lar mah li - qo - si — dil - ra - bo - dan o'r - gi lay — dil - ki - to - bi - da ga - zai

35 - dek — ik - ki mis - ra qosh - la - ri — teb - ra - tur har - dam qa - lam - ni —

44 u i - bo - dan o'r - gi - lay — teb - ra - tur har - dam qa - lam - ni bu i - bo - dan o'r - gi lay

53

62 ko'z - de - sam nur o - la - mi - da - a - a ik - ki no - dir mo'ji - za — ush - bu ko'z -

71 lar - ga ji - lo — ber - gan ha - yo - dan o'r - gi lay — ush - bu ko'z - lar - ga ji - lo — ber - gan

80 ha - yo - dan o'r - gi lay —

90 jo - - - - n
 sev-gi naq - shin saq-la mas - li - i - k ko'z-gu-nuq - soni e - r-u.
 99
 109 oshi - no meh-rin u-nu
 ma - u - u - s oshi - no - dan o'r - gi la - - - - ay dun-yo-du meh-ru va fu
 119
 128 — da - n yuh-shi-roq ne bor ya-na Chus-tyimen dav-rim-da gi ah-li
 137 va-fo - dan o'r - gi - la - y oy - ni-ham shay-do i e t - ga - n mah li - qo -
 142 dan o'r - gi - lay mah - li - qo - lor mah - lu -
 qo - - si dil - ri - bo - dan o'r - gi - lay

Париваш

Сайдхұжа Холдорхұжаев мусиқасы
Нодирбек Баҳромов ноталаштирган

The musical score consists of ten staves of music for a single voice. The lyrics are provided in both Kazakh and English below each staff. Measure numbers are indicated at the beginning of each staff.

Lyrics:

- 10: ha-yo-lim-dan hush su-ra-ting kei-ma-gay — ish-qing-siz yor
- 18: bi-ron ku-nim o't-ma-gay — ha-yo-tim-ning ton-gi sen-siz ot-ma-gay — o - shiq-ligim
- 26: bil-mas-mi-san pa-ri-va - sh o-shiq-li-gim bil-mas-mi-san pe-ri-va - sh
- 34: se-ni de-sam a-yoz o'tib yoz bo'lga - y hij-ron o-ni
- 42: u-nu-til-ga-y soz bo'lga - y qan-chä oy-lay qan-chä kuy-lay oz bo'lga - y
- 50: yo-ki ko'z-ga il-mas-mi-san pa-ri-va - sh yo-ki ko'z-ga il-mas-mi-san pa-ri-va - sh
- 58: jo-o - - - n bor im ni bil
- 66: be-ho-ri-san yo-zis-a - n tash-na yu-rak bu-yir-ga-ni o'-zi-sa - n oshiq Ba-rat
- 74: ash'o-ri-sam so'-zi-sa - n ha-yo-ling-ga ol-mas-mi-san pa-ri-va - sh ha-yo-ling-ga
- 82: ol-mas mi - sa - n pa - ri - va - sh ha - yo - ling - ga
- 90: ol-mas mi - sa - n pa - ri - va - sh

Сени құмсар дил

Сайдхұжа Холдорхұжаев мусиқасы
Нодирбек Баҳромов ноталаштирган

The musical score consists of ten staves of music in G major, 2/4 time. The lyrics are written below each staff, corresponding to the musical phrases. The vocal range is mostly soprano.

1. tu-shar bo'l-su bog' lar-ga yo' - lim.

2. shi-rin o'y-lar ta-rat-sa sa - bo gul-lar a-ro be-zov-ta ko'ng - lim.

3. qay-lar-da-san bo' la qol...pay - do - o - o se-ni qo'm-sar dil se-ni qo'm-sar dil

4. o'y-nar bo'l su ot-dek o - vo - ra qush-lar ho-nish qil-se no-ga ho-n.

5. ya-na iz-lab dar-dim-ga cho - ra ha-yo-lim-da vas-ling na-mo yo - o - n se-ni qo'm-sar dil.

6. so-ni qo'm-sar di - l

7. gul sh-an a-ro kir-sam har sa - fa - r

8. go' yo un-da ke-zar-san sa - na - m.

9. yng-lish-ma-gan bir sev - gi ya - sha - n - a - r koz-la-rim-dan se-zar-sen sa - na - m.

10. se-ni qo'm-sar dil se-ni qo'm-sar di - l

11. dun-yo - da ne go' zal-lik bor - ki sen bi - lan dir jo-nim bi - la - san mu-rod - ga ne

109

Тузувчилар ҳақида қисқача маълумот

Муҳаммадали Мирабдулаев – 1958 йилда Наманган туманида таваллуд топган. 1987 йилда Тошкент Давлат Консерваториясини тутатган. Ҳозирда Наманган Давлат Университети «Мусиқа таълими» кафедрасида доцент (в.б) сифатида талабаларга вокал ва замонавий мусиқа фанидан сабоқ бериб келмоқда. Ўнга яқин ўқув-услубий қўлланмаси нашр этилган, йигирмадан зиёд мақоласи республикамизда чоп этиладиган турли газета ва журналларда эълон қилинган. “Ҳолимни сўрмас ҳеч ким”, «Томчида дарё» номли китоблар ҳаммуалифи.

Равшан Абдураҳмонов – 1955 йилда Наманган шаҳрида туғилган. 1976 йилда Наманган педагогика институтини тамомлаб, шу олийгоҳда фаолиятини бошлаган. Ҳарбий хизматдан сўнг, 1978 йилдан ҳозиргacha Наманган педагогика коллежида мусиқа илмидан сабоқ бериб келмоқда. Бундан ташқари, 2000-2010 йилларда Наманган давлат университетида ўриндош ўқитувчи сифатида ҳам фаолият олиб борди. Р. Абдураҳмоновнинг шеърий тўпламлари ва кўнгилдан кечган фикрлари жамланган китоби, мусиқага оид ўқув-услубий қўлланмалари, эллиқдан зиёд илмий ва оммабоп мавзудаги мақолалари чоп этилган. “Навоийнинг мусиқий олами”, “Най сехри”, “Наволардан таралган нур”, “Сўрамайсиз”, “Фарғонадан қарайман” каби ўндан зиёд китоби ўқувчилар томонидан илиқ қабул қилинган.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. “Ўзбек анъанавий кўшиқчилик маданияти тарихи”
Х. Ҳомидов, Тошкент-1996 йил.
2. “Ҳикматлар” Алишер Навоий. Тошкент-2010 йил.
3. “Най ноласи” (Ҳикматлар) Мавлоно Жалолиддин Румий.
Тошкент-2011 йил.
4. “Мусика ва унга муносабатлар тарихи” Т. Ортиков.
Тошкент, 2015 йил.
5. “Донишманд ҳофиз” Ҳ. Ҳамидов, Ҳ. Тоҳиржонов.
Тошкент 2017-йил.
6. “Эл ичра назар топдим” Ҳ. Содиков. Тошкент-2018 йил.
7. “Умрбокий кўшиклар” Э. Очилов. Тошкент-2013 йил.
8. “Аржуманд” Ирода Абдулазиз. Тошкент-2012 йил.
9. “Эл севган санъаткорлар” Озода Назарова. Тошкент.
10. “Насойим ул-муҳабbat” Алишер Навоий. Тошкент-2014
йил.
11. “Кексаларни эъзозлаш” Шайх Муҳаммад Содик
Муҳаммад Юсуф. Тошкент-2015 йил.
12. “Форобий” М.М. Хайруллаев. Тошкент-1963 йил.
13. “Эстетика асослари” Тошкент-2002 йил.
14. “Машриқзамин – ҳикмат бўстони” Тошкент-2008 йил.
15. “Тафаккур гулшани” Тошкент-1989 йил.
16. “Фасоҳат мулкининг соҳибқирони” Ботирхон Акрам.
Тошкент-2016 йил.
17. “Мукаммал саодат йўли” Шайх Муҳаммад Содик
Муҳаммад Юсуф. Тошкент.
18. “Макомлар” Исҳоқ Ражабов. Тошкент-2006 йил.
19. “Най сехри” Р. Абдураҳмонов, О. Абдураҳмонов.
Тошкент- 2013 йил.
20. “Ўзбекистон миллый энциклопедияси”
21. “Бу дунёнинг наволари” Р. Абдураҳмонов. Тошкент-2015
йил.
22. “Дилимдагилар” В. Файзиева. Тошкент – 2013 йил.
23. “Оммабоп мусикий глоссарий”. Р. Қодиров. Тошкент-
2016 йил.
25. “Навобаҳш оҳанглар” Султонали Маннопов, Тошкент.
“Ижод пресс”. 2018 йил.
26. “Сўрамайсиз”. Равшан Абдураҳмонов, Олимжон
Абдураҳмонов, “Наврӯз” нашриёти. Тошкент, 2018 йил.

27. “Эстетика асослари”. “Ўзконцерн” Тошкент. 2002 йил.
Э.Умаров, Р.Каримов, М.Мирсаидова, Г. Айходжаева.
28. “Музика лугати”. И.А. Акбаров. Тошкент. F.Ғулом номидаги “Адабиёт ва санъат” нашриёти, 1987 йил.
29. “Кўчамдан жонон ўтганда” Ҳабиб Саъдулла, Тошкент, “Камалак” нашриёти.
30. “Наманган вилояти: қисқа маълумотлар”. Абдулла Жаббор. “Наманган” нашриёти, 2011 йил.
31. “Йўлларингнинг ҳилоли бўлай” Ҳалима Юсупова, Тошкент, 2001 йил, “Шарқ” нашриёти.
32. “Андижон санъати фидойилари” Авазбек Маҳмудов, Тошкент. “Академиашр”. 2018 йил.
33. “Фарғона яллачилик санъати” Насиба Турғунова, “Наманган” нашриёти, 2016 йил.
34. “Эл ичра назар топдим” Ҳакимжон Содиков, Тошкент. “Наврўз” нашриёти. 2018.
35. “Эл ардоклаган санъаткор” О. Азизов, Наманган давлат университети, 2018.
36. “Устозлар, юлдузлар, шогирдлар” Ўзбекнаво, “Чўлпон” нашриёти, 2000, Тошкент.
37. “Донишманд ҳофиз” Ҳожиакбар Ҳамидов, Тошкент, “Ўзбекистон” нашриёти, 2017.
38. “Умрбоқий кўшиклар” Эргаш Очилов, “Шарқ” нашриёти, Тошкент, 2013.
39. “Камолиддин Раҳимов” Соибjon Бегматов.
40. “Соз ва сұхбат” Раҳматуллоҳ Носир, Тошкент, 2019.
41. “Қобуснома” “Ўқитувчи” нашриёти, 2015.
42. “Наманганлик навосозлар” Лутфулло Маҳмуд, Нодирбек Баҳромов, «Аржуманд медиа» нашриёти, 2020 йил.

МУНДАРИЖА

ИНТИЗОР

<i>Кўлда жарангдор сози, ёқимлидир овози</i>	5
<i>Муқаддима</i>	10
<i>Ўзбекистон халқ артисти Камолиддин Раҳимовнинг "Ўзбекнаво" саволларига жавоби</i>	17
<i>Камолиддин Раҳимов ҳақида дўйстлари, муҳлислари ва яқинларининг қалб сўзлари</i>	20
<i>Устозлари</i>	46
<i>Шогирдлари ҳақида</i>	48
<i>Шогирдлари</i>	55
<i>Бастакорлик</i>	56
<i>Камолиддин Раҳимовнинг севиб ижро этган энг сара қўшиқлари</i>	57
<i>Камолиддин Раҳимовнинг мусиқий амру маърюфлари ва нахийи мункарлари</i>	64
<i>Камолиддин Раҳимовга багишланган ашъорлар</i>	65
<i>Жигаргўшалар изтироби</i>	71
<i>Хотира</i>	72
<i>Ҳамнафаслик</i>	74
<i>Шажараси</i>	74
<i>Камолиддин Раҳимов фарзандлари</i>	75
<i>Камолиддин Раҳимовнинг яна бир иқтиодори</i>	75
<i>Камолиддин Раҳимовнинг буржҳи ва ҳасби ҳоллари</i>	76
<i>Камолиддин Раҳимовнинг ҳуш кўрган таомлари</i>	77
<i>Яхши кўрган мевалари</i>	77
<i>Бир йигитга қирқ ҳунар оз</i>	78
<i>Камолиддин Раҳимов куйлаган мумтоз қўшиқлар</i>	79
<i>Камолиддин Раҳимовнинг шогирдларига ўғитлари</i>	80
<i>Камолиддин Раҳимов басталаган, куйлаган қўшиқлар рўйхатидан намуналар</i>	81
<i>Камолиддин Раҳимов қўшиқларининг нотага туширилганларидан намуналар</i>	83
ҲОЛИМНИ СЎРМАС ҲЕЧ КИМ	
<i>Булбулсифат хонанда</i>	93
<i>Кутлуғ даргоҳ</i>	94
<i>Илк қадамлар, ютуқлар</i>	95
<i>Юксалиш йўлларида</i>	98

<i>Сөхрли овоз соҳибаси</i>	101
«Алла»нинг сөхри	106
<i>Ҳабибанинг «алла»си</i>	107
<i>Ҳабиба Охунова ҳақида дўстлари, мухлислари ва яқинларининг дил сўзлари</i>	110
<i>Ҳабиба Охунованинг устозлари</i>	150
<i>Ҳабиба Охуновага багишлаб ёзилган шеърлар</i>	154
<i>Ҳабиба Охунова айтган кўшиқлар матни</i>	158
«Нурхон» мусиқали драмаси	164
<i>Лайли ва Мажнун операси. Лайли арияси</i>	171
<i>Ҳабиба Охунованинг мусиқий драмадаги куйлаган кўшиқлари ва ариялари</i>	175
<i>Ҳабиба Охунованинг театр саҳнасида яратган образлари ва ижро этган роллари</i>	176
<i>Ҳабиба Охунова куйлаган кўшиқлар</i>	177
СЎРАМАЙСИЗ	
«Муганний, қўлга ол торинг ...»	182
<i>Наманган мусиқали драма ва комедия театри ҳақида</i>	183
<i>Мусиқа</i>	183
<i>Ўзбекистон халқ артисти Ўринбой Нуралиевнинг «Ўзбекнаво» саволларига жавоблари</i>	184
<i>Ноёб истеъодод соҳиби</i>	187
<i>Санъаткорнинг гўзал фазилатлари</i>	188
<i>Фидойи қўшиқ ижрочиси</i>	190
<i>Ўринбой Нуралиевнинг устозлари ҳақида</i>	192
<i>Устоз-шоғирд анъаналари</i>	196
<i>Ибрат соҳибли</i>	203
<i>Бастакор санъаткор</i>	204
<i>Мухлислар ва яқин дўстлар эътирофи</i>	234
<i>Фарзандлар эътироми</i>	235
<i>Ўринбой Нуралиев хонадонида бўлиб ўтаётган фарзандларининг никоҳ тўйи муносабати билан ташриф буюрган меҳмонларнинг қисқача дил изҳорлари</i>	238
«2018 йилнинг сентябр ойида ...»	240
<i>Ўринбой Нуралиев севиб ижро этган умрбоқий тароналар</i>	243
<i>Ўринбой Нуралиевнинг граммопластикага муҳрланган ашуалалари</i>	253

<i>Үринбай Нуралиевнинг республика ва вилоят</i>	
матбуотида чоп этилган	
мақолаларидан намуналар	254
<i>Үринбай Нуралиевнинг</i>	
кундаликлари, ривоят ва	
ҳикоятлар дафтаридан	256
<i>Таъзия</i>	262
<i>Хотира</i>	263
<i>Үринбай Нуралиевни хотирлаб</i>	265
<i>Үринбай Нуралиев ўйнаган роллар</i>	266
<i>Үринбай Нуралиевнинг фарзандлари</i>	266
<i>Үринбай Нуралиев ижро этган қўшиқлар</i>	267
<i>Санъатга оид кўнгилдан кечган фикрлар</i>	268
<i>Үринбай Нуралиев қўшиқлари нотага</i>	
туширилганларидан намуналар	269
<i>Тузувчилар ҳақида қисқача маълумот</i>	274
<i>Фойдаланилган адабиётлар</i>	275

Илмий-оммабоп нашр

ХУШНАВОЛАР

(Ўзбекистон халқ артистлари
Камолиддин Раҳимов, Ўринбой Нуралиев ва
Ҳабиба Охуновани хотирлаб)

Тўпловчи ва нашрга тайёрловчилар:
Муҳаммадали Мирабдуллаев
Равшан Абдурраҳмонов

Мухаррир: Иброҳим Маҳкамов
Дизайнер: Шаҳноза Аҳмедова
Техник мухаррир: Ёсинхон Мамадалиев

«Arjumand media» нашриёти,
Лицензия №AI 007. Берилган вақти 30.07.2018 й.
Наманган шаҳри, А. Ҳожаев кўчаси, 43-уй.

Теришга 2020 йил 11 февралда берилди. Босишига 2020 йил 20 февралда руҳсат этилди. Бичими: 60x84 1/16. «Times New Roman» гарнитурасида оғсет босма усулида газета коғозига босилди. Ҳажми 7 босма табоқ. Адади 500 нусха. Китоб фақат совға қилинади.

«Яшин саноат» хусусий корхонаси босмахонасида чоп этилди.
Наманган шаҳри, Ҳамроҳ кўчаси, 71a-уй.

ISBN 978-9943-626-79-9

9 789943 626799